

Національний університет «Одеська юридична академія»
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3 липня – 13 серпня 2023 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

УДК 378:005.6"313"(062.552)

А 43

Організаційний комітет:

Дикий Олег Вікторович – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету кібербезпеки та інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія», експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;

Горбаченко Станіслав Анатолійович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри кібербезпеки Національного університету «Одеська юридична академія», експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;

Трофименко Олена Григорівна – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія», експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Актуальні питання забезпечення якості вищої освіти в сучасних умовах : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 липня – 13 серпня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 268 с.

ISBN 978-617-554-161-6

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Актуальні питання забезпечення якості вищої освіти в сучасних умовах» (3 липня – 13 серпня 2023 року).

УДК 378:005.6"313"(062.552)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

© Центр українсько-європейського
наукового співробітництва, 2023

ISBN 978-617-554-161-6

ЗМІСТ

The advance higher education as the quality assurance body for higher education in the UK	
Belmaz Ya. M.	9
Особливості навчального процесу в підготовці лікарів-хірургів	
Бондарєва О. О., Бондарєв Р. В.	12
Деякі аспекти реформування юридичної освіти в Україні	
Борденюк В. І.	14
The Istanbul Convention in the aspect of European integration of Ukraine	
Buriak K. M.	19
Some aspects of teaching English for future profession	
Varieshkina N. V.	21
Монетарні чинники в економічному відновленні України: виклики та рішення	
Варцаба В. І.	25
Принцип керованої суб'єктності в контексті організації навчання психології у вищій	
Велитченко Л. К.	28
Візуалізація інформації в навчальному процесі в Науково-дослідному інституті публічного права	
Гаруст Ю. В., Верхотурова-Коновалова М. А.	32
Електронна освіта в сучасних умовах: переваги та недоліки	
Дахова І. І.	35
Фундаментальність, трансдисциплінарність, мультидисциплінарність, ноонауковість як традиційні й ноонапрями в юридичній вищій освіті	
Демидова Л. М.	38
Упровадження інновацій у навчальні програми та методики	
Дмитрієва О. І.	42
Кримінально-правова оцінка плагіату в Україні: сучасний стан і перспективи	
Дудоров О. О.	45
Особливості формування компетенцій з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств	
Ємельянов О. Ю., Юрків Р. Р.	50
Сучасні тенденції в підготовці перекладачів	
Єрмоєнко С. В.	54

Вплив новітніх технологій на якість вищої освіти	
Єфименко О. В.	56
Щодо джерел концептуальної влади в сучасній державі у світлі кризи державного й народного суверенітетів	
Жук Н. А.	59
Educational discipline “Linguoconflictology” as one of selective disciplines of the educational and professional program for second level of higher education	
Zaitseva K. I.	64
Значення супервізії у становленні професіоналізму фахівця із соціальної роботи	
Замашкіна О. Д.	66
До питання страхування інвестицій від воєнних ризиків	
Заславська О. І.	68
Актуальні питання формування професійної компетенції вчителя- реабілітолога (ортопедагога)	
Ілюха Л. М.	71
Формування лідерського потенціалу старших дошкільників: теоретичний аспект	
Кирста Н. Р.	74
Тематика анкетувань учасників освітнього процесу в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького	
Кіреєв О. М.	77
Ядерна зона концепту TEXTILE	
Ковальова К. О.	80
Дистанційне навчання у військових закладах вищої освіти: проблеми та особливості впровадження	
Ковальчук А. О.	82
Деякі правові проблеми екологізації вищої освіти в Україні	
Ковтун О. М.	86
Екологічна оцінка якості води в р. Кільчень: аналіз забруднень та вплив на водні екосистеми	
Коломійцева О. М.	91
Методика застосування практики міжнародних судів у процесі викладання міжнародного права	
Кононенко В. П.	93
Принципи викладацької комунікації зі студентами у воєнний час	
Крут К. О.	96

Цифрові трансформації в юридичній освіті: підвищення ефективності контролю якості	
Кубасенко А. В.	99
Технічне рішення щодо анкетування випускників освітніх програм та їхніх безпосередніх керівників (представників замовника) у контексті внутрішнього забезпечення якості вищих військових навчальних закладів і закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання	
Купрісінко Д. А.	102
Інноваційна культура як чинник інноваційного розвитку освіти в Україні	
Куркова К. М.	106
Reflection on ensuring quality education	
Laptnova Yu. I.	109
«Підприємницький університет»: розвиток ініціативи в контексті сучасних викликів	
Левковець О. М.	111
Вплив війни на розроблення навчально-методичних матеріалів у галузі публічного права: ключові змістові акценти	
Летнянчин Л. І.	115
Актуальні питання підготовки правників у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану	
Лукашенко А. А.	117
Необхідність інклюзії осіб з інвалідністю у вищих навчальних закладах у контексті архетипіки соціальної діяльності	
Макарова А. О.	121
Мовно-комунікативні знання як необхідний компонент у системі освіти сучасного юриста	
Малінська Г. Д.	126
Дотримання академічної доброчесності як засада забезпечення якості вищої освіти в Україні	
Маріц Д. О.	128
Концепт «інтерфілологія» як новітня дослідницька програма та методика викладання	
Маценка С. П.	131
Проблеми конкурентоспроможності освітньої програми	
Меженська О. В.	135
Деякі аспекти забезпечення якості вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасні виклики (на прикладі Черкаського державного технологічного університету)	
Миколенко В. А.	138

Деякі питання реалізації міжнародно-правової відповідальності: виклики сучасності	
Мисак О. І.	142
Значення інтернаціоналізації вищої медичної освіти в додипломній підготовці лікаря	
Михайличенко Б. В.	144
Експертиза особливих емоційних станів	
Михайлишин У. Б.	148
Правові механізми контролю якості освіти: досвід та виклики	
Мохнатюк В. Р.	151
Організація голосування за кордоном: досвід країн та виклики для післявоєнних виборів в Україні	
Мохончук Б. С.	154
Постакредитаційний моніторинг як інструмент удосконалення системи внутрішнього забезпечення якості освіти	
Нараган О. С.	158
Практичні рекомендації щодо оновлення освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» для підготовки фінансових аналітиків	
Орищин Т. М., Крихівська Н. О.	161
Освітній процес у стресовому середовищі: виклики російсько-української війни	
Орлов Ю. В.	164
Освіта в Україні в умовах воєнного стану	
Пасечник А. М.	169
Новітні виклики академічній доброчесності	
Пасечник О. В.	170
Психічне здоров'я освітян в Україні в умовах воєнного стану	
Пасечник О. В.	172
Структура педагогічних дисциплін у підготовці магістрів освітньої програми «Організація освітнього процесу: управління та експертиза»	
Пасічник Н. О., Ріжняк Р. Я.	173
Біомеханічні аспекти в ортопедагогіці	
Петренко Ю. О.	178
Знання й навички з економіки та управління як важливі компетентності фахівців у сфері будівництва і цивільної інженерії	
Петрушка Т. О., Петрушка К. І.	180

Військове право як важливий складник програми підготовки правників у сучасних умовах	
Попов Г. В.	183
Місце стейкхолдерів у сучасному освітньому просторі	
Постригань В. С.	185
Щодо активних методів навчання у вищій школі	
Пригоцький В. А.	188
Міжнародно-правові засади євроінтеграційних реформ в Україні у сфері вищої освіти	
Рагуліна К. А.	192
Основні положення методики інтерактивного підходу до вивчення англійської мови у вищих навчальних закладах	
Репушевська І. І.	196
Післядипломна підготовка лікарів-неонатологів: забезпечення якості та ефективності в сучасних умовах	
Рубіна О. С.	199
Підвищення якості професійної підготовки майбутніх інженерів-електроенергетиків	
Рудевич Н. В.	202
Одеська піаністична школа та її роль у контексті вищої освіти України	
Руснак Ю. М.	206
Осучаснення професійного вишколу перекладачів	
Сайко М. А.	210
Система дуальної освіти в Україні: труднощі та перспективи	
Семенова М. А.	212
Якісна освіта – основа сталого розвитку суспільства	
Сорока Л. В.	215
Особливості вирішення конфліктів серед лікарів-інтернів на початковому етапі навчання	
Станін Д. М.	218
Англомовний туристичний дискурс як вибіркового компонент освітніх програм із філології	
Строченко Л. В.	221
Деякі підходи щодо визначення правового механізму державної підтримки місцевого самоврядування в Україні	
Ткаченко О. М.	223
Mindfulness as an educational tool	
Tombulatova I. I.	227

Щодо підготовки кадрів та підвищення компетентності фахівців у сфері захисту критичної інфраструктури	
Трушкіна Н. В.	229
Використання автором власних творів у науковій сфері	
Ульянова Г. О., Ульянов В. О.	232
Питання кримінальної відповідальності за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження культурної спадщини	
Фальковський А. О.	234
Особливості викладання української мови як іноземної в медичному університеті	
Філюк Л. М.	237
Ensuring quality higher education in contemporary conditions in Ukraine: challenges and strategies	
Khmel O. S.	242
Заохочення правомірної поведінки у кримінально-правовій політиці України (методологічний підхід до вивчення)	
Хряпінський П. В.	243
Розуміння принципу верховенства права як необхідний елемент організації юридичної освіти	
Чулінда Л. І.	247
Основні напрями забезпечення якості вищої освіти в Україні	
Шкарупа К. В.	251
Актуальні питання щодо викладання кримінально-правових дисциплін у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в сучасних умовах війни	
Южека Р. С.	254
Сучасна гуманітарна освіта в Україні: проблеми та способи їх розв'язання	
Юрса Л. В.	256
Особливості підготовки магістрів за освітньо-професійною програмою «Освітні, педагогічні науки (Освітні вимірювання. Гендерні студії: науковий аспект)»	
Яременко Л. І.	258
Особливості практичної підготовки перекладачів	
Томчаковська Ю. О.	262
Роль неформальної освіти у підготовці перекладачів	
Томчаковський О. Г.	264

THE ADVANCE HIGHER EDUCATION AS THE QUALITY ASSURANCE BODY FOR HIGHER EDUCATION IN THE UK

Belmaz Ya. M.

*Doctor of Pedagogic Sciences, Full Professor,
Head of the Department of Foreign Philology
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"
of Kharkiv Regional Council
Kharkiv, Ukraine*

The quality of higher education is one of the most urgent issues of the modern world. There are several reasons for the actualisation of the problem of higher education quality. Firstly, the emergence of a large number of higher education institutions increases competitiveness and implements market approaches to higher education, which creates the need to define the quality of education in economic terms. Secondly, the processes of globalisation and rapid changes in the economy and society, which education seeks to keep up with, play a role.

There are a number of definitions of the concept of "quality of education". In particular, the Law of Ukraine "On Higher Education (2023) defines the quality of higher education as " compliance of the conditions of educational activities and learning outcomes with the requirements of legislation and standards of higher education, professional and/or international standards (if any), as well as the needs of stakeholders and society, which is ensured through the implementation of internal and external quality assurance procedures" [3].

Despite the war in Ukraine, the Government of Ukraine is working on a roadmap for post-war development. Of course, education plays an important role in this plan [2]. The recovery plan emphasises the need to take into account the experience of European countries, the use of EU principles, approaches, tools and practices [1].

Therefore, it will be interesting to study and take into account in the future the experience of one of the bodies that deals with the quality of higher education in the UK – the Advance Higher Education (formely The Higher Education Academy).

The purpose of the Advance Higher Education is to support the teaching staff and the entire higher education sector in the face of changes in society and education, as well as to improve the quality of student education. The uniqueness of this body lies, firstly, in the fact that it is a national leader in the development and assessment of higher education. Secondly, it acts as an independent expert. Thirdly, the body works at different levels:

with universities and colleges, associations in certain disciplines, and individually with teachers. And finally, the Advance HE unites all four parts of the UK, taking into account their peculiarities and specifics [6].

Our attention was drawn to the Strategy 2024 “Helping HE shape its future” document presented by Advance HE in 2021, which outlined 6 main areas of work in the field of higher education. This document has been developed to “help higher education be the best it can be” [4, p. 6]. Strategy 2024 aims to help shape the future of higher education by supporting all stakeholders in the educational process in implementing the strategic and cultural changes that are taking place.

So, the commitments that the Advance HE has set for itself are as follows:

- 1) Enable strategic transformation;
- 2) Transform leadership for a new world;
- 3) Drive progress in equality, diversity and inclusion;
- 4) Enhance teaching and learning for student and institutional success;
- 5) Reimagine professional development and recognition;
- 6) Evolve higher education governance [4, p. 7–9].

It is noted that the effective implementation of strategic changes has never been more important and more difficult. It is necessary to take into account all accumulated experience, including during the pandemic, for the formation of higher education of the future. Advance HE will work in close partnership with other institutions and bodies to support them to set new strategic directions and create roadmaps to achieve these goals, while embedding sustainability in new ways of working. Advance HE will create a new generation of leaders in education who develop and adapt to new challenges, for example, changing geopolitical forces, adapting to the post-Covid world; increasing competition, inclusion, etc. The organisation is well placed to offer insights and show leadership in creating the safe, inclusive and respectful environments needed to live, learn and work. It is important to create a flexible, high-quality, digital education for students that prepares them for future success. In this context, Advance HE aims to create flexible teaching, learning and assessment strategies that optimise the use of new effective technologies, promote inclusive strategies for student success that improve student experience and outcomes, contribute to the revision of the Professional Standards Framework for Teaching and Supporting Learning in Higher Education. It will be created a new space for digitally recognised professional learning and development, career support and institutional succession planning [6].

To ensure the quality of education, Advance HE adheres to a holistic approach. The focus is on such aspects as: embedding employability, transforming assessment, student retention and success, enterprise in higher

education, flexible learning, internationalising higher education, student engagement through partnership, education for sustainable development, technology enhanced learning, mental wellbeing in higher education [5].

Thus, the challenges faced by UK higher education and the ways to improve the quality of higher education are similar to those in Ukraine. Thus, studying and taking into account the experience of various British organisations involved in higher education, including Advance HE, will be useful for ensuring the quality of higher education in Ukraine.

Bibliography:

1. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / Інститут освітньої аналітики. Київ, 2022. 385 с.
2. План відновлення України: освіта та наука як фундамент розвитку людського потенціалу / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/plan-vidnovlennya-ukrayini-osvita-ta-nauka-yak-fundament-rozvitku-lyudskogo-potencialu> (дата звернення: 14.07.2023).
3. Про вищу освіту: Закон України від 28.05.2023 № 1556-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 14.07.2023)
4. Advance HE. Strategy 2021–24 Helping HE shape its future. URL: <https://www.advance-he.ac.uk/sites/default/files/2021-05/Advance%20HE%20Strategy%202021%E2%80%9324.pdf> (дата звернення: 14.07.2023).
5. Enhancing teaching and learning in higher education. URL: https://www.advance-he.ac.uk/guidance/teaching-and-learning?&_ga=2.53121128.1773359327.1689498799-243502330.1689498799#priorities (дата звернення: 14.07.2023)
6. The Higher Education Academy. 200802013 Draft Strategic Plan. HEA, February, 2008. 13 p.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПІДГОТОВЦІ ЛІКАРІВ-ХІРУРГІВ

Бондарєва О. О.

доктор філософії,

асистент кафедри внутрішньої медицини № 2

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Бондарєв Р. В.

доктор медичних наук, професор,

завідувач кафедри хірургічних хвороб з курсом анестезіології

та інтенсивної терапії «Європейська медична школа»

Міжнародний європейський університет

м. Київ, Україна

Поліпшення якості навчання лікарів-хірургів спрямоване на вдосконалення у них практичних навичок біля ліжка хворого або з використанням симуляторів, оволодіння сучасними медичними методиками, поглиблене вивчення невідкладних станів з чітким алгоритмом надання хірургічної допомоги, широке використання інформаційних, комп'ютерних технологій, проведення клінічних презентацій з актуальних питань хірургії [1, с. 111; 2, с. 2].

Після освоєння програми навчання майбутній лікар повинен знати симптоми хірургічних захворювань та принципи їх лікування, вміти поставити діагноз та визначити питання лікувальної тактики.

На сьогоднішній день міцною частиною медичної освіти є центри практичних навичок [3, с. 1]. Це спеціалізовані приміщення для навчання практичним навичкам. У таких центрах є можливість відпрацьовувати базові хірургічні навички, виконувати хірургічні маніпуляції до їх застосування в реальному житті, що дає можливість уникнути ускладнень у реальній клінічній практиці. Це дозволяє не лише проходити навчання під наглядом викладача з урахуванням методологічних та дидактичних концепцій, а також дає можливість розібрати та вивчати помилки, які були допущені під час відпрацювання практичних навичок.

Організовані та широко використовуються оснащені віртуальною технікою симуляційні центри. Симуляційне навчання дозволило ввести в навчання лікаря новий вид практичної підготовки та об'єктивної оцінки рівня практичних знань та умінь – реалістичне моделювання сценаріїв різних станів та медичних маніпуляцій.

Програму симуляційного навчання розробляють так, щоб лікарі спостерігали реальні симптоми у хворого, а не їхню імітацію. Після цього проводять аналіз діагностичних аспектів і відразу вирішуються питання тактики та лікування хворого.

Також навчання лікаря повинне включати лекційний матеріал, тестові завдання, відеосюжети огляду хворих з різною хірургічною патологією, діагностичні методи обстеження, відео з операційної з коментарем етапів операції.

При демонстрації інтраопераційних ситуацій можна розібрати різні аспекти хірургічного втручання, провести дискусію, зупинитись на проблемних моментах операції чи діагностики, вирішити обсяг операції, обговорити можливі ускладнення під час та після операції.

На нашу думку для більш ефективного розвитку клінічного мислення лікаря, оволодіння ним практичних навичок, вміння формувати діагноз, здатності самостійно приймати рішення, вміння правильно доповідати дані про пацієнта під час клінічних обходів, після відпрацювання навичок на манекенах, симуляторах, освоєння теоретичних знань, необхідно освоїти практичний компонент під контролем викладача при самостійній курації реальних пацієнтів.

Спершу викладач демонструє клінічні навички на реальному пацієнті, які необхідно опанувати. Після цього лікар під керівництвом викладача повторює практичні навички теми, що вивчається. Це дозволить не тільки покращити освоєння практичних навичок, а також навчитися дотримуватись правил етики та деонтології, знаходити індивідуальний психологічний підхід до пацієнта.

Таким чином, впровадження у навчальний процес сучасних технологій симуляційного навчання дозволяє відпрацьовувати практичні навички на тренажерах та симуляторах, підвищуючи клінічний рівень лікаря. Однак, застосування практичних навичок, що вивчаються під контролем викладача на реальному пацієнті, дає можливість навчитися дотримуватись правил етики та деонтології, підвищить клінічну компетентність лікаря, сприятиме зниженню лікарських помилок при наданні медичної допомоги.

Література:

1. Коноплицький В. С. Принцип безперервності навчання у підготовці лікарів-інтернів – дитячих хірургів. *Хірургія дитячого віку*. 2018. № 1(58). С. 109–112. doi 10.15574/PS.2018.58.109
2. Finocchiaro M., Valdivia P.C., Hernansanz A., Marino N., Amram D., Casals A., Mencias A., Marlicz W., Ciuti G., Koulaouzidis A. Training Simulators for Gastrointestinal Endoscopy: Current and Future Perspectives. *Cancers (Basel)*. 2021. Vol. 13(6). P. 1–1427. doi: 10.3390/cancers13061427

3. Bugaj T. J., C. Nikendei. Practical Clinical Training in Skills Labs: Theory and Practice. *GMS Journal for Medical Education*. 2016. Vol. 33(4): Doc63. doi: 10.3205/zma001062

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Борденюк В. І.

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз
Науково-дослідний інститут правотворчості та науково-правових
експертиз Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Сьогодні в Україні, як, зрештою, в багатьох інших країнах, надзвичайно актуальним є питання забезпечення якості вищої юридичної освіти, яке нерозривно пов'язане з питанням забезпечення якості вищої освіти в цілому. Постановка даної проблеми зумовлена багатьма чинниками. Серед них на одному з чільних місць – потреби утвердження України як правової, соціальної, правової держави, де визнається і діє принцип верховенства права, який нерозривно пов'язаний утвердженням і забезпеченням прав і свобод людини і громадянина (ст. ст. 1, 3, 8 Конституції України) [1]. У цьому контексті виникає потреба в пошуку шляхів удосконалення підготовки юридичних кадрів, оскільки, як справедливо наголошується у спеціальній літературі, існуючий стан справ у цій галузі «не задовольняє потреб суспільства і держави» [2, с. 41]. Це, зокрема, відображається в тому, що нині, як відзначає Ю. Барабаш, має місце «переповнення ринку праці дипломованими юристами», які мають низький рівень теоретичної підготовки та не володіють навичками правозастосовчої діяльності, в результаті чого «значна частина фахівців поповнює армію безробітних або перекваліфікується на інші спеціальності» [3].

Саме тому сьогодні в Україні відбуваються пошуки шляхів реформування вітчизняної юридичної освіти відповідно до потреб суспільства і держави [2; 3; 4; 5]. Зокрема, відповідного змісту ідеї та пропозиції дістали свого часу відображення в програмі розвитку юридичної освіти [6] та низці законопроектів [7; 8] і концепцій розвитку юридичної освіти.

У сучасних умовах відповідні орієнтири розвитку юридичної освіти найбільш послідовно викладені в проєкті Концепції розвитку юридичної освіти, який був внесений для розгляду на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій 21.01.2021 р. [9]. У ній визначені мета юридичної освіти, проблема, яка потребує розв'язання в процесі її реформування, мета, стратегічні цілі та завдання Концепції. Зокрема, ця Концепція метою юридичної освіти визначає «формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин», а проблемою, яка потребує розв'язання, – «невідповідність змісту юридичної освіти і якості підготовки в правничих школах сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності правників у різних сферах».

Згідно з Концепцією здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, виконання професійних обов'язків у сфері права, до постійного розвитку, самоосвіти та вдосконалення, а також реалізації набутих знань, умінь та навичок, бути відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів.

Метою Концепції є створення правових та організаційних передумов для забезпечення належної якості освітніх програм за спеціальностями галузі знань «Право», формування у здобувачів вищої освіти розуміння ролі правника у демократичному суспільності та готовності бути носіями принципів верховенства права.

Для досягнення задекларованої мети в цьому документі визначено 10 стратегічних цілей, які визначатимуть напрям розвитку юридичної освіти та які в цілому виглядають достатньо обґрунтованими і такими, що заслуговують на увагу юридичної громадськості. Зокрема, в рамках досягнення стратегічної цілі номер один «Система та структура підготовки правників відповідає сучасним міжнародним та європейським стандартам» варто позитивно оцінити пропозиції встановити: що «здобуття вищої юридичної освіти відбувається за спеціальностями галузі знань «Право»; що «ступінь магістра за спеціальностями галузі знань «Право» здобувається на основі повної загальної середньої освіти»; що «підготовка здобувачів освіти за спеціальностями галузі знань «Право» в системі фахової передвищої освіти та за рівнями молодшого бакалавра та бакалавра не здійснюється». Це пояснюється

тим, що відповідно до законодавства рівень бакалавра у відповідній галузі через недостатню теоретичну підготовку в багатьох випадках є недостатнім для зайняття посад в публічному та приватному секторах.

Цілком обґрунтованими вбачаються й інші положення проєкту Концепції розвитку юридичної освіти, в яких визначається орієнтовний перелік завдань, спрямованих на досягнення стратегічних цілей реформування юридичної освіти. Серед них на увагу заслуговують положення Концепції, в яких визначаються завдання, спрямовані на досягнення сьомої стратегічної цілі, згідно з якою «Вища юридична освіта надається компетентними та вмотивованими викладачами». Для досягнення цієї стратегічної цілі в проєкті Концепції передбачається:

- забезпечення гідного рівня оплати праці науково-педагогічних працівників правничих шкіл;
- перегляд структури навантаження викладача, створення належних умов для дослідницької діяльності;
- забезпечення безперервного професійного розвитку наукових і науково-педагогічних працівників. Підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу правничих шкіл здійснюватиметься за програмами підвищення кваліфікації та іншими видами професійного розвитку, включаючи програми академічних обмінів та стажувань, проведення яких сприятиме узгодженню та наближенню методик (технологій) викладання у різних правничих школах;
- забезпечення свободи наукових досліджень з дотриманням принципів академічної доброчесності. Наукові дослідження у сфері права мають бути спрямовані на інтеграцію в європейський та міжнародний науковий простір.

Торкаючись необхідності забезпечення гідного рівня оплати праці науково-педагогічних працівників відзначимо, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 822 Схема посадових окладів науково-педагогічних працівників [10] не забезпечує достатніх можливостей для їх винагороди відповідно до їх внеску в розвиток вищих закладів освіти. В результаті цього заробітна плата науково-педагогічних працівників є набагато нижчою, ніж у провідних країнах світу. При цьому низький рівень оплати праці науково-педагогічних працівників призводить до зниження престижності викладацької діяльності та сприяє їх еміграції або переходу до інших сфер діяльності, що є одним із чинників, який суттєвою перешкоджає підвищенню якості вищої освіти в Україні, в тому числі юридичної.

В контексті реформування вищої юридичної освіти необхідно переглянути в бік лібералізації надмірно жорсткі вимоги щодо

присвоєння вчених звань професора та доцента, що визначені у Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, затвердженому відповідним наказом МОН України [11], а також щодо наявності певних досягнень у професійній діяльності, які повинні мати науково-педагогічні працівники за останні п'ять років, визначених у пункті 38 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності [12].

Зокрема, це стосується вимог щодо наявності сертифіка відповідно до Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижче B2) з мов країн ЄС та праць, які опубліковані англійською мовою у виданнях, включених до наукометричних баз «Scopus» або «Web of Science» та які мають ISSN-номер, підтверджений на вебсайті Міжнародного центру реєстрації періодичних видань тощо. Річ у тому, що виконання, наприклад, вимоги щодо наявності праць, які опубліковані англійською мовою у виданнях, включених до наукометричних баз «Scopus» або «Web of Science» ускладняється, з одного боку, тим, що кількість відповідних видань є незначною, а, з другого, тим, що публікації в них дуже дорого коштують, унаслідок чого більшість праць публікуються у таких виданнях, як правило, у співавторстві. Тому вважаємо, що витрати науково-педагогічних працівників на публікацію праць у платних виданнях чи на планове підвищення кваліфікації та стажування мають відшкодовуватися вищими закладами освіти.

До чинників, які негативно впливають на якість вищої юридичної освіти (як і освіти в цілому), слід також чимало інших новацій, запроваджених у контексті імплементації Болонських угод у сфері освіти.

Література:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Реформування юридичної освіти: виклики часу. Збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Н. С. Кузнєцової / відп. ред. О.В. Кохановська та О.О. Кот. К. 2019. 528 с.
3. Барабаш Ю. Аналіз Концепції реформування юридичної освіти в Україні у світлі отриманих відгуків за результатами регіональних обговорень. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/NJ_Y.Barabash_Report-on-Draft-LER-Concept-Paper-and-Recommendations-for-Improvement_May-22_2017.pdf

4. Удосконалення викладання галузевих юридичних дисциплін : науково-практичний посібник / Н. С. Кузнєцова, М. М. Хоменко, А. Б. Гриняк та інші. Одеса. 2021. 248 с.

5. Янчук Н. Д. Реформування юридичної освіти в Україні: осмислення та перспективи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 311–316.

6. Про затвердження Програми розвитку юридичної освіти на період до 2005 року: постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2001 р. № 344. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344-2001-п#Text>

7. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії: проєкт Закону України № 7147 від 28.09.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613

8. Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію: проєкт Закону України № 7147-1 від 17.10.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62728

9. Концепція розвитку юридичної освіти: проєкт розроблений та обговорений на робочих зустрічах народних депутатів України спільно з експертами у галузі права та вищої освіти. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75595.html

10. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, наказ Міністерства освіти і науки України від 14.01.2016 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16#n14>

11. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#n452>

12. Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки: постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 822. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2019-%D0%BF#Text>

THE ISTANBUL CONVENTION IN THE ASPECT OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Buriak K. M.

*Candidate of Science of Law,
Associate Professor at the Department of Entrepreneurship,
Organization of Production and Theoretical and Applied Economics
Ukrainian State University of Chemical Technology
Dnipro, Ukraine*

Domestic violence is one of the most widespread negative phenomena worldwide. Therefore, the development and signing of the Istanbul Convention is a necessary safety standard that facilitates the life and moral condition of those who experience domestic violence. The ratification of the Istanbul Convention is important for the fight against gender-based discrimination and violence in Ukraine. The Istanbul Convention obliges to create a legal framework for combating various manifestations of violence.

Before the Russian aggression in 2021, 326,000 calls to the police due to domestic violence were officially recorded in Ukraine. In 2021, about 120,000 people contacted the National hotline for prevention of domestic violence, human trafficking and gender discrimination of the human rights organization "La Strada Ukraine". Every second human sought advice on preventing psychological violence or ill-treatment (52%); one in three sought advice on preventing direct physical violence (32%); one in seven – economic violence (15%); one in a hundred needed counseling to prevent sexual violence. The organization also noted that 17% of those who sought counseling were men [1].

Domestic violence is regulated by Article 126-1 of the Criminal Code "Domestic Violence", Article 151-2 "Forcing marriage", Article 134 "Illegal abortion or sterilization" [2].

The Istanbul Convention will help criminalize the following types of domestic violence:

- psychological violence;
- stalking;
- physical violence;
- sexual violence (including rape, which involves various types of sexual activities with a person without his consent);
- forced marriage;
- female circumcision;
- forced abortion;
- forced sterilization.

The Convention also offers strategies to prevent violence:

- *Awareness raising.* Conducting campaigns on the topics of violence against women and domestic violence, which will help people to recognize different forms of violence and take action against them. Informing victims about where and what help they can get.

- *Education.* The introduction of materials on equality issues into school curricula and the promotion of these principles in non-formal educational institutions such as community centers and sports facilities are encouraged.

- *Training of personnel* on prevention and detection of violence, prevention of re-victimization. They will protect the equality and needs of the victims.

- *Preventive intervention and treatment programs.* Treatment programs for domestic violence and sex offenders. The essence of the programs is to teach people non-violent behavior, to be responsible for their actions and to revise their attitude towards women [3].

Therefore, the Ratification of the Istanbul Convention will strengthen the legal protection of the victims and provide them with access to justice, will make it possible to protect Ukrainian citizens who have suffered from violence not only in Ukraine, but also abroad.

Bibliography:

1. Чому Стамбульська Конвенція важлива для України. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/09/5/250317/> (дата звернення: 07.07.2023).

2. The Criminal Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?lang=en#Text> (дата звернення: 07.07.2023).

3. Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. URL: <https://rm.coe.int/168008482e> (дата звернення: 07.07.2023).

SOME ASPECTS OF TEACHING ENGLISH FOR FUTURE PROFESSION

Varieshkina N. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
National University "Odesa Law Academy"
Odesa, Ukraine*

An ancient Chinese saying "May you live in interesting times" is known all over the world. It seems to be a curse because the word "interesting" in this context doesn't have any positive meaning. It stands for change that is uncomfortable, unexpected, moreover that is threatening. Those are certainly the times in which we all live now. Somewhere in the background is the uncertainty of changes occurring nowadays.

Economic and political changes are no longer related only to the country where they take place. Social change is putting pressure on us too. Part-time employment, or even job-sharing, one-parent families – a list could be long. A new, better educated young generation dubbed by researchers "Generation Y" is not willing to respect authority and is disinclined to accept the practices of the past...

People everywhere expect to be told and explained more, adding a new communication pressure. Many people can increasingly expect to be working in different countries or, that is even more significant, with people from different countries and backgrounds. The concerns and pressures that make up the world in which we must live and work is a great source of anxiety and worry, and we are lucky if not always. The job of most average people is becoming more and more stressful as the workloads go up. The increase in communications is nowadays a true problem: a recent survey shows it is usual enough to have about a hundred daily. This demands new skills, because it is no longer, for instance, the "privilege" of the company professional spokespersons to do the communicating. Every employee is just likely to make a presentation or write a proposal. [7, p. 11].

Globalization is nowadays a statement of fact, and the language of international communication is, beyond all doubt, English.

English is essential for people who want to get ahead in today's fast-moving global economy. And because we know that using English at work is different from general, conversational English, many courses have been specifically designed with the working life in mind. Completing English course for professional purposes arms (future) employees with the skills they

require to communicate effectively and confidently in the world's international language.

Whether people are looking for the ideal job, willing be more productive at work or simply increase their chances of promotion, expert teachers and targeted approach to teaching English help employees on their way.

Most courses for professional purposes focus on the situations that are related to the everyday working life. These include writing various reports, calling customers, e-mailing, and holding meetings with colleagues. And with support from comprehensive learning resources, the chances of success are much higher.

Gaining communicative competence and confidence in professional communication is an important issue not only for students, but for any member of a society in general, especially when a country needs it badly.

Communication means exchange of ideas, information, feelings, etc. Information during communication is not simply transferred, but also formed, developed, and specified. A message in communication is a process of forming and developing some information meant by people involved in communication. We may also regard communication as interaction and mutual understanding. It includes the partner's intentions, motives, and goals [1].

The process of teaching English for future profession, or to be precise communication in English, is not painless when both students and their instructors are not native speakers. It is crucial to remember about verbal and nonverbal types of communication. Of course, language is the most common means of communication, and writing and speaking are part of any teaching process. At a certain level, for instance, an intermediate or an upper one, students find ways to address readers and audience for various purposes. But there is also another aspect – teaching cross-cultural awareness, that is developing the communication skills on the verbal level. At the beginning it could be confined to a number of grammar structures most widely used. If we speak about English those would be structures to avoid directness of expression. These structures make themselves clear through distancing, the crucial feature that characterize, for instance, the British mentality.

What concerns oral communication skills, the principal point for students is to know how and when to talk, how to socialize, make presentations, negotiate, etc. It is also significant to plan correctly, to write memos, business letters and e-mails, various reports, resumes, and to write it all in official, concise, and clear style.

Lecturers must keep in mind that most students who take English course for professional purposes tend to be result-oriented. This course must give them what they need to know to fulfill the job perfectly. They should know how to organize the words to utter their ideas to fit the situation. "It is true

that good writing and speaking reflect good thinking. They come from being adaptable and knowing how to alter the organization of ideas and words themselves to the occasion” [6, p. 31].

But nonverbal signals are not less important for good professional communication. Proper nonverbal signals are so called subtext to give the right dimension to verbal communication. There are researchers who claim that about 70% of communication might be nonverbal. [2]. It seems incomplete to limit nonverbal communication to eye contact, gestures, silence in conversations and touching [2, p. 85]. It seems absolutely grounded to divide nonverbal types of communication into a) kinetic (body language); b) extra-linguistic (tone, voice range, pauses, timbre, pace, laughter); c) proxemic (time and space organization of communication, where it takes place); d) visual (eye contact, signs made with eyes) [8].

People can achieve success in communication, in our case professional communication, only if they know it is a collaborative process, which is impossible without certain rules of behavior. These rules comprise a special code, that should be kept in mind while writing a syllabus and designing English for future profession course.

These rules are indeed almost a matter of common sense and universal awareness: be positive (have a positive attitude), be thoughtful, be a team player, be interested, organized, punctual, prepared, polite, patient, and loyal [3].

To our mind the course must also contain essential grammar reference and practice for anyone using English in a professional context. Grammar for business is a must-have part of such a course for students and anyone using English in the workplace. It should provide clear explanations and authentic practice of the most essential language used in business English. It must be designed to help students improve their communication skills in real situations and include a distinctive focus on spoken as well as written grammar, and practical advice on areas such as organizing presentations, negotiating, and giving opinion. Material presented must be perfect for self-study and classroom use. The course should be based on a corpus of real written and spoken English to ensure students learn language as it is actually used. It must also include a special focus on speaking strategies to help people get their point of view across more effectively in their everyday working life. During the course teachers should explain clearly differences between formal and informal language, British and American English. Some extra speaking practice must also be provided.

The conditions for the implementation of the above is focus on the personal development of students based on the use of modern teaching methods that contribute to increasing motivation for learning a foreign language as a means of communication.

It should also be noted that the professional community is a community of people, which is characterized by a certain discourse, determined by the type of professional activity. Communication in any sphere is characterized by versatility, since various areas of professional communication have a special thesaurus or vocabulary, interaction situations, communicative and practical intentions, and strategies for achieving them. [4, p. 208].

But all these points do not offer ready-made written syllabus. It requires planning, thinking, and reassessment of methods, materials, and classroom activities.

Bibliography:

1. Dignen B. Communicating across cultures. Professional English. Cambridge University Press, 2014. 96 p.
2. English L., Lynn S. Business across Cultures: Effective Communication Strategies. Addison Wesley Publishing Company, 1995. 182 p.
3. Loughheed L. Business Communication. Ten Steps to success. Addison Wesley Publishing Company, 1993. 136 p.
4. McCarthy M. and Clancy B. From Language as System to Language as Discourse. Routledge handbook of English language Teacher Education. Routledge. 2019. P. 201–215.
5. Muscull B. Business Vocabulary in Use. Cambridge University Press, 2010. 176 p.
6. Northy M., Seijts J. Impact. A Guide to Business Communication. 9th Edition. Pearson Canada, 2018. 288 p.
7. Swan M. Practical English Usage. 3rd Fully Revised Edition. Oxford University Press, Oxford, 2009. 689 p.
8. Sweeny S. English for Business Communication. Cambridge University Press, 2013. 128 p.

МОНЕТАРНІ ЧИННИКИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Варцаба В. І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри фінансів і банківської справи
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

В Україні, внаслідок повномасштабної війни, виникла необхідність переглянути підходи до формування політики у сфері державного регулювання економіки та пошуку нових ефективних методів державного управління. Це також стосується і діяльності Національного банку України щодо парадигми проведення грошово-кредитної політики.

Протягом останніх десятиліть, внаслідок військових конфліктів у різних країнах світу, кожна держава розробила свою власну унікальну монетарну політику, яка враховує такі фактори, як: тривалість та масштаб воєнних дій, наслідки конфлікту, стан економіки до початку війни, обсяг міжнародних резервів та державного боргу, рівень розвитку фінансових регуляторів та інституцій, рівень довіри до них та національної валюти, попередня інфляційна динаміка та очікування населення, а також міжнародна військова, політична та фінансова підтримка, а також зовнішнє середовище [2]. Так, в Україні унікальними власними умовами стали зростання інфляції та погіршення фінансових умов у світі, падіння інвестиційної привабливості.

Водночас світовий досвід підтримки фінансової стабільності у воєнний час показує, що існують закономірності у застосуванні інструментів грошово-кредитної політики центральних банків:

1. Тимчасова фіксація обмінного курсу з метою стримування інфляції. Проте варто зауважити, що тривале застосування цього інструменту може призвести до макроекономічних дисбалансів.

2. Монетизація дефіциту бюджету. Проте вона несе ризики для фінансової стійкості та цінової стабільності.

3. Фіскальна консолідація, яка вважається основою успішного стабілізаційного плану. Вона являю собою комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію бюджетних видатків, здійснення структурних реформ, збільшення надходжень до бюджету не тільки шляхом змін у системі оподаткування, а й за рахунок стимулювання економіки та бізнесу [3].

Війна в Україні змінила принципи проведення монетарної політики. Основні відмінності у забезпеченні цінової стабільності у довоєнний та воєнний періоди полягають у наступному:

1. У мирний час базовим інструментом грошово-кредитної політики НБУ була облікова ставка, натомість із 2 кварталу 2022 року вона є допоміжним інструментом, який дає змогу усунути загрози розкручування інфляції через емісійне фінансування дефіциту бюджету, а також знизити валютні ризики та зберегти міжнародні резерви [1].

2. Монетарна політика будувалася на середньо- та довгострокову перспективу характер. Нині вона формується під впливом середовища, що стрімко змінюється.

3. У сфері регулювання валютних відносин:

- у довоєнний період домінував режим плаваючого обмінного курсу. Із початком війни введено фіксований обмінний курс як важливий антиінфляційний інструмент;

- коливання курсу національної валюти періодично згладжувалися валютними інтервенціями. Наразі цей інструмент є основною монетарною операцією НБУ;

- у попередні роки поступово скасовувалися валютні обмеження, а рух капіталу закордон лібералізовано. У воєнний час із метою підтримки фіксації курсу введено жорсткі обмеження на валютні операції.

4. За інших рівних умов в Україні діяла заборона на монетарне фінансування бюджету, проте наразі підтримка бюджету таким шляхом є необхідним заходом [2].

Незважаючи на широкомасштабне вторгнення, фінансово-кредитна система України та її центральний банк продемонстрували певні досягнення і продовжують працювати на високому рівні, забезпечуючи підтримку оборонних потреб. Відрадно, що вдалося уникнути найгіршого сценарію, який полягав у демонетизації економіки. Для досягнення своїх цілей Національний банк України використовує комбінацію перевірених та ефективних інструментів, таких як фіксація обмінного курсу та контроль капіталу, а також нестандартні методи, наприклад, валютне ризик-хеджування для домогосподарств.

Проте вкрай важливо бути готовим і до викликів для грошово-кредитної політики на етапі відновлення, а саме:

1. Пожвавлення кредитування. Проблема є те, що банки не наважуються видавати кредити через високі ризики. Вирішити це питання можна задіявши процедуру страхування воєнних і політичних ризиків, а також надання державних гарантії за кредитами.

2. Коливання обмінного курсу, що може створити перешкоди для експортних галузей. За таких умов варто підтримувати політику валютних інтервенцій та здійснювати контроль руху капіталів.

3. Профіцит ліквідності в банківському секторі. Даний виклик породжує проблему монетарної трансмісії, тобто чутливості секторів фінансового ринку до зміни облікової ставки. У такому випадку варто проводити заходи щодо регулювання профіциту ліквідності з точки зору змін у структурі ресурсної бази банків.

Таким чином, роль Національного банку України як регулятора в умовах війни посилилася. Адже центральний банк стає провідником у досягнення не тільки цілей фінансово-кредитної системи, але й сприяє відновленню економіки країни та її подальшому розвитку, вчасно реагуючи на фінансові, безпекові, соціальні та політичні виклики, частота й масштаб яких постійно зростає.

Література:

1. Данилишин Б. Як забезпечити економічне зростання в умовах війни. Економічна правда. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/3/697664> (дата звернення: 17.07.2023).

2. Лепушинський В. Роль монетарної політики під час війни та в післявоєнному відновленні. Національний банк України. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Volodymyr_Lepushynskiy_Role_monetary_policy_in_wartime_and_post-war_recovery_pr_2023-05-12.pdf?v=4 (дата звернення: 17.07.2023).

3. Лисяк Л. В. Політика фіскальної консолідації в Україні як інструмент стабілізації державних фінансів. Ефективна економіка. 2015. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4239> (дата звернення: 17.07.2023).

ПРИНЦИП КЕРОВАНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГІЇ У ВИШІ

Велитченко Л. К.

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і психології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Грунтуючись на ідеї системності в університетській підготовці різнопрофільних фахівців з психології, звертаємо увагу на значущість загальнотеоретичних дисциплін для формування у практикуючого працівника несуперечливого системного концепту психіки як об'єкта майбутньої професійної діяльності. Здобувач вищої освіти з психології знаходиться в положенні споживача наукових відомостей, які, накопичуючись, формують у нього відповідний погляд на його професійні дії, пов'язані з аналізом поточної ситуації та клієнта в ній, прийняттям відповідного діагностичного рішення та системної послідовності фахових впливів, усвідомлюючи при цьому ступінь їх ефективності.

Сказане вказує на необхідність такої процесуальної подачі навчального матеріалу, яка б виконувала не тільки інформувальну, а й розвивальну функцію, пов'язану з неухильною реалізацією принципу керованої суб'єктності. Зазначений принцип передбачає таку організацію навчальних дій, при якій студент, перебуваючи у змістовному полі того чи іншого психічного явища, що вивчається, виконує цілеспрямовані навчальні дії, спрямовані на формування у себе його ментального конструкту, даного в різних контекстуальних відношеннях, зображених у належних розділах підручників та довідкових видань.

Відповідно до цієї методичної установки запропоновано відповідну блокову послідовність текстуальної обробки навчального матеріалу, до якої входить: а) аналітичне знайомство зі змістом понять, за допомогою яких відтворюється це явище; б) виявлення даних понять та їх контекстуальних варіацій в окремих формулюваннях з питання, що вивчається; в) складання власного компілятивного тексту з порівнених опрацьованих фрагментів, ґрунтуючись на гіпертекстуальному принципі; г) скорочення отриманого тексту до короткого та точного відтворення суті психічного явища. Викладена послідовність відображає процесуальні особливості формування поняття як такого,

пов'язані із здійсненням індивідом навчальних дій залежно від контексту пізнавальної ситуації.

Практичну реалізацію принципу керованої суб'єктності здійснено за допомогою таких дидактичних видань за нашим авторством, як: а) «Загальна психологія: програмний конспективний довідник» (Одеса, 2007); б) «Вступ до загальної психології: програмний довідник» (Одеса, 2010); в) «Психічні процеси: програмний довідник» (Одеса, 2010); г) «Психічні стани і психічні властивості: програмний довідник» (Одеса, 2011).

Основна дидактична лінія, довкола якої вибудовується практична реалізація принципу керованої суб'єктності, окреслена змістом навчального посібника «Загальна психологія: програмний конспективний довідник», викладеного як послідовність смислових блоків, оформлених у вигляді рамок для кожної зі смислових єдностей (рис. 1). Кожна загальна рамка, розбита на ліве, центральне і праве поле, містить у лівому полі рамку для позначення поняття, що розкривається, а в правому – рамку для ключового слова, яке вказує на контекстуальну співвіднесеність цього поняття.

Ліве поле заповнене текстом визначення поняття з відповідним посиланням на джерело цитування, а у правому наведено коротке розшифрування ключового слова з його прив'язкою до відповідної дефініції, яка також має необхідний бібліографічний адресат. Основне суб'єктне навантаження припадає на центральне поле, куди студент заносить відомості щодо розгляданого поняття, знайдені ним у наших електронних довідкових текстах на цю тему (див. вказані вище навчальні посібники за нашим авторством).

Свідомість		Вищий рівень розвитку психіки
Свідомість – вищий рівень психічної активності людини, в якому реальність відображається у формі чуттєвих та розумових образів як основи внутрішнього досвіду та передбачення практичної діяльності та поведінки	Обумовлюється зовнішніми і незалежними від неї чинниками; містить різні явища, що складають зміст конкретних психологічних функцій; не локалізується в зовнішньому просторі; наявність сталих, інваріантних структур, що мають соціокультурний характер ...	Вищий рівень розвитку психіки – виявляється у його основних властивостях – наочність, опосередкованість мовою, здатність до рефлексії, діалогізм.

Рис. 1. Структурне оформлення навчального посібника

Оскільки центральне поле, як і решта, не обмежені обсягом, оскільки студент, прочитуючи статті в блоках більш ґрунтовних програмних довідників («Вступ до загальної психології» та ін.), що мають таку ж нумерацію, як і в основному довіднику-конспекті, копіює ознаки, які він вважає вартими уваги, збільшуючи тим самим специфікацію ознак, що належать до вихідного поняття. Вже сама установка на пошук та відбір суттєвих ознак вимагає від студента суб'єктної ментальної активності, що ґрунтується на поділі головного та другорядного при опорі на відповідні текстові уточнення. Заключним етапом роботи з тим чи іншим смисловим блоком теми, що вивчається, є створення власної ієрархічної схеми ознак до відповідного поняття.

Як бачимо, основна ідея принципу керованої суб'єктності полягає у використанні покрокової схеми обробки відомостей, даних в дефініціях спочатку лівого, потім правого поля з подальшим переходом до уточнюючих текстів, які пропонуються в розгорнутих електронних версіях програмних довідників.

В основу всіх зазначених довідкових видань, за спрямованістю свого понятійно-предметного змісту тотожними один одному та вихідній програмі навчального предмета «Загальна психологія», покладено такі принципи: 1) програмності – в зміст вихідного програмного довідника включені поняття, що визначають зміст навчальної програми; 2) концептуальності – зміст програмного розділу і, отже, всіх довідників надано у вигляді послідовності смислових блоків (концептів); 3) послідовності – розташування дефініцій і розгорнутих характеристик понять є відтворенням суті програмного питання, що розглядається; 4) суб'єктності – зміст довідника є вихідною основою для створення власного тексту за кожним концептом, системою концептів, питанням і темою в цілому; 5) усвідомленості – зміст є не просто об'єктом мнемічної діяльності, а включається в систему дій з осмислення матеріалу програмних тем; 6) візуалізації – смислова єдність (концепт) забезпечує візуалізацію змістовного простору даного програмного питання.

Смислові єдності подано у довіднику за принципом збільшення деталізації концепту. Спочатку подається смислова пара «логічний суб'єкт – логічний предикат». Наприклад, «Рефлекторність психіки = вища нервова діяльність». Потім наводяться дефініції понять із довідкової літератури. Наприклад, «*Рефлекторність психіки* – здатність відтворювати відображуваний об'єкт у сукупності властивостей, що мають для суб'єкта життєве значення, як феномен вищої нервової діяльності. *Вища нервова діяльність* – діяльність центральної нервової системи, особливе значення в якій має кора

головного мозку». Завершується смисловий блок текстами статей із відповідних довідникових видань, до якого додається анотований виклад більш сучасних трактувань психологічних понять.

Зміст розділу «Вступ до загальної психології» складається із послідовності викладу зведень про: а) предмет психології; б) завдання і методи психології; в) розвиток психіки в еволюції тварин і становленні людини; г) діяльність; д) спілкування; е) колектив; є) особистість. Ці теми утворюють концептуальний простір, який дає можливість схарактеризувати вихідні засади загальної психології, а саме вказати на зовнішні чинники, що спонукають індивіда до відповідної активності і тим самим слугують його розвитку – діяльність (суб'єкт-об'єктні відношення), спілкування, колектив (суб'єкт-суб'єктні відносини). Внутрішні чинники відтворюються у категоріях психіки, свідомості (інтрасуб'єктні відношення). Центральною категорією загальної психології, в якій одночасно присутнє і суб'єктне (інтернальне, сутнісне, інтрасуб'єктне), і поведінкове (екстернальне, буттєве, діяльнісне, інтерсуб'єктне), є категорія особистості.

Основний наголос розділу «Психічні процеси» (теми «Уява», «Відчуття», «Сприйняття», «Пам'ять», «Мислення», «Мовлення») полягає у їх трактовці не тільки у розрізі психічного відображення, але і як суб'єктного механізму саморегуляції з огляду на особливості пізнавальної діяльності людини в контексті різних задач у складі її життєдіяльності з акцентуванням її зв'язків із передбаченням, антиципацією, прогнозуванням.

Зміст розділу «Психічні стани та властивості» (теми «Воля», «Почуття», «Темперамент», «Характер», «Здібності») відображено з огляду на трактовку: а) волі як найвищого принципу буття, доцільності функціонування живих систем, активної взаємодії з навколишньою дійсністю, а також формування послідовності дій, які ведуть до досягнення мети; б) внутрішньо особистісних відношень як основи афективного ставлення до дійсності, що спонукають і опосередковують активність з наступним виходом на питання про форми переживання почуттів з огляду на їх залежність від соціального оточення; в) динамічних особливостей індивіда і його функціональних властивостей, залежних від його типу вищої нервової діяльності; г) стійких психічних особливостей людини, підпорядкованих системі її суб'єктивно оцінних, свідомо-вибіркових ставлень до дійсності, які визначають типовий спосіб поведінки; д) сукупності всіх пізнавальних функцій індивіда, що виявляються у динаміці придбання знань та часу оволодіння ними.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В НАУКОВО-ДОСЛІДНОМУ ІНСТИТУТІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Гаруст Ю. В.

*доктор юридичних наук, професор,
заступник президента з наукової роботи
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Верхотурова-Коновалова М. А.

*кандидат історичних наук, доцент,
керівник відділу організаційного забезпечення наукових проєктів
та міжнародної діяльності
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Невідповідність зростаючого об'єму інформації кількості навчального часу – ось задача, яку намагаються вирішити сучасні науково-педагогічні працівники. Інформаційна насиченість сучасного світу вимагає спеціальної підготовки навчального матеріалу перед його викладом аспірантам, щоб у доступному вигляді надати їм необхідні відомості. Ефективним способом обробки та компонування інформації є її «стиснення», тобто представлення в компактному та зручному для використання вигляді. Візуалізація «згортає» інформацію, що дозволяє не лише чітко організувати навчальний процес, зосередивши увагу аспіранта на ключових моментах дисципліни, а й сприяє формуванню вмінь виконувати логічні операції, вихованню організованості аспіранта під час його роботи з навчальною інформацією.

Термін «візуалізація» походить від латинського *visualis* – сприймається візуально, наочний [3, с. 186]. Візуалізація – це процес представлення даних у вигляді зображення з метою максимальної зручності їх розуміння; надання осяжної форми будь-якому об'єкту, суб'єкту, процесу; демонстрація явища чи процесу у зручній для зорового сприйняття формі.

Візуалізація навчальної інформації – це відбір, структурування і оформлення навчального матеріалу в візуальний образ, заснований на різних способах представлення інформації і взаємозв'язках між цими способами [5]. Такий підхід до подачі навчальної інформації сприяє активній роботі мислення аспіранта при читанні й осмисленні змісту поданого матеріалу.

Використання візуальної інформації має такі цілі:

1) репродуктивні – демонстрація фактографічного матеріалу (структур, систем організацій, процесів, розмірів об'єктів, кількостей, тенденцій, різних зв'язків, елементів тощо);

2) перетворювально-продуктивні – розвиток розумових операцій: аналіз, синтез, порівняння, ідентифікація, встановлення тотожності, подібності, відмінності, протилежності, аналогії, систематизування, класифікація, оцінювання, узагальнення, абстрагування, вибір, інтерпретація, упорядкування.

Таким чином, можна дати більш розширене визначення поняття візуалізація з погляду дидактики: це створення з усної наочної інформації нового об'єкта творчого характеру, який безпосередньо пов'язаний із суттю та змістом навчально-теоретичного матеріалу. Візуалізація навчального матеріалу нерозривно пов'язана з його «стисненням».

Найбільш чітко проблему візуалізації навчальної інформації сформулював український дослідник С. Клепко. «Як, не втрачаючи здобутої інформації, подати її в формах, які доступні засвоєнню індивідуальною пам'яттю? – писав він в своїй монографії. – Як скоротити знання не знищуючи їх?» [6].

Візуалізація навчального матеріалу дозволяє вирішити цілий ряд педагогічних завдань:

- забезпечення інтенсифікації навчання;
- активізації навчальної та пізнавальної діяльності;
- формування і розвиток критичного і візуального мислення, зорового сприйняття, образного представлення знань і навчальних дій;
- передачі знань та розпізнавання образів;
- підвищення візуальної грамотності та візуальної культури [4].

Сьогодні існує багато візуальних засобів передачі інформації, до них відносимо: дошку/інтерактивну дошку, мультимедійний проектор, збірні візуальні засоби (магнітні та шпилькові дошки), екран/монітор комп'ютера, демонстраційні моделі, плакати, схеми, онлайн-платформи для дистанційного навчання. Також є доволі широкий спектр форм візуалізації навчального матеріалу як електронних так і фізичних [2]. Наведемо приклад лише деяких електронних: комп'ютерні презентації; флеш анімації; відео/аудіо матеріали; зображення; діаграми; схеми; графіки; інтелект-карти тощо.

Слід враховувати, що різні навчальні дисципліни (гуманітарні, природничі, спеціальні) мають свою власну мову – мову символів (знаки, графіки, малюнки тощо), і, відповідно, всі візуальні форми, розроблені для конкретних дисциплін, матимуть свою логічну

структуру організації, підпорядковану певним правилам [1]. Завдання викладача полягає в тому, щоб складне і незрозуміле зробити простим і зрозумілим, громіздке – компактним, тривале – лаконічним, фрагментарне – цілим. Візуалізація навчального матеріалу сприяє ефективному вирішенню поставлених завдань [7].

В навчальному процесі Науково-дослідного інституту публічного права візуалізація інформації є одним з пріоритетів для науково-педагогічних працівників при підготовці навчально-методичних матеріалів. Основним засобом подачі візуалізованого навчального матеріалу є онлайн-платформа для дистанційного навчання, яка дозволяє викладачеві подавати навчальний матеріал аспірантам за допомогою презентацій, відео-матеріалів та графіків. Використовуючи метод стиснення інформації в ході навчального процесу викладачі досягають того, що аспірант засвоює значний об'єм знань за короткий термін. Це, в свою чергу, значно підвищує ефективність навчального процесу і в подальшому позитивно впливає на наукову роботу аспірантів.

Література:

1. Андрощук І. В. Візуалізація навчальної інформації під час викладання дисципліни «Педагогічна майстерність». Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Умань, 2011. Вип. 37. С. 62–70.
2. Бартків О., Дурманенко Є., Смалько О. Візуалізація як ефективний метод вивчення студентами педагогіки. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика Серія «Педагогіка»*. 2020. Випуск 8(15).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, С. 186.
4. Візуалізація навчальної інформації. Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Електронний ресурс: https://phys.ipk.kubg.edu.ua/?page_id=662 (дата звернення: 29.07.2023).
5. Для чого потрібна візуалізація навчальної інформації? Електронний ресурс: <http://metod.gi.edu.ua/vykladannia/item/26-vizualizatsiia-navchalnoi-informatsii> (дата звернення: 25.07.2023).
6. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання / С. Ф. Клепко. Київ ; Полтава ; Харків : ПОПОПП, 1998. 356 с.
7. Як і для чого використовувати візуалізацію даних? Ейдос, центр політичних студій та аналітики Електронний ресурс: <http://eidos.org.ua/povypu/yak-i-dlyachoho-vykorystovuvaty-vizualizatsiyu-danyh/> (дата звернення: 29.07.2023).

ЕЛЕКТРОННА ОСВІТА В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Дахова І. І.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Динаміка суспільних відносин і процесів, що відбуваються в сучасному світі, обумовлює численні зміни у всіх сферах суспільного життя, в тому числі й у галузі освіти. Об'єктивний процес інформатизації всіх сфер людської діяльності призвів до формування і функціонування нової суспільної формації, що отримала назву інформаційного суспільства, яке більшою мірою зацікавлено в тому, щоб його громадяни були здатні самостійно, активно діяти, ухвалювати рішення, адаптуватись до умов життя, що постійно змінюються. Згідно з Законом України «Про Національну програму інформатизації» від 1.12.2022 р. інформатизацією є сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, технологічних та виробничих процесів, спрямованих на створення умов для забезпечення розвитку інформаційного суспільства та впровадження інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій.

Одним з кроків на шляху до інформатизації суспільства є запровадження і розвиток електронної освіти (e-learning), під якою розуміють спосіб організації навчально-виховного процесу, який базується на використанні ІКТ, технологій мультимедіа й Інтернету з метою створення системи масового навчання і перепідготовки населення, підвищення якості освіти за рахунок покращення доступу до ресурсів і сервісів, а також віддаленого обміну знаннями і сумісної праці [1, с. 16]. Електронне навчання включає в себе всі форми технологій освіти та викладання, а також мультимедіа навчання, технології розвитку навчання (англ. – TEL); розміщені на комп'ютері: інструкції (англ. CBI), навчання (англ. CBT); комп'ютерно (автоматично) згенеровані інструкції або консультації (англ. CAI); інтернет-навчання (англ. IBT); вебнавчання (англ. WBT); онлайн-освіту, віртуальну освіту через віртуальні середовища навчання (англ. VLE) (віртуальні середовища також називають платформами навчання), мобільне навчання (англ. M-learning) та цифрові освітні проекти [2, с. 79].

Основним принципом електронної освіти є встановлення інтерактивного спілкування, котре повинне здійснюватися між здобувачем освіти та викладачем. При цьому відсутня потреба в забезпеченні їхньої безпосередньої участі. Це допомагає самостійному засвоєнню здобувачем освіти матеріалу та отриманням навичок відповідно до обраного курсу [3, с. 69].

Електронна освіта (часто її ототожнюють з дистанційною освітою, хоча ці поняття не завжди є абсолютно тотожними) сприяє розвитку академічної мобільності, дозволяє уніфікувати навчальні плани та методiku викладання, за її допомогою можна отримати першу або ж другу вищу освіту, підвищити рівень кваліфікації, покращити свої знання, обмінятися особистим досвідом чи взяти участь у діалозі з професійної тематики.

Цифрова (електронна) освіта – це першочергово дистанційні освітні технології, які можна використовувати в традиційному процесі навчання для того, щоб підвищити якість освіти, проте доцільніше їх використовувати у межах саме дистанційного навчання [3, с. 69].

Актуальність електронної освіти у світі, і в Україні зокрема, суттєво підвищилась у зв'язку з заходами, запровадженими для боротьби з пандемією, спричиненою COVID-19. І сьогодні, в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, коли певна частина території тимчасово окупована ворогом, деякі райони та області України знаходяться під постійним вогнем з боку окупантів, організація освітнього процесу потребує запровадження і продовження використання різних форм електронної освіти та дистанційного навчання задля забезпечення безперервного надання якісних освітніх послуг.

У порівнянні з традиційною, електронна освіта надає істотні переваги та деякі унікальні можливості, до яких можна віднести переміщення занять в просторі і часі, гнучкий розклад, широкий доступ до навчальних і наукових матеріалів, удосконалене спілкування та значно швидший зворотній зв'язок. За допомогою електронної освіти можливо забезпечити залучення кожного здобувача освіти до навчального процесу, причому не просто до пасивного отримання знань, а до активної пізнавальної діяльності, застосування набутих знань на практиці; організувати здійснення спільної діяльності при вирішенні різного роду завдань і проблем, коли необхідно проявити відповідні комунікативні навички.

Електронне навчання має сформувати глобальний освітній простір. Варто його сприймати насамперед як метод досить ефективного доповнення традиційних форм отримання освіти [3, с. 70].

До можливостей електронної освіти також можна віднести широке спілкування зі студентами/курсантами інших закладів вищої освіти свого регіону, інших міст країни, зарубіжних країн; вільний доступ до необхідної інформації в інформаційних центрах всього світу з метою формування власної аргументованої думки з тієї чи іншої проблематики, можливість її всебічного дослідження; можливість постійного випробування своїх інтелектуальних, моральних здібностей та навичок для визначення певних проблем та вміння їх вирішувати спільними зусиллями.

До форм електронного навчання можна віднести самостійну роботу з електронними матеріалами, з використанням персонального комп'ютера, мобільного телефону та інших девайсів; проведення занять за допомогою відеоконференцій, отримання консультацій, порад викладача, який знаходиться поза межами навчального закладу, можливість дистанційної взаємодії; своєчасна цілодобова доставка електронних учбових матеріалів; стандарти і специфікації на електронні учбові матеріали і технології, дистанційні засоби навчання; засвоєння і популяризація інноваційних педагогічних технологій, передача їх викладачам; можливість розвивати учбові веб-ресурси; можливість у будь-який час і в будь-якому місці отримати сучасні знання, що знаходяться в будь-якій доступній частині світу; доступність вищої освіти для осіб з особливостями психофізичного розвитку.

З іншого боку, повне вилучення з процесу навчання суспільного елементу, який вважається фундаментальним, напевно, є найбільшою небезпекою індивідуальної електронної освіти. Оскільки людина здебільшого є суспільною істотою, людська участь має завжди залишатись фундаментальним фактором навчального процесу. Тому ефективним варіантом отримання освіти може бути змішане навчання. Такий підхід поєднує мережевий (класичний) варіант навчання з онлайн-навчанням. За змішаного навчання студент навчається частково через он-лайн доступ до навчально-методичного наповнення, при цьому існують певні елементи контролю знань студента незалежно від часу, місця, послідовності викладу матеріалу або темпу здачі. Це є об'єднання класичного аудиторного навчання з комп'ютерно-опосередкованою діяльністю. Дослідження показують ефективність такого навчання в порівнянні з мережевими (негібридними) традиційними аналогами. Це може бути частково пов'язане з тим, що дана швидко прогресуюча модель навчання не тільки підвищує гнучкість та індивідуалізацію навчання студентів, але й дозволяє викладачам розширити свої можливості як посередників навчання [2, с. 81].

Таким чином, доцільним є поєднання кращих рис, характеристик і можливостей як он-лайн, так і аудиторного (офлайн) навчання, можливість знайти необхідний баланс між потребами здобувачів освіти спілкуватися з іншими студентами та викладачами не тільки за допомогою нових технологій, але й у реальному світі.

Література:

1. Пушкарьова Т. О., Мельник О. М. Електронна освіта та її розвиток в Україні. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2013. № 3. С. 16–17.
2. Вовк О. Б. Системи електронного навчання – нові форми сучасної освіти. *Математичні машини і системи*. 2015. № 3. С. 79–86.
3. Безрученков Ю. Електронна освіта: реалізація в Україні. *Молодь і ринок*. 2021. № 4(190). С. 67–71.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІСТЬ, ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ, МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ, НООНАУКОВІСТЬ ЯК ТРАДИЦІЙНІ Й НООНАПРЯМИ В ЮРИДИЧНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

Демидова Л. М.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
Національний університет імені Ярослава Мудрого;
головний науковий співробітник
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

У наукових публікаціях дослідники наголошують, що в системі вищої освіти існує глобальна криза й потрібно продовжувати реформу із запровадженням продуманих і обговорених у суспільстві підходів і заходів [1]. А в колі академічної та педагогічної спільноти відбувається жвава дискусія стосовно нової університетської ідеї. Це пов'язується, насамперед, із тим, що сучасне глобалізоване суспільство висуває нові вимоги до функціонування закладів вищої освіти, що не можуть бути повноцінно охоплені вже існуючою класичною місією університету. Окрім того, процеси активного проникнення бізнесових структур до системи вищої освіти та потреби сучасного ринку праці

вимагають підготовки фахівця, здатного при необхідності динамічно та ефективно змінювати профіль своєї діяльності [2]. І з такими оцінками погоджуємось.

Відповіддю на зазначені виклики й освітні потреби суспільства є реалізація низки, на наш погляд, ефективних державних заходів в сфері освіти й науки. Зокрема до таких кроків відносимо прийняття розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р, яким затверджено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (далі – Стратегія), а також розроблену Операційний план її реалізації у 2022–2024 роках.

Стратегія визначає пріоритети системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни, а також головні характеристики, що будуть сформовані до 2032 року. Як зазначають публіцисти, цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період. Виконання завдань, визначених Стратегією, дозволить зменшити деструктивні наслідки, спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації на територію незалежної України.

Так, документ передбачає реалізацію 5-ти стратегічних цілей: 1) ефективність управління в системі вищої освіти; 2) довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти; 3) забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення; 4) інтернаціоналізація вищої освіти України; 5) привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри.

Серед першочергових планів реалізації згаданої Стратегії на 2023 рік намічено:

- створення умов для розширення автономії, корпоратизації та приватизації закладів вищої освіти: у повоєнний час передбачено аудит мережі ЗВО (виявлення сфер неоптимального використання державних ресурсів, пропозиції щодо оптимізації), розроблення дорожньої карти модернізації мережі ЗВО та ЗФПО, комунікація основних концептів модернізації мережі ЗВО та ЗФПО;

- розвиток військової освіти, підготовки фахівців із захисту критичної інфраструктури, підготовка молоді до національного спротиву. Трансформація системи військової освіти, відповідно до розробленої Міністерством оборони України та погодженої МОН Концепції трансформації системи військової освіти, передбачає професіоналізацію Збройних сил України та інших складових сил оборони, інтеграцію органів управління військовою освітою, мережі

військових навчальних закладів, чинних стандартів освіти, професійних стандартів, законодавчої та нормативно-правової бази в єдиний комплекс складових системи військової освіти для забезпечення сил оборони військовими фахівцями. Професіоналізація військової освіти передбачає побудову сучасної моделі професійної військової освіти, що забезпечує підготовку військових фахівців на основі їхнього безперервного професійного розвитку, враховує загальні тенденції розвитку системи національної та міжнародної безпеки, зміни принципів та способів ведення збройної боротьби, нові вимоги до якості військової освіти, формування доброчесності на основі стандартів НАТО. Професійна військова освіта культивує розвиток військового лідера шляхом надання широкого спектру професійних знань та розвитку креативного мислення упродовж всієї військової кар'єри тощо [3].

Досягнення таких переважно прогресивних цілей потребує постійного удосконалення процесу підготовки юристів в закладах вищої освіти з швидкої і якісної модернізацією його навчального, програмно-технічного, навчально-методичного, наукового, кадрового забезпечення. І не зникає актуальність питання про те, яким мають бути сучасні університети, а також щодо напрямів й сутності знань, що отримують студенти. Потребує постійного контролю фактично оголошена приватизація університетів. Чи не знищить вищу освіту і науковий потенціал країни така приватизація?

Загальним у навчальному процесі закладів вищої освіти є його форма. В умовах боротьби з пандемією і в воєнний період студенти й викладачі перейшли в змішаний (офлайн і онлайн) або дистанційний (онлайн) режими навчального процесу. І здійснена своєчасна підготовка до такої форми навчання з використанням електронних, комунікаційних ресурсів дозволила досить якісно й ефективно проводити навчальний процес і мати комунікацію «університет-студент-деканат-студент-кафедра-студент-викладач-студент-університет». У цьому зв'язку успішно реалізується принцип студентоцентризму, який закріплено в положеннях Стратегії.

Водночас дистанційна форма навчання продемонструвала, що не слід з позиції доцільності, ефективності й перспективності аудиторну форму навчального процесу з безпосередньою комунікацією викладача зі студентом замінити онлайн-навчанням.

Щодо підготовки юристів. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого є традиційним лідером серед університетів, що готують юристів. Від заслужено має національне й міжнародне визнання. І науково-педагогічний потенціал Університету весь час знаходиться в пошуках перспективних напрямів й ефективних заходів

і форм підготовки майбутніх юристів, що потрібні суспільству й державі та які здатні конкурувати на національних і зарубіжних ринках праці.

Дослідження перспектив розвитку суспільних процесів в умовах їх швидкої глобалізації й інформатизації дозволяє сформулювати висновок, що необхідно продовжувати впроваджувати традиційний для української вищої освіти фундаменталізм при підготовці студентів. Цим шляхом доцільно формувати у здобувача знання фундаментальних наук, уміння їх аналізувати, синтезувати, а також закладати й досягати отримання ним інших компетентностей на основі таких знань. Щодо фундаментальних наук є статті автора цієї доповіді з обґрунтуванням доцільності викладання для майбутніх юристів приміром основ вищої математики в доступній й цікавій формі.

Трансдисциплінарність при підготовці юристів теж є необхідним напрямом і сутністю навчального процесу, що традиційно і в оновленому вигляді впроваджується в багатьох університетах. Це теж перспективно і в майбутньому.

Мультидисциплінарність, у першу чергу, доцільно впроваджувати на рівні підготовки як бакалаврів, так і магістрів.

Ноонауковість навчального процесу пов'язана з необхідністю розробки й впровадження в навчальний процес ноонаук, зокрема для підготовки юристів, що мають бути знатні працювати в сфері інноваційних технологій, зокрема стосовно штучного інтелекту.

На питання, якими мають бути університети майбутнього, відповідь може бути надана з урахуванням національного і зарубіжного досвіду, зокрема стосовно університетів США і Великої Британії. Університет майбутнього – це навчальний і дослідницький заклад вищої освіти. Таке поєднання і зараз, і в перспективі забезпечує зростання рівня науковості і фаховості в навчальному процесі й обов'язково позитивно віддзеркалюється в результатах підготовки випускників.

Проблеми залишаються в фінансуванні університетів і в необхідності зміні окремих показників якості вищої освіти, що беруться до уваги при атестації закладів вищої освіти насамперед стосовно наукових публікацій і видань, які індексуються в приватних міжнародних наукометричних базах, із великими для викладачів розмірами сплати (коштовних внесків) за ці оприлюднення.

Література:

1. Даннікова І. А., Кривцова Н. В. Створювальне знання: мультидисциплінарність, інновація, самоосвіта. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/61695321.pdf> (дата звернення: 18.07.2023).

2. Колотило М. Дослідницький університет як інноваційна модель розвитку вищої освіти. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47226579.pdf> (дата звернення: 20.07.2023).

3. OP.UA. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/strategiya-rozvitku-vischoyi-osviti-v-ukrayini-ta-operacyniy-plan-yiyi-realizaciyi> (дата звернення: 20.07.2023).

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ТА МЕТОДИКИ

Дмитрієва О. І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки і підприємництва
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна*

Сучасний світ постійно змінюється, завдяки стрімкому розвитку технологій, наукових досліджень та глобальних трансформацій. Ці зміни накладають виклик на систему освіти, яка повинна готувати молоде покоління до ефективного функціонування у сучасному світі. Впровадження інновацій в навчальні програми та методики стає стратегічно важливою необхідністю для підготовки конкурентоспроможних, креативних та адаптивних фахівців.

Актуальність інновацій в навчальних програмах та методиках набула надзвичайної ваги в сучасному світі, оскільки суспільство стикається зі складними викликами і змінами, що вимагають нових підходів до освіти. Швидкий розвиток технологій диктує необхідність використання інноваційних інструментів у навчанні. Сучасні здобувачі освіти виростають в цифровому середовищі, тому важливо, щоб навчання відповідало їхнім очікуванням та підготовлювало до роботи з новітніми технологіями. В цілому, актуальність інновацій в навчанні полягає у здатності готувати здобувачів освіти до життя в сучасному світі, забезпечуючи їм необхідні знання, навички та компетенції для подолання викликів та досягнення успіху в різних сферах життя.

Сучасні навчальні програми повинні бути орієнтовані на розвиток широкого спектра навичок, що відповідають потребам ринку праці та вимогам суспільства. Вони повинні стати платформою для розвитку критичного мислення, комунікаційних здібностей, співпраці та творчості. Впровадження інтердисциплінарних модулів, проєктної

діяльності та практичних завдань допоможе створити більш зв'язаний та природний процес навчання.

Інноваційні підходи до навчальних програм включають в себе ряд новаторських методик, концепцій та стратегій, які спрямовані на покращення якості навчання, підвищення мотивації здобувачів освіти і створення більш адаптивного та реактивного освітнього середовища. Наведемо основні інноваційні підходи до навчальних програм:

- інтердисциплінарні програми – поєднують знання з різних галузей для розв'язання комплексних завдань;

- проєктне навчання – здобувачі освіти займаються практичними проєктами, які розвивають їхні аналітичні, комунікаційні та творчі здібності;

- адаптивне навчання – використання технологій та алгоритмів для персоналізації навчання для кожного здобувача;

- "перевернуте навчання" – включає вивчення теорії та матеріалів вдома, а на заняттях проводяться практичні вправи, обговорення та колективна діяльність;

- гейміфікація – використання елементів гри (нагород, рівнів, змагань тощо) для стимулювання учнівської активності та мотивації;

- співпраця з індустрією – включення практиків з реальних галузей в процес навчання, організація стажувань та партнерства з компаніями допомагає здобувачам отримати практичний досвід та реальні уявлення про сферу, в якій вони навчаються.

- спільне навчання – співпраця між здобувачами з різних спеціальностей часто призводить до новаторських ідей та підходів.

Інноваційні підходи до навчальних програм допомагають підготувати випускників до сучасного світу, в якому вони зможуть ефективно працювати, вирішувати складні завдання та розвивати нові рішення.

Сучасні технології надають незліченні можливості для покращення якості навчання. Впровадження дистанційного навчання, онлайн-курсів та віртуальної реальності розширює доступ до знань та дозволяє навчатися у будь-якому місці та часі. Використання інтерактивних платформ, ділових ігор та симуляцій може зробити навчання цікавішим та ефективнішим.

Технології в навчанні перетворюють традиційні освітні підходи та відкривають безмежні можливості для здобувачів та викладачів. Від дистанційного навчання до віртуальної реальності, сучасні технології допомагають створити більш ефективний, доступний та цікавий спосіб навчання.

Технологічні інновації розширюють межі традиційного навчання, роблячи його більш гнучким, зручним та наочним. Однак важливо зберігати баланс між використанням технологій та збереженням міжособистісних взаємодій, які також є важливими для якісної освіти.

Впровадження інновацій в освітні програми вимагає підготовки науково-педагогічних працівників до роботи з новими методиками та технологіями. Надання можливостей для професійного розвитку, тренінгів та обміну досвідом допоможе педагогам відчувати впевненість у своїх знаннях та навичках. Розвиток науково-педагогічних працівників є критично важливим для успішної інтеграції інноваційних підходів та технологій у навчальний процес. Нові методики та підходи вимагають від науково-педагогічних працівників адаптації, навчання нових навичок і відкритості до постійного професійного зростання.

Таким чином, розвиток освітніх програм та методик є ключовим фактором для підготовки молодого покоління до сучасного світу. Інновації в навчанні, використання передових технологій та розвиток науково-педагогічних працівників стають фундаментальними елементами в цьому процесі.

Застосування інтердисциплінарних підходів, проєктного навчання та адаптація навчальних програм до сучасних викликів допомагають підготувати випускників до більш складних та різнопланових завдань. Використання технологій, таких як дистанційне навчання, віртуальна реальність розширює можливості навчання, робить його більш доступним та цікавим для студентів.

Розвиток науково-педагогічних працівників є необхідною передумовою для успішної реалізації інноваційних підходів. Професійний розвиток, обмін досвідом, використання нових технологій та забезпечення творчого середовища допомагають науково-педагогічних працівників стати ефективними керівниками навчального процесу та надати здобувачам якісну освіту, яка відповідає вимогам сучасності.

Загалом, інноваційність у навчальних програмах та методиках сприяє підготовці гнучкої, творчої та адаптивної молоді, яка зможе ефективно функціонувати в сучасному, постійно змінюючомуся світі. Спільні зусилля уряду, освітніх інституцій, педагогічної спільноти та бізнесу допоможуть створити освітню екосистему, що сприятиме успішному розвитку суспільства на основі знань і технологій.

Література:

1. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. 364 с.

2. Вакуленко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnads_2010_4_4

3. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.

4. Грищенко І. М. Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. 87 с.

5. Лісогор Л. С. Підготовка конкурентоспроможних фахівців системою вищої освіти: проблеми та перспективи. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки*. 2017. № 4(1). С. 48–54.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВА ОЦІНКА ПЛАГІАТУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Дудоров О. О.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Однією з цілей глави 9 «Інтелектуальна власність» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Україною 16 вересня 2014 р., проголошується досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності. При цьому директорка Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій О. Орлюк відзначає, що у частині захисту прав інтелектуальної власності Україні ще дуже багато треба зробити, аби підвищити цей захист до рівня, прийнятного в ЄС. Це стосується не стільки законодавчого регулювання, скільки якості й ефективності правозастосування. Хоч рівень піратства і контрафакції в Україні залишається високим, відсутні узгоджені заходи й ефективна інфраструктура з попередження і боротьби з цими правопорушеннями [1].

Попри те, що проблематика кримінально-правової охорони інтелектуальної власності належить в юридичній літературі до числа активно досліджуваних, зокрема на монографічному рівні, науковці не дійшли згоди як із багатьох питань кримінально-правової характеристики порушень права інтелектуальної власності, так і напрямів удосконалення кримінального законодавства в цій частині. Так, у відгуку офіційного опонента на докторську дисертацію О. Коротюк «Кримінально-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності» (Дніпро, 2020 р.) я вимушений був констатувати поверховість і фрагментарність міркувань авторки цієї кваліфікаційної роботи щодо криміналізації плагіату; пропозиція ж щодо окремого згадування плагіату у вдосконаленій редакції ст. 176 КК була оцінена мною як неконструктивна з огляду на те, що такий крок (через «прив'язування» кримінальної караності згаданої поведінки до заподіяння майнової шкоди) не дозволить поліпшити існуючий стан справ. Водночас у порядку ведення дискусії висловлювався сумнів у потрібності внесення змін до КК у цьому разі, оскільки марно сподіватись на те, що застосування до плагіатора кримінального закону стане ефективнішим заходом, ніж адміністративно- та цивільно-правова охорона права на авторство [2, с. 534].

На сьогодні відповідні дискусії вийшли на новий рівень у зв'язку із завершенням роботи над проектом нового КК України [3] (далі – проект), в якому виокремлено розділ 6.2 «Кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності», і загалом критичною оцінкою змісту відповідних проєктованих положень з боку представників експертного середовища [4].

Ч. 2 ст. 53 Закону України від 1 грудня 2022 р. «Про авторське право і суміжні права» визначає плагіат як опублікування твору або його частини у незмінному або видозміненому вигляді, включаючи опублікування перекладу іншомовного твору або його частини, під іменем особи, яка не є автором цього твору. Крім наведеної законодавчої дефініції (чи є вона вдалою – тема окремої розмови), існує безліч інших визначень поняття плагіату, що, однак, суті цього ганебного (аморального) явища як умисного привласнення авторства іншої особи не змінює. «Плагіат є там, де твір чи його частина (частини) оприлюднюються під іменем іншої особи, ніж та, що створила цей твір» [5, с. 72].

Ведучи мову про кримінально-правову оцінку плагіату *de lege lata*, відзначу, що висновок про його охоплення ст. 176 КК є результатом тлумачення останнього. Вважається, що використаний у диспозиції ч. 1 цієї статті зворот «інше умисне порушення авторського права або суміжних прав» означає вчинення будь-яких інших (крім прямо

перерахованих у кримінально-правовій нормі) діянь, що порушують встановлений порядок реалізації прав на об'єкти авторського права чи суміжних прав. Водночас за ст. 176 КК не визнається злочином порушення саме і тільки особистих немайнових права автора, адже всі частини ст. 176 КК передбачають як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді матеріальної шкоди в певних розмірах.

На думку В. Гулкевича, привласнення права авторства на твір без подальшого порушення права автора на використання твору не тягне за собою кримінальної відповідальності. У порядку ж удосконалення КК дослідник висловлюється за те, щоб злочинним порушенням авторського права або суміжних прав визнавати умисне порушення тільки майнового права на твір науки, літератури і мистецтва, комп'ютерну програму, базу даних, виконання, фонограму, відеограму або програму (передачу) мовлення [6, с. 115, 163–164, 175]. Слід уточнити, що плагіат є одночасним порушенням і особистих немайнових прав автора, і майнових прав інтелектуальної власності на твір (а саме виключного права дозволяти або забороняти використання твору іншими особами). «...плагіат як різновид порушення авторського права є комплексним порушенням, що порушує як особисті немайнові права автора твору, так і майнові права суб'єктів авторського права» [7, с. 65]. Тому положення про охоплення всіх можливих випадків плагіату ст. 176 КК пояснюється тим, що не всі такі факти супроводжуються заподіянням потерпілому матеріальної шкоди. З цього приводу І. Романюк загалом слушно розмірковує, що «присвоєння авторства на книгу чи статтю з метою захисту дисертації чи членства у творчій спілці само собою не може завдати матеріальної шкоди у передбаченому законом розмірі. Плагіат може вважатися кримінально караним лише тоді, коли подібне присвоєння авторства вчинено з метою промислового виробництва й збуту примірників творів, комп'ютерних програм чи баз даних тощо» [8, с. 147].

Висвітлюючи проблему кримінально-правової охорони особистих немайнових прав інтелектуальної власності і даючи ствердну відповідь на питання про охоплення чинними редакціями статей 176 і 177 КК посягань на зазначені права, О. Коротюк не спростовує чи не основний аргумент дослідників, які дотримуються іншої точки зору з цього питання, викладеної вище (ст. 176 і ст. 177 КК закріплюють матеріальні склади злочинів). Ба більше: сформульовані О. Коротюк редакції цих кримінально-правових заборон у вказаній частині не відрізняються від їх чинних редакцій, а отже, підґрунтя для позначеної дискусії не усувають [2, с. 533–534].

Критично оцінивши пропозицію А. Нерсесяна визнати окремим злочином (ст. 175-1 КК) привласнення авторства або примушування до співавторства на твір науки, літератури, мистецтва, комп'ютерну програму, базу даних, винахід, сорт рослин тощо, а так само інше порушення особистих немайнових прав на них [9, с. 109–110, 168], ми разом із К. Дудоровою з-поміж іншого писали, що: не кожен аморальний вчинок на кшталт плагіату може і повинен визнаватись злочином; за умов розповсюдження аналізованої поведінки реалізація пропонованого підходу матиме своїм наслідком те, що випадки плагіату навіть у студентських роботах чи публікаціях журналістів визнаватимуться злочином, що не зможе розцінюватись інакше як прояв необґрунтованої (безпідставної) криміналізації. З урахуванням того, що для однієї людини «крадіжка» в неї результату її творчості – трагедія всього життя, а для іншої – хіба що дрібна неприємність, з якою краще примиритись, робився загальний висновок про виправданість як збереження існуючого пріоритету цивільно-правових заходів протидії плагіату, так і віднесення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК, до числа злочинів, кримінальне провадження щодо яких здійснюється у формі приватного обвинувачення [10, с. 11–21].

Співзвучні міркування наводять національні експерти з приводу пропозиції розробників проекту визнати окремим проступком проти інтелектуальної власності порушення особистого немайнового права інтелектуальної власності, зокрема присвоєння авторства (ст. 6.2.4). До слова у коментарях німецького професора Томаса Вайгенда до окремих положень проекту вказується на незрозумілість звороту «присвоєння авторства». Оскільки регулятивне законодавство (ч. 2 ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права») оперує, як вже зазначалось, іншою термінологією (плагіат), на неї і варто орієнтуватись у цьому разі. Та обставина, що регулятивне законодавство наголошує на незаконності будь-якого посягання на той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності, у жодному разі не означає того, що кожне таке посягання має визнаватись кримінальним правопорушенням. Тим більше, що розробники проекту проголошують таке: «Кримінально-правові засоби є крайніми засобами реагування держави на протиправні діяння» (ч. 1 ст. 1.2.4 «Пропорційність») [3]. Тому ст. 6.2.4 проекту названо проявом необґрунтованої криміналізації порушень особистих немайнових прав інтелектуальної власності, які можуть бути захищені за допомогою гнучкого цивільно-правового інструментарію. До того ж використання абстрактних конструкцій «порушення майнових/особистих немайнових прав інтелектуальної

власності» навряд чи узгоджується зі ст. 1.2.2 проєкту «Юридична визначеність» [4].

Варто додати, що виокремлення статті, присвяченої порушенням особистого немайнового права інтелектуальної власності, з огляду на з'ясовану комплексну (подвійну) природу плагіату як порушення й особистого немайнового, і майнового права належного суб'єкта, породить (у разі ухвалення проєкту як закону) проблему кваліфікації плагіату, який заподіяв майнову шкоду (істотну чи неістотну). Адже логічне на перший погляд інкримінування у цьому разі, крім ст.ст. 6.2.4 проєкту, ще й його ст. 6.2.3 чи 6.2.5 (залежно від розміру заподіяної шкоди) означатиме, як видається, порушення конституційного принципу *non bis in idem*.

Насамкінець зауважу, що проблему криміналізації плагіату не вдасться фахово розв'язати без вивчення релевантного (причому не лише законодавчого, а й правозастосовного) досвіду європейських країн. У ширшому ж контексті проблеми оптимізації меж криміналізації порушень права інтелектуальної власності, актуалізовані розробленням проєкту, мають вирішуватись, зокрема, з огляду на необхідність виконання Україною взятих міжнародно-правових зобов'язань.

Література:

1. Олена Орлюк: «Прагнення прогресу в секторах інтелектуальної власності та інновацій – це наш внесок у цивілізаційний розвиток суспільства і держави». *Юридичний вісник України*. 16–31 травня 2023 р., № 19–20.

2. Дудоров О. Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ : Ваіте, 2022. 632 с.

3. Проєкт нового Кримінального кодексу України (станом на 22.05.2023 року з врахуванням рекомендацій лінгвістичної експертизи та окремих зауважень національних і зарубіжних експертів). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf> (дата звернення: 24.07.2023).

4. Висновок національних експертів на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf> (дата звернення: 24.07.2023).

5. Штефан А. Науковий плагіат: співвідношення використання ідеї та форми вираження твору. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 4. С. 68–79.

6. Гулкевич В. Д. Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2008. 218 с.

7. Штефан О. Деякі аспекти прояву плагіату. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 4. С. 59–67.

8. Романюк І. М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2018. 238 с.

9. Нерсесян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : монографія. Хмельницький : Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2010. 192 с.

10. Дудоров О. О., Дудорова К. Б. Плагіат – злочин або аморальний вчинок? *Морально-етичні засади реформування кримінального законодавства України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Дніпропетровськ, 10 квітня 2015 р.) ; упорядник к.ю.н., доц. В. В. Шаблюстий. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 11–21.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ З ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов О. Ю.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Юрків Р. Р.

*доктор філософії в галузі знань «Управління та адміністрування»,
доцент кафедри економіки та публічного управління
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Забезпечення впродовж довгострокового періоду належної величини фінансово-економічних результатів господарської діяльності підприємств потребує розроблення та реалізації заходів, спрямованих на їх економічний розвиток [1, с. 137–139; 2, с. 77–79]. Ці заходи повинні передбачати, насамперед, покращення якості та зростання

обсягів ресурсів, які застосовуються підприємствами під час їхнього функціонування, а також вдосконалення процесів управління такими ресурсами. Проте формуванню програми цих заходів повинно передувати ретельне оцінювання існуючого у підприємств потенціалу їх економічного розвитку [3, с. 106–109; 4, с. 728–731]. Від точності та актуальності інформації про величину зазначеного потенціалу залежить правильність вибору конкретних заходів із забезпечення економічного розвитку підприємств та, відповідно, очікуване зростання величини фінансово-економічних результатів їхньої діяльності. Тому власники підприємств повинні бути зацікавлені у тому, щоб їхні менеджери та фахівці, які беруть участь у розробленні стратегій та планів діяльності, володіли належним рівнем компетенцій з оцінювання потенціалу економічного розвитку суб'єктів підприємництва.

Необхідно відзначити, що економічний розвиток підприємств завжди передбачає покращення їх певних функціональних властивостей, тобто властивостей, які суб'єкти господарювання проявляють у процесі взаємодії з їх зовнішнім середовищем. Таких властивостей існує досить багато, але до головних з них варто віднести дві, а саме: властивість отримувати певні фінансові результати внаслідок збуту продукції та властивість залучати певні обсяги економічних ресурсів, як правило, одночасно витрачаючи інші ресурси, переважно, фінансові [5, с. 102–103]. З урахуванням викладеного, потенціал економічного розвитку підприємства доцільно ототожнювати із можливими змінами наявних у нього функціональних властивостей або з появою у підприємства нових таких властивостей, що забезпечить довготривале зростання величини певних фінансово-економічних результатів його діяльності [6, с. 23–27].

Таким чином, однією з головних компетенцій з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств є здатність до виділення їх головних функціональних властивостей. Ці властивості можуть бути поділені на три групи, а саме: активні, які характеризують основні функції підприємства (залучення ресурсів, продаж продукції, отримання прибутку тощо); реактивні, що характеризують реакцію підприємства на зміни у його зовнішньому середовищі (стійкість, сприйнятливість, вразливість, адаптивність тощо) та оціночні властивості, які характеризують погляди на підприємство певних суб'єктів (імідж, кредитоспроможність, інвестиційна привабливість тощо).

Іншою важливою компетенцією з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств є здатність до встановлення взаємозв'язків між різними функціональними властивостями суб'єктів господарювання. При цьому необхідно враховувати наявність певної ієрархії цих властивостей, у якій функціональні властивості нижчого

рівня справляють вплив на функціональні властивості підприємства вищого рівня. Для прикладу, ринкова вартість підприємства, яка є однією з найбільш узагальнюючих його функціональних властивостей, визначається такими його властивостями нижчого рівня, як здатність отримувати прибуток, ризикованість діяльності підприємства, ліквідність його активів тощо.

Наступною компетенцією з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємства є виділення серед його функціональних властивостей ключової, що використовуватиметься для встановлення найбільш загального критерію ухвалення господарських рішень на підприємстві та, відповідно, є мірою оцінювання рівня його економічного розвитку. Зокрема, такою властивістю може виступати здатність підприємства отримувати прибутки або його ринкова вартість.

Зрештою, до найважливіших компетенцій з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств варто віднести знання та навички з: оцінювання рівня основних функціональних властивостей суб'єктів підприємництва; визначення головних чинників, які справляють вплив на цей рівень; встановлення ресурсних можливостей підприємств щодо покращення тих чи інших їх функціональних властивостей; оцінювання впливу покращення тих чи інших функціональних властивостей суб'єктів господарської діяльності на зростання рівня їх ключової функціональної властивості; визначення головних напрямів покращення певних функціональних властивостей підприємств; обґрунтування конкретних заходів щодо такого покращення; встановлення кінцевого переліку таких заходів; прогнозування зміни відповідних функціональних властивостей після реалізації заходів з їхнього покращення; визначення очікуваної зміни рівня ключової властивості підприємств завдяки покращенню їх функціональних властивостей нижчого рівня.

Враховуючи важливість оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств як підґрунтя для розроблення науково обґрунтованих стратегій та планів такого розвитку, перелічені компетенції повинні враховуватися при складанні переліку компонент освітніх програм бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти, які пов'язані з економікою та управлінням підприємствами. Також набуття компетенцій з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств може відбуватися і завдяки виділенню в межах цих програм спеціальної освітньої компоненти.

Щодо осіб, які вже здійснюють трудову діяльність, що пов'язана із розробленням стратегій та планів підприємств, то роботодавцям доцільно організувати процес отримання цими особами необхідних

обсягів знань та навичок з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. При цьому варто обирати найефективніші форми професійного навчання таких працівників залежно від наявної в них освіти, обсягів виконуваних ними функцій, наявності на підприємствах працівників, які вже мають достатньо високий рівень зазначених компетенцій, та інших чинників. Зокрема, таке навчання може відбуватися як безпосередньо на робочому місці (у формі інструктажу, наставництва, постановки ускладнених завдань тощо), так і поза робочим місцем (та, відповідно, не під час виконання посадових обов'язків), а також певний часовий проміжок і на робочому місці, і поза ним. Зокрема, навчання працівників підприємств поза робочим місцем може відбуватися у формі лекцій, розгляду практичних ситуацій, ділових ігор, моделювання, тренінгу сенситивності, самостійного навчання, відкритого навчання тощо.

Таким чином, формування компетенцій з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств є важливим напрямом підготовки конкурентоспроможних фахівців, які беруть або будуть брати участь у розробленні стратегій та планів діяльності суб'єктів господарювання. Тому роботодавці повинні звертати увагу на необхідність наявності цих компетенцій у працівників, що виконують економічну роботу або здійснюють адміністративну діяльність. Своєю чергою, педагогічні колективи закладів вищої освіти повинні створювати необхідні умови для оволодіння здобувачами освіти, які навчаються за освітніми програмами, що пов'язані з економікою та управлінням підприємствами, належними знаннями та навичками з оцінювання потенціалу їх економічного розвитку.

Література:

1. Степаненко Т. О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2020. Том 31(70). № 6. С. 136–141.
2. Маркіна І. А., Вороніна В. Л., Хорошко Д. Р. Управління інноваційним потенціалом як фактор стратегічного розвитку та конкурентних переваг підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 3. С. 76–81.
3. Шабатура Т.С. Стратегічні напрями реалізації економічного потенціалу підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2019. Том 58. № 3. С. 105–115.
4. Puzyrova P. The theoretical aspects of the enterprise potential management model in the conditions of sustainable development. *Science, innovations and education: problems and prospects: Proceedings*

of VII International Scientific and Practical Conference (Tokyo, Japan 9–11 February 2022). Tokyo, Japan. 2022. P. 726–734.

5. Юрків Р. Р. Інституційні аспекти формування та реалізації фінансового потенціалу інвестиційної діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 7. С. 101–106.

6. Емельянов О. Ю. Модель оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств на засадах аналізування їх властивостей. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. 2019. № 7(27). С. 22–30.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Єрмоменко С. В.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

В сучасному глобалізованому світі надзвичайно зростає роль перекладача. Різногогалузеві компанії все частіше працюють з міжнародними партнерами, а люди подорожують більше, тому потреба в перекладах зростає. Завдяки розвитку торгівлі й електронної комерції, бізнеси змушені спілкуватися з клієнтами та партнерами з різних країн. Перекладачі допомагають забезпечити ефективну комунікацію та розуміння між сторонами. Також зростає зацікавлення у культурному обміні та вивченні інших країн та культур. Перекладачі допомагають зробити доступними літературу, фільми, музику та інші культурні матеріали для аудиторії всього світу.

Загалом, професія перекладача є актуальною через зростаючу потребу в перекладах у зв'язку з глобалізацією, розвитком міжнародних відносин та культурного обміну.

Сучасні тенденції у підготовці перекладачів включають [1; 2; 3]:

– використання технологій. Завдяки швидкому розвитку технологій, перекладачі все більше використовують різні перекладацькі програми та інструменти для полегшення своєї роботи. Підготовка перекладачів тепер включає навчання використання перекладацького програмного забезпечення та оволодіння комп'ютерними навичками;

– спеціалізація. У сучасному світі перекладачі все частіше спеціалізуються у певних галузях, таких як медицина, право, техніка, бізнес тощо. Підготовка перекладачів включає вивчення специфіки цих галузей та розуміння і володіння відповідною термінологією;

– мультикультурність. Зростаюча глобалізація вимагає від перекладачів розуміння різних культур та їхніх особливостей. Підготовка перекладачів тепер включає вивчення міжкультурної комунікації та культурології;

– активне використання різних мов. Сучасні перекладачі все частіше використовують не тільки свою рідну мову, але і додаткові мови. Підготовка перекладачів орієнтується на вивчення різних мов та розвиток багатомовності;

– комунікативні навички. Перекладачі повинні володіти не тільки високим рівнем знання мови, але й вміти ефективно спілкуватися. Підготовка перекладачів включає розвиток комунікативних навичок, таких як вміння працювати в команді, слухати та виражати свої думки;

– онлайн-навчання. Завдяки розвитку інтернету та онлайн-технологій, перекладачі мають доступ до різних онлайн-курсів та ресурсів для навчання. Сучасна підготовка перекладачів все частіше включає використання онлайн-навчання для отримання додаткових знань та навичок;

– розвиток soft skills. Перекладачі повинні мати не тільки лінгвістичні навички, але й розвинуті soft skills, такі як аналітичне мислення, проблемне мислення, креативність та адаптивність. Сучасна підготовка перекладачів накладає акцент на розвиток цих навичок.

Отже, сучасні тенденції у підготовці перекладачів орієнтовані на використання технологій, спеціалізацію, мультикультурність, багатомовність, розвиток комунікативних навичок, онлайн-навчання, розвиток soft skills.

Література:

1. Максименко Л. О. Зарубіжний досвід організації підготовки перекладачів на сучасному етапі розвитку вищої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки*. 2015. № 131. С. 74–78.

2. Мукатеєва Я. В. Підготовка перекладачів в умовах інтеграції України в загальноєвропейський освітній простір. *Наукові праці. Сер. : Педагогіка*. 2018. Т. 313. Вип. 301. С. 91–94.

3. Скиба К.М. Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2018. 40 с.

ВПЛИВ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Єфименко О. В.

кандидат технічних наук, доцент,

декан механічного факультету

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Актуальність впливу новітніх технологій на якість вищої освіти обумовлена стрімким технологічним розвитком, який перетворює традиційні навчальні методи та вимагає адаптації навчальних програм. Зараз здобувачі вищої освіти мають доступ до онлайн-ресурсів, що збагачує їхні можливості для самостійного та гнучкого навчання. Глобальна пандемія та військові дії підкреслили необхідність використання технологій для забезпечення неперервного навчання в умовах обмежень. Зростання цифрової грамотності та нових навичок стає ключовим завданням, адаптація до яких вимагає нових підходів у навчанні та викладанні. Прискорений темп технологічного прогресу вимагає постійного дослідження та обговорення впливу цих змін на якість освіти.

Тема впливу новітніх технологій на якість вищої освіти є вкрай актуальною і досить обговорюваною в сучасному світі. Завдяки технологіям відбуваються глибокі зміни в традиційних методах навчання та способах передачі знань. Освітні заклади, науково-педагогічні працівники та здобувачі вивчають нові підходи до навчання та викладання, що робить цю тему актуальною для дискусії.

Інтернет та технології зменшили географічні бар'єри, дозволяючи здобувачам отримувати освіту від найкращих університетів світу, незалежно від їхнього місця проживання. Це підвищує конкуренцію і створює потребу у вдосконаленні освітніх практик.

Вплив новітніх технологій на якість вищої освіти є значущим і багатограним. Наведемо деякі з аспектів впливу новітніх технологій на якість вищої освіти:

– Доступ до інформації. Інтернет надає здобувачам можливість швидко та легко здобувати інформацію з будь-якого куточка світу. Вони можуть вивчати різноманітні матеріали, переглядати лекції, читати наукові статті та інше. Це розширює їхні можливості для самостійного навчання. Доступ до інформації є однією з найактуальніших та перетворюючих сил у сучасному світі.

У цьому контексті, дієвий доступ до інформації стає ключовою здатністю, яка вимагає розвитку навичок критичного мислення, аналізу

та вміння вибирати значну та надійну інформацію з того, що доступно в мережі.

– Онлайн-навчання. Платформи для онлайн-навчання дозволяють здобувачам отримувати освіту зручно, обираючи режим навчання, який підходить саме їм. Це може бути корисним для тих, хто працює або має інші зобов'язання.

Онлайн-навчання – це педагогічний підхід, при якому навчальний процес відбувається в інтернет-середовищі, де здобувачі та науково-педагогічні працівники спілкуються, взаємодіють та вивчають матеріали без прямого фізичного присутності на заняттях. Зростання популярності онлайн-навчання вказує на його актуальність і значущість в сучасному освітньому середовищі.

– Інтерактивність та залучення. Технології дозволяють створювати інтерактивні навчальні матеріали, що сприяють кращому засвоєнню матеріалу. Відеоуроки, вебінари, ігрові елементи допомагають зробити навчання більш цікавим. Залучення здобувачів до активного навчання через інтерактивні методи розширює їхні знання, розвиває критичне мислення та підготовлює до різноманітних сучасних викликів.

– Адаптація до індивідуальних потреб. Технології можуть допомагати створювати персоналізовані навчальні плани та завдання. Аналіз даних про навчальні досягнення здобувачів дозволяє науково-педагогічним працівникам адаптувати навчання під їхні індивідуальні потреби.

Адаптація до індивідуальних потреб – це підхід у навчанні, який спрямований на задоволення унікальних вимог та можливостей кожного здобувача. Цей підхід визнає різницю в стилях навчання, темпах засвоєння інформації та інших особливостях, що впливають на навчальний процес.

Адаптація до індивідуальних потреб в навчанні підтримує кожного здобувача в їхньому навчальному шляху, сприяючи кращому розумінню та засвоєнню матеріалу, а також розвитку навичок, які є корисними в особистому та професійному житті.

– Вдосконалення оцінювання. Електронні системи оцінювання дозволяють швидше та об'єктивніше оцінювати знання здобувачів. Також можливе використання онлайн-тестів та інших інструментів для оцінювання.

Вдосконалення оцінювання – це процес вдосконалення методів і засобів, за допомогою яких оцінюється навчальний прогрес, досягнення цілей та компетентностей здобувачів. Цей процес спрямований на більш об'єктивне, різностороннє та цілеспрямоване визначення знань та навичок здобувачів. Вдосконалення оцінювання

допомагає забезпечити більш точне та об'єктивне вимірювання навчальних досягнень, стимулює розвиток навичок, а також підвищує мотивацію та залучення здобувачів до навчання.

– Дистанційна співпраця та проектна робота. Здобувачі можуть співпрацювати на проектах в режимі онлайн, об'єднуючи свої знання та навички незалежно від місця перебування.

Дистанційна співпраця та проектна робота – це підходи до навчання та роботи, які передбачають колективну діяльність, взаємодію та співпрацю між учасниками навчального процесу чи проекту, незалежно від їхнього місця розташування.

– Доступ до спеціалістів. Технології дозволяють здобувачам спілкуватися з експертами та вченими з різних країн через відеоконференції та інші засоби комунікації.

Забезпечення доступу до спеціалістів розширює можливості навчання та розвитку здобувачів, допомагаючи їм вивчати актуальну інформацію та здобувати цінний досвід.

Проте, разом з усіма перевагами, є й виклики. Недостатня мотивація здобувачів у віртуальному середовищі, проблеми з якістю інтернет-з'єднання, необхідність адекватної підготовки науково-педагогічного персоналу до використання нових технологій – все це фактори, які потребують уваги та вирішення.

Узагалі, вплив новітніх технологій на якість вищої освіти залежить від того, як вони використовуються, як забезпечується навчальний процес та як враховуються потреби студентів.

У сучасному освітньому середовищі активно розвиваються та інтегруються новітні технології, які мають значний вплив на якість вищої освіти. Ці технології дозволяють створювати гнучкі та персоналізовані навчальні програми, розширюють доступ до знань та експертів, підвищують рівень залученості здобувачів та сприяють активному взаємодії між викладачами та студентами.

Таким чином, впровадження новітніх технологій у вищу освіту має великий потенціал для покращення навчального процесу, забезпечення високої якості освіти та підготовки компетентних фахівців, які зможуть ефективно працювати в сучасному світі.

Література:

1. Сидоренко В. Білевич С. Фундаменталізація професійної підготовки як один із пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти в Україні. *Вища освіта України*. 2004. № 3. С. 35–41.

2. Шинкарук В. Шлях до якісної вищої освіти. *Дзеркало тижня. Україна*. 2013. № 7. URL: <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/shlyah-doyakisnoyi-vischoyi-osviti.html>

3. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; [І. І. Бабин, Л. М. Гриневич, І. Л. Лікарчук та ін.] ; за заг. ред. І. Л. Лікарчука. К. : МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; Х. : Факт, 2011. 96 с.

ЩОДО ДЖЕРЕЛ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ВЛАДИ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ У СВІТЛІ КРИЗИ ДЕРЖАВНОГО Й НАРОДНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

Жук Н. А.

старший науковий співробітник

*Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого
самоврядування Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

Концептуальна складова проявляється у всіх аспектах феномена держави і всіх етапах її розвитку – від моменту виникнення до етапу перетворення, зумовленого чинниками зовнішнього або внутрішнього характеру. Концептуальний аспект, що включає власне концептуальну владу, можна розглядати як найважливіший серед усіх аспектів явища держави, бо він окреслює її цілісний образ та її історичну і цивілізаційну «місію», формулює смисли її існування, встановлює стратегічні цілі суспільства та визначає шляхи їх досягнення. Саме на рівні концептуальної влади формується концепція власно людини через встановлення її статусу (особистісного, громадянського тощо), визначення її місця та ролі в сім'ї, суспільстві та державі, що в політико-правовому полі оформлюється за допомогою ідеології прав і свобод людини та супутніх їй інститутів. Нарешті, за допомогою концептуальної влади формується образ народу, як солідарної сукупності всієї множини людей, що його складають, встановлюється, закріплюється та гарантується його правовий статус.

Тому проблема формування та утвердження концептуальних засад держави, апелювання до них та опора на них при розробці стратегій її діяльності в будь-якій із сфер її функціонування історично є особливим об'єктом пильної уваги з боку всіх зацікавлених осіб – насамперед, духовних лідерів, управлінців, науковців -дослідників [1; 2], а також так званих «простих людей» (або, сукупно, народу (суспільства), які у потенційних можливостях свого життєвого благополуччя

перебувають у найбільшій залежності від тієї системи ідей та цінностей, яка покладена в основу концепції держави. Останнє і є фактором, який у всі часи зумовлює відчайдушні спроби народів світу вибороти і відстояти своє природне (суверенне) право на участь у формуванні, встановленні та захисті такої концептуальності держави, яка здатна задовольнити, перш за все, народні (загальносуспільні) потреби, запобігти його експлуатації на користь вузькій групі осіб.

Концептуальна влада, заснована на науковому підході до розв'язання соціальних проблем і яка певним чином знаходиться в руках вченої спільноти (так званого «сучасного жрецтва»), у переважній більшості відомих нашої цивілізації суспільств не розглядалася як загальнонародне надбання. Концепції елітарних країн і глобальних систем, обґрунтування режиму меритократії і ноократії зустрічалися й у працях філософів Еллади (наприклад, концепція «ідеальної держави» Платона [3]), й у працях мислителів і політичних діячів сучасності (у тому числі, Г. Москі, В. Парето [4], Г. Уеллса [5], А. Печчеї [6], К. Шваба [7]).

Проте, як відомо, під впливом загальнонародних революцій, усіляких визвольних та антиколоніальних рухів XVIII – першої половини XX століть, а також за підсумками Другої світової війни поняття «народ» та «нація» (у політичному сенсі) набули не лише наукової, але правової та політико-практичної стійкості. Саме матеріальний критерій «народу» («нації») як суверена з його ключовою властивістю народного суверенітету став основою конституювання «національної» (в розумінні – загальносоціальної) держави з усіма її атрибутами, насамперед, державним суверенітетом. Феномен такої державності передбачав наявність дієвих гарантій у вигляді відповідних демократичних процедур (насамперед, референдумів) як участі народу в установчій (і, відповідно, концептуальній) владі, так і можливість утвердження верховенства його волі щодо воль інших суб'єктів політики з усіх значимих для життєдіяльності суспільства і держави питань. І такий стан речей зберігався майже до кінця XX сторіччя.

Звичайно, ще з часів встановлення капіталістичної формації чимало вчених ліберального спрямування просували концепції «мінімальної» держави (Р. Нозик [8]), що, безумовно, передбачало звуження державного, а відтак – і народного суверенітетів. В умовах же очевидної трансформації капіталізму прихильники адміністративного підходу до держави акцентували на необхідності розвитку в концепції держави аспекту «суб'єкта публічних послуг» під прикриттям необхідності якісного виконання ним зобов'язань за «соціальним контрактом» [9], що насправді дуже мало відповідає змісту та цілям

«суспільного договору» Ж-Ж. Руссо, яка є складової концепції народного суверенітету.

Проте сьогодні спостерігається нове відчуження народу від влади і держави. Очевидною є найглибша криза обох, діалектично взаємопов'язаних, суверенітетів – і народного, і державного, які опинилися в зоні впливу викликів, обумовлених дією факторів, що спричиняють системі трансформаційні зміни з усіма явищами дійсності. Серед останніх – геополітичні інтереси, що сприяють зламу усталених економічних зв'язків, інтенсифікації міграційних процесів, розпаду існуючих держав та утворенню на їх місці нових політичних структур, що контролюють певні території; геоекономічні інтереси, що спонукають держави під приводом дотримання ліберальних цінностей розширювати сфери приватизації та аутсорсингу та відмовлятися від природно-монопольних функцій у низці сфер економічної діяльності; глобалізаційні та інтеграційні процеси, що зумовлюють зближення законодавств різних держав та їх правових систем і потребують не просто узгодженості у діях різних держав, але фактично підпорядкування держав волі наддержавних структур; нарешті, якісь духовно-метафізичні інтереси, що зумовлюють усунення народів, які формально все ще лишаються суверенами та конституційно визнаними джерелами «всієї повноти влади в державі», від участі у формуванні та здійсненні влади і фактичний перехід цього суверенного права до поза- та наддержавних суб'єктів, а також подальшу концентрацію цієї влади у глобальному масштабі в руках останніх. Прояв цих тенденцій можна спостерігати, у тому числі, у створенні в грудні 2020 року Ради Інклюзивного Капіталізму з Ватиканом, що оздоблює діяльність тих же найвпливовіших транснаціональних корпорацій і так званих філантропічних фондів (насамперед, Фонду Рокфеллера), які, будучи активними учасниками Світового Економічного Форуму (далі – СЕФ), одночасно супроводжують функціонування всіх ключових інституцій ООН, включаючи ВООЗ та ЮНЕСКО.

Залишаючи за дужками нашої уваги проблеми наслідків успішного просування цими організаціями та структурами концепцій екологізму, біоетики, принципів ESG (Environmental, Social, Corporate Governance), тотальної цифровізації, штучного інтелекту, відмови від віталізму з метою формування «нової нормальності» у вигляді досягнення «біоцифрової» конвергенції», водночас відзначимо, що вони мають безпосередній зв'язок з аналізованою проблематикою. Саме на рівні Організації Об'єднаних Націй у XXI столітті було прийнято низку ключових міжнародно-правових актів, які змістовно пов'язані з реалізацією усіх зазначених вище ідей, а саме – Декларацію

тисячоліття ООН 2000 року, Цілі розвитку тисячоліття до 2015 року та Цілі сталого розвитку до 2030 року, ідеологія яких має безпосередній зв'язок з планами так званого «Великого перезавантаження» в умовах COVID-19 та передбачає їхнє безумовне виконання всіма суб'єктами політико-правового життя, включаючи усі держави світу, представники яких, до речі, одноставно й підтримали ухвалення цих документів на Генеральних Асамблеях ООН.

Особливої уваги у цьому зв'язку заслуговує документ під назвою «Дослідження біоцифрової конвергенції», підготовлений і оприлюднений у 2020 році Громадською організацією «Політичні горизонти Канади», яка вважається своєрідним «мозковим центром» СЕФ і очолюється Крістен Ван дер Ельст, активною учасницею СЕФ, яка відповідає за сегмент стратегічного прогнозування. Цим документом, зокрема, проголошено «необхідність здійснення теоретичної чи концептуальної конвергенції систем, що означає світоглядний переворот» [10] та додатково підкреслює важливість збереження народного (суспільного) контролю над концептуальною владою, монополію на владу щодо якої прагнуть отримати корпорації.

Отже, сьогодні вже не йдеться лише про спроби окремих учених просунути тези про завершення епохи суверенних держав (Х. Штайгер [11]), про необхідність занепаду держави (Д. Коуэн і Н. Сміт [12], К. Шваб), і навіть про розгляд питання щодо доцільності існування самого конституційного принципу народовладдя. Проблема в тому, що під приводом необхідності введення надзвичайних заходів в умовах «глобальної пандемії» насправді відбувається синхронне зупинення у більшості держав світу повноцінного функціонування тих процедур, які в демократичних системах мають виступати елементами гарантування верховенства суверенітету народу та, у результаті, суверенітету держави. Наслідком такого відчуження народу від влади, в тому числі, концептуальної, є очевидна загроза втрати народами світу контролю за процесами, що відбуваються з ними, з інститутом сім'ї, як первісної ланки суспільства, з суспільством і державою, вибуття їх «з гри», втрата ними політичної і навіть особистісної суб'єктності.

Література:

1. Концептуальна влада. URL: <http://ut.kiev.ua/index.php/sd/onas/item/750-kontseptualna-vlada.html>
2. Артьомов І. В. Концептуальна сутність, основні функції і завдання зовнішньої політики України. 2021 рік. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/50549/1/Концептуальна%20сутність.pdf>

3. Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Коваль. К. : Основи, 2000. 355 с.
4. Деміденко Г. Г. Історія вчень про право і державу : навчальний посібник. Харків : Консум, 2004 р. 432 с.
5. H.G. Wells. World Brain. A Project Gutenberg of Australia eBook. Date first posted: Jun 2013. URL: <http://gutenberg.net.au/ebooks13/1303731h.html>
6. Сабадаш Ю. С. Глобальні проблеми сучасності та «Римський клуб». *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. Вип. 57. Філософські науки. С. 17–23. URL: http://eprints.zu.edu.ua/5229/1/vip_57_3.pdf
7. Schwab K., Malleret T. Covid-19: The Great Reset. Geneva : Forum publishing, 2020. URL: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>
8. Нозик Роберт. Анархія, держава і утопія. Видавництво : IPICEN, 2008. 424 с.
9. Jacques Chevallier. L'Etat stratège. Le Temps de l'Etat. Mélanges en l'honneur de Pierre Birnbaum, Fayard, 2007. Pp. 372–285. URL: https://hal.science/hal-01763567v1/preview/Chevallier_Etat_strategie.pdf
10. Biodigital Convergence per Government of Canada, 23.03.2023. URL: <https://lawyerlisa.substack.com/p/biodigital-convergence-per-government>
11. H. Steiger, Von der Staatengesellschaft zur Weltrepublik? Aufsätze zur Geschichte des Völkerrechts aus vierzig Jahren, Baden-Baden: Nomos Verlag, 2009 [Studien zur Geschichte des Völkerrechts], XIII. 786 p. URL: <http://esclh.blogspot.com/2010/04/book-von-der-staatengesellschaft-zur.html>
12. Deborah Cowen, Neil Smith. After Geopolitics? From the Geopolitical Social to Geoeconomics. 30 January 2009. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8330.2008.00654.x>

**EDUCATIONAL DISCIPLINE “LINGUOCONFLICTOLOGY”
AS ONE OF SELECTIVE DISCIPLINES OF THE EDUCATIONAL
AND PROFESSIONAL PROGRAM FOR SECOND LEVEL
OF HIGHER EDUCATION**

Zaitseva K. I.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
and Methods of Teaching Foreign Languages
South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky
Odesa, Ukraine*

Selective disciplines, as known, are disciplines of students' free choice for the certain level of higher education, aimed at providing general and special (professional) competences according to speciality.

Every year our Department of Germanic Philology and Methods of Teaching Foreign Languages of The Faculty of Foreign Languages, of South Ukrainian National Pedagogical University offers a number of selective disciplines for master's degrees.

During several years the selective educational discipline «Linguoconflictology» was chosen for master's degree. This discipline is important in our opinion, because it forms not only solid philological education of teachers-philologists to be, but also gives them the knowledge how it is possible to examine the reasons of conflict origin, to observe its development and to prevent it in practice or to promote conflict resolution by the use of language means during speech interaction between interlocutors.

The purpose of the educational discipline is to light up basic questions about the specific features of modern linguoconflictology; to provide masters an insight into verbal and writing texts, which have the signs of conflict, and possibilities of their research with the use of methods of linguistic analysis; to help to master the skills of situation adaptation and verbal and non-verbal means of social conduct; to master the abilities to be quickly and adequately oriented in numerous and various communicative situations; to master the effective technique of intercourse in an academic and professional environment.

As a result of studying this educational discipline the teachers-philologists to be are to know:

- the theme, problematic mainstreaming, history and basic directions of linguoconflictology as a science;

- the conceptual framework of the educational discipline «Linguoconflictology»;
- foundation base of language linguoconflictologic potential and display of linguistic conflict in speech;
- essence and character of conflict interaction between interlocutors and about the consequences of such interaction;
- language means of conflict expression and its use for realization of the invective and manipulative function (deception, offense, threat, discredit), to comprehend them critically, compare, characterize.

As a result of studying this educational discipline the teachers-philologists to be are to be able:

- to apply the acquired theoretical knowledge in the process of linguistic approach of researching the conflict – its language means;
- to apply strategies and tactics of speech conduct, which teachers of English must master in their future professional activity as well as all necessary techniques of recognizing the manipulative speech action and work with the speech techniques of manipulation.

In the process of teaching the educational discipline «Linguoconflictology», active and interactive educational methods are used for activation of educational-cognitive activity of teachers-philologists to be, among which such educational methods should be mentioned as: demonstration, explanation, organization of training, verbal presentation of the material, problem study, presentation of results of the executed practical tasks, role play, exercises, researching speech material, linguistic material, discussions, round tables.

Such methods give direct feedback concerning the level of the teachers-philologists to be's mastering the discipline and contribute to fruitful interaction and cooperation between students and the teacher.

Bibliography:

1. Skibitska L. I. Conflictology: textbook. Kyi : Center of educational literature, 2007. 384 p.
2. Teplyakova K. G. Conflict and intercourse: Training for teachers. Odessa: 2001. 76 p.
3. The work program of the selective educational discipline «Linguoconflictology»: compiled by Zaitseva K. I. Odesa : SUNPU named after K. D. Ushynsky, 2023. 15 p.
4. Formanova S. V. Speech conflict : table of contents, theme, intention. Odessa's linguistic school: integration of approaches : colect. monogr. / edited by Covalevscaya T. Yu. Odessa, 2016
5. Brown K., Miller J. The Cambridge Dictionary of Linguistics. New York : Cambridge University Press, 2013. 481 p.

6. Shapiro D., Pilsitz L., Shapiro S. Conflict and Communication: A Guide Through the Labyrinth of Conflict Management. International Debate Education Association. 2004. 296 p.

ЗНАЧЕННЯ СУПЕРВІЗІЇ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ФАХІВЦЯ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Замашкіна О. Д.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри права і соціальної роботи

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

м. Ізмаїл, Одеська область, Україна

Соціальна робота є професією мультидисциплінарною, так як в процесі надання допомоги клієнтові, соціальний працівник вимушений співпрацювати із фахівцями різних галузей – педагогами, психологами, медичними працівниками, юристами, представниками правоохоронних органів, дефектологами та багатьма іншими, таким чином, набуваючи досвіду і навичок професійного спілкування, накопичення знань у різних дотичних областях, необхідних для якісного виконання професійних обов'язків, що приводять до набуття професіоналізму.

Професіоналізм визначається як сукупність досягнутих індивідом теоретичних знань, практичного досвіду, професійних навичок у визначеній поділом праці сфері людської діяльності. Необхідно зазначити, що соціальний працівник вирішує безліч проблем клієнтів, які він не в змозі подолати самотужки: самотність, інвалідність, складна життєва ситуація, адаптація до нових умов життя, девіантна поведінка, алкоголізм та наркоманія, сімейні негаразди, психічні розлади члена родини, сирітство та ін. У цілому, такий фахівець вирішує долю людини, окремої родини, долаючи їх соціальну та фізичну безпорядність.

Соціальний працівник – «професійно підготовлений спеціаліст у галузі педагогіки взаємин у соціумі, покликаний якого – впливати на формування виховних, гуманістичних відносин в контексті особистість – сім'я – суспільство, на зміцнення морального і фізичного здоров'я» [3, с. 199].

Необхідно зазначити, що завдання будь-якого соціального працівника – систематична творча інтерпретація набутих знань

і навичок, постійне вдосконалення загальнокультурного рівня і ерудиції, педагогічних здібностей, психічних та фізичних якостей, вроджена тактовність та грамотність, емоційна стійкість, підтримання компетентності у супутніх галузях, які визначатимуть уміння виказати ефективну кваліфіковану допомогу клієнтові у вирішенні його особистісних проблем зокрема та успіхи у професійній діяльності загалом.

Особливе значення у становленні соціального працівника як професіонала відіграє усвідомлене «самовизначення, яке здійснюється протягом усієї професійної діяльності: особистість постійно рефлексує, переосмислює своє професійне буття і самостверджується у професії» [2, с. 374–375].

Зазначимо, що ефективне самоствердження у професії – це шлях до професійного становлення та самореалізації особистості.

За твердженням дослідників супервізії у соціальній роботі (Г. Слозанська, Л. Денбурі, Д. Петерс, М. Річардс, К. Форд та ін.) вона сприяє «удосконаленню професійних якостей соціальних працівників», є «інструментом підвищення ефективності діяльності соціальної служби, необхідна складова управлінського процесу» [1, с. 155–156].

Супервізія розуміється як допомога одного супер кваліфікованого, досвідченого фахівця іншому, менш досвідченому або молодому колезі, тобто як система професійної допомоги і підтримки спеціалістів у сфері «людина – людина». Під час проведення супервізорських сесій супервізор має можливість творчо підійти до процесу, обираючи зміст і форму навчання, від яких, у свою чергу, супервізований може отримати користь для власного професійного росту.

Отже, важливість супервізії для становлення професіоналізму фахівця з соціальної роботи є безперечною:

- будь-якому фахівцю є необхідним погляд на ситуацію та обрану технологію її вирішення з іншого боку, особливо, якщо це недосвідчений спеціаліст, так як відносини між ним і клієнтом можуть будуватися на емоційному рівні, що впливає на ефективність послуги, що надається;

- при «входженні» у будь-яку професію молодому фахівцю необхідний етап стажування під керівництвом більш досвідченого колеги-наставника, який може порадити і допомогти у вирішенні складних професійних задач;

- подекуди робота соціального працівника вимагає конфіденційності у взаємовідносинах з клієнтом при наданні соціальної послуги, тому виключає прямий нагляд і контроль, а супервізія дозволяє долати цю перешкоду;

– іноді, супервізований, консультуючись з супервізором з приводу взаємовідношень з клієнтом, стикається з особистісними проблемами і сумнівами, які перешкоджають ефективній роботі. Супервізор може допомогти колезі подолати труднощі тільки у професійному напрямі, а не особистому.

Отже, супервізія має неперевершене значення у становленні професіоналізму фахівця з соціальної роботи, так як супервізор допомагає супервізованому комплексно визначити мету, задачі, пріоритетні напрями і обрати технологію роботи з клієнтом в процесі надання соціальної послуги; керувати власними почуттями і визначати свою роль у цьому процесі, брати відповідальність за ефективність наданої послуги, розвиваючи професійну незалежність і автономію.

Література:

1. Слозанська Г. Супервізія в соціальній роботі: основні підходи та принципи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2014. Випуск 30. С. 155–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_30_58
2. Соціальна педагогіка: словник-довідник / за заг. ред Т. Ф. Алексєнко. Вінниця : Планер. 2009. 542 с.
3. Соціальна робота : хрестоматія. К. : ДЦССМ, 2001. 396 с. / Соціальна робота. Книга 3.

ДО ПИТАННЯ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ВІД ВОЄННИХ РИЗИКІВ

Заславська О. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

Питання залучення інвестицій від вітчизняних та іноземних компаній для відбудови та відновлення України протягом останнього року є одним із найбільш нагальних. Необхідною умовою для активізації капіталовкладень, особливо в умовах воєнного стану та активних військових дій, є їхнє страхування. Вже дано старт першим міжнародним програмам, які іноземні інвестори можуть

використовувати, якщо вони матимуть намір інвестувати в нашу державу [3].

Україна не перша країна, що зіштовхується із проблемою захисту інвестицій від воєнних ризиків. Багатостороннє агентство гарантій інвестицій (БАГІ), яке входить до групи Світового банку, надає таке страхування для країн, що розвиваються, забезпечуючи прямі інвестиції та захищаючи інвесторів від некомерційних ризиків. Восени 2022 року БАГІ запропонувала Україні пілотний проект на 30 млн. доларів США, в рамках якого будуть вивчені всі аспекти надання гарантій іноземним інвесторам. Після створення фонду Світового банку, призначеного для відновлення України, наша держава отримає 17 млрд. доларів США на відновлення критичної інфраструктури та стимулювання економічного розвитку, частина цієї допомоги буде використана на страхування ризиків інвесторів [2].

Водночас проблемою залишається те, що потенційні внутрішні інвестори не мають можливості скористатись такими програмами. Отже, для України вкрай важливим є створення ефективного інструменту, який дозволить страхувати інвестиції вітчизняних компаній.

У лютому 2023 року Верховна рада України зареєструвала законопроект щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків через спеціалізовану установу – Експортно-кредитне агентство (ЕКА). Ця установа буде займатись страхуванням інвестицій українських підприємств від ризиків, що можуть бути пов'язані із бойовими діями або тероризмом. Варто відзначити, що подібні агентства в інших країнах вже продемонстрували свою ефективність у цій сфері.

29 травня 2023 року парламентарі підтримали у першому читанні внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків» (№ 3122-IX від 29.05.2023 р.). Цим документом Експортно-кредитному агентству надається можливість страхувати фінансові ризики інвесторів українських експортоорієнтованих підприємств.

Законопроект розширює повноваження ЕКА, дозволяючи йому займатись страхуванням та перестрахуванням прямих інвестицій, зокрема страхуванням інвестицій в Україні від ризиків, пов'язаних зі збройною агресією, бойовими діями та/або тероризмом. Крім того, він передбачає, що таке страхування можливе тільки у разі спрямування інвестицій на створення об'єктів та інфраструктури, необхідних для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження.

Після остаточного прийняття цього закону і ухвалення необхідних нормативних актів урядом і Національним банком України, вітчизняні інвестори матимуть можливість звертатись безпосередньо до ЕКА або ж до банків і страхових компаній, що співпрацюють з агентством, для оформлення страхового полісу. ЕКА зможе покривати ризики за рахунок власного статутного капіталу (що наразі становить приблизно 2 млрд. грн.) або залучати міжнародних перестраховиків, на зразок інших ЕКА у розвинутих країнах [1].

Зауважимо, що такі зміни дадуть змогу усунути прогалини, що обмежують можливість страхування вітчизняних інвестицій Експортно-кредитним агентством, в тому числі за умов воєнних дій та післявоєнного відновлення.

Таким чином, страхування інвестицій від воєнних ризиків є важливим інструментом для підтримки капіталовкладень та економічного зростання. Надаючи інвесторам захист від збитків, спричинених військовими діями, держава допомагає створити стабільне та безпечне середовище для інвестицій, що в кінцевому рахунку сприяє економічному розвитку країни загалом.

Література:

1. Верховна Рада готова надати ЕКА право страхувати інвестиції від воєнних ризиків. Офіційний сайт Експортно-кредитного агентства. 2023. URL: <https://www.eca.gov.ua/verhovna-rada-gotova-nadaty-eka-pravo-strahuvaty-investyciyi-vid-voyennyh-ryzykiv> (дата звернення: 14.07.2023).

2. Гужва І. Як убезпечити інвестиції під час війни. Економічна правда. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/23/697382> (дата звернення: 14.07.2023).

3. Запровадять страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. Головбух. 2023. URL: <https://buhplatforma.com.ua/news/61972-v-ukraini-mozhut-zaprovaditi-strakhuvannya-investitsiy-dlya-vitchiznyanikh-kompaniy> (дата звернення: 15.07.2023).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ-РЕАБІЛОЛОГА (ОРТОПЕДАГОГА)

Ілюха Л. М.

кандидат біологічних наук,

доцент кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується швидкою зміною технологій, що обумовлює формування нової системи освіти, що в свою чергу передбачає постійне оновлення підходів до навчання. Особливої актуальності набули інновації з початком повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Успішність реалізації безперервної освіти залежить від того, наскільки будуть здатні всі суб'єкти системи освіти підтримувати конкурентоспроможність, найважливішими умовами якої є такі якості особистості, як активність, ініціативність, здатність творчо мислити та знаходити нестандартні рішення [1, с. 7].

В умовах збільшення чисельності дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, психічними відхиленнями у розвитку виникає необхідність підготовки для освітніх установ спеціальних кадрів – вчителів-ортопедів, педагогів-дефектологів, здатних надати своєчасну корекційно-педагогічну та соціально-психологічну допомогу дітям цієї категорії.

Успішність розвитку інклюзивного навчання в свою чергу багато в чому визначається готовністю професійних кадрів, які працюють у сфері спеціальної освіти, до роботи в інноваційному режимі, до гнучкого, оперативного реагування у своїй професійній діяльності на потреби суспільства та особистості. Тому розвиток професійної компетентності ортопедів стає одним із найважливіших умов реформування української освіти.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих

методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [2].

У зв'язку з цим постає питання визначення професійної компетентності ортопедагога, що призводить до підвищення якості освіти та формування позитивних відносин між усіма учасниками освітнього процесу.

Професійна компетентність педагога розглядається як сукупність узагальнених знань, умінь та здібностей, що забезпечують реалізацію змісту освітніх стандартів.

Очевидно, що ортопедагоги, повинні краще формулювати те, що визначає критичні компоненти спеціальності. Оскільки широта та глибина захворювань і методів лікування порушень опорно-рухового апарату та відхилень у розвитку дітей продовжує розширюватися, для цілей навчання, сертифікації та акредитації необхідно, щоб існував широко визнаний набір компетенцій вчителя-реабілітолога (ортопедагога). Ці компетенції повинні включати знання, навички та поведінку, які описують компетентного ортопедагога на практиці. Найбільш очевидною причиною для досягнення такого розуміння є те, що воно забезпечить вимірний набір компетенцій, які можна використовувати для встановлення очікувань для систем освіти, викладачів і процесів сертифікації. Встановлення цих основних компетенцій може стимулювати освітнє програмування, а також допомогти визначити, коли ортопедагог, який навчається, досяг рівня професійності, необхідного для самостійної практики [3–5].

На наш погляд є дві основні компетенції ортопедагога: професійні знання та процедурні навички. Професійні знання визначаються сферою захворювання опорно-рухового апарату, а процедурні навички описані на двох різних рівнях управління (діагностування, включаючи оцінку, обстеження, і реабілітація). Третя компетенція ортопедагога – взаємодія з дитиною з відхиленнями у розвитку. Сутність компетентності взаємодії з дитиною з відхиленнями у розвитку визначена як інтегративна структура навчання особистості, що являє собою єдність мотиваційного, когнітивного, операційного та рефлексивного компонентів, що виділяється як певний вид професійно-педагогічної компетентності фахівця даного профілю та визначає продуктивність вирішення професійних задач.

Критеріями сформованості у майбутнього вчителя-реабілітолога компетентностей професійних знань, процедурних навичок, взаємодії з дитиною з відхиленнями у розвитку є: професійна самосвідомість (розуміння своєї відповідності образу професії ортопедагога), самоактуалізація (потреба у професійному самовдосконаленні), розуміння необхідності планувати та здійснювати взаємодію з дитиною

– мотиваційний блок; обсяг знань студента в галузі спеціальної освіти, способи отримання нової інформації – когнітивний блок; вміння в галузі процесів взаємодії з дитиною з відхиленнями у розвитку: мовленнєвий розвиток, невербальні вміння, характер та логіка проектування взаємодії – операційний блок; ступінь виразності та частота прояву рефлексивних умінь при взаємодії з дитиною з відхиленнями у розвитку (адекватність емоційної реакції, самоаналіз, самооцінка, координація дій, критичність) – рефлексивний блок.

Враховуючи різноманіття порушень опорно-рухового апарату дітей та відхилень у розвитку, визначення компетенції ортопедагога є складною темою.

Ефективність формування у ортопедагогів компетенцій забезпечується дотриманням наступних організаційно-педагогічних умов: орієнтація суб'єктів навчально-виховного процесу на формування компетентності взаємодії ортопедагога з дитиною; розробка, апробування та включення до процесу навчання валідних діагностик та самодіагностик студентів; включення кожного студента до квазіпрофесійної діяльності та реального корекційно-педагогічного процесу протягом усього періоду навчання у вузі; інтеграція психолого-педагогічних та спеціальних знань про компетентну взаємодію ортопедагога та дитини на основі міжпредметних зв'язків; використання проєктного методу, орієнтованого на формування компетенцій взаємодії з дитиною, що виконує такі функції: діагностичну, самопізнання, когнітивну, програмуючу, особистісно-значиму.

Література:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
2. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF>
3. Ільїна О.В. Особистість ортопедагога (корекційного педагога) в умовах сучасної корекційно-реабілітаційної роботи. Ukraine-EU. Modern technology, business and law : зб. наукових праць. Чернівці : CNUT, 2016. Ч. 2 С. 20–23.
4. Шевцов А. Г. Обґрунтування ортопедагогіки. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 21. Ч. 1. С. 274–284.

5. Шевцов А. Г. Ортопедагогіка як нова спеціалізація підготовки фахівців з корекційної освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*. 2011. Вип. 17(1). С. 186–193.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кирста Н. Р.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник декана з якості освіти педагогічного факультету
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Сучасні умови динамічного глобалізаційного розвитку потребують формування особливих якостей особистості з дошкільного дитинства, що в майбутньому допоможуть дітям у досягненні бажаних результатів, сформуують здорову самооцінку, підвищать здатність до комунікації з оточуючими, у тому числі, засобами впливу та відстоювання власної думки. Одна з головних якостей – здатність дошкільника активно взаємодіяти з соціумом, самостійно й ініціативно розв'язувати життєві задачі і проблеми, з якими він стикатиметься в майбутньому. Розкриття лідерського потенціалу підносить бачення дитини на рівень ширшого світогляду, робить її вчинки ефективнішими, формує майбутню особистість, що здатна досягати високих результатів.

Вивчення становлення та особливостей розвитку лідерських якостей засвідчено результатами наукових розвідок І. Андрощук, О. Баніт, М. Вебер, Р. Ділтс, Б. Новіков. Розроблені методики роботи з дітьми дошкільного віку, що мають низькі показники лідерських здібностей, представлено у працях Д. Алфімова, О. Безсонової, Н. Гавриш, Р. Козир, А. Мітлош, О. Тихомирової та ін.

Мета роботи – виокремити психолого-педагогічні основи формування лідерського потенціалу старших дошкільників.

Феномен лідерства відомий давно. Науковці розглядають його як соціально – психологічне явище, що виникло і реалізується лише в соціальному середовищі [2, с. 67].

Поняття «лідер» та «лідерство» є одними із ключових у психології особистості. Вважаємо доцільним визначити психологічні підходи до

даного поняття в цілому і ґрунтовніше дослідити особливості формування лідерських якостей дітей старшого дошкільного віку.

Термін «лідер» – англійського походження (leader), що в перекладі означає «провідник, керівник, той, що йде попереду, стоїть на чолі», тобто людина, що веде певну кількість однодумців за собою [6, с. 51].

З психологічної точки зору лідер – це авторитетна особа, якій група, за певних обставин, надає право приймати від її імені важливі рішення, що відповідають інтересам групи та визначають напрям і характер її діяльності [3, с. 54].

Виділяємо такі теорії формування лідерських якостей :

- атрибутивне лідерство;
- харизматичне лідерства;
- реформаторське лідерство [1, с. 34].

У залежності від завдань та акцентуації уваги лідера на певних процесах виокремлюють наступні рівні лідерства:

- лідерство на рівні оточення – фокус уваги лідера зосереджено на зовнішніх факторах або умовах діяльності;
- лідерство на рівні поведінки – зорієнтовано на вдосконалення конкретних поведінкових навичок групи шляхом виявлення і закріплення успішних дій щодо заданої мети;
- лідерство на рівні здібностей – розвиває загальні пізнавальні здібності, окрім того, допомагає відпрацьовувати конкретні навички в конкретних ситуаціях;
- лідерство на рівні переконань і цінностей – формує переконання і цінності, які сприяють або, навпаки, перешкоджають успішній поведінці людей;
- лідерство на рівні ідентичності – націлено на розкриття і визнання ідентичності та внутрішнього потенціалу особистості;
- лідерство на рівні місії – забезпечує розширення кордонів системи в якості власної сфери впливу людини [3, с. 55].

За дослідженнями О. Тихомирової лідерські якості поділяються на загальні та спеціальні. До загальних учена відносить ті, якими володіють як дійсні лідери, так і ті, хто хоче ними стати: активність, ініціативність, працездатність, організованість, компетентність, наполегливість, самостійність, самовладання, товариствність, спостережливість, кмітливість. Спеціальні лідерські якості – це своєрідні індикатори суто реальних лідерських здібностей: здатність до організаторської роботи, здатність до активного психологічного впливу; організаторська проникливість, лідерська позиція, потреба в тому, щоб брати відповідальність на себе [5, с. 21–22].

Констатуємо, що питання формування лідерських якостей дошкільників розкрито через низку споріднених із лідерством понять – статусність, впевненість у собі, самооцінка тощо.

Велика група учених (психологи І. Біла, С. Копилов, К. Карасьова, Т. Піроженко; педагоги Л. Артемова, Г. Бєленька, О. Голюк, Л. Кравчук, К. Крутій, Л. Лохвицька, М. Савченко) є прихильниками позиції, що лідерські якості у дошкільному віці можна розвивати різними видами пізнавальної діяльності, такими як: ігрова (сюжетно-рольові, рухливі, дидактичні, ігри-змагання на прогулянках), трудова, пізнавальна діяльності. Під впливом гри у дітей формуються організаторські здібності, відповідальність, успішність у пізнавальній діяльності, наполегливість, вміння домовлятися, бажання бути першим, вміння встановлювати правила гри.

Дитяча взаємодія також стимулює до прояву певних лідерських якостей:

- організаторські, показ прикладу іншій дитині, бажання навчити її тому, що вмієш сам;
- відповідальність, що проявляється у дотриманні розпорядку ЗДО;
- успішність у пізнавальної діяльності;
- наполегливість у процесі виконання завдань на заняттях;
- умінь домовлятися з іншими, бажання бути першим;
- вміння встановлювати правила гри тощо.

Рисами характеру, що сприяють формуванню дитини-лідера, можна вважати такі як: активність, впевненість, самостійність, допитливість, рухливість, рішучість, сміливість, емоційність, невдоволення своїми невдачами.

В процесі керівництва дитячими іграми велике значення має індивідуальний підхід. Ігри допомагають дітям відчувати себе частиною команди, а завдання лідера допомогти проявити себе іншим учасникам групи через свою індивідуальність. Таким чином, прояв власної індивідуальності є психологічною передумовою дитячого лідерства.

Отже, лідерські якості є фундаментом успіху дитини в її соціальному оточенні, а їх формування виступає важливим завданням дошкільного віку і сприяє цілеспрямованому розвитку умінь організувати спільну діяльність у команді задля досягнення поставленої мети, розподіляти обов'язки, усвідомлювати свою відповідальність за команду, оцінювати результати, вирішувати конфліктні ситуації, доводити справу до кінця та ін.

Література:

1. Зубрицька-Макота І. В., Коваль О. С. Формування комунікативних і лідерських якостей керівника. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 34.
2. Логунова М. М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності. Київ : Вид-во, 2006. 256 с.
3. Михайличенко В. Є. Спрямованість студентів на успішну професійну діяльність та її формування. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Х. : НТУ «ХПІ», 2020. № 32. С. 54–55.
4. Новіков Б. В. Лідерство, стилі керівництва. Київ, 2004. С. 308–356.
5. Тихомирова О. Виховання лідера. *Шкільний світ*. 2009. Вип. 8, С. 19–23.
6. Штанько Н. А. Лідерство як соціально-психологічний феномен. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 50–61.

ТЕМАТИКА АНКЕТУВАНЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Кіресв О. М.

методист відділу забезпечення якості освіти

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (далі – Національна академія) – це сучасний вищий військовий навчальний заклад, який здійснює підготовку персоналу для прикордонного відомства.

З метою забезпечення реалізації права здобувачів вищої освіти на отримання якісної вищої освіти та врахування їх пропозицій для підвищення якості організації освітнього процесу в Національній академії розроблено та впроваджено «Положення про організацію та проведення опитування учасників освітнього процесу», яке є організаційно-правовою основою організації, проведення опитувань та узагальнення їх результатів.

Опитування щодо якості освітньої діяльності здійснюється для забезпечення прав усіх учасників освітнього процесу на якісну освіту та врахування пропозицій щодо підвищення якості організації освітнього процесу. Оцінювання якості освітньої діяльності здійснюється шляхом опитування у різних формах, зокрема через анкетування. Для проведення опитування використовують різні види анкет, які застосовують до різних суб'єктів освітньої діяльності.

Завданнями опитування є:

- розширення участі здобувачів вищої освіти в управлінні закладом вищої освіти;
- отримання зворотного зв'язку в освітньому процесі;
- підвищення ефективності освітнього процесу;
- формування прагнення викладачів до самооцінки науково-педагогічної діяльності;
- розроблення заходів щодо вдосконалення діяльності викладача і підвищення ефективності науково-педагогічної праці;
- отримання своєчасної та якісної інформації про оцінювання здобувачами вищої освіти діяльності науково-педагогічних працівників, зокрема щодо застосування інноваційних методів навчання, науковості та доступності, проблемного підходу під час викладання тощо;
- забезпечення викладачів необхідною інформацією, що дозволяє цілеспрямовано вдосконалювати окремі аспекти науково-педагогічної діяльності, покращувати її якість;
- забезпечення керівництва Національної академії інформацією про різні аспекти освітньої діяльності;
- розробка заходів, спрямованих на підвищення якості навчальної роботи Національної академії, підвищення ефективності науково-педагогічної праці, формування мотивації науково-педагогічного складу;
- забезпечення участі здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників в опитуваннях Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Державної служби якості освіти України та ін.

Анкетне опитування здійснюється з використанням можливостей Google Forms, що дозволяє швидко та ефективно обробляти результати.

Опитування у формі анкетувань проводяться протягом усього навчального року, відповідно до графіку за визначеною тематикою з відповідними категоріями учасників освітнього процесу.

Тематику та категорії учасників анкетувань наведено нижче.

1. Раціональність процедур вступу до Національної академії.

Здобувачі вищої освіти (1-й курс: курсанти, слухачі, ад'юнкти).

Відповідальний секретар приймальної комісії.

Голови предметних екзаменаційних, члени екзаменаційних, фахових комісій.

2. Оцінювання освітньої програми.

Здобувачі вищої освіти.

Науково-педагогічні працівники.

Роботодавці.

Представники підрозділів забезпечення освітнього процесу (працівники бібліотеки, представники відділів тощо).

Випускники.

3. Оцінювання якості освітньої діяльності в академії:

– оцінка якості організації та провадження освітньої діяльності.

Здобувачі вищої освіти.

– оцінка професіоналізму викладачів та якості викладання дисципліни.

Здобувачі вищої освіти.

– оцінка ефективності діяльності навчального відділу.

Науково-педагогічні працівники.

– оцінка ефективності діяльності кафедр.

Навчальний відділ.

4. Оцінювання якості організації та проведення практичної підготовки:

– оцінка якості організації практичної підготовки факультетом, кафедрою, керівництвом за місцем проходження стажування.

Здобувачі вищої освіти.

– оцінка якості проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Керівники стажувань з числа представників академії.

5. Оцінювання ефективності проведення підсумкової атестації.

Випускники

6. Оцінювання академічної доброчесності.

Науково-педагогічні працівники.

Здобувачі вищої освіти.

7. Моніторинг результатів становлення на посадах випускників.

Керівники випускників.

Випускники.

Така тематика анкет дозволяє охопити опитуванням всіх учасників освітнього процесу протягом навчального року.

Планування проведення анкетувань бажано здійснювати з урахуванням графіку проведення акредитаційних експертиз освітніх програм у навчальному закладі. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми містять перелік питань,

необхідних для заповнення відомостей про самооцінювання, відповідь на які можна отримати лише шляхом опитування учасників освітнього процесу.

Сьогодні опитування у закладах вищої освіти – це ефективний канал комунікації між різними категоріями учасників освітнього процесу, який дає можливість оперативного реагувати на загрози та виклики, які виникають під час провадження освітньої діяльності.

ЯДЕРНА ЗОНА КОНЦЕПТУ TEXTILE

Ковальова К. О.

викладач кафедри іноземних мов

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Виокремлення лінгвоконцептології як одного з ключових напрямів лінгвістичних досліджень зосередило увагу дослідників на детальному вивченні *концептів*. Аналіз структури концепту привів когнітологів до висновку, що він має багатопланову, багатокомпонентну організацію; а дослідження змісту концепту вбачається у вивченні сукупності когнітивних ознак предмету або явища, що внутрішньо упорядкована за польовим принципом: ядерна зона та периферія.

Виходячи з мети даної розвідки, а саме виявлення ядерної зони концепту TEXTILE, матеріалом слугували загальні тлумачні словники англійської мови та спеціальні словники текстильної термінології. В дослідженні застосовувались методи дефініційного та компонентного аналізів.

Основні тлумачні словники англійської мови наводять такі визначення терміну *textile*:

“**Textile**: a cloth made by hand or machine” [3];

“**Textiles** are types of cloth or fabric, especially ones that have been woven” [4];

“**Textile**: any type of cloth made by weaving or knitting” [8];

“**Textile**: any type of woven cloth that is made in large quantities – used especially by people in the business of making clothes” [6];

“**Textile**: a woven or knit cloth” [9].

“**Textile**: a fiber, filament, or yarn used in making cloth” [9].

У порівнянні з загальними англomовними тлумачними словниками, термінологічні словники надають більш широке визначення лексеми *textile*, що збільшує ядерну зону зазначеного концепту:

“**Textile:** originally, a woven fabric; now applied generally to any one of the following:

1. Staple fibers and filaments suitable for conversion to or use as yarns, or for the preparation of woven, knit, or nonwoven fabrics.

2. Yarns made from natural or manufactured fibers.

3. Fabrics and other manufactured products made from fibers as defined above and from yarns.

4. Garments and other articles fabricated from fibers, yarns, or fabrics when the products retain the characteristic flexibility and drape of the original fabrics.” [5]

“**Textiles:** 1. All spinnable fibres and their wastes;

2. All laces, embroideries, rugs and woven, felted, knitted and crocheted fabrics” [7].

Зазначені дефініції загальних тлумачних словників майже не відрізняються семним складом і позначають тканину/ткане полотно, а також волокно, нитку та пряжу (*cloth, fabric, fiber, filament, yarn*). Окрім цього семми термінологічних словників позначають одяг, мереживо, вишивка та килим (*garment, lace, embroidery, rug*). Серед виявлених сем можна вибрати дескриптивні – *woven, knit, made by hand or machine, nonwoven, staple, manufactured, spinnable, felted та crocheted*, які відображають спосіб виробництва та отримання текстилю.

Отже, усі вищезазначені семи складають ядерну зону концепту TEXTILE з лексемою *textile* в якості ключового слова-репрезентанта.

Література:

1. Полюжин М.М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. Вип. 4. С. 214–224.

2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

3. Cambridge Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/>

4. Collins Online Dictionary URL: <https://www.collinsdictionary.com/>

5. Dictionary of Fiber and Textile Technology. Kosa, 7th edition, 1999. 258 p.

6. Longman Dictionary of Contemporary English URL: <https://www.ldoceonline.com/>

7. Louis Harmuth Dictionary of Textiles. Fairchild publishing company, New York, 1915. 175 p.

8. Online Oxford dictionary URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
9. Webster's Dictionary URL: <https://www.merriam-webster.com>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ

Ковальчук А. О.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фізики та радіоелектроніки
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
м. Харків, Україна*

Військова сфера є невід'ємною частиною життя будь-якого суспільства, як і військова освіта є невід'ємною частиною освіти в цілому. На сьогоднішній день в нашій державі, особлива увага приділяється саме військовій освіті, ведуться пошуки нових ефективних методів і форм навчання, підходів до військової освіти в цілому, використання наявних та пошук нових резервів для поповнення офіцерських лав Збройних Сил України. Усе це потребує всебічного аналізу сучасних підходів до освіти в цілому та відбір, удосконалення та трансформацію сучасних освітніх технологій щодо застосування у військових закладах вищої освіти. В сучасних умовах війни дистанційне навчання – це, в деяких випадках, єдина можлива система підготовки та безперервного підтримання високого кваліфікаційного рівня військових фахівців. Однак існують також і проблемні питання при застосуванні дистанційного навчання у військовій сфері. Вони пов'язані зі специфікою проходження служби тими, хто навчається, з необхідністю практичного навчання як на полігонах так і на навчально-тренувальних комплексах, які обладнані специфічною технікою, а також з обмеженням доступу, як до інформації, так і до окремих зразків озброєння та військової техніки, забезпечення кібербезпеки.

Дистанційну форму навчання називають освітньою системою ХХІ сторіччя. На сьогоднішній день навчання й робота (виконання службових обов'язків) це фактично синоніми враховуючи сучасний темп розвитку науки й техніки, професійні знання застарівають

достатньо швидко, звідси витікає необхідність безперервного, а відповідно до цього бажано дистанційного навчання. У роботах [1–6] описано проблеми, визначення та методи дистанційного (мобільного) навчання взагалі, без урахування його специфіки для різних галузей, в тому числі військової. Наприклад, в роботі [7] порівнюються підходи до дистанційного навчання у різних країнах, а також окреслюються перспективи для українських цивільних закладів вищої освіти. Щодо організації дистанційного навчання, наприклад, в роботі [8] наведені шляхи його реалізації у вітчизняному освітньому просторі, але, підходи щодо організації дистанційної освіти у військовій сфері до кінця не сформовані [9].

Дистанційне навчання у вигляді так званого заочного навчання було започатковане на початку минулого сторіччя. Незважаючи на велику розповсюдженість заочної форми навчання, якість її вважалась нижче порівняно з очною формою. Причин тут декілька. Це й недостатньо налагоджені зв'язки між викладачами й студентами, й відсутність контролю над процесом навчання в періоди між настановними та підсумковими сесіями. Тобто це в основному питання технології навчання. Властивість сучасних комп'ютерних технологій дозволяє забезпечити передавання знань, а також доступ до навчальної та наукової інформації іноді навіть більш ефективно порівняно з традиційними технологіями навчання. Характерною тенденцією сучасної дистанційної освіти є об'єднання організаційних структур університетів. Так, останнім часом почав розвиватись новий тип організаційної структури дистанційної університетської освіти – консорціум університетів. Дистанційні освітні послуги надає спеціальна організація, яка об'єднує та координує діяльність декількох університетів. Консорціум університетів пропонує набір курсів, розроблених у різних університетах: від курсів для абітурієнтів до курсів на отримання вчених ступенів. Це перспективна модель для використання в здобутті оперативно-стратегічного рівня освіти офіцерами, коли необхідно вчитись планувати операції із залученням декількох родів військ або видів Збройних Сил. Зрозуміло, що консорціум у цьому випадку повинен містити саме військові навчальні заклади, а також забезпечити необхідний рівень захисту інформації.

У кінці минулого сторіччя в багатьох країнах були засновані національні відкриті університети. Вони використовували велику кількість організаційних принципів заочного навчання, але в цілому відкрита освіта принесла багато нового в освітню систему. Принцип відкритості освіти означає свободу зарахування тих, хто навчається, і складання індивідуального навчального плану, а також свободу місця, часу та темпів навчання. В основі відкритого навчання полягає багате

й детально розроблене освітнє середовище, в якому той, хто навчається орієнтується самостійно, та прагне досягти поставлених перед собою освітніх цілей. Реалізація принципу відкритості призвела до значних організаційних змін, які стали практично здійснені завдяки впровадженню нових технологій зберігання, оброблення та передавання інформації. Так, наприклад, з'явилась нова модель дистанційної освіти на базі проведення телеконференцій, які можуть проводитись, як між викладачем та студентами, так і між студентами. Модель онлайн-лекцій та телеконференцій веде до радикальних змін у організації сучасної освіти. Це проявляється в тому, що на базі цієї моделі стала розвиватись нова організаційна форма сучасної освіти – віртуальні університети. У цій моделі повністю реалізуються потенційні можливості перебудови системи освіти, що дозволяють групам студентів та окремим студентам «зустрічатися» з викладачами та між собою знаходячись на будь-якій відстані один від одного. Такі сучасні засоби комунікації доповнюються комп'ютерними навчальними програмами. Поява такої моделі дистанційної освіти веде до того, що освітній процес здійснюється не тільки на відстані, але й незалежно від будь-якого навчального закладу. У сфері військової освіти фізична відсутність в навчальному закладі є беззаперечно великою перевагою для отримання освіти без відриву від виконання службових обов'язків військовослужбовцями.

Однак слід зауважити, що дистанційне навчання може дати вагомий результат при теоретичній підготовці військового фахівця або попередній підготовці до виконання практичних вправ, а практична складова підготовки може бути реалізована тільки при очному керівництві викладача курсантами (слухачами). Також, цілком зрозуміло, що дистанційно у військовому закладі вищої освіти дозволяється викладати тільки навчальні дисципліни без обмеженого доступу, до яких відносяться в основному дисципліни гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової (фундаментальної) та базової підготовки, а також гуманітарні та соціально-економічні дисципліни. Що стосується дисциплін військово-професійної та професійно-спеціальної підготовки, то в цьому випадку впровадження дистанційного способу навчання у сферу військової освіти існують вагомі обмеження. Вони пов'язані не тільки з обмеженням доступу та забезпеченням кібербезпеки, але також з намаганням в короткий термін опанувати сучасну техніку та зразки озброєння, що без безпосереднього втручання інструктора або викладача є неможливим.

Література:

1. Ліщинська Л. Б. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія* : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.). Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.
2. Рафальська О. О. Технологія змішаного навчання як інновація дистанційної освіти. *Науковий журнал «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво»*. Луцьк, 2013. Вип. 11. С. 128–133.
3. Traxler J. Mobile Learning: The Philosophical Challenges, Problems and Implications of Defining and Theorising. *S. Afr. J. Open Distance Learn. Pract.* 2017. 39 p.
4. Сисоєва С. О., Осадча К. П. Системи дистанційного навчання: порівняльний аналіз навчальних можливостей. Київ, 2011. URL: <http://www.academia.edu/931578>
5. Дистанційний навчальний процес : навчальний посібник / В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко, Г. С. Молодих, Н. Є. Твердохлебова / за заг. ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка. Київ : Міленіум, 2005. 292 с.
6. Quendler E., Lamb M. Learning as a lifelong process-meeting the challenges of the changing employability landscape: competences, skills and knowledge for sustainable development. *International Journal of Continuing Engineering Education and Life Long Learning*, № 26.3. 2016. P. 273–293.
7. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології : монографія / В. Ю. Биков, О. О. Гриценчук, Ю. О. Жук та ін. : Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. Київ : Атіка, 2015. С. 77–140.
8. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів / Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Київ : ДУТ, 2014. 140 с.
9. Проблеми впровадження дистанційного навчання в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів та можливі шляхи їх вирішення : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (16 листопада 2018 р., Київ). Київ, 2018. 220 с.

ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ковтун О. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального та адміністративного права
Академія адвокатури України
м. Київ, Україна*

Філософією та базисом суспільного розвитку у ХХІ столітті є концепція сталого розвитку, поняття якого в його сучасному значенні було сформульовано в доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку (Комісія Брутланд) у 1987 р.: це розвиток, який забезпечує збалансоване вирішення завдань економічного, екологічного та соціального розвитку з метою збереження довкілля в інтересах нинішнього та майбутніх поколінь.

У головних документах всесвітніх форумів зі сталого розвитку зазначено, що освіта є базовим елементом трансформації суспільства на шляху до сталого розвитку за рахунок забезпечення особистості можливістю втілити свої уявлення про суспільство у життя. Так, у главі 36 «Порядку денного на ХХІ століття» (Ріо-де-Жанейро, 1992 рік) зазначено, що «освіта є фундаментом сталого розвитку».

Згодом з'явилося нове поняття – «освіта для сталого розвитку». У березні 2005 року у Вільнюсі (Литва) на нараді високого рівня представниками міністерств охорони довкілля та освіти була прийнята Стратегія освіти для сталого розвитку СЕК ООН, яка є концептуальною основою для перебудови освітнього процесу в Україні, включаючи як екологічну освіту, так і екологізацію освітньої діяльності в цілому.

Освіта для сталого розвитку – це якісно нова концептуальна платформа, нова філософія освіти, новий підхід до організації навчального процесу, що має на меті забезпечення переходу людства до якісно нового суспільного укладу, побудованого на засадах сталого розвитку, де Людина перебуває у гармонії з Природою, з оточуючим середовищем [1, с. 137–138].

Отже, нагальною перспективою розвитку освітнього процесу в Україні є його екологізація, на забезпечення якої спрямоване, зокрема, рішення колегії Міністерства освіти і науки України «Про екологізацію вищої освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку» від 27 листопада 2015 р., протокол № 10/5-4 (далі – Рішення) тощо. У Рішенні, зокрема, запропоновано заходи з формування екологічної компетентності випускників закладів вищої освіти та

визнано екологізацію освіти в Україні одним з пріоритетних напрямків діяльності МОН України. Слушною є пропозиція під час підготовки стандартів вищої освіти не лише включати екологічну компетентність фахівця до переліку загальних компетентностей (п. 3 Рішення), а й включати екологічну складову до змісту навчальних дисциплін усіх галузей знань (п. 10 Рішення) [2].

Екологізація освіти передбачає наповнення екологічною складовою всіх освітніх програм.

Отже, поняття «екологічна освіта», «освіта для сталого розвитку», «екологізація освіти» та «екологічна компетентність» мають зовсім різний зміст і неодмінно мають бути закріпленими у законодавстві. Поняття «екологічна освіта» є значно вужчим, ніж поняття «освіта для сталого розвитку» і є лише складовою освіти для сталого розвитку поряд із економічною, юридичною, математичною, філологічною тощо освітою. Але досягнення цілей сталого розвитку неможливе без екологізації освіти, тобто без наповнення екологічною складовою усіх навчальних дисциплін усіх галузей знань.

Крже фахівець повинен володіти екологічною компетентністю. Так, ст. 12 Закону України «Про освіту» до системи ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, віднесено екологічну компетентність, однак, не розкрито її змісту.

Під екологічною компетентністю ми розуміємо динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи жити у гармонії з природою, задовольняти свої потреби, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої життєві потреби; приймати рішення та діяти в інтересах збереження довкілля. Формування у особистості екологічної компетентності є метою екологічної освіти та освіти для сталого розвитку. Екологічна компетентність є мірилом якості екологічної освіти [1, с. 139].

Для досягнення мети екологізації освіти потрібно під час розроблення стандартів вищої освіти ввести екологічну компетентність фахівця до переліку загальних компетентностей. Випускник закладу вищої освіти має стати не лише фахівцем з обраної ним спеціальності, а й громадянином з високим рівнем екологічної свідомості, екологічної культури та екологічного виховання, який здатен жити і працювати у гармонії з природою, захищати, зберігати та відновлювати довкілля, реалізуючи цілі сталого розвитку. Потребу у таких випускниках актуалізувала збройна агресія російської федерації проти України. Рашисти заподіяли значної шкоди українському довкіллю. У результаті постійних обстрілів виникають масштабні лісові пожежі, знищуються

природоохоронні території, флора та фауна, екосистеми забруднюються небезпечними хімічними речовинами від боєприпасів, військової техніки. Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець повідомив, що загальна оцінка завданої шкоди довкіллю внаслідок війни вже перевищує 1,9 трильйона гривень, проте вона не остаточна, адже наразі немає доступу до замінованих та окупованих територій [3]. Надважливими завданнями сьогодні є фіксація, документування та обчислення розміру екологічної шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. Після перемоги України у цій руйнівній війні настане довгий та нелегкий період відбудови та відновлення. І фахівці зі сформованою екологічною компетентністю будуть необхідними та вкрай затребуваними.

Серед першопричин екологічних проблем України законодавством визначено низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку, недосконалість системи екологічної освіти та просвіти [4]. Завданням державної екологічної політики визначено впровадження освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості [4].

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про освіту» до засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності віднесено, зокрема, формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля [5].

Отже, виходячи з аналізу зазначених вище положень, зрозуміло, що держава зобов'язана дбати про формування екологічної компетентності учасників освітнього процесу. Проте Стандартом вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальність 081 Право [6] не передбачено формування екологічної компетентності. Це суперечить зазначеним вище положенням екологічного та освітнього законодавства.

Якщо ми порівняємо загальні компетентності випускника, передбачені Стандартом вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальність 081 Право [6], з аналогічними компетентностями, що містяться у Стандарті вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право [7], то помітимо, що для магістрів формулюються лише доволі прагматичні загальні компетентності, а ті, що стосуються «гуманістично-культурно-освітньої» складової (у бакалаврському Стандарті: здатність бути критичним

і самокритичним; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів); здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства тощо), не включені до магістерського Стандарту. Поза увагою залишилися й екологічна компетентність. Це нелогічно та неприпустимо, оскільки порушуються принципи цілісності і наступності системи освіти, принцип екологізації освіти та сталого розвитку, базові засади освіти для сталого розвитку.

Та й екологічну компетентність, визначену останньою у переліку загальних компетентностей Стандарту вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право («ЗК15. Прагнення до збереження навколишнього середовища»), навряд чи можемо визнати власне екологічною компетентністю, оскільки саме лише «прагнення до збереження навколишнього середовища» не утворює змісту екологічної компетентності, під якою слід розуміти також здатність особи жити у гармонії з природою, задовольняти свої потреби, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої життєві потреби; приймати рішення та діяти в інтересах збереження довкілля.

Отже, зважаючи на зазначене вище, вважаємо за необхідне внести відповідні зміни та доповнення до Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право. Зокрема, пропонуємо доповнити його екологічною компетентністю, а саме: «ЗК11. Здатність жити у гармонії з природою, задовольняти свої потреби, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої життєві потреби; приймати рішення та діяти в інтересах збереження довкілля». Аналогічний підхід до розуміння змісту екологічної компетентності має бути застосовано й у Стандарті вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право. Екологічна компетентність має бути обов'язковою компетентністю, що повинно бути зафіксовано у всіх державних стандартах освіти.

Література:

1. Ковтун О. М. Екологічна освіта, освіта для сталого розвитку, екологічна компетентність як правові категорії. *Збірник матеріалів Четвертого зібрання фахівців споріднених кафедр «Забезпечення прав в аграрних, земельних, екологічних та природо-ресурсних відносинах»* : матер. зібрання (м. Одеса, 6–9 червня 2019 року) / відп. ред. д.ю.н., доц. Т. Є. Харитонова, к.ю.н., доц. Х. А. Григор'єва. Одеса : Гельветика, 2019. С. 136–139.

2. Про екологізацію вищої освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 27 листопада 2015 р., протокол № 10/5-4 URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzH7ePcCTprhdW9KX1JTR3hxMWgyLTVpSnVvU2JFSzhhV3FR/view?resourcekey=0-brhm23aqrH6HjLFAgpdaRw> (дата звернення – 23.07.2023).

3. Війна вже завдала шкоди довіллію України на майже 2 трлн. грн. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3696436-vijna-vze-zavdala-skodi-dovkillu-ukraini-na-majze-2-triljoni-strilec.html> (дата звернення – 23.07.2023).

4. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Затверджено Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення – 23.07.2023).

5. Про освіту. Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення – 23.07.2023).

6. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти (далі – Стандарт) галузі знань 08 Право, спеціальність 081 Право. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 643. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf> (дата звернення – 23.07.2023).

7. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (далі – Стандарт) галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право. Затверджено та введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення – 23.07.2023).

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЯКОСТІ ВОДИ В Р. КІЛЬЧЕНЬ: АНАЛІЗ ЗАБРУДНЕНЬ ТА ВПЛИВ НА ВОДНІ ЕКОСИСТЕМИ

Коломійцева О. М.

*кандидат сільськогосподарських наук,
старший викладач кафедри водних біоресурсів та аквакультури
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
м. Дніпро, Україна*

Річки є важливими водними ресурсами, які виконують різноманітні функції у природних та антропогенно змінених середовищах. Від якості води цих водойм залежить не лише забезпечення питною водою, але й стан водних екосистем та здоров'я людей.

Річка Кільчень знаходиться в межах Дніпропетровської області, це права притока Самари (басейн Дніпра) і має протяжність 116 км. Згідно класифікації відповідно до ст. 79 Водного кодексу України, р. Кільчень відноситься до малих річок України. Але в свою чергу, саме малі річки містять у собі основну масу запасів прісних вод нашої держави. За оцінками спеціалістів вони формують 60% сумарних водних ресурсів України [1, 2, 4]. Тому дана водойма розглядається як важливий природний об'єкт місцевості і потребує системного моніторингу та оцінки її екологічної якості.

Річка Кільчень протікає через територію трьох адміністративних районів Дніпропетровської області: Новомосковського, Магдалинівського та Дніпровського. Початок річки приймається в районі, який розташований на сході від села Голубівка, в Новомосковському районі, на висоті 156,20 м над рівнем моря. Координати точки початку – 48 52' 03" північної широти та 35 23' 41" східної довготи. Гирло річки знаходиться на південному напрямку від міста Підгороднє, в Дніпровському районі [3, с. 40].

В останні роки спостерігається погіршення якості води в цій річці, що потребує комплексної екологічної оцінки та визначення впливу забруднень на водні екосистеми.

Для проведення екологічної оцінки якості води в річці Кільчень були зібрані зразки води з різних ділянок і визначалися параметри, такі як рівень розчинених речовин, вміст органічних та неорганічних забруднень, рівень рН та інші фізико-хімічні показники.

У період досліджень (червень) вода мала рН в межах 7,2–8,3, що не виходить за норми, враховуючи літній період року. Під час взяття проб, було помічено масовий розвиток ціанобактерій (*Cyanobacteria*), що свідчить про велику кількість азоту і фосфору, які

містяться в стічних водах та дощових стоках із ґрунту. Також збільшення кількості *Cyanobacteria* можна пов'язати із підвищенням температури повітря, і як наслідок зменшення кількості розчиненого кисню у воді і загроза асфіксії (задухи) риби.

Якість води в річці характеризується підвищеною мінералізацією (900–2100 мг/д³) і каламутністю (велика кількість завислих речовин у воді як органічного так і неорганічного походження). Це може свідчити про надходження недостатньо очищених або неочищених стічних вод із каналізаційної мережі прилеглих населених пунктів.

На основі досліджень, проведених в лабораторії специфічно небезпечних інфекцій Державного установи «Дніпропетровський обласний центр контролю та профілактики захворювань Міністерства охорони здоров'я України», було встановлено присутність *V. Cholerae non 01* (мікроорганізми, подібні до холери) у водоймі річки Кільчень, що знаходиться в зоні біля міста Підгородне. Держпродспоживслужба у Дніпропетровській області, що входить до структури Головного управління Держпродспоживслужби, надала рекомендації про те, щоб утриматися від купання у річці Кільчень. Така вимога має на меті уникнення можливих випадків інфекційних захворювань та збереження стану здоров'я населення.

Результати дослідження показали, що річка Кільчень має певний рівень забруднення, особливо в області підприємств та населених пунктів. Великі концентрації токсичних речовин у період високих температур води можуть призвести до масового вимирання водних організмів, руйнування біологічного рівноваги та зниження біорізноманіття. Забруднення має негативний вплив на різноманітність та здоров'я водних організмів, що може викликати дисбаланс у водних екосистемах. Для досягнення цієї мети потрібно впровадити суворий контроль за викидами каналізаційних стоків та стічних вод, впровадити ефективні системи очищення води та сприяти свідомому споживанню та управлінню водними ресурсами. Вирішення цієї проблеми потребує спільних зусиль владних структур, науковців, громадськості та промисловості для забезпечення сталого використання та охорони водних ресурсів.

Розроблено рекомендації щодо покращення якості води річки Кільчень, включаючи можливі заходи з очищення стічних вод, покращення санітарно-гігієнічного стану навколишнього середовища та ефективного використання водних ресурсів.

Результати даного дослідження сприятимуть підвищенню усвідомленості громадськості та органів влади про важливість збереження якості водних ресурсів. Крім того, вони можуть бути

використані для подальших наукових досліджень та розробки стратегій екологічної безпеки річки Кільчень та її околиць.

Література:

1. Водний кодекс України. Із змінами і доповненнями, внесеними. Законами України. від 21 вересня 2000 року N 1990-III, ОВУ, 2000 р., N 42, ст. 1772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр>
2. Дем'янов В. В. Кільчень. *Енциклопедія Сучасної України: онлайн-версія* / редкол.: І. М. Дзюба та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. URL: <https://esu.com.ua/article-6859>
3. Ткачук Т. І., Доценко В. І., Гідрологічна характеристика річки Кільчень. *Матеріали науково-практичної конференції «Природа і вода»*. Дніпро : ДДАЕУ, 2018. 54 с.
4. Яцик А. В., Бишовець Л. В., Богатов Є. О. Малі річки України: Довідник. К. : Урожай, 1991. 296 с. ISBN 5-337-00882-X

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНИХ СУДІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Кононенко В. П.

*доктор юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

Як ми бачимо на прикладі російської воєнної агресії проти України, права і обов'язки суб'єктів міжнародного права, зафіксовані в його нормах, іноді порушуються або просто не виконуються. З метою припинення подібних порушень та врегулювання міжнародних спорів передбачено серед інших можливих заходів застосування судового захисту.

Більш того, активний розвиток міжнародного права, укладання міжнародних договорів в галузі прав людини, боротьби зі злочинністю і міжнародним тероризмом призвели до того, що міжнародне право втручається в такі раніше закриті сфери, як кримінальне, кримінально-процесуальне, податкове право.

Наприклад, інститут фактичного затримання, достатньо докладно вивчений Європейським судом з прав людини і відображений в його

практиці, до прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України був відсутній в національному праві. Так, під затриманням особи Європейським судом розуміється не тільки формальне затримання, оформлене відповідним чином, але і будь-які інші дії, які фактично обмежують свободу особи, наприклад: коли співробітник правоохоронних органів дає зрозуміти, що особа не може покинути те або інше конкретне місце або зобов'язана слідувати за ним в будь-яке місце. Більш того, як пояснив Суд в справі «Де Вільде, Оомс і Версип проти Бельгії», не має ніякого значення, що особа, наприклад, з'явилася добровільно або не усвідомлює, що вона позбавлена свободи. Головним фактом є те, що особа не може вільно покинути це місце [1].

В рішенні у справі «Магомадов і Магомадов проти Російської Федерації» Європейський суд з прав людини звернув увагу на те, що затримання заявника не було зареєстровано і немає ніяких офіційних слідів його подальшого місцезнаходження, що відповідно до прецедентної практики Європейського суду є найсерйознішим порушенням, оскільки дозволяє приховати причетність осіб, винних в незаконному затриманні, до злочину, а також уникнути відповідальності за долю затриманого [2, с. 16].

В міжнародній судовій процедурі реалізується закладений в міжнародному праві потенціал, тому в процесі викладання міжнародного права треба зробити акцент на поєднанні науки з практикою, значення якої важко переоцінити. А отже, потрібно знати цю практику і розуміти судову процедуру, вміти читати рішення міжнародних судів, в яких відображається існуюче на даний момент розвитку суспільства міжнародне право [3, с. 66].

Оскільки особливістю навчання в західних країнах є розгляд теоретичних питань через призму практичних правових ситуацій [4, с. 56], доцільно під час вивчення міжнародного права в Українських вишах надати студентам можливість самостійно вирішити раніше розглянуті міжнародними судами спори, прокоментувати аргументи на користь запропонованого вердикту. Рекомендується замість одного з семінарів провести модельний процес, наприклад, засідання Міжнародного Суду ООН. Попередньо серед студентів потрібно розподілити ролі та дати завдання щодо конкретного юридичного казусу, наприклад, щодо спору між Україною та Румунією про розмежування континентального шельфу у Чорному морі. Викладач виконує роль модератора, а наприкінці заняття підбиває підсумки та оцінює рівень підготовки студентів, які брали участь у грі.

Дана судова справа цікава тим, що національна доктрина під час формування правової позиції пішла хибним шляхом, відзначаючи, що лінія розмежування морських просторів між Україною та Румунією

залежить виключно від визначення статусу острова Зміїний, і тому одним із головних завдань української сторони в Міжнародному Суді ООН було довести, що Зміїний – це острів, придатний до життя людини і його господарської діяльності [5, с. 181].

Позиція України здавалася обґрунтованою і такою, що відповідає положенням міжнародного права. Але, якщо звернути увагу на обґрунтування рішення Суду ООН у справі про континентальний шельф «Лівійська Арабська Джамахерія / Мальта» від 3 червня 1985 р., в якому Суд відмовився враховувати аналогічний невеликий острів Фільфола, можна побачити, що Суд не враховує безлюдний острів з метою делімітації, але не на тих підставах, які передбачені в Конвенції 1982 р. – він навіть не акцентує своєї уваги на особливостях цього острова щодо придатності для підтримки життя людини або для самостійної господарської діяльності. Головний аргумент та й фактично правова позиція, підтверджена, зокрема і в рішенні по справі «Румунія проти України», полягає в тому, що в іншому випадку це може привести до небажаних порушень пропорційності в розташуванні рівновіддаленої (серединної) лінії [6].

І якби фахівці, які захищали інтереси України, звернули увагу на практику Суду ООН із аналогічних справ, вони б змогли зробити відповідні висновки, зрозуміти, що не слід робити ставку тільки на «острівний» статус Зміїного, а потрібно використовувати всі можливості, які надає аналіз справ Міжнародного Суду ООН.

Література:

1. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) (дата звернення: 06.08.2023).
2. Кононенко В. П., Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підручник. К. : Знання, 2012. 631 с.
3. Кононенко В. Якісне викладання міжнародного права як запорука захисту прав людини і інтересів держави. *Український часопис міжнародного права. Спецвипуск. Проблеми викладання міжнародного права*. 2013. С. 63–66.
4. Фурса С. Окремі питання методики викладання міжнародного права. *Український часопис міжнародного права. Спецвипуск. Проблеми викладання міжнародного права*. 2013. С. 54–58.
5. Дьяков О. А. Україна-Румунія: проблема делімітації континентального шельфу та виключних економічних зон. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 4(5). С. 178–184.
6. Офіційний сайт Суду ООН. URL: <https://www.icj-cij.org/fr/decisions> (дата звернення: 06.08.2023).

ПРИНЦИПИ ВИКЛАДАЦЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗІ СТУДЕНТАМИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Крут К. О.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри правоохоронної діяльності
та поліціїстику факультету № 6
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Освітня діяльність в Україні за останні роки зазнала пених змін від різного роду негативних факторів. З початку це був COVID-19, та довготривала дистанційна форма навчання, потім повномасштабне вторгнення російської армії на територію України, що зумовило негативні чинники на усю систему освітньої діяльності вцілому. Але незважаючи на зовнішні фактори, принципи викладацької комунікації у ВНЗ повинні бути комплексно визначеними та підлаштованими до тих реалій, які склалися в нашій державі, а саме під час воєнного стану.

Система освіти в Україні згідно до Закону України «Про вищу освіту» базується на академічній доброчесності та студентоцентризмі. Академічна доброчесність, відповідно до закону – це сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту» та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Визначення принципів комунікації зі студентами передбачає забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Відповідно до ст. 1 п. 22¹ ЗУ «Про вищу освіту» студентоцентроване навчання – підхід до організації освітнього процесу, що передбачає:

- заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу;
- створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії;
- побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу [1]. Саме на цих підходах будуть базуватися принципи комунікації викладачів

зі студентами в ВНЗ під час воєнного стану. Відмітимо, що наразі навчання в Україні здійснюється у двох формах – це оффлайн (безпосередньо у ВНЗ) та онлайн (дистанційно).

Вимоги тих чи тих принципів реалізуються через систему правил. Правила – це регулятивні судження щодо конкретних дій викладача та студентів з метою реалізації вимог певних принципів, своєрідні практичні вимоги, які ґрунтуються передусім на логіці навчального процесу [2, с. 45]. Викладацький, педагогічний та науково-педагогічний склад повинен здійснювати освітню діяльність на засадах студенто-центрованого навчання та дотримуватися наступних принципів:

1. *Свободи слова та вибору*. Ми живемо у демократичній державі, в якій чітко дотримуються Конституції та законів України, тому даний принцип передбачає, що кожен студент має право висловлювати свою думку, своє бачення, та мати вибір обирати від виду та типу ВНЗ до предметів на курсі, які він бажає опановувати. У воєнний час цей принцип один із важливих, оскільки потрібно вислуховувати кожного студента, кожную позицію, поважати вибір кожного, адже це впливає на розвиток мислення молоді та їх психічний стан, на взаємопрацю між викладачем та студентом, особливо, якщо він з деокупованих територій, або безпосередньо війна торкнулася його сім'ї;

2. *Принцип відкритості та рівності (пірінгу)* [3 с. 114]. Даний принцип полягає в тому, що вся інформація, яка надається викладачем повинна бути у відкритому доступі для усіх студентів та відсутній суб'єктивізм, тобто уся без винятку молодь має рівні права (рівні серед рівних) в отриманні консультації, інформації, інших комунікацій з викладачем, незважаючи на вподобання викладача до окремих «відмінників», або расової, національної, етнічної, культурної належності або регіону проживання на території України. Ми маємо дбайливо ставитися до нашого молодіжного генофонду та з великою повагою, особливу увагу слід приділяти студентам із деокупованих територій, які мають певні проблеми психо-емоційного стану, які сталися з військових причин, та надавати допомогу в отриманні знань.

3. *Патріотично-виховний принцип*. З початком війни, ми вважаємо, що цей один із головних принципів на якому повинні басуватися інші. Оскільки війна нищить український генофонд, стирає з карти національностей найрозумнішу, найкрасивішу та найталановитішу націю у світі. Тому ми повинні з першої школи й до студеньських років тим паче просвітляти молодь почуттями культури та патріотизму, поваги до історичних подій, виховувати високу моральність, працелюбність, викликати позитивні емоційні почуття в самому навчальному процесі, і все це повинно носити гуманістичних характер.

4. *Принцип професіоналізму.* Даний принцип повинен знати та дотримуватися кожен поважаючи себе викладач (науковець, педагог) оскільки саме цей принцип буде характеризувати його у рейтингу викладачів, та «рентингу» серед студентів. Він складається із наступних складових, а саме: володіти тьюторством, педагогічною майстерністю та технікою, професійною компетентністю, конкурентно-спроможністю, психолого-педагогічними якостями та вмінням працювати онлайн (онлайнізація) та оффлайн.

5. *Принцип викладацької майстерності.* Зазначений принцип відповідає за актуальність, науковість та зацікавленість у відповідній галузі знань. До складових цього принципу входять: креативність, імпрровізація, винахідливість, унікальність, створення та використання інтерактивних дошок, мультимедійних класів або дистанційних технологій навчання. Дуже важлива інформатизація, мультидисциплінарність, самоосвіта та самовиховання викладача, адже саме ці якості впливають на всесторонність, різносторонню подачу інформації, абстрактне та конкретне мислення, та у заключному на якість навчального процесу. Останні два принципи дуже взаємопов'язані та взаємообумовлені.

Наведений перелік принципів комунікації викладача зі студентами у ВНЗ в період воєнного стану не є вичерпним та однозначним, отже можливі доповнення в майбутньому. Викладацька діяльність завжди розвивається, запозичує міжнародний досвід та комунікує з різними видами професій, проте війна ускладнює цю діяльність та унеможливорює продуктивний та повноцінний учбовий процес.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Дата оновлення: 28.05.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 02.08.2023 р.).

2. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва ; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с. (дата звернення 02.08.2023 р.).

3. Швед В. В., Медведкін Р. В. Використання технологій шерінгу в освітній діяльності. *Подільський науковий вісник. Науки : Економіка, педагогіка.* 2018. № 1. С. 112–115 (дата звернення 02.08.2023 р.).

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ЮРИДИЧНІЙ ОСВІТІ: ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ

Кубасенко А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів
та адвокатури
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Юридична освіта в сучасному світі має особливе значення, оскільки юристи відіграють важливу роль у суспільстві, забезпечуючи дотримання правопорядку. Постійні зміни у суспільному житті вимагають від юридичної спільноти адаптації до нових викликів та використання сучасних інструментів для забезпечення ефективності та якості навчання.

Цифрові трансформації в юридичній освіті відкривають нові перспективи для підвищення ефективності контролю якості та розвитку системи гарантії якості. Впровадження цифрових інновацій дозволяє здобувачам освіти та науково-педагогічним працівникам взаємодіяти більш ефективно, забезпечує легкий доступ до різноманітних ресурсів та допомагає у вирішенні традиційних проблем, що виникають перед юридичною освітою.

На думку М.В. Дубняк, «цифрова трансформація освіти – це зміна механізмів формування людини як особистості, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, та цінностей за допомогою використання цифрових технологій у формальному і неформальному освітньому процесі. Формальну освіту особа отримує за результатом опанування акредитованих освітніх програм у закладах освіти, а неформальна освіта пов'язана із саморозвитком» [1, с. 152].

Одним з ключових аспектів цифрової трансформації юридичної освіти є впровадження електронних навчальних платформ та онлайн-курсів. Завдяки цим інструментам здобувачі освіти можуть отримувати доступ до актуальних навчальних матеріалів, навчатися у зручний для них час, а також здобувати знання від провідних юристів та викладачів із різних країн.

Цифрові технології також забезпечують можливість відслідковувати академічний прогрес здобувачів освіти, аналізувати результати їх навчання та виявляти і вирішувати можливі проблеми вчасно. Автоматизовані системи оцінювання дозволяють об'єктивно оцінювати

знання та навички студентів, що сприяє формуванню компетентних фахівців у сфері права.

Окрім того, засоби цифрової комунікації та співпраці сприяють покращенню взаємодії між здобувачами освіти та викладачами. Вони можуть обмінюватись ідеями, досвідом та ресурсами, що стимулює розвиток академічної спільноти та сприяє поширенню знань.

Проте, впровадження цифрових трансформацій також вносить виклики та потребує вирішення питань щодо кібербезпеки, конфіденційності даних та захисту прав інтелектуальної власності. Науково-педагогічні працівники також потребують підготовки та підтримки для успішної інтеграції цифрових інструментів у навчальний процес.

Одним із ключових аспектів, який варто зазначити, є збільшення доступності та гнучкості навчання завдяки цифровим технологіям. Студенти мають можливість вчитися з будь-якого місця та у зручний для них час, що сприяє покращенню навчального процесу та дозволяє залучати студентів з різних регіонів або навіть країн.

Застосування інтерактивних навчальних матеріалів та мультимедійних ресурсів у юридичному навчанні підвищує зацікавленість здобувачів освіти та активність усвідомлення матеріалу. Це дозволяє створити більш стимулююче та ефективне навчальне середовище, де здобувачі освіти можуть більше зосередитись на розвитку практичних навичок та рішенні реальних правових ситуацій.

Особливу увагу слід приділити розвитку інноваційних методів оцінювання та контролю якості. Використання комп'ютерних систем оцінювання, симуляцій та віртуальних засобів допоможе оцінювати не тільки теоретичні знання, але й практичні навички здобувачів освіти. Такий підхід є більш об'єктивним та дозволяє забезпечити більш глибокий та комплексний аналіз студентських здібностей.

Систематичний аналіз даних про успішність здобувачів освіти, результати їхнього навчання та взаємодії з онлайн-платформами дозволяє виявляти тенденції та шляхи оптимізації навчального процесу. Застосування аналітики даних сприяє постійному вдосконаленню освітньої програми, забезпечує підтримку найкращих практик та допомагає уникати можливих недоліків у навчанні.

Необхідно також підкреслити, що цифрові трансформації в юридичній освіті є динамічним процесом, і розвиток цифрових технологій буде продовжуватися. Важливо не лише створювати нові інструменти, але й постійно пристосовувати їх до змінних потреб здобувачів освіти, ринку праці та правової практики.

Заслуговує на увагу позиція Н. Бондар, яка слушно вказує, що «розвиток інформаційних технологій як у світовому масштабі,

так і в правовій сфері зумовлює необхідність зміни підходів до підготовки юристів. Має відбутися вдосконалення освітніх технологій в трьох напрямках. По-перше, впровадження нових інформаційних технологій в освітній процес, що допоможе майбутнім юристам сформувати компетенції, які будуть корисними у професії. Це використання онлайн-курсів, спеціальних платформ та застосунків, оновлення та осучаснення освітніх програм з урахуванням потреб цифрового суспільства. По-друге, навчання інформаційним технологіям та формування правовідносин з їх використанням юристами-практиками в межах підвищення кваліфікації, що дозволить їм удосконалювати свої професійні навички. По-третє, якісна підготовка викладацького складу як носіїв інформації про новітні технології з подальшим їх упровадженням в освітній процес» [2, с. 126].

Отже, цифрові трансформації у юридичній освіті мають великий потенціал для підвищення ефективності контролю якості та підготовки компетентних юристів майбутнього. Впровадження цифрових інновацій допоможе створити більш доступне, гнучке та стимулююче навчальне середовище, забезпечить об'єктивний аналіз успішності здобувачів освіти та забезпечить стале покращення якості юридичної освіти. Це дозволить готувати висококваліфікованих фахівців, здатних впевнено опиратися викликам сучасного правового світу і сприяти розвитку правової сфери в суспільстві.

Література:

1. Дубняк М. В. Цифрова трансформація освіти та цифрових компетентностей: правові аспекти. *Інформація і право*. 2022. № 3(42). С. 141–155.
2. Бондар Н. Інформатизація юридичної освіти: основні напрямки, виклики часу. *Цифрова трансформація та диджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 26 січня 2023 р. / за заг. ред. І. Жуховського, З. Шарлович, О. Мандич / Міжнародна Академія Прикладних Наук (Республіка Польща) Державний біотехнологічний університет (Україна). Вид. : MANS w Łomży, Ломжа, Польща, 2023. С. 123–127.

**ТЕХНІЧНЕ РІШЕННЯ ЩОДО АНКЕТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ
ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ТА ЇХНІХ БЕЗПОСЕРЕДНІХ КЕРІВНИКІВ
(ПРЕДСТАВНИКІВ ЗАМОВНИКА) У КОНТЕКСТІ
ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩИХ
ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ**

Купрієнко Д. А.

*доктор військових наук, професор,
начальник відділу забезпечення якості освіти
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

Метою дослідження є висвітлення особливостей запровадження технічного рішення щодо анкетування випускників освітніх програм та їх безпосередніх керівників (представників Замовника) у контексті внутрішнього забезпечення якості вищих військових навчальних закладів і закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання (на досвіді Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького – НАДПСУ).

Формування закладом вищої освіти (вищим військовим навчальним закладом – ВВНЗ, закладом вищої освіти із специфічними умовами навчання – ЗВОСУН) системи внутрішнього забезпечення якості є стратегічним рішенням в інтересах його сталого розвитку.

Відповідно до стандарту ДСТУ ISO 9000:2015 «Системи управління якістю» організація, яка орієнтована на якість, сприяє формуванню культури, що має результатом поведінку, ставлення, діяльність і процеси, які додають цінність через задоволення потреб і очікувань замовників й інших відповідних зацікавлених сторін.

Отже, для безпосереднього оцінювання рівня задоволеності потреб і очікувань різних категорій стейкхолдерів слід проводити їх опитування (у вигляді анкетувань, інтерв'ювань тощо). Такі опитування регламентовано низкою документів керівного та рекомендаційного характеру, серед яких:

– міжнародні стандарти, імплементовані в національне законодавство, зокрема: ДСТУ ISO 21001:2019 «Освітні організації. Системи управління в освітніх організаціях. Вимоги та настанови щодо застосування» (<http://surf.li/jzsuv>); ДСТУ ISO 9000:2015 «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів» (<https://cutt.ly/DwfZZxSi>); ДСТУ ISO 9001 «Системи управління якістю».

Вимоги» <https://cutt.ly/cwfZV6Ah>); ДСТУ ISO 10002:2019 (ISO 10002:2018, IDT) «Управління якістю. Задоволеність замовників. Настанови щодо розглядання скарг в організаціях» (<https://cutt.ly/rwfXulJa>); «Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015)» (<https://cutt.ly/4YvyRzp>);

- нормативні акти Міністерства освіти і науки України, зокрема «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (<https://cutt.ly/JYvoVl6>);

- інституційні нормативні документи центральних органів виконавчої влади, наприклад, «Інструкція щодо проведення оцінки та моніторингу результатів становлення на посадах випускників навчальних закладів Державної прикордонної служби України» (затверджено наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.03.2012 № 210);

- внутрішні нормативні документи закладу вищої освіти, наприклад, «Положення про організацію та проведення опитування учасників освітнього процесу в НАДПСУ» (<http://surl.li/dasdi>);

- рекомендації Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: «Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми» (<http://surl.li/jzswp>); «Рекомендації щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми» (<http://surl.li/jzswx>).

Зокрема, цими документами регламентовано таке.

ДСТУ ISO 9001 «Системи менеджменту»: «п. 9.1.2 Задоволеність споживача. Організація повинна відстежувати дані, що стосуються сприйняття споживачем ступеня, з яким виконані його вимоги та очікування. Організація має визначити методи для отримання, моніторингу та аналізу цих даних. Приклади моніторингу сприйняття споживачами можуть включати опитування споживачів, відгуки споживачів про якість поставлених продуктів і послуг, зустрічі зі споживачами...».

Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015): «п. 1.7 Інформаційний менеджмент. Стандарт: Установи повинні забезпечити збирання, аналізування та використання відповідної інформації для ефективного управління своїми програмами та іншою діяльністю. Рекомендації: Надійні дані життєво важливі для поінформованого прийняття рішень та усвідомлення того, що працює добре, а що потребує уваги. Ефективні процеси збору та аналізу інформації про освітні програми та іншу діяльність підтримують систему внутрішнього забезпечення якості. ... Можуть використовуватись різні

методи збору інформації. ... Також важливо, щоб облік думки стейкхолдерів здійснювався постійно».

Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: «Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми. ... 3. Роботодавці безпосередньо та/або через свої об'єднання залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери. 4. Наявна практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми».

Практичний аспект опитувань пов'язаний із великою працемісткістю процедур формування анкет, оброблення та систематизації результатів анкетувань значної кількості респондентів (випускників, представників Замовника).

Крім того, проблемне питання для ВВНЗ і ЗВОСУМ полягає в обмеженій придатності інформаційних ресурсів загального користування через необхідність збирання персоніфікованої інформації про своїх випускників та їхні кар'єрні шляхи.

Вирішення зазначеної проблематики вбачаємо в автоматизації процедур формування опитувальників та оброблення результатів опитувань з використанням ресурсу дистанційного навчання у корпоративній мережі ДПСУ.

З цією метою у 2022 році відділом моніторингу освітньої діяльності та забезпечення якості вищої освіти, відділом дистанційних технологій навчання НАДПСУ розроблено та використано систему автоматизації зворотного зв'язку з випускниками навчальних закладів ДПСУ та представниками Замовника (САЗЗ).

Загалом САЗЗ призначено для автоматизації процесів формування анкет за освітніми програмами випускників, анкетування респондентів і формування статистичної звітності для інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття рішень в інтересах безперервного удосконалення системи підготовки здобувачів.

До запровадження САЗЗ моніторинг результатів підготовки та становлення на посадах випускників навчальних закладів ДПСУ проводився з використанням паперових бланків анкет та відгуків, які закладалися в особові справи випускників та надсилалися до НАДПСУ через рік після випуску.

Серед основних можливостей САЗЗ:

- формування анкет адміністратором навчального закладу з використанням закритих, напівзакритих та відкритих запитань, запитань-меню за кожною освітньою програмою;

- дистанційне анкетування випускників навчальних закладів ДПСУ та їх безпосередніх керівників;
- статистична обробка результатів опитування;
- контроль адміністраторами навчальних закладів процесів анкетування;
- зберігання вхідних та оброблених даних анкет протягом визначеного періоду часу;
- копіювання та друк вхідних і вихідних даних, їх конвертація у формати документів PDF і DOC(X).

Вимоги до порядку формування анкети:

1. Для кожної освітньої програми формуються бланки анкети випускника та відгуку його безпосереднього керівника.

2. Прив'язка анкети до прізвища випускника здійснюється адміністратором навчального закладу ДПСУ після реєстрації випускника на ресурсі дистанційного навчання ДПСУ через освітню програму.

3. В анкеті передбачено необхідні поля для введення даних випускником та його безпосереднім керівником.

4. Перед початком проходження анкетування передбачено можливість ознайомлення респондентів з інструкцією про порядок анкетування.

5. Відгук безпосереднього керівника активується випускником після заповнення своєї анкети.

6. Передбачено можливість збереження результатів анкетування та продовження заповнення бланків анкети і відгуку після повторного входу до системи з місця збереження.

Таким чином, висвітлено особливості запровадження у НАДПСУ технічного рішення щодо анкетування випускників освітніх програм та їх безпосередніх керівників (представників Замовника) у контексті внутрішнього забезпечення якості. Аналогічні САЗЗ можуть бути запроваджені в інших вищих військових навчальних закладах і закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

ІННОВАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Куркова К. М.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу науково-правових експертиз
та законопроектних робіт*

*Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Національною доктриною освіти [1] визначено, що в Україні повинні забезпечуватися прискорений, випереджальний інноваційний розвиток освіти, а також створюватися умови для розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя. Пріоритетним напрямом державної політики щодо розвитку освіти згідно з Доктриною зокрема визначено запровадження освітніх інновацій. Згідно з ч. 1 ст. 5 Закону України «Про освіту» [2] освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства.

Експерти зі Світового банку та ОЕСР говорять про те, що пандемія спричинила початок глобальної освітньої кризи. При цьому лише 19% країн мають реальні плани з відновлення освітніх втрат. Світовий банк ще минулого року озвучив: вплив ковіду на освітню систему спричинив збитки на суму 17 трлн доларів для світової економіки [3]. В Україні ж ситуація ускладнюється в десятки разів у зв'язку з масштабною агресією росії проти України.

В аспекті наведеного важливим питанням постає розвиток інноваційної культури в суспільстві. Світовий досвід свідчить про наявність прямої взаємозалежності між розвитком інноваційної культури та загальним добробутом суспільства. Для того, щоб досягти високого рівня інноваційної культури, який корелюється з позитивними змінами у суспільстві, необхідним є системний та продуманий управлінсько-правовий підхід для перетворення цього феномену в упорядкований процес з визначеними ціннісними орієнтирами, правилами поведінки та взаємодії, організованою структурою відносин та відповідальністю учасників.

У широкому сенсі під інноваційною культурою як соціальним феноменом науковці розуміють здатність і готовність суспільства до інновацій у всіх сферах своєї життєдіяльності – в управлінні, освіті, виробництві, законодавстві і т.д. Інноваційна культура означає наявність в суспільстві стійкої традиції сприймати нове, а також

здатності і готовності комплексно його використовувати з метою подальшого розвитку та вдосконалення. Інноваційна культура включає сміливість йти на обґрунтований ризик, толерантне ставлення до різних думок, ідей, заохочення інновацій, децентралізацію, відкритість до інновацій, інноваційний і креативний клімат, орієнтацію на продуктивність, особисті досягнення [4, с. 23].

На думку О. Поповича «формування такого рівня інноваційної культури, який був би адекватним викликам часу, має розпочинатися з освітньої сфери, де доцільно було б акцентувати увагу на: кадровому забезпеченні пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку; застереженні, що гуманізація і гуманітаризація освітніх програм ні в якому разі не повинна призвести до втрати завоювань у політехнізації нашої освіти, адже саме за такий варіант розвитку загальноосвітньої школи активно боролися найбільш далекоглядні і прогресивні діячі вітчизняної науки ще наприкінці XVIII й на початку XIX століть; необхідності забезпечити відповідність навчальних програм і підручників новітнім досягненням науки не тільки у вузах, але й в загальноосвітній школі (таке завдання неможливо виконати без самої безпосередньої участі вчених); вивченні крім конкретних фактів, виявлених в процесі дослідження законів природи, історії розвитку науки і утвердження її ключової ролі в цивілізаційному розвитку людства в цілому і конкретних країн зокрема» [5, с. 292; 6].

На наше переконання головними ініціаторами формування і джерелом інноваційної культури в першу чергу мають бути представники держави, на яких має бути покладений обов'язок формування, підтримки та розвитку інноваційної культури як пріоритетного завдання держави і громадянського суспільства, а також обов'язкової складової і об'єктивного критерію якісного інноваційного вектору розвитку як суспільства загалом, так і інноваційного розвитку освіти зокрема.

Маємо констатувати, що в сучасному світі в період глобалізації й все більшого прискорення технологічних змін одним із основних завдань освіти постає не тільки набуття нових знань, але й здатність адаптуватися та розвиватися в умовах прискореної швидкості технологічних процесів. У більшості сфер суспільного життя каталізатором позитивних змін постають саме інновації. Інноваційна освіта надає можливість розвивати такі навички як креативність, здатність до адаптації та стійкість. У нашій державі з початком повномасштабної війни, розпочатої російською федерацією, поширення освітніх інновацій постає не просто актуальним питанням, а об'єктивною життєвою необхідністю.

Враховуючи наведене, саме інноваційна культура як складова інноваційного потенціалу, яка характеризує рівень інтелектуальної, культурної, соціально-економічної та правової підготовленості представників держави та громадянського суспільства, який відображається у сукупності ціннісних орієнтирів, знань, умінь, досвіду, навичок, норм та правил поведінки і взаємодії учасників, які відображають ступінь сприйняття, готовності та здатності до генерації, реалізації та втілення нововведень у всіх сферах суспільного життя постає важливим чинником інноваційного розвитку освіти в Україні.

Література:

1. Національна доктрина розвитку освіти: затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

3. Коваль О. Якою буде освіта завтра: глобальні виклики та ідеї для втілення в Україні. URL: <https://osvitoria.media/experience/education-world-forum-osnovni-vyklyky-svitovoyi-osvity-ta-aktualni-pytannya-dlya-ukrayiny/>

4. Козлова О., Миленкова Р. Інноваційна культура: сутнісні характеристики : монографія. Суми : СумДПУ, 2007. 140 с.

5. Попович О. Науково-технологічна та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації (видання друге виправлене і доповнене) / під ред. д-ра екон. наук, проф. Б. Маліцького К. : Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. Доброва НАН України, 2019. 342 с.

6. Биконя С. Інноваційна культура – умова реалізації інноваційної політики. *Персонал*. 2006. № 4. URL: <http://personal.in.ua/article.php?ida=266>

REFLECTION ON ENSURING QUALITY EDUCATION

Laptinova Yu. I.

Doctor of Philosophy,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts

Kharkiv, Ukraine

There is a consensus that quality education lays the groundwork for a brighter and prosperous future. Ensuring quality education demands great efforts not only to equip students with the skills needed to meet ever changing labour markets but also help in shaping the personality of a student as a better human being [1].

The purpose of this work to provide insights into the one of the key factors ensuring quality education by meditating on personal teaching experience in HEIs.

A great deal of research on quality higher education emphasizes the following essential factors: qualified teachers and teaching methods, learning resources and professional development, safe and supportive learning environment, curriculum standards, technological infrastructure, management, accreditation regime, administrative policies and procedures, funding, proper methods of quality control and more. Each of the above factors has a very significant impact on the quality of education, but they all mean little without commitment. It is our firm conviction that quality in higher education institutions starts from commitment to do the best job you can in the position you have. But a genuine commitment is much more than making yourself accountable for the quality of your work. We are genuinely committed when we have a strong belief in a process greater than ourselves i.e., when we see education as important and believe that we are able to carry out the tasks that are necessary to achieve its goal [2]. Commitment means taking action toward outcomes that go beyond my own comforts, desires, gains and losses. Without a strong desire and a clear and personally compelling reason to give your time and energy to work that you believe in, you will struggle when obstacles come. When it comes to the quality of education and the effectiveness of the educational institution particularly in the face of adversity like pandemic, war, drastic economic downfalls, climate change, only commitment may ensure that interdependent players, the teacher, the learner, the administrator hold themselves to the highest standard, perform their job roles efficiently and education doesn't stop. Commitments may help the participants of the educational process mobilize resources and implement new and context-appropriate solutions to go

through the hard times. Having a sincere commitment to work gives an incredible mental resilience to maintain, particularly in the face of adversity. Without a committed workforce, an institution will not be able to maintain a high standard of educational services. One of the commitment examples is taking personal responsibility for assigned tasks and keeping working even when barriers get in the way (like a sick family member, a personal crisis, pandemic or war conflict). Some people will take discouragement seriously, experience a loss of motivation and lack of job satisfaction, fear, stress, insecurity, despair, pessimism for this reason but others will continue to work despite the difficulties to ensure that educational services are fit for their purpose. It is due to a sense of commitment that a person has toward the goals and mission of the institution they are associated with. They dedicate themselves to work by working while dealing with a difficult situation.

Our research has uncovered work commitment to the highest standard as one of the factors affecting the quality of educational process. To ensure quality education that doesn't stop when going through tough times, higher education institutions need fully committed people who are ready to participate in something that goes beyond their own gains and losses, often through shared work with others. Without a bunch of committed people, an educational process can be in a risky position. Work commitment is one of the soft skills that don't just show up in a day. It takes time to develop this quality over the years. If education institutions expect their people to perform exceptionally well and constantly work to maintain high standards for quality then they will have to incorporate effective changes to provide a work environment that will help increase commitment to work. Factors building commitment in teams is a topic that requires further research.

Bibliography:

1. Kantor, H., Lowe, R. (2004). Reflections on History and Quality Education. *Educational Researcher*. Vol. 33. No. 5, Theme Issue: Disciplinary Knowledge and Quality Education (Jun. – Jul., 2004), pp. 6–10.
2. Reyes, P. (1990). Teachers and their workplace: Commitment, performance, and productivity. San Francisco : SAGE Publications, 1990. 320 p.

«ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»: РОЗВИТОК ІНІЦІАТИВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Левковець О. М.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економічної теорії

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Сучасний світ позначають аббревіатурою BANI (brittle – крихкість, anxious – тривожність, nonlinear – нелінійність, incomprehensible – незбагненність). Адаптивність, гнучкість є найзатребуванішими здатностями сьогодення. Освітні програми зазнають суттєвих змін щодо змісту та формату, цифровізація трансформує освітній ландшафт з точки зору методів викладання і навчання. Платформа [1] визначає 7 світових освітніх тенденцій-2023: розвиток *гібридних* (онлайн/офлайн) моделей навчання, *мікронавчання* (поділ матеріалу на короткі блоки), акцентування на розвитку *soft skills*, *розвиток підприємницької компетентності*, *нейроосвіта* (вибір методів навчання з огляду на індивідуальні потреби здобувачів), *цілісне навчання* (активізація всіх аспектів особистості здобувача для ефективного навчання; передбачає міждисциплінарність, персоналізацію, гейміфікацію та ін.), *синтез фізичної реальності, доповненої (AR), віртуальної (VR), штучного інтелекту*. Ці зміни актуалізують дискусії щодо форм, напрямів, заходів реформування моделі класичного університету на основі концепцій «Університету 3.0» та «Університету 4.0». Складність завдання пов'язана з необхідністю враховувати поряд із загальносвітовими тенденціями виключні ресурсні обмеження і ризики через воєнні дії, специфіку національного освітнього середовища тощо.

Під час заходів з підвищення кваліфікації спікерка однієї з лекцій (25.07.23) акцентувала на відомій тезі «криза = можливість», пов'язавши можливість в сфері освіти передусім з таким: студентоцентризований підхід, цифровізація освіти, інтеграція до європейського освітнього і дослідницького просторів, вибудова ефективної взаємодії освітян/науковців і бізнесу. На наш погляд, певною мірою «активувати» ці можливості в умовах безпрецедентних викликів дозволяє розвиток ініціативи «Підприємницький університет», започаткованої ще в 2020 р.

Це спільний проєкт стартап-інкубатору YEPR, Міністерства цифрової трансформації та Українського фонду стартапів (USF), Міністерства

освіти та науки України, Дія.Бізнес за підтримки USAID. В основі – ідея поєднати викладачів університетів і практиків, здатних системно працювати зі студентськими командами; створити систему підтримки проєктної діяльності команд, в якій фахівців готують у «реальних ситуаціях». Мета: розвиток підприємницької освіти і стартап-руху в університетах України. Першим етапом стало запровадження в 2020 р. до навчальних програм українських вишів курсу «Інноваційне підприємництво та управління стартап-проєктами». Його інтегрували в межах наявних дисциплін або в якості предмету за вибором. Студенти навчаються створювати та розвивати стартапи, отримують знання та навички, необхідні для участі в інкубаційних, акселераційних програмах. По завершенні курсу мають презентувати свої проєкти.

Дисципліна є інноваційною як за змістом, так і за можливостями, що надаються студентам і викладачам. Студенти можуть подати проєкт на розгляд журі УЕР, представити на всеукраїнський конкурс. Кожного семестру найкращі команди мають змогу пітчити проєкт у студентському стартап-баттлі, отримувати менторську підтримку від УЕР, Дія. Бізнес, USF, Cisco, Genesis та ін. партнерів проєкту, брати участь у міжнародних стартап-заходах. Викладачі проходять попередню підготовку, надалі – міжнародне навчання та стажування; мають постійну підтримку експертів і менторів УЕР. Програма курсу пройшла ліцензування міжнародних партнерів і експертів (США, Естонія, Ізраїль). Наразі до ініціативи долучилися 96 університетів (понад 250 викладачів та 9 тис. студентів).

Для розуміння доцільності/потенціалу ініціативи слід брати до уваги наступне. Стартап – тимчасова організація, створена для *пошуку* відтворюваної, придатної для *масштабування* бізнес-моделі. Успішний розвиток передбачає 2 варіанти завершення проєктного циклу: 1) масштабування з перетворенням на зрілу організацію, яка використовує знайдену інноваційну бізнес-модель для експансії на інші ринки і т. д.; 2) екзит (exit) через продаж великій компанії [3, с. 61].

Принципова відмінність стартапу від просто малого бізнесу: *пошук/невідома* бізнес-модель, високі темпи зростання. В основі життєвого циклу інновацій – 2 процеси: пошук (гіпотеза, тестування); виконання (масштабування). Другий має починатися лише після того, як знайдено стало-прибуткову бізнес-модель. Стартап здійснює пошук такої бізнес-моделі – отже, на початку уся інформація являє собою набір гіпотез. Тому для управління стартапами застосовується методологія Lean Startup. Суть: розробляється продукт з мінімальним функціоналом (MVP), перевіряється на споживачах, враховуються відгуки, функціонал доповнюється, знову перевіряється – і так далі. Стартап проходить певну сукупність послідовних стадій створення та

функціонування – життєвий цикл. Для кожної стадії характерні свої цілі, завдання, інструментарій. Найчастіше вирізняють: pre-seed, seed, startup-stage (запуск), growth-stage (early та scale-up), expansion, exit. Перші три – ранні стадії проєктного циклу, їх завданням є пошук бізнес-моделі, тестування/валідація гіпотез, на них «відсіюється» значна кількість стартапів. Отже, *стартапи ранніх стадій* – це завжди експерименти, ризик, мінімальні потреби в інвестиціях.

Чи потрібні стартапи країні? За висновками Startup Genome [3, с. 59], в сучасному світі стартапи перетворилися на впливову економічну силу: 1) лише в 2022 р. обсяг створеної ними в глобальній економіці вартості оцінено в 6,4 трлн. дол.; 2) є драйверами інноваційного розвитку національних економік, виконуючи низку важливих функцій (реалізації підприємницького потенціалу, джерела корпоративних інновацій, експортних надходжень та ін.). Крім того, стартапам об'єктивно притаманна *адаптивність*. На наш погляд, для України в умовах воєнного стану, безпрецедентної обмеженості ресурсів, катастрофічних втрат, згорання корпоративних проєктів стартап-індустрія – шанс на збереження та розвиток інноваційного потенціалу [3]. У 2014-2021 рр. стартап-екосистема країни динамічно розвивалася (сукупна вартість – понад 27 млрд. євро [4]). Україна входить до топ-10 за кількістю засновників стартапів-«єдинорогів», лідирує в списку європейських країн з найбільшою кількістю створених стартап-індустрією робочих місць на 1 млн. євро інвестицій [4]. У 2022 р. в рейтингу стартап-екосистем GSEI країна втратила 5 позицій (50 місце), обсяг інвестицій скоротився вчетверо, сукупна вартість – до 23 млрд. євро. Утім, модель розвитку української стартап-екосистеми (спеціалізація seed-stage, глобальне орієнтування проєктів, переважання сервісних AI-стартапів, сфери IT) і підтримка світової спільноти зумовили, попри погіршення показників, доволі успішну адаптацію до роботи в умовах воєнного стану [3], фіксується поступове відновлення інвестицій.

Тож, ініціатива з формування у студентів навичок інноваційного підприємництва є доцільною і сприятиме розв'язанню низки важливих завдань.

1. Розвиток soft skills. Стартап-проєкт – це: а) робота в команді; б) комунікаційні навички для презентації (пітчінгу) проєкту інвесторам та/або експертному середовищу; в) розвиток здатності ризикувати, критично мислити, обґрунтовувати вибір, приймати рішення.

2. Гейміфікація, мікронавчання (проєктний підхід), мотивація. По мірі опанування певних тем/модулів студенти просуваються далі, а будь-який пропуск чи неналежне опрацювання матеріалу одразу ж позначаються на можливості працювати в команді. Це формує

мотивацію і відповідальність перед «партнерами». Змагальність забезпечує додаткову мотивацію до навчання.

В основі методології управління стартап-проектами (Lean Startup) – принцип «помиляйся швидко, помиляйся дешево». Студенти зазвичай мають високу толерантність до ризиків, схильність до експериментів, здатність сприймати помилки як досвід, прагнуть «заявити» про себе – створювати інновації, а не просто повторювати за кимось. А цифровізація знизила бар'єри входу до галузей, створивши унікальні можливості для «підготовлених» новачків.

3. Поєднання досліджень, навчання, практики, можливості для розвитку дуальної освіти забезпечують робота над реальними проектами, участь у хакатонах, конкурсах, стартап-заходах, доступ до менторства та експертизи від практиків. Перші університетські проекти зазвичай далекі від ідеальних, утім студенти отримують досвід щодо перших кроків з валідації ідеї та її реалізації.

4. Інтегрування до європейського освітнього та дослідницького просторів, глобальної стартап-екосистеми, розвиток соціальних зв'язків. За цим напрямом можливості для студентської спільноти, мабуть, найбільші. Не секрет, що інноваційні методи навчання, в основі яких технології VR, 3D – ефективні, перспективні, але дорогі і наразі доступні небагатьом українським вишам. Участь у програмах академічної мобільності, грантових, міжнародних стартап-заходах та ін. дозволяє долучитися до процесу формування актуальних цифрових компетенцій, застосування інноваційних методів навчання.

5. Підвищення конкурентоспроможності студентів на ринку праці в умовах динамічного цифрового середовища.

6. Поєднання формальної та неформальної освіти. При вивченні курсу ЗВО враховують результати навчання, отримані на платформі Дія Цифрова освіта, дистанційних курсів. YEP у взаємодії з профільними міністерствами створює освітній контент у цікавих форматах. Зокрема, є формат «освітній серіал»: 11 серійний дистанційний курс «Стартуй стартап» (з тестуванням після перегляду).

Навесні 2023 р. ініціатива отримала подальший розвиток: з огляду на визначені державою пріоритети (продуктові компанії, deep tech, проекти dual use) у 5 університетах країни розпочато пілотний курс «*Technological leadership in hardware startups*» від YEP. Для проведення воркшопів залучено відомі українські стартапи (Petcube, Кнопка та ін.), запрошених лекторів іноземних вишів. Відібрано 8 команд, що розробили прототип продукту, консультуючись з менторами, та працюючи в fab lab. У липні вони успішно представили проекти фаховій аудиторії на Science&Business-GIST Pitch Days та Hardware Engineering Hackaton (онлайн).

На наш погляд, розглянута ініціатива є актуальною і такою, що з урахуванням виключних ресурсних обмежень та глобальних трендів дозволяє вирішувати завдання забезпечення якості освіти, задіяти «соціальні ліфти», зберегти та розвинути інтелектуальний потенціал країни.

Література:

1. 7 освітніх трендів 2023 року. URL: <https://naurok.com.ua/post/7-osvitnih-trendiv-2023-roku>
2. Підприємницький університет. URL: <https://www.yepworld.org>
3. Левковець О. М. Стартап-екосистема України в контексті завдань збереження та розвитку інноваційного потенціалу. *Економічна теорія та право*. 2022. № 3. С. 59–85. URL: http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/Economic-Theory-and-Law-2022-3_59-85.pdf
4. Dealroom оцінює українську стартап-екосистему у 23,3 млрд. євро. 08.11.22 URL: <https://ain.ua/2022/11/08/ukrayinska-startap-industriya-2022/>

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗРОБЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ У ГАЛУЗІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА: КЛЮЧОВІ ЗМІСТОВІ АКЦЕНТИ

Летнянчин Л. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Російсько-українська війна триває з 2014 року, тобто вже понад 9 повних років. Гарячі фази змінювалися періодами відносного затишшя, аж поки 24 лютого 2022 року збройний конфлікт не переріс у повномасштабну агресію з боку держави-окупанта. Так чи інакше, а фактор війни всі ці роки, більшою чи меншою мірою, впливав на освітньо-наукову сферу. Зокрема, істотний вплив цей чинник мав на підготовку навчально-методичної літератури. Так, в новітньому підручнику з конституційного права України [1] підсилено увагу до тематики й питань, які безпосередньо стосуються проблематики зовнішньополітичних пріоритетів України, зокрема, незворотності її курсу на набуття повноправного членства в Європейському Союзі

та в Організації Північноатлантичного договору, захисту національної безпеки України, її суверенітету і територіальної цілісності, статусу Автономної Республіки Крим, статусу внутрішньо-переміщених осіб та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування в цих умовах. Цей підхід дістав продовження у навчально-методичному посібнику для підготовки до самостійної роботи й практичних занять з конституційного права України, оновлену редакцію якого побачить світ у вересні 2023 року, в якому сформульовані конкретні практичні завдання (казуси), вирішення яких мають сприяти набуттю студентами практичних навичок щодо розв'язання складних й актуальних конституційно-правових проблем.

Довгострокові наслідки російсько-української війни та затребуваність юристів з відповідними знаннями і навичками, які б сприяли їх подоланню, бралися до уваги при підготовці нової магістерської навчальної дисципліни «Публічне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці». З десяти тем курсу – три мають пряме відношення до цієї царини. Так, в темі «Доктрина “войовничої демократії”» предметом уваги є питання національної практики проведення люстрації та проблеми конституціоналізації люстраційних обмежень, засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та теоретико-практичні проблеми обмеження пропаганди їхньої символіки. Окрему увагу акцентовано на інших формах войовничої демократії в Україні (заборона георгіївської стрічки, заборона заперечення Голодомору), а також на тих, що викликані повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України і мають на меті заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації, як держави-терориста, проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну, засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії). У темі «Доктрина позитивного обов'язку держави» особливу увагу приділено доктрині «ефективного контролю» та захисту прав людини на окупованих територіях. Захист постраждалих від збройного конфлікту на підконтрольній території. Тимчасово переміщені особи, право на компенсацію. У темі «Доктрина правомірних обмежень в реалізації прав людини і основоположних свобод» чільне місце займає питання цінностей, що захищаються шляхом обмеження реалізації прав людини, серед яких національна безпека, територіальна цілісність, суверенітет України та ін.

З урахуванням гарячої фази російсько-української війни зроблені корективи в навчально-методичному посібнику для практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Публічне право: сучасні доктрини

в судовій та правозастосовній практиці» [2], оновлена версія якого готується до оприлюднення на початку старту нового навчального року у вересні 2023 року. Так само, з урахуванням цього чинника, підготовлено і передано до друку навчальний посібник, який вперше побачить світ наприкінці серпня-початку вересня 2023 року.

Таким чином, російсько-українська війна внесла суттєві корективи у процес розроблення навчально-методичних матеріалів юридичного, і не лише, профілю. Цей фактор матиме довготривалий ефект і в повоєнний період, відтак зберігатиметься актуальність тем, які породжені війною.

Література:

1. Конституційне право України : підручник / за ред. Т. М. Слінько. Харків : Право, 2020. 592 с.

2. Навчально-методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Публічне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. 81 с. URL: http://77.244.44.2/materials/files/constitutional_law/0075/01.pdf

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ПРАВНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лукашенко А. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Збройна агресія Росії проти України, розпочата у 2014 році, а відтак широкомасштабне вторгнення на територію України 24 лютого 2022 року не могла не вплинути на підготовку здобувачів вищої освіти із специфічними умовами навчання, особливо в умовах введення воєнного стану. Законодавство у сфері освіти та вищої освіти швидко відреагувало на умови введення воєнного стану і питання державних гарантій через вимушені умови зміни місця проживання, навчання,

залишення робочого місця та створення безпечного освітнього середовища набули першочергового значення. Були внесені зміни в Закон України «Про освіту» щодо державних гарантій в умовах воєнного стану – ст. 57-1 [5], щодо принципів державної політики у сфері вищої освіти, зокрема, формування оборонної свідомості – п.п. 1-1. ст. 3, державної цільової підтримки для здобуття вищої освіти – ст. 44 Закону України «Про вищу освіту» [1] та інше. Зазначені умови сприяли активізації наукових розвідок з проблем діяльності таких закладів вищої освіти, підготовки правоохоронців в умовах воєнного стану.

Особливого значення набули питання правового та патріотичного виховання, організаційно та нормативно-правові основи системи підготовки персоналу сектору безпеки і оборони, такі види підготовки, як домедична, тактико-спеціальна, вогнева, психологічна, удосконалення методики їх викладання, професійна освіта, реалізація освітніх програм. Зазначені питання обговорювались та потребують подальших наукових досліджень на науково-практичних конференціях, круглих столах такими вченими як О. М. Бандурка, В. В. Барко, О. Т. Басараб, В. В. Бондаренко, С. К. Бостан, Є. В. Кобко, Н. М. Пархоменко, А. О. Топчій та іншими.

Правовий статус закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання передбачає підготовку для подальшої служби в Національній поліції України, задоволення потреб МВС України, центрального органу виконавчої влади у сфері цивільного захисту та виконання кримінальних покарань (п. 6-1. ч. 1. ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» [1]). В умовах введення воєнного стану такі заклади вищої освіти забезпечували та продовжують забезпечувати виконання службових завдань спільно з територіальними органами поліції, надання гуманітарної та психологічної допомоги, здійснення волонтерської діяльності в рамках програми «Дружня підтримка» та інше. Зокрема, практична підготовка курсантів здійснюється в реальних умовах несення служби, що передбачено програмами проходження практики (такими її видами, як ознайомча та навчальна) та узгоджено із відповідними стейкхолдерами. Основними базами практики є органи та підрозділи Національної поліції України, прокуратура, суди, адвокатура. Зазначене узгоджується з вимогами стандарту вищої освіти зі спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, зокрема відповідно до ЗК2.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях [3].

Зважаючи на такі обставини, що деякі із закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання зазнали руйнування та були вимушені тимчасово переміститись у безпечні регіони України, останні

продовжують надавати освітні послуги та реалізовувати освітній процес відповідно до освітніх програм в межах відповідної спеціальності на певному рівні підготовки вищої освіти. Зазначені умови слід враховувати під час проходження акредитації освітньої програми, адже освітнє середовище та матеріальні ресурси зазнали суттєвих змін через значні руйнування таких закладів. Безумовно, це слід враховувати у процесі роботи над самоаналізом освітньої програми, наприклад, відповідно до критерія 7 Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [2].

Проаналізуємо подальший зміст підготовки здобувачів вищої освіти на прикладі стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [3]. Майбутні правоохоронці є носіями цінностей громадянського суспільства, що відображено також у стандарті вищої освіти (ЗК11). Сучасні умови війни виокремили такі основні цінності як безпека життя і здоров'я людини, піклування про навколишнє середовище, соціальні, особисті, екологічні. В умовах воєнного стану здобувачі вищої освіти, а у закладах МВС України це курсанти, слухачі, студенти, які мають навчитися долати психолого-педагогічні проблеми у взаємодії з різними суб'єктами професійної діяльності, бути здатними усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми. Актуальність зазначеного не викликає сумнівів, тому що відбувається постійний зв'язок теорії з практикою у процесі проведення бінарних навчальних занять разом із фахівцями-практиками різних форм навчання. Зокрема, заочна форма навчання передбачає, що частіше за все, слухачі вже працюють за фахом та поєднують роботу із навчанням. Зазначеним аспектам підготовки здобувачів вищої освіти мають сприяти компоненти освітніх програм, де обов'язково враховуються вимоги стандарту вищої освіти, взаємозв'язки між компетентностями та результатами навчання відповідно до тем, їх змісту в робочих програмах навчальних дисциплін, методів викладання, рекомендованих джерел інформації та інформаційних ресурсів. Також важливим є вміння обґрунтовувати вибір тих чи інших компетентностей та реалізацію результатів навчання щодо навчальної дисципліни, її змісту та джерел інформації. Наприклад, вивчення навчальної дисципліни «Інформаційні та комунікаційні технології». Для підготовки здобувачів за рівнем вищої освіти бакалавра зі спеціальності 081 «Право» щодо комунікації доводиться як застосовувати норми законів, так й роз'яснювати, пояснювати, переконувати інших осіб, які можуть бути незгодні або просто їх не знати. Одним із основних завдань майбутнього фахівця має бути вміння ефективно досягти

комунікативних цілей. Якщо мова йде про майбутнього поліцейського, то це норми ст. 5 – взаємодія з органами влади, ст. 11 – взаємодія з населенням, ст. 23 – основні повноваження поліції, ст. 33 – опитування особи, ст. 44 – поліцейське піклування Закону «Про Національну поліцію» [4]. Відповідно до стандарту вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» це може бути ЗКЗ, СК14, РН5 [3], що має узгоджуватись також з цілями навчання, методам, методиками та технологіями освітньої програми.

Таким чином, підготовка правників у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану наближена до реальних умов практики застосування норм права, несення служби, взаємопов'язана із правовим статусом таких закладів, їх функціонуванням та вимогами стандарту вищої освіти. Однак залишаються проблемними питання реалізації законодавства про якість вищої освіти для тимчасово переміщених закладів вищої освіти з окупованих територій, що потребує подальших наукових досліджень.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top>
2. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2019 № 977. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>
3. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ МОН України від 20.07.2022 № 644 (зміни від 20.03.2023 № 307). URL: <https://mon.gov.ua/>
4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
5. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

НЕОБХІДНІСТЬ ІНКЛЮЗІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У КОНТЕКСТІ АРХЕТИПКИ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Макарова А. О.

*кандидат філософських наук, доцент,
асистент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна;
докторант кафедри філософії та політології
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

Реальні кроки до суспільно корисних реформ починаються з програмних гасел, які імплементуються в колообіг обговорень професійних спільнот і набувають поступово точнішого змісту з кожною новою згадкою. При цьому основна ідея часто буває закладена давно, але не отримує розголосу та підтримки через різні аргументи – «немає інструментів», «немає персоналу», «немає процедури», «немає умов» і т.д. Коли ідея таки реалізується і гасло перестає бути «порожнім», втілюючись в життя, – стає очевидно, що все це були не більш ніж відмовки, оскільки організація практики дійсно потребує зусиль з налагодження особливих соціальних осередків, які необхідно розгалужувати і об'єднувати у регіональні та державні системи. Те, що починається як діяльність громадських організацій зусиллями окремих активістів, часто «застояється» на одному місцевому рівні, не отримуючи підтримки, поки відповідне гасло не отримає розголосу/резонансу на ширших і вищих колах. Однією з таких очевидних, нагальних і в буквальному сенсі болючих тем є проблема організації інклюзивного навчання дорослих осіб з інвалідністю у вищих навчальних закладах.

При бажанні у цій царині можна виявити як здобутки, так і скандали. Звичайно, краще, коли розголосу набуватимуть здобутки. Це не означає, що треба замовчувати проблеми – якраз зараз, під час війни, на часі говорити про майбутнє «інклюзії дорослих». Адже тенденційно «інклюзивне навчання» прив'язується як програмне гасло саме до царини освіти дітей з інвалідністю. Так, у якості програмного гасла та його уточнення на сайті Міністерства освіти і науки України у розділі «Інклюзивне навчання» читаємо: «*Інклюзивне навчання* – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності

людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Інклюзивне навчання часто вважають альтернативою інтернатній системі, за якою діти з особливими освітніми потребами навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях при них через їх територіальну розгалуженість. Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії» [1]. Але ж як щодо «дорослих» осіб з інвалідністю – наприклад, з діагнозом «ДЦП» чи «аутизм», які ментально готові до навчання у ЗВО, але потребують тьютора для супроводу якісного навчального процесу?! Адже на тому ж сайті, зокрема, є розділ «Вступ осіб з ООП до закладів вищої освіти» [2] – зверніть увагу – лише «вступ» як гасло, – та у вкладці «Для фахівців» розміщено наказ Міністерства освіти і науки України від 18 жовтня 2019 р. № 1310 «Про затвердження типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог концепції «Нова українська школа», але у розділі «Стратегія розвитку» просто порожньо [3].

Тимчасом, порожні гасла – це архетипне «порожнє місце», яке мало би бути «святим», але щось не склалося. Тимчасом же, фахові наукові тексти, присвячені цій проблемі (а не «проблематиці»), в Україні є. Так, у статті авторів з ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України» та ТзОВ Медичний коледж «Монада», м. Львів «показано провідну роль інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації із певною інклюзивною часткою в процесі самореалізації осіб з особливими освітніми проблемами» [4]. Ще у 2018 році ними надано дані про динаміку чисельності осіб з особливими освітніми потребами чи інвалідністю, які навчаються у ВНЗ I–IV рівнів акредитації з 2004/2005 по 2012/2013 роки і конкретизовано як «проблеми» (насправді – «порожні місця»): «недостатній рівень якості загальної середньої освіти інвалідів, що створює перешкоди при їх вступі до ВНЗ I–II рівнів акредитації; – відсутність умов для сумісництва фахової підготовки інвалідів та їх медичної реабілітації; – недостатня розробленість нормативно-правової бази щодо освіти інвалідів; – незабезпеченість безбар'єрного архітектурного середовища при навчанні інвалідів у коледжах; – недостатній рівень забезпечення студентів-інвалідів адаптивними технічними засобами навчання (різноманітним сурдо-, тифлотехнічним та іншим адаптивним обладнанням); – недостатній рівень забезпечення студентів-інвалідів навчально-методичною літературою, адаптованою до їх психофізіологічних

потреб; – недостатній рівень розвитку суспільної свідомості щодо розуміння проблем та потреб інвалідів; – недостатня консолідація зусиль інвалідів (в силу як суб'єктивних, так і об'єктивних обставин) у частині відстоювання своїх прав, у тому числі й права на здобуття освіти» [4, с. 43]. Коротко кажучи, це знову – «немає інструментів», немає персоналу, немає процедури, немає умов і т.д.», тобто очевидні «відмовки». Не допомогли і досі, до прикладу, рекомендації учасників XV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів» [5].

Що ж у підсумку такої гіпотетичної «державної політики у сфері інклюзії дорослих осіб, що *актуально навчаються*, а не просто *вступили* до ВНЗ», у 2023 році?.. Виглядає так, що марнується величезний потенціал життєвої ресурсності громадян України, зводяться нанівець можливості розвитку, втрачається час, простір, перспектива (а це теж «архетипні виміри»!), досягнення окремих осіб з інвалідністю, що вже вчать у ЗВО без всякого спеціального супроводу тьютора, у колективі і за програмами, створеними задля «зрівнялівки» в умовах навчання. Немає не лише Законів, а навіть Гасел, а Люди – поки є. Соціальна ізоляція на порожньому місці протипоказана таким людям, які, до прикладу, як син авторки тексту, інвалід I групи з діагнозом «аутизм» за допомогою суто фізичного супроводу пройшли буквально *нелегкий шлях соціалізації* (ще один «**архетип**»): навчались у загальноосвітній школі 10 класів, потім здали ЗНО на високі бали, вступили до ЗВО на державну форму навчання і успішно вчать завдяки чуйності педагогів на місці, але без інституційної підтримки системи. Проблема потребує негайного формулювання адекватних гасел і всебічного публічного обговорення. Архетип «інвалідності» не стосується лише осіб з інвалідністю: штучна інвалідність системи захисту осіб з інвалідністю діє як вічне коло повторення, перетворюючись на небезпечний архетип соціальної «діяльності», який, за законами архетипіки, перетворюється на свою амбівалентну контрверзу – «бездіяльність». Це при тому, що організаційна архетипна структура таких процесів давно і комплексно описана спеціалістами з державного управління (триступенева система «ініціація – організація – контроль»), і навіть розроблено її модифікацію у гнучку систему, що принципово ліквідує дивні стагнаційні процеси (зокрема, у нещодавно виданій монографії Тараса Плахтія «Політичні партії нового покоління: теоретичні й технологічні засади діяльності, порядок створення і розгортання» [6].

До рекомендацій, висунутих «освітянами», до яких, очевидно, архетипні ж «чиновники» досі *не прислухалися*, додамо на основі

власного бачення потреб осіб з інвалідністю і практичного досвіду супроводу, такі:

- Створити трьохсекторальну систему організації інклюзивної допомоги особам з інвалідністю, що навчаються у ВНЗ – аналогічно до архетипних сенсів «законодавчої», «виконавчої» та «судової» систем влади, що включатиме:

- а) Всеукраїнську громадську організацію (з розгалуженою системою регіональних представництв) «Інститут інклюзорів» до якої делегувати *діючих* очільників Міністерства освіти, департаментів освіти, уповноважених з прав осіб з інвалідністю та інших представників органів соціального захисту від *держави*; б) практичний сектор інклюзорів у формі «Координаційного центру волонтерської роботи» від *спеціалістів*; в) Незалежний моніторинговий/контролюючий орган від «Громадянського суспільства» центром зворотного зв'язку з особами з інвалідністю як споживачами та стейкхолдерами («Центр координації зворотних зв'язків з громадськістю», реалізацію.

- Розробити на базі вищевказаних організацій грантовий проєкт, до якого керівники «Інституту інклюзорів» були б залучені як ініціатори та меценати, працівники «Координаційного центру волонтерської роботи» – як інтегратори та реалізатори, а представники «Центру координації зворотних зв'язків з громадськістю» – як контролери та екзекьютори;

- Створити «Студентські соціальні служби» у всіх ВНЗ України, спираючись на фахові компетенції «соціальної педагогіки», «соціальної психології», «реабілітації», «єрготерапії», «реабілітаційної психології», з метою забезпечити систему патронату потреб осіб з інвалідністю у зв'язці професійної соціалізаційної моделі «факультет – кафедра – викладач/куратор – студенти групи» шляхом формування «Методичних рекомендацій із забезпечення інклюзії осіб з інвалідністю у ВНЗ України» та реалізації їх положень у «Програмах навчальної практики для студентів спеціальності ... (вищеперелічене та дотичні) з формування Soft Skills» із обов'язковим документуванням, звітуванням та обговоренням звітів на рівні керівних органів ВНЗ; проведення конференцій, круглих столів, практикумів з питань реальної організації інклюзії осіб з інвалідністю у ВНЗ на *широку громадськість*, а не у замкнених безсилах колах;

- Зобов'язати профспілкові організації та осередки студентського самоврядування розробити програми та моделі діяльності із забезпечення соціального, фізичного та матеріального супроводу осіб з інвалідністю у їхніх потребах: безкоштовне харчування у межах ВНЗ, можливість відпочити у спеціально обладнаних кімнатах, доступ

до тренажерних залів, залучення до соціалізаторської діяльності самих осіб з інвалідністю, тощо.

Література:

1. Інклюзивне навчання. <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
2. Вступ осіб з ооп до закладів вищої освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: Вступ осіб з ООП до закладів вищої освіти | Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua). Дата звернення: 12.08.23.
3. Стратегія розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: Стратегія розвитку | Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua). Дата звернення: 12.08.23.
4. Литвинова О. Н., Стадницька І. Р. Інклюзивне навчання у вищих навчальних закладах І–ІІ рівнів акредитації як шлях до самореалізації. *Медсестринство*. 2018. № 4. С. 43.
5. В університеті «Україна» відбулася 15 наукова конференція з проблем освіти людей з інвалідністю. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://spilka.kiev.ua/v-universiteti-ukrayina-vidbulasya-15-naukova-konferentsiya-z-problem-osviti-lyudej-z-invalidnistyu>. Дата звернення: 12.08.23.
6. Плахтій Т. О. Політичні партії нового покоління: теоретичні й технологічні засади діяльності, порядок створення і розгортання : монографія / Плахтій Т. О. Львів : «Магнолія 2006», 2023. 736 с.

МОВНО-КОМУНІКАТИВНІ ЗНАННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ У СИСТЕМІ ОСВІТИ СУЧАСНОГО ЮРИСТА

Малінська Г. Д.

*доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна*

Професійна компетентність сучасного юриста включає в себе мовно-комунікативні знання. Мовна підготовка майбутніх фахівців у галузі юриспруденції розглядається як важливий елемент професійної освіти, оскільки цього вимагають сучасні стандарти ділових комунікацій. Формування професійної компетенції майбутнього юриста не можливе без консолідації з системою підготовки мовної освіти.

Питання формування професійно-мовленнєвої компетентності досліджували вітчизняні вчені: Л. Барановська, І. Саражинська, Р. Кацавець. М. Стахів розглядав комунікативний етикет як складову професійної компетентності. Сутність культури ділового спілкування ретельно проаналізували Г. Чайка, Т. Чмут. Окремі аспекти вирішення формування комунікативної культури юристів знайшли обґрунтування у наукових працях О. Бовдир та О. Марченко.

Нагальна вимога сьогодення – це високий рівень якості фахової освіти юристів. Суспільство потребує компетентних правників, висока кваліфікація яких буде базуватися на розвинених професійних та комунікативних здібностях. Пам'ятаємо, що мова слугує засобом висловлювання та розуміння, засобом соціального спілкування. Завдяки мові як цілісній системі знаків здійснюється взаємодія людей у процесі пізнання світу, суспільної діяльності. Мовленнєву діяльність визначають як процес використання мови для спілкування [1]. Для юристів, професійна діяльність яких передбачає інтенсивну соціально-психологічну взаємодію, комунікативні контакти, ділове спілкування мають велике значення. Професійне спілкування – це володіння мовними засобами, дотримання мовленнєвих норм, уміння будувати тексти, уникати мовних штамів, володіння мовним етикетом, доцільне використання професійної лексики, уміння здійснювати постійний аналіз ефективності професійної комунікації [2]. Знання про мовленнєву основу здійснення юридичної діяльності є надзвичайно важливими для майбутнього юриста. Вони стануть в нагоді для моделювання аудиторії, перед якою йому потрібно виступати, з якою

він має встановити контакт, а також для оформлення відповідних процесуальних документів.

Процес мовної підготовки майбутніх юристів (галузь знань 08 Право спеціальності 081 Право Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти) у Національному транспортному університеті здійснюється на заняттях з української мови за професійним спрямуванням (загальна кількість годин – 90, із них – 16 годин лекцій, 32 години практичних занять). Дана дисципліна сприяє формуванню окремих складових структури культури професійно-правового спілкування та зорієнтована на вироблення в студентів практичних умінь. Одним із чинників, які сприяють ефективній організації навчального процесу, є врахування професійної специфіки, особливостей предметної галузі функціонування мови спеціальності. Тому із першого заняття студенти працюють із словником спеціальності.

Успішність професійної діяльності юристів значною мірою залежить від рівня сформованості комунікативних умінь. До умінь, які спілкування юриста роблять успішним, належать: інформаційні вміння (висловлюватися літературною мовою, точно й виразно; знаходити інформацію, використовувати інформаційний ресурс для поліпшення професійно-правової діяльності; виділяти головне в повідомленні, добирати аргументи, формувати запитання й відповіді, робити узагальнення; добирати необхідний зміст для обґрунтування основних положень виступу залежно від позиції; володіння голосом, використання невербальних засобів спілкування); інтерактивні вміння (встановлювати контакт із співрозмовником і підтримувати його в процесі спілкування, переконувати співрозмовника; піддавати позицію співрозмовника аргументованій критиці).

Методи, які використовуються на всіх етапах формування мовно-комунікативні знань: репродуктивні (розповідь, переказ, виступ); інтерактивні (навчальні дискусії, рольові та ділові ігри, моделювання та аналіз професійних і життєвих ситуацій, метод мозкового штурму); спеціально-комунікативні методи (правило Гомера, «Сократів діалог», «Займи позицію», PRES-формула).

Істотним показником освіченості, інтелектуального розвитку сучасного фахівця в галузі права є здатність застосовувати знання ділового мовлення у професійній діяльності.

Можемо стверджувати, що мова є знаряддям юридичної діяльності. Для фахівців у галузі юриспруденції необхідні широкі лінгвістичні знання і мовленнєві вміння, оскільки правознавча діяльність багато в чому залежить від умінь ними користуватися. Отже, досконале

володіння мовно-комунікативними знаннями дає можливість юристу розвивати свою думку, самореалізуватися, зростати фахово, інтелектуально, культурно.

Література:

1. Steinberg D. D. Psycholinguistics: Language. Mind and World / D. D. Steinberg, N. Hiroshi, P. A. David. *Longman Linguistics Library*, 2001. P. 23.

2. Ромащенко І. В. Професійне спілкування як стратегічний напрямок реформування освіти в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://intkonf.org/kandpednauk-romaschenko-iv-profesiynе-spilkuvannya-yak-strategichniy-napryam-reformuvannya-osvits-v-ukrayini/>

3. Марченко Ю. Г. Показники і критерії сформованості комунікативної компетентності майбутніх юристів. Режим доступу: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_49/63.pdf

4. Харченко І. І. Термінологічна компетентність як обов'язковий складник мовно-професійної культури майбутніх юристів. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2(2). С. 176 -180.

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЗАСАДА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Маріц Д. О.

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри інтелектуальної власності та приватного права
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Словосполучення «академічна доброчесність» з'явилося у вітчизняному законодавстві в 2017 році, а як громадський рух – наприкінці 60-х років у США. Натомість слово «доброчесність» набагато раніше укорінилося в нормативно-правових актах України. Поняття доброчесності перш за все належить до ключових категорій етики та філософії. Так, у словнику з етики за ред. Тофтул М.Г., при тлумаченні слова доброчесність, пропонується дивитись слово – чеснота, оскільки автори ототожнюють ці поняття. Отже, чеснота

(добročесність) – це «...позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватися у своїй діяльності та поведінці на принципи добра і справедливості» [1, с. 116, 387, 388]. Такі категорії дозволяють сформувати у суспільстві чіткі та сталі принципи справедливості, особистої відповідальності за прийняті рішення та здійснені вчинки [2]. Як відзначається, у законодавстві використовуються різні терміни й похідні від поняття добročесності, зокрема: «критерій добročесності», «академічна добročесність», «перевірка добročесності», «декларація добročесності», «розбудова добročесності» та інші [2].

Відзначимо, що ст. 42 Закону України «Про освіту» містить легальне визначення поняття академічної добročесності (далі – АД), що слід розуміти під дотриманням АД як здобувачами освіти так педагогічними, науковими, науково-педагогічними працівниками, види академічної відповідальності у випадку порушення АД, вичерпний перелік прав особи стосовно якої розглядається питання порушення нею АД. Натомість у п. 8 ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту» прямо наголошується на тому, що система забезпечення якості вищої освіти складається з «...забезпечення дотримання академічної добročесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату». Водночас АД – це не тільки питання пов'язані із виявленням та запобіганням плагіату, а також: самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; допомога учням під час оцінювання їх навчальних результатів чи створення перешкод під час оцінювання; вплив на працівника, щоб він здійснив необ'єктивне оцінювання. Так, «...у 2012 році Міжнародний центр академічної добročесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні, розробив документ «Фундаментальні цінності академічної добročесності» (Fishman 2012). За цим підходом, академічна добročесність – це відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності» [3]. Цілком погоджуємось з твердженням, що «...академічна добročесність, як певний суспільний ідеал, має протидіяти надмірній комерціалізації університетів, їх інтенсивній бюрократизації, які руйнують не лише спроможність виконати свою соціальну місію, але й логіку їх існування» [4, с. 71].

Безумовно, АД є лише однією із багатьох засад на шляху для побудови якісної вищої освіти в Україні. Однак, розуміння учасниками освітнього що таке АД, який її сенс, а також наслідків порушення морально-етичних норм є вкрай важливими. Безумовно, політика АД має формуватись самим закладом вищої освіти, а також здійснюватись, час від часу, просвітницька робота серед здобувачів, а також науково-педагогічних працівників у цій сфері. Хорошою практикою, зокрема видається включення до умов контракту з науково-педагогічними працівниками, а також здобувачами зобов'язань щодо дотримання АД у закладі освіти, а також впровадження в освітній процес вибіркового освітніх компонентів, присвячених вивченню АД. Тому, АД – це морально-етична категорія, яка вимагає чесності у всіх її проявах в академічному середовищі її учасниками.

Однак, розвиток інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, дозволяє використовувати здобувачам, і не тільки, нові можливості при підготовці наукових статей, магістерських робіт, творчих завдань, тощо із використанням GrT чату. Відповідно, виникають питання щодо авторства таких праць, їх оригінальності, і як не дивно, дотримання норм моралі та етики в академічному середовищі. Таким чином, науково-технічний прогрес відіграє двояку роль в освітньому середовищі та не однозначно впливає на якість підготовки нових фахівців. Резюмуючи, зазначимо, що суспільні трансформації, науково-технічний прогрес, тривалий карантинний період, спричинений Covid-19, правовий режим воєнного стану в Україні, і як наслідок – дистанційне навчання – це комплекс чинників, які в цілому позначаються як на окремо взятому індивіді так і на суспільстві в цілому. Відповідно питання моралі, моральності, етики займають не останнє місце у сучасному світі. А відтак, побудова громадянського суспільства залежить від розуміння відповідальності кожного за свої вчинки у повсякденному житті, і відповідно стає нормою, а не виключенням, у професійній діяльності, що стосуються, зокрема питань академічної доброчесності у закладах вищої освіти.

Література:

1. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
2. Доброчесність: поняття, складові та історія. Офіс доброчесності НАЗК. 2021. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/blog/dobrochesnist-ponyattya-skladovi-ta-istoriya> (дата звернення: 23.07.2023).
3. Академічна доброчесність як складова забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://oduvs.edu.ua/news/akademichna-dobrochesnist->

yak-obov-yazkova-skladova-zabezpechennya-yakosti-vishhoyi-osviti/ (дата звернення: 23.07.2023).

4. Федосєєва О. В., Євтушенко В. М., Фуклева Л. А., Зідрашко Г. А., Громоковська Т. С. Запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні: принципи академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі ЗДМУ. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2022. Т. 89. Вип. II. С. 69–78. DOI: <https://doi.org/10.38014/osvita.2022.89.06>

КОНЦЕПТ «ІНТЕРФІЛОЛОГІЯ» ЯК НОВІТНЯ ДОСЛІДНИЦЬКА ПРОГРАМА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Маценка С. П.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри німецької філології*

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Започаткований у Базельському університеті (Швейцарія) науково-методичний концепт «інтерфілологія» об'єднує всі спеціальні галузі лінгвістики та літературознавства. Інтерфілологія, за задумом її розробників, позначає «трансверсальний», тобто поперечний вимір у дослідницькій і навчальній діяльності. І для лінгвістики, і для літературознавства інтерфілологія в широкому сенсі пропонує інтердисциплінарну перспективу, яка охоплює різні філології чи теоретичні проблемні комплекси, значимі для всієї філологічної науки, залучаючи до культурознавчого аналізу також інші медіа. Обов'язковою передумовою для цього слугує різноманітність європейських мов і культур департаменту мовознавства і літературознавства Базельського університету [2]. У межах інтерфілологічних проєктів досліджується і документується на різних рівнях помітне переплетення європейських мов і літератур. Концепт «інтерфілологія» передбачає також інтенсивну співпрацю, інтердисциплінарність і, що головне, профільні утворення в межах країни (наприклад, інтеракціональна лінгвістика / комунікаційний аналіз, культурознавче літературознавство (дослідження простору, культур знання, зв'язок літературознавства і природознавства, естетика літератури у взаємодії з іншими видами мистецтва і медіа, постколоніальні студії).

Досвід Базельського університету видається надзвичайно цікавим та продуктивним і для новітньої філології України в цілому, на яку зокрема в складних воєнних умовах покладено важливе завдання активної репрезентації національної ідеї у світі. Саме спільні дослідницькі проєкти фахівців з української мови і літератури, українських германістів, романістів, англістів, іспаністів і т.ін., які б ставали спеціалізованими фаховими дослідницькими центрами в межах країни, можуть досягнути швидких і переконливих результатів у цьому напрямку.

Інтерфілологія як науково-методична програма вміщує цілу низку важливих аспектів, яким віддається перевага у сучасній науці. Йдеться про інтердисциплінарність, транскультурність, інтермедіальність, компаративність, культурознавчий контекст. Для функціонування такої програми необхідне налагодження дієвої і прозорої мережі спеціальних і суміжних дисциплін в межах певної інституції, країни, а також підключення до міжнародної мережі.

Поняття «інтердисциплінарності» і «трансдисциплінарності» позначають форми взаємодії різних наукових дисциплін у дослідницькій діяльності і навчанні. Інтердисциплінарність означає «кооперацію існуючих дисциплін у той спосіб, який забезпечує збереження їхніх меж», тоді як трансдисциплінарність передбачає «визначення дослідницького об'єкту за межами даних дисциплін» і розробку нового методичного підходу [3, с.373]. У сучасній науці поняття «інтердисциплінарності», з одного боку, пов'язують із «політикою науки», яка спрямована на переорганізацію наукової практики й окреслення бажаних структур наукової кооперації поміж окремими дисциплінами. З іншого, – у своєму систематичному вимірі це поняття позначає реорганізацію наукового теоретизування і дослідницької практики. Ідея інтердисциплінарності вказує на первісну єдність науки, на те, що людина є спільним суб'єктом усіх наук. Тож інтердисциплінарним дослідження є тоді, коли різні дисципліни координують свої дослідження щодо одного і того ж об'єкта. На методологічному рівні інтердисциплінарність реалізується тоді, коли різні дисципліни поділяють один і той же метод дослідження [3, с.375]. У сфері гуманітарних наук, зокрема лінгвістики та літературознавства, рівнозначними до інтердисциплінарних переходів межі вважають передусім культурознавчі зацікавлення, які суттєво збагачують предметну галузь філологічних дисциплін.

Концепт транскультурності описує сьогодишнє уявлення про культури як такі, що відкриті одна до одної, відзначаються різноманітністю ідентичностей і виявляють контури виходу за власні межі. Із такої позиції культури тісно пов'язані між собою і пронизують

одна одну. Змішання і рух є єдино сталим в їхньому визначенні. У літературознавчих і культурознавчих розmisлах утвердилася думка про те, що «культури в глобальному світі не можуть бути ані маркованими територіально, ані прив'язаними до гомогенних суспільств... Виходимо із того, що глобальні культури відзначаються своєю флюїдністю, пересуванням і усуванням меж, розвиваючи при цьому нові стратегії включеності і вилучення» [4, с. 8]. Із культурною динамікою тісно пов'язане поняття транскультурної філології, яка розглядає мови і літератури як незакриті сутності, наголошуючи на динаміці і процесуальності культурних практик.

У дослідницькому полі інтермедіальності філологічні інтереси спрямовані на зв'язки між конкретними текстами, на вивчення межових феноменів і самих процесів долаття межі. Інтермедіальність літературного спрямування фокусує увагу на залученні інших медіа в літературний (письмовий) текст [6]. Інтермедіальне плетиво зв'язків відзначається при цьому як взаємодією, так і окремим виявом щеплених медіа. Помітний вплив інтермедіальності справляє і на дидактику мови та літератури. Медійні мережі з друкованих текстів і адаптацій (театральні постановки, графічні романи, фільми) уможливають поглиблений погляд на процеси медійних трансформацій і інтермедіальної взаємодії. Вони сприяють розумінню суспільних дискурсів і процесів обговорення у сфері культури. Так само і вивчення мови потребує інтермедіального підходу, а лінгвістика інтермедіального теоретизування. Бо мова виявляється в різних формах: усного мовлення, письма, жестової мови, а також вона перебуває у зв'язку з іншими модальностями комунікації: мімікою, жестом, поглядом, візуальним образом, звуком, музикою.

З утвердженням так званого «культурного повороту» («cultural turn») культурознавче орієнтування тісно увійшло і в галузь філології. Особливо текстуально-лінгвістичні, функціонально-прагматичні, етно-графічно-соціологічні і перформативно-орієнтовані підходи порушують проблеми специфіки дискурсивних традицій і типів тексту, а також аналітичного розуміння формування знання в мовній практиці і процесів домовленості і конструювання значень у мовній діяльності [5, с. 7]. У цьому зв'язку обговорюється цілий комплекс проблем, пов'язаних передусім із методикою викладання: яким чином інтеркультуральні та трансдисциплінарні зв'язки слід включати в аранжування навчального процесу, як досягнути продуктивності культурознавчих засад для викладацької практики у сфері філології для підвищення якості мовної освіти і літературно-текстової аналітичної практики. Важливу роль відіграє тут компаративістика, для якої характерне переступання меж між мовами і культурами, а також

літературою та іншими мистецькими медіа, позаяк змістом компаративістики є літератури в їхніх транснаціональних, інтеркультуральних, інтермедіальних зв'язках.

Принцип інтерфілології закладено зокрема у сучасний концепт «інтеркультуральної германістики», збірного поняття на позначення інтердисциплінарної германістської науки про інші культури, яка в германістських дослідженнях і організації навчальної роботи виходить з ідеї взаємопов'язаності культур і культурного різноманіття, вважаючи діалог між культурами перевагою і сприяючи тим самим міжнародній співпраці. Основна мета інтеркультуральної германістики – відповідати культурному різноманіттю інтересу до німецької мови і літератури, до німецькомовних країн і потреби в міжнародній співпраці. Із цією метою інтеркультуральна германістика підвищує свою комплексність, працюючи з культурознавчим комплексом проблем. Маючи властивості порівняльної антропології культури, інтеркультуральна германістика є мережею предметних і діалогічних зв'язків [1, с. IX]. Тож у деяких німецьких університетах пропонується освітня програма «Германістика у порівнянні культур», яка займається німецькою мовою, літературою і культурою в порівняльній і інтеркультуральній перспективі. Львівська германістика позиціонує себе в цьому контексті також як інтеркультуральна дослідницька і методологічна програма, спрямована на поглиблення перекладацьких студій, а також впровадження науково-дослідної теми «Лінгво-літературознавство». Це уможливило поживлення контактів із відповідними німецькими науково-навчальними центрами, реалізацію цікавих дисертаційних проєктів і публікацій, викладання нових навчальних курсів. У галузі літературознавства триває інтермедіальний проєкт «Кассандра інтермедіальна», який ґрунтується на драматичній поемі «Кассандра» Лесі Українки з урахуванням світового літературного і мистецького контексту, зокрема повісті «Кассандра» німецької письменниці Крісти Вольф, заснований на принципах інтермедіальності, медійності літератури, перформативності літературного тексту.

Література:

1. Handbuch Interkulturelle Germanistik / Hrsg. von A. Wierlacher, A. Bogner. Stuttgart : J. B. Metzler, 2003. 680 s.
2. Interphilologie. URL: <https://philhist.unibas.ch/de/forschung/forschungsschwerpunkte/interphilologie/> (Дата звернення: 23.07.2023).
3. Jahraus O. Inter- und Transdisziplinarität. *Handbuch Literaturwissenschaft. Band 2. Methoden und Theorien* / Hrsg. von Thomas Anz. Stuttgart, Weimar : Verlag J. B. Metzler, 2007. S. 373–378.

4. Kimmich D., Schahadat Sch. Einleitung. *Kulturen in Bewegung. Beiträge zur Theorie und Praxis der Transkulturalität* / Hrsg. von Kimmich D., Schahadat Sch. Bielefeld : transcript, 2012. S. 7–21.

5. Linguistik und Kulturwissenschaft. Zu ihrem Verhältnis aus der Perspektive des Faches Deutsch als Fremd- und Zweitsprache und anderer Disziplinen / Hrsg. von Michael Dobstadt, Christian Fandrych, Renate Riedner. Berlin : Peter Lang, 2015. 275 s.

6. Wirth U. Intermedialität. *Handbuch Literaturwissenschaft. Band 1. Gegenstände und Grundbegriffe* / Hrsg. von Thomas Anz. Stuttgart, Weimar : Verlag J. B. Metzler, 2007. S. 254–264.

ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Меженська О. В.

кандидат політичних наук,

співробітник кафедри політології та правознавства

Навчально-науковий інститут історії, міжнародних відносин

і соціально-політичних наук

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

м. Полтава, Україна

Законом України «Про вищу освіту» визначено, що «освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій)» [1].

Конкурентоспроможність освітньої програми означає, наскільки вона відповідає сучасним вимогам та задовольняє потреби здобувачів і ринку праці. Освітня програма може вважатися конкурентоспроможною, якщо вона забезпечує набуття здобувачами необхідних загальних та професійних компетентностей, які дозволяють їм успішно конкурувати на ринку праці та виконувати завдання відповідно до вимог сучасного світу. Програма повинна відповідати сучасним трендам, розвитку технологій, потребам ринку праці, законодавству та етичним й професійним стандартам. Вона повинна оновлюватися та адаптуватися до змін, що відбуваються (в тому числі й до реалій

забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного стану), відповідно до суспільно-політичних, соціальних та економічних вимог з урахуванням сучасних викликів суспільства, та інновації у професійній галузі.

Важливо, щоб програма мала відповідну репутацію серед здобувачів та відповідала потребам їх особистісного розвитку, запитам стейкхолдерів (зацікавлених сторін, які мають легітимний інтерес у освітній діяльності закладу вищої освіти), суспільним, регіональним та галузевим потребам. Особисті відгуки і професійні успіхи випускників відповідної освітньої програми можуть свідчити про якість програми.

Компетентні викладачі мають велику відповідальність у реалізації освітньої програми, оскільки мають необхідні знання і досвід, є ключовим чинником успіху освітньої програми, оскільки безпосередньо враховують актуальність та ревалентність освітнього матеріалу, а також потреби здобувачів, забезпечують доступ до актуальних та якісних навчальних матеріалів і ресурсів (веб-сайтів, відео-лекцій, онлайн-курсів тощо). Викладачі, керуючись студентцентованим підходом, обирають ефективні методи навчання, покликані сприяти розумінню та засвоєнню навчального матеріалу здобувачами, розвитку їх навичок.

Програма повинна надавати можливості для практичного застосування знань і навичок. Включення практичних завдань і проєктів у навчальний процес дозволяє здобувачам застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях. Це може включати написання звітів, розв'язання кейсів, проведення досліджень, створення прототипів, розробку проєктів тощо. Ці завдання сприяють розвитку критичного мислення, проблемного та творчого мислення здобувачів. Організація стажування або практики в реальних робочих середовищах дозволяє отримати практичний досвід у своїй обраній галузі. Це може бути у вигляді обов'язкової стажування протягом навчання або можливості вибирати додаткові практичні програми. Це дає здобувачам можливість побачити, як їхні знання та навички використовуються на практиці та збагачують їх професійний досвід. Залучення практиків та фахівців з реального сектору до навчального процесу може сприяти практичному підходу. Вони можуть бути запрошені як гості-лектори, проводити майстер-класи або консультувати студентів у певних проєктах, що дозволяє здобувачам бачити, як теорія застосовується у практичній роботі та збагачує їхнє розуміння предмета.

У зв'язку з глобалізацією, конкурентоспроможність освітньої програми може залежати від її спроможності розширити горизонти здобувачів і надати їм міжнародний досвід або можливість навчання

за кордоном. Так, співпраця з іншими університетами, освітніми установами та організаціями за кордоном може надати студентам можливості для обміну досвідом, стажування або навчання в інших країнах. Це дозволяє здобувачам освіти розширити свої знання, отримати нові перспективи та випробувати себе у міжнародному середовищі. Більш того, використання сучасних технологій, таких як відеоконференції, онлайн-курси та віртуальні міжнародні спільноти, дозволяє студентам спілкуватися, співпрацювати та навчатися зі співробітниками та студентами з усього світу, що розширює можливості отримання глобального досвіду навчання.

Програма повинна забезпечувати можливості для розвитку студентів і надання додаткових академічних можливостей, таких як участь у дослідницьких проєктах, конференціях або програмах обміну. Сильною стороною виступає залучення відомих міжнародних експертів, організацій та проєктів може збагатити освітній процес, розширюючи здобувачам глобальну перспективу.

Створення умов для підтримки здобувачів у процесі кар'єрного розвитку, включаючи консультування, підготовку до працевлаштування, практики та зв'язки з роботодавцями, також впливає на конкурентоспроможність програми. Освітні програми, які пропонують спеціальні курси або семінари з підготовки до працевлаштування, допомагають здобувачам збільшити свою конкурентоспроможність на ринку праці. Це можуть бути курси з написання резюме, вивчення навичок співбесіди, підготовка до асесмент-центрів, а також підтримка у пошуку стажувань та вакансій. Наявність професійних консультантів або кар'єрних наставників в університеті дозволяє студентам отримати індивідуальну підтримку та поради щодо кар'єрного розвитку. Вони допомагають здобувачам з'ясувати свої цілі, зрозуміти ринок праці, планувати свою кар'єру та виробити стратегію досягнення успіху. Це стимулює здобувачів освіти приєднуватися до програми, забезпечує їхній успішний старт у кар'єрі та підвищує репутацію університету.

Отже, рівень конкурентоспроможності освітньої програми визначається комплексним підходом з урахуванням аспектів актуальності та сучасності, репутації викладачів, якості навчальних матеріалів, застосування практичного підходу, глобальних перспектив, академічних можливостей та кар'єрної підтримки. Конкурентоспроможна освітня програма є важливим критерієм при виборі закладу вищої освіти здобувачами, а також для роботодавців, які шукають висококваліфікованих фахівців.

Література:

1. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014, № 1556-VII.
Дата оновлення: 02.05.2023 № 3062-IX. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення:
02.08.2023).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРКАСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

Миколенко В. А.

*доктор юридичних наук,
професор кафедри історії та права
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна*

В умовах повномасштабного військового вторгнення одним із головних завдань стає дотримання безпеки учасників освітнього процесу. Відповідно до норм ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження місцевих органів влади, зокрема в частині управління закладами та установами освіти, переходять до військових адміністрацій населених пунктів на відповідній території [1].

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» від 07.03.2022 № 235 створено підґрунтя щодо вжиття заходів для забезпечення захисту учасників освітнього процесу, працівників і збереження майна закладів освіти; здійснення в разі потреби евакуаційних заходів; організації особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка, надання академічної відпустки тощо) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах Збройних Сил України або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю.

Для того, щоб розпочати навчальний рік заклад освіти повинен забезпечити здобувачів та колектив надійним та доступним укриттям. І це є обов'язковою умовою для того, щоб розпочинати навчання в очній або очно-дистанційній формі. Тому першочерговим завданням закладу вищої освіти для налагодження безпечного навчального

процесу є обладнання бомбосховища. Багато університетів змогли подолати цей виклик. Серед них Черкаський державний технологічний університет (далі – ЧДТУ). Зі слів ректора Олега Григора, у 2022–2023 н. р. 80% студентів університету навчалися очно. Щоб досягти такого результату адміністрація університету доклала максимум зусиль. У Черкаському державному технологічному університеті укриття облаштовані всім необхідним, що дозволяє безперервно та безпечно здійснювати навчальний процес під час повітряних тривог. Для студентів облаштували укриття загальною площею 1 200 квадратних метрів з лекційними аудиторіями, залом засідань, лабораторіями. Одночасно тут можуть перебувати 2300 студентів [3].

Зачувши сигнал тривоги, студенти залишають аудиторію та разом із викладачами спускаються в укриття.

Безпечне освітнє середовище передбачає не лише наявність укриття у закладі, актуальним стає психологічний супровід освітнього процесу, адже це вкрай важливий аспект. Викладачі, колектив та студенти повинні мати можливість отримати психологічну підтримку у будь-який час.

У ЧДТУ з метою забезпечення комфортного розвитку і формування зрілої професійно орієнтованої особистості студента, збереження емоційного здоров'я студентів, викладачів та співробітників здійснюється всебічна психологічна підтримка всіх учасників освітнього-виховного процесу, яка охоплює діяльність практичного психолога Відділу студентського розвитку та культурних програм та освітнього омбудсмана.

Насамперед робота спрямована на забезпечення всебічного індивідуального розвитку студентів, збереження їхнього повноцінного психічного здоров'я.

Психологічна підтримка в ЧДТУ охоплює такі напрямки:

- психологічно-педагогічна діагностика студентів;
- допомога у подоланні складного процесу їх адаптації до нових умов навчання згідно з рівнем психічного розвитку;
- розробка та впровадження розвивальних, корекційних програм освітньо-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей студентів;
- превентивне виховання студентів;
- профілактика злочинності, алкоголізму та наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок.

Практичний психолог ЧДТУ:

- проводить психологічну діагностику та психолого-педагогічну корекцію девіантної поведінки студентів;

– формує психологічну культуру студентів, педагогічних працівників, батьків або осіб, які їх замінюють, консультує з питань психології, її практичного використання в організації освітньо-виховного процесу;

– дбає про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих людей у процесі виконання будь-яких робіт та під час перебування на території Університету чи іншому місці при виконанні своїх обов'язків [4].

Проаналізувавши нормативні документи діяльності ЧДТУ, а саме: Наказ «Про створення комісії з розгляду булінгу (цькування) в ЧДТУ» № 150/01 від 19.05.2021 [5], План заходів у ЧДТУ, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) на 2021–2025 роки [6], Порядок реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в ЧДТУ [7], можемо підсумувати, що психологічна підтримка здобувачів освіти проводиться на достатньому рівні.

Ще одним важливим елементом забезпечення якості вищої освіти є щорічний перегляд навчальних програм. На цей аспект впливають багато чинників – як зовнішніх, так і внутрішніх. Основною метою перегляду є забезпечення якості освітньої діяльності першого та другого рівнів вищої освіти. Основними передумовами для перегляду є редакція освітньо-професійних програм.

Основним шляхом реалізації перегляду з урахуванням принципу наступності та безперервності освітнього процесу є перегляд та оновлення змісту освітніх компонентів (зокрема, навчальних дисциплін у межах затверджених ОПП) для забезпечення їх актуальності та відповідності вимогам, тенденціям розвитку спеціальності, ринку праці, сучасним формам і методам навчання і викладання та ін.

Наприклад, освітньо-професійна програма для спеціальності 081 – Право розроблена відповідно до Стратегії ЧДТУ та спрямована на підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання у процесі навчання, вирішувати практичні правові питання; на формування загальних, професійних компетентностей, необхідних для розуміння змісту, принципів та функцій права, норм права, на створення якісних умов для забезпечення повноцінної освіти шляхом поєднання сучасних методів навчання, наукових досліджень [8].

Освітньо-професійна програма координується зі стратегічними напрямками розвитку регіону, що закріплені в Стратегії розвитку Черкаської області на 2021–2027 роки (<http://strategy2027-ck.gov.ua/>).

Отже, зміни, які відбуваються в державі, суттєво впливають на освітній процес, який, своєю чергою, повинен підлаштовуватися

до нових реалій та змінювати певну концепцію навчального плану та його структуру. Реформування й удосконалення в освітній галузі слід визнати актуальним завданням сьогодення.

Література:

1. Закону України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» від 07.03.2022 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>

3. Не просто бомбосховище, а цілий імпровізований підземний університет облаштували в Черкасах. URL: <https://chdtu.edu.ua/info/zmi-pro-nas/item/17928-ne-prosto-bomboskhovyshche-a-tsilyi-improvizovanyi-pidzemnyi-pidzemnyi-universytet-oblashtuvaly-v-cherkasakh>

4. Інформація із сайту Черкаського державного технологічного університету. URL: <https://chdtu.edu.ua/psychological-support>

5. Наказ «Про створення комісії з розгляду булінгу (цькування) в ЧДТУ» № 150/01 від 19.05.2021 URL: <https://chdtu.edu.ua/normative/normativni-dokumenti-diyalnosti-chdtu2/dokumenti-yakimi-regulyuetsya-vikhovnij-protses/item/16278-nakaz-pro-stvorennia-komisii-z-rozhliadu-bulinhu-tskuvannia-v-chdtu-150-01-vid-19-05-2021>

6. План заходів у ЧДТУ спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) на 2021–2025 роки URL: <https://chdtu.edu.ua/normative/normativni-dokumenti-diyalnosti-chdtu2/dokumenti-yakimi-regulyuetsya-vikhovnij-protses/item/16276-plan-zakhodiv-u-chdtu-spriamovanykh-na-zapobihanniu-ta-protydiu-bulinhu-tskuvanniu-na-200-2025-roky>

7. Порядок реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу у Черкаському державному технологічному університеті. URL: <https://chdtu.edu.ua/normative/normativni-dokumenti-diyalnosti-chdtu2/dokumenti-yakimi-regulyuetsya-vikhovnij-protses/item/16277-poriadok-reahuvannia-na-vypadky-bulinhu-tskuvannia-ta-zastosuvannia-zakhodiv-vykhovnoho-vplyvu-u-cherkaskomu-derzhavnomu-tekhnohichnomu-universyieti>

8. Стратегія ЧДТУ URL: <https://chdtu.edu.ua/scientific-council/docs/normativni-dokumenti-diyalnosti-chdtu/statutni-dokumenti/item/15929-stratehiya-rozvytku-cherkaskoho-derzhavnoho-tekhnohichnoho-universytetu-na-2019-2024-rr>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Мисак О. І.

*старший викладач кафедри бізнесу і права
Вінницький соціально-економічний інститут*

*Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
м. Вінниця, Україна*

Військова агресія Російської Федерації проти України, розв'язана країною-окупантом у 2014 році, суперечить нормам та підриває підвалини права, що й актуалізувало дослідження проблематики міжнародно-правової відповідальності у системі видів юридичної відповідальності. З повномасштабним вторгненням Російських окупаційних військ в Україну, 24 лютого 2022 року, боротьба продовжилася не лише на полі бою але й у правовій площині. Дієвим інструментом для вирішення згаданих проблем має стати можливість притягнення держави-агресора до міжнародно-правової відповідальності. Сьогодні наша держава здійснює певні кроки, використовуючи концептуальні ідеї юридичної відповідальності, світовий досвід та засади міжнародно-правової відповідальності.

Термін відповідальність, доволі часто уживається як правова, філософська політична, психологічна категорія, однак і до сьогодні не існують єдиного, загально правового визначення юридичної відповідальності.

Маємо констатувати що міжнародна система стримувань та противаг побудованих після Другої світової війни, певною мірою не спрацював, що дало можливість агресору почати війну в Україні та продовжити повномасштабне вторгнення. Занепокоєння викликає певна неспроможність, не критичність, а у певних випадках бездіяльність міжнародних організацій щодо дій агресора. Тож маємо потребу у доктринальному дослідженні питань притягнення міжнародних організацій до міжнародно-правової відповідальності як з точки зору теорії права так і доктрини міжнародного права.

Міжнародна організація – це організаційна форма співробітництва держав у різних сферах сусп. діяльності. Вони є вторинними (після держав) суб'єктами міжнародного права. Міжнародні організації класифікують за різними критеріями: за характером членства – міждержавні (міжурядові) та недержавні (неурядові); за географією діяльності – всесвітні (універсальні), регіональні та субрегіональні; за характером повноважень – загальної та спеціальної компетенції

[1, с. 612]. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. визначає міжнародну організацію як міжурядову організацію [2] що, на слушну думку науковців повною мірою не розкриває юридичну природу міжнародних організацій [3, с. 300].

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 27 лютого 2012 року щодо Статей про відповідальність міжнародних організацій, розроблених Комісією міжнародного права ООН з кодифікації та прогресивного розвитку прийнятих у другому читанні у 2011 році, надала важливий поштовх у забезпеченні міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій [3]. Однак, погоджуємось з думкою Д.О. Денисової про те, що кінцевий результат роботи Комісії міжнародного права ООН з кодифікації та прогресивного розвитку, над Проектом статей про відповідальність міжнародних організацій у певній мірі суперечить наявній практиці щодо притягнення ООН за протиправну поведінку, зокрема, у сфері миротворчих операцій, а судова практика Європейського суду з прав людини пропонує інший критерій для притягнення до відповідальності ООН, що не закріплено в тексті Проекту статей про відповідальність міжнародних організацій [4, с. 181]. Наразі, звертає на себе увагу й недостатня практична спрямованість статей, зокрема, 14, 15, 17 Проекту статей про відповідальність міжнародних організацій [3], що у подальшому призведе до унеможливлення настання міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій. Цей документ, що мав доволі тривалу генезу розробки, обговорень й визначає основні підстави притягнення міжнародних міжурядових організацій до міжнародно-правової відповідальності, вже сьогодні, у сучасних реаліях, має низку питань що потребують часткових змін та внесення правок.

Тож, однією з важливих проблем сучасного права, є розуміння сутності та умов реалізації як юридичної відповідальності так і одного з її видів – міжнародно-правової відповідальності. Наразі, вона набуває все більш важливого значення та вимагає нагального правового вирішення. Адже унікальне значення юридичної відповідальності та всіх її видів, пояснюється тим, що вона сприяє єдності та організації системи права, свідчить про належний рівень розвитку та є гарантією дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Література:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3. 792 с.
2. Нанка А. О., Філімонова Ю. О. До питання міжнародної відповідальності міжнародних міжурядових організацій *Молодий вчений*. 2017. № 12(52). С. 300–304.

3. Проект статей про відповідальність держав за міжнародно-правові діяння 2008 р. Доповідь Комісії міжнародного права : док. ООН A/63/10. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/responsibility.pdf (дата звернення: 13.08.2023).

4. Денисова Д. О. Інкримінація міжнародно-правової відповідальності міжнародним організаціям за протиправні діяння осіб військового контингенту в миротворчих операціях. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. 2012. Випуск 65. С. 180–188.

ЗНАЧЕННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В ДОДИПЛОМНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЛІКАРЯ

Михайличенко Б. В.

*доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри судової медицини та медичного права
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Добробут України базується на високоякісній освіті її громадян, які здатні на підставі отриманих знань забезпечувати розвиток держави та суспільства.

В Україні, яка входила до СРСР, тривалий час медична освіта була побудована за т.зв. радянською моделлю, яка регулювалася на загальнодержавному рівні з окремим існуванням регулятивних інституцій та самої освіти. Такий шлях втратив актуальність в сучасних умовах швидкого розвитку суспільства, темпу інформатизації та комп'ютеризації всіх суспільних ланок, опанування нових наукових медичних технологій та знань. Тому досить актуальним є модернізація медичної освіти як складової вищої освіти взагалі. Євроінтеграційний напрямок вищої освіти є вимогою сьогодення [1].

Модернізація системи вищої освіти не тільки в нашій країні, але й на теренах Європи, обумовлена низкою викликів сучасності, які впливають на розвиток країни. Вона відбувається шляхом інтернаціоналізації системи вищої освіти. Так, з метою інтернаціоналізації вищої освіти на теренах Європи був започаткований Болонський процес, який створив умови для інтеграційних процесів в освітній галузі. Започаткуванню Болонського євроінтеграційного процесу сприяла низка подій в освітній галузі. Так, співпраця та зближення країн Європи почалася після підписання Римського

договору у 1957 р., згідно якого була надана рекомендація щодо заохочення співпраці та зближення освітніх національних систем, що сприяло початку роботи із порівняння та стандартизації документів про освітній рівень. Наступним важливим кроком у цьому напрямку було підписання Великої Хартії Університетів, що відбулося під час святкування у 1988 р. 900-річчя від заснування найстарішого європейського вищого навчального закладу – Болонського університету. Відповідно до цієї Хартії визначено, що сучасний університет – це, перш за все, інтелектуальний автономний центр, в який проводить дослідження та надає знання задля прогресу. З метою формування «Європи знань» почалася розробка європейської конвенції для визнання кваліфікацій, навчальних курсів, дипломів і ступенів вищої освіти, яка була прийнята у 1997 р. у Лісабоні. Сама ж структура та складові компоненти системи вищої освіти були окреслені наступного року у спільній Сорбонській декларації.

У 1999 р. у Болонській декларації «Про європейський простір вищої освіти» були накреслені Напрями інтеграційного процесу вищої освіти. З метою гармонізації освітніх структур у Європі з 2000 р. було запроваджено проект Тюнінг [2], який дозволяв подолати розбіжності освітніх програм у різних європейських країнах. У травні 2005 р. в м. Бергені Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу.

Співробітництво вищих навчальних європейських закладів освіти відбувалось за програмами Сократес, Тасіс, Темпус (I–IV), а зараз – Еразмус+, в якому приймає участь і наша держава.

Підтримавши Болонський процес, наша держава впроваджує його принципи для модернізації освіти шляхом співпраці в різних європейських освітніх напрямках. В нашій державі визначено стратегію та пріоритети у розвитку Болонського процесу [3, 4]. Інтернаціоналізація вищої освіти зосереджена на удосконаленні в державі як системи вищої освіти, так і системи підготовки фахівців, в тому числі і в медичній галузі, відповідно до сучасних вимог.

Важливим кроком в модернізації освіти є запроваджений у 2021 р. Всесвітнім банком 5-річний проект «Вдосконалення вищої освіти в Україні заради результатів». Він сфокусований на фінансуванні заходів із модернізації освітнього та дослідницького потенціалу вищих навчальних закладів, впровадженні цифровізації в навчальний процес, дистанційного навчання, системи управління закладом та вищою освітою, запровадженні Національного опитування студентів.

Критерієм освіти є якість підготовки відповідного фахівця, яка враховує та використовує як можливості освітніх технологій навчання, так і розвиток самої особистості. Сучасний фахівець – це продукт сучасних технологій навчання і є освіченою, гармонійно

розвиненою особистістю, яка постійно вдосконалює свій фаховий та особистісний рівень впродовж всього життя, безперервно поповнює свої професійні знання, є професійно мобільним та швидко адаптується до ринкових умов, які постійно змінюються. Таким чином, використання в освітньому процесі новітніх освітніх технологій навчання у сучасних умовах спрямовано на підготовку якісно нових фахівців для суспільства.

Вища медична освіта в останні роки активно інтегрується у європейський освітній простір. В євроінтеграційному процесі кінцевий результат навчання здобувача вищої освіти направлений на досягнення ним знань, розуміння та здатності використати отримані знання на практиці. Ці складові навчання формують компетентнісний підхід, який є показником оволодіння знаннями з дисципліни, які він вміє використати на практиці. Враховуючи наведене, навчальний процес на клінічних кафедрах ВМНЗ спрямовується на досягнення кожним здобувачем вищої освіти професійних лікарських компетентностей у відповідності до стандарту освіти.

Після запровадження принципів Болонської декларації відбулась зміна підходу в навчанні, яке було переорієнтоване з викладача виключно на студента. Навчальне навантаження почали розраховувати на європейській системі накопичення та взаємозаліку кредитів ECTS, які є показником виконання освітньої програми. Ця система декларує вимоги для здобувачів вищої освіти щодо отримання кредитів, які можуть бути зараховані тільки тоді, коли студент опанував кінцеві результати навчання. Важливим інноваційним внеском в навчальний процес у вищому медичному закладі стало запровадження модулів у викладанні дисциплін.

Інтеграційний процес вищої медичної освіти у європейський освітній простір базується на запровадженні єдиних вимогах та підходах до навчального плану, до оцінки знань студентів, до забезпечення якості освітнього процесу. Завдяки використанню кредитної системи в початковому процесі здобувачі вищої освіти отримали можливість вивчати окремі модулі з дисциплін в Європі без перерви в навчанні. Отримані ними в закордонних вищих медичних закладах кредити ECTS як за вивчення окремих дисциплін, так і окремих складових навчальної програми, зараховують йому при опануванні навчальної програми. Такі інтеграційні процеси в медичній освіті спрямовані на підвищення якості медичної освіти, отримання сучасних клінічних знань, а сам освітній процес набуває прогресування в формуванні сучасного фахівця-медика.

Медичний університет сьогодні є автономним закладом вищої освіти і самостійно відповідає за результат навчання своїх здобувачів

вищої освіти, створюючи актуальні та сучасні власні освітні програми, дисципліни, курси.

Можливість самостійного вибору студентами 25% навчальних дисциплін та додатковий вибір курсів за вибором також сприяє інтернаціоналізації медичної освіти, оскільки вони можуть бути обрані у закордонних вищих медичних навчальних закладах. Їх опрацювання може здійснюватися за принципом мобільності або дистанційно. Такий підхід та різноманіття сучасних, практично орієнтованих курсів медичного професійного спрямування надають можливість значного підвищення професійних знань. Цікавим також є телемедичний напрямок, який дозволяє візуальне ознайомлення із новими медичними технологіями, дистанційну участь на лекціях відомих та провідних фахівців у медичній галузі.

На розширення можливостей освітнього процесу та на використання сучасних навчальних технологій у вищому медичному закладі спрямовані також цифрові інструменти. Їх пропонують відомі технологічні компанії, які створили низку продуктів для освітнього процесу, наприклад, Google for Education, Google Workspace for Education, Google Академія тощо.

Таким чином, інтернаціоналізація вищої медичної освіти в Україні, яка відбувається на засадах Болонського процесу, який спрямований на конвергенцію систем вищої освіти в різних країнах, надає можливість підготовки на додипломному рівні висококваліфікованого фахівця-медика, який буде активно працювати у сучасних умовах на конкурентних засадах, буде мобільним. Крім того, відбувається розширення території та можливостей для працевлаштування, а також особистого професійного розвитку шляхом опанування загальних та фахових компетентностей.

Література:

1. Кучин Ю. Л., Михайличенко Б. В., Скрипник Р. Л., Гребінь Н. К. Євроінтеграційний напрямок у Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця як вимога сьогодення. *Вища школа*. 2021. № 10. С. 7–14.

2. URL: <https://dnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/metodychni-rekomendaciyi-dlya-rozroblennya-profiliv-stupenevyh-program-vklyuchayuchy-programni-kompetentnosti-ta-programni-rezultaty-navchannya.pdf>

3. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prioritetami-bolonskogo-procesu-do-2030-roku-mayut-stati-zbalansovana-akademichna-mobilnist-ta-posilena-rol-vishchoyi-osviti-u-dosyagnenni-cilej-stalogo-rozvitku-yegor-stadnij>

4. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

ЕКСПЕРТИЗА ОСОБЛИВИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ

Михайлишин У. Б.

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

*судовий експерт сектору мистецтвознавчих,
психологічних досліджень та об'єктів інтелектуальної власності
відділу досліджень у сфері інформаційних технологій
Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України
м. Ужгород, Україна*

В ході як досудового, так і судового розгляду у кримінальних провадженнях нерідко виникає необхідність в діагностиці емоційних станів підозрюваного, обвинуваченого, які можуть створювати глибокий деструктивний вплив на свідомість і діяльність людини, її поведінку. За вказаних вище підстав може призначатися судово-психологічна експертиза встановлення фізіологічного афекту або інших кримінально релевантних емоційних станів у підозрюваного, обвинуваченого в момент вчинення ним інкримінованого діяння. Загальноприйнятими емоційними станами, які є предметом дослідження судово-психологічної експертизи емоційних станів, вважають афект (ідеться про фізіологічний афект, оскільки патологічний афект розглядається в межах психіатрії), стрес (або стан психічного напруження) та фрустрацію. Деякі експерти наголошують на тому, що до юридично релевантних емоційних станів, окрім перерахованих, належить також посттравматичний стресовий стан [1].

При здійсненні експертизи особливих емоційних станів варто враховувати той факт, що у чинному законодавстві серед обставин, що пом'якшують покарання, зазначається стан сильного душевного хвилювання. У юридичній практиці поняття "сильне душевне хвилювання" досить часто ототожнюється з психологічним поняттям "фізіологічний афект", але таке ототожнення неправомірне. Поняття "сильного душевного хвилювання" та "фізіологічного афекту" не просто належать до різних дисциплін – юриспруденції і психології, але перше є ширшим за обсягом. Питання щодо сильного душевного хвилювання, що його часто ставлять експертам-психологам, не входить до їх компетенції і як таке має відхилитися. Стан сильного душевного хвилювання може бути кваліфікований лише юридичними органами, але не на основі експертного висновку про те, що в момент учинення злочину обвинувачений перебував у стані емоційного збудження, яке досягло ступеня афекту.

У психології та психіатрії розрізняють фізіологічні і патологічні афекти. Вважається, що патологічний афект виникає на фоні патологічних порушень психіки, які і після виходу із стану афекту можуть бути виявлені психіатром в процесі психіатричної експертизи. На цій підставі може мати місце перекваліфікація злочину за іншою статтею, що передбачає неосудність клієнта [4].

Фізіологічний афект – стан, що знижує здатність особи розуміти значення своїх дій і керувати ними. Такий афект розглядається як емоційний стан, що не виходить за межі норми і досліджується у межах психології [2].

Афект – це відносно короточасні та сильні емоційні переживання (яскрава короточасна емоційна реакція). Виникнення афекту – критична точка переживання. У літературних джерелах зазначається, що афект – це надзвичайно сильне, бурхливе переживання (гнів, що переходить у лють, страх, що доходить до жаху, туга, що перетворюється на розпач, тощо). Для фізіологічного афекту характерні істотне уповільнення інтелектуальних і вольових процесів, порушення цілісного сприйняття навколишнього. Розрізняють три стадії в розвитку афекту: 1) підготовчу; 2) афективний вибух; 3) післяемоційний період. Складність установлення стану фізіологічного афекту пов'язана з тим, що його не можна відтворити вдруге. У процесі судово-експертного дослідження проводяться ретроспективний аналіз, психологічний аналіз результатів діяльності людини [2].

При проведенні судово-психологічної експертизи емоційних станів експерт повинен провести психологічний аналіз ситуації, яка сприяла виникненню певного емоційного стану; дослідити стійкі індивідуально-психологічні особливості підекспертного (мотивів, ціннісних орієнтацій, самосвідомості, інтелекту, особливостей емоційно-вольової сфери); проаналізувати психофізіологічний стан у період, що безпосередньо передував учиненню злочину; провести аналіз психічного стану та поведінки підекспертної особи в період учинення злочину; дослідити відношення підекспертної особи до своїх дій у період експертного дослідження [5].

При призначенні судово-психологічної експертизи, пов'язаної з афективними деліктами і деякими особливостями самих кримінальних ситуацій, можна формулювати такі запитання:

1) наявність стану фізіологічного ефекту (чи не був обвинувачений у момент вчинення інкримінованих йому дій у стані фізіологічного афекту;

2) наявність в особи, що підлягає експертизі, особистісних рис, які є (враховуючи ситуацію, відому у справі) однією із умов виникнення у неї стану фізіологічного афекту;

3) виявлення особою, що підлягає експертизі, особистісних рис, які є однією із умов виникнення у неї надзвичайного емоційного стану, що вплинув на її поведінку в досліджуваній у справі ситуації;

4) психологічна характеристика емоційного стану особи, що підлягає експертизі, в період, який передував учиненому;

5) своєрідність впливу характеру емоційного стану особи, що підлягає експертизі, на її поведінку в досліджуваній ситуації;

6) як вплив характеру емоційного стану особи, що підлягає експертизі, у період досліджуваної у справі ситуації міг позначитися на сприйнятті нею спостережуваних дій;

7) специфіка позначення характеру емоційного стану особи, що підлягає експертизі, на її показаннях (свідченнях) чи на способі їх викладення [3].

Судово-психологічна експертиза емоційних станів призначається після порушення кримінального провадження, у ході досудового або судового слідства та проводиться на підставі постанови слідчого або ухвали суду.

При проведенні судово-психологічної експертизи емоційних станів у розпорядження експертів мають надаватися матеріали кримінального провадження (кримінальної справи), які повинні містити інформацію щодо особливостей особистості підекспертної особи, відносно якої призначається експертиза, а саме: відомості щодо особливостей розвитку та виховання, її характеру, звичок, інтересів, життєвих планів, взаємовідносин з оточуючими особами, особливостей поведінки та емоційних реакцій, особливостей конфліктних взаємовідносин із потерпілим і їх тривалість, особливостей поведінки, емоційних проявів у ситуації по справі до, під час і після вчинення злочину [5].

Отже, проведення судової психологічної експертизи є важливою умовою підвищення якості розслідування та судового розгляду кримінальних справ.

Література:

1. Власенко С. Б. Психологічна характеристика юридично релевантних емоційних станів. *Юридична психологія*. 2019. № 1. С. 24–31.

2. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. 2-ге вид. перероб. і доп. Х. : Право, 2008. 240 с.

3. Орбан-Лембрик Л. Е., Кошинець В. В. Юридична психологія : навчальний посібник. Чернівці : Книги-XX, 2007. 448 с.

4. Савка І. М. Феномен психологічного афекту у психологічних теоріях та юриспруденції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* : зб. наук. праць. 2010. Вип. 1. С. 176–219.

5. Савкіна Т. В., Єгорова Т. М. Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (30 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка Нац. акад. пед. наук України ; Консультат. місія Європейського Союзу в Україні. Харків : ХНУВС, 2017. 240 с.

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ОСВІТИ: ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ

Мохнатюк В. Р.

асистент кафедри бізнесу і права

Вінницький соціально-економічний інститут

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

м. Вінниця, Україна

Контроль якості освіти в сучасному світі є важливою складовою системи освіти, яка спрямована на забезпечення високої якості навчання та досягнення найкращих результатів студентів. Він відіграє критичну роль у забезпеченні якісної освіти, яка відповідає вимогам сучасного світу і сприяє розвитку студентів. Один з основних аспектів контролю якості освіти – це встановлення стандартів викладання. Це означає, що визначаються чіткі критерії і очікування, які повинні бути виконані викладачами і навчальними закладами. Контроль якості сприяє тому, щоб викладачі мали доступ до настанов, методик та ресурсів, які допомагають їм підтримувати високу якість викладання. Він також може включати моніторинг занять із застосуванням спеціальних оцінювальних інструментів, щоб переконатися, що стандарти викладання дотримуються.

Контроль якості освіти також спрямований на встановлення і підтримку стандартів навчальних програм. Навчальні програми повинні бути сучасними, змістовними і відповідати вимогам суспільства. Шляхом контролю якості освіти забезпечується оновлення навчальних програм з урахуванням нових відкриттів, технологій і змін в суспільстві. Крім того, контроль якості допомагає у виявленні можливих недоліків або проблем в навчальних програмах і вносить необхідні корективи для поліпшення їх ефективності.

У деяких системах освіти можуть виникати проблеми, пов'язані з низькою якістю навчання та низькими стандартами. Ці проблеми можуть мати негативний вплив на розвиток студентів і підготовку їх до вимог сучасного світу. Застарілі методики викладання можуть не враховувати сучасні підходи до навчання і розвитку студентів. Швидкий розвиток технологій і зміни у способах сприйняття інформації ставлять викладачів перед викликом адаптуватися до нових методичних підходів. Відсутність оновлення і недостатня підготовка викладачів до використання сучасних педагогічних методів може обмежувати якість навчання.

Україна, як багатонаціональна країна з різноманітними освітніми системами, стикається з великими викликами щодо контролю якості освіти. За останні роки було прикладено значні зусилля для вдосконалення правових механізмів контролю якості освіти, але все ще існують певні проблеми та виклики, які потребують уваги.

Одним з викликів є недостатній розвиток і ефективність системи зовнішнього оцінювання. Зовнішнє оцінювання виконує важливу роль у визначенні якості освіти та порівнянні результатів студентів. Однак, деякі проблеми, такі як корупція та недостатня надійність оцінювання, ще потребують вирішення. Потрібно зробити кроки для забезпечення прозорості, об'єктивності та незалежності процесу зовнішнього оцінювання.

Інший виклик пов'язаний з недостатнім розвитком системи акредитації вищих навчальних закладів. Акредитація відіграє ключову роль у забезпеченні якості вищої освіти шляхом оцінювання відповідності навчальних закладів встановленим стандартам. Для студентів акредитація є важливою ознакою того, що навчальний заклад має високий рівень якості і надає освіту, яка визнається національно та міжнародно. Для роботодавців акредитація також є важливим показником, який допомагає визначити якість кандидатів, які отримали освіту в конкретному навчальному закладі. Проте, система акредитації в Україні ще не досягла повної зрілості, існують проблеми з процедурами акредитації та визнанням результатів.

Одним з позитивних кроків вперед є створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Це орган, відповідальний за акредитацію та моніторинг якості вищих навчальних закладів. Однак, необхідно посилити роль та повноваження НАЗЯВО, а також забезпечити його незалежність від політичного впливу. У подоланні цих викликів важливо забезпечити відкритий та конструктивний діалог між усіма зацікавленими сторонами, включаючи уряд, освітні заклади та громадськість. Поступове впровадження та підтримка ефективних правових механізмів контролю

якості освіти є важливим кроком у напрямку підвищення якості освіти в Україні та відповідності вимогам сучасного світу.

Забезпечення високої якості освіти часто потребує значних ресурсів, таких як фінансування, сучасні технології, наукові дослідження тощо. Брак необхідних ресурсів може стати перешкодою для підвищення якості освіти. Забезпечення належного фінансування системи освіти дозволяє залучити та зберегти висококваліфікованих викладачів, покращити інфраструктуру шкіл та університетів, забезпечити доступність сучасних навчальних матеріалів та обладнання. Недостатнє фінансування може призвести до низької заробітної плати педагогічного персоналу, застарілої технічної бази і відповідно – погіршення якості освіти.

Сучасні технології грають ключову роль у підвищенні якості освіти. Впровадження інтерактивних навчальних методів, використання комп'ютерних програм та платформ для навчання, онлайн-курсів і відеолекцій допомагають зробити навчання більш захопливим, ефективним та доступним. Однак ці технології також вимагають фінансових і технічних зусиль для їхнього впровадження та підтримки. Наукові дослідження в освіті грають важливу роль у вдосконаленні навчальних програм, методів викладання та педагогічних підходів. Дослідження допомагають зрозуміти, як краще сприймається матеріал студентами, як розвивати їхні здібності та таланти, як стимулювати інтерес до навчання. Втілення результатів досліджень у практику може покращити якість освіти, проте це також потребує наявності засобів для проведення досліджень.

Брак необхідних ресурсів, які б включали в себе адекватне фінансування, доступ до сучасних технологій та наукові можливості, може стати суттєвим перешкодою для досягнення високої якості освіти. Уряди, освітні інституції та громадські організації повинні працювати спільно, щоб забезпечити необхідні ресурси для освіти, інакше це може призвести до зниження стандартів навчання, знецінення знань та недостатньо підготовлених фахівців, що негативно позначиться на соціальному і економічному розвитку країни.

Література:

1. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посібник / за ред. В. Г. Кременя. Авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубірко, І. І. Бабина. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2004. 384 с.

2. Гриньова В. М. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу як результат сформованості його педагогічної

культури. *Вісник Київського славістичного університету* : зб. наук. пр. Серія : Педагогіка : КСУ, 2007. Вип. 27. С. 17–27.

3. Кічук Я. В. Правова компетентність майбутнього фахівця – пріоритетне завдання громадянської освіти у вищій школі. *Вісник Львів. ун-ту. Серія «Педагогіка»*. 2008. Вип. 23. С. 141–147.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОЛОСУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ: ДОСВІД КРАЇН ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ

Мошончук Б. С.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри конституційного права України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Як зазначається у п. 57 доповіді про виборче законодавство та виборчу адміністрацію в Європі (ухвалено Венеційською Комісією на 67 пленарній сесії, 9–10 червня 2006 року) зовнішнє право голосу, наприклад, надання громадянам, що живуть за кордоном, права голосувати, є відносно новим явищем. Навіть в усталених демократіях громадянам, що проживають в іноземних державах, право голосу не надавалося аж до 1980-их років (наприклад, Федеративна Республіка Німеччина і Велика Британія) або навіть 90-х (Канада, Японія). Тим часом багато нових демократій в Європі та демократій, що розвиваються, запровадили правові положення щодо зовнішнього голосування (голосування за межами країни, заморське голосування) [1, с. 153].

Попри те, що забезпечення права голосу громадян за кордоном не набуло характеру міжнародного стандарту, України забезпечувала таку можливість на загальнодержавних виборах. Зокрема, Постановою Центральної виборчої комісії (далі – ЦВК) від 25 червня 2020 року № 118 утворено 102 закордонні виборчі дільниці на постійній основі, з яких 100 у закордонних дипломатичних установах та 2 у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України (у Демократичній Республіці Конго та Республіці Сербія, Косово) [2].

Потреба забезпечення можливості голосування за кордоном буде ще більшою після перемоги України, оскільки багато громадян були вимушено переміщені внаслідок повномасштабної агресії росії,

що водночас є й суттєвим викликом. Адже за даними порталу Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) у справах біженців станом на 1 серпня 2023 року, кількість переміщених громадян України, зафіксованих в Європі становить 5 млн. 872 тис. 700 осіб, у світі загалом – 6 млн. 231 тис. осіб [3]. Звісно у післявоєнний період необхідне здійснення ефективної політики репатріації, проте вже зараз можна припустити, що чинна модель організації виборів може бути неспроможна забезпечити право голосу суттєво більшої кількості громадян за кордоном.

В цьому контексті є корисним урахування досвіду зарубіжних країн, в тому числі тих, які проводили вибори після завершення збройних конфліктів.

Так, світова практика показує, що перші післявоєнні вибори можуть організовуватись з використанням процедур *ad hoc*, закріплених у спеціальному законі «одноразової дії», а пізніше країна може повернутись до традиційного способу організації голосування за кордоном, продовжити використовувати післявоєнні новели, як це робила Боснія і Герцеговина, або взагалі відмовитись від організації голосування за кордоном, як це зробив Афганістан у 2005 році [4, с. 57].

Водночас, якщо говорити про президентські вибори 2004 року в Афганістані, оскільки Верховний комісар ООН у справах біженців і уряди країн перебування підраховували, що приблизно 2,5 мільйона афганців перебували в Пакистані та Ірані, голосування за кордоном відбулося лише у цих двох країнах. Обмежений час та ресурси обумовили передачу процесу організації голосування за кордоном «на аутсорсинг» (було залучено міжнародні організації, зокрема, Міжнародну організацію з міграції) [5, с. 158–162]. При цьому Організація з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) у звіті за результатами президентських виборів 2004 року наголошувала, що для бюджетних та інших цілей необхідно завчасно прийняти рішення щодо того, чи дозволяти афганцям за кордоном – будь то в Ірані, Пакистані чи інших країнах – голосувати на парламентських виборах (2005 року), проте наполегливо рекомендувала не робити цього, частково через проблеми, пов'язані з розподілом виборців за межами країни між парламентськими округами [6].

Боснія та Герцеговина у післявоєнний період використовувала поштовий спосіб голосування за кордоном, який має свої ризики – насамперед порушення принципів таємного голосування та вільних виборів. Експерти International IDEA також звертають увагу, що суттєвий вплив мав перехід від пасивної системи реєстрації виборців до активної, коли кожен громадянин повинен був особисто подати заяву

на реєстрацію як виборець (це було зумовлено тим, що реєстри щодо проживання осіб велися муніципалітетами і багато записів було втрачено або знищено під час війни) [5, с. 163–167].

Постановою ЦВК від 27 вересня 2022 року № 102 стосовно голосування за кордоном наголошується, що воно завжди супроводжувалося великими чергами на виборчих дільницях, низькою явкою виборців та їх низькою мотивацією щодо участі у виборах через логістичні проблеми. Тому ЦВК пропонує передбачити можливість утворення додаткових закордонних виборчих дільниць, які існуватимуть на тимчасовій основі, при закордонній дипломатичній установі України або поза її межами [7]. З огляду на це актуальним може бути досвід виборів у Молдові 2020–2021 років.

Національним законодавством Молдови було передбачено утворення виборчих дільниць поза межами дільниць дипломатичних представництв і консульських установ (ст. 31 Виборчого кодексу Республіки Молдова [8]), яку вона використала під час президентських виборів 2020 року та позачергових парламентських виборів 2021 року. Попри те, що така практика сприяла здійсненню волевиявлення більшої кількості виборців за кордоном, мали місце й певні проблеми.

Зокрема такий підхід був використаний не у всіх країнах (наприклад, в Україні виборці з Молдови могли голосувати лише в дипломатичній установі у Києві та консульській установі в Одесі). Існували й недоліки та навіть свого роду конфлікти (сумніви щодо неупередженості ЦВК Молдови, бездіяльність щодо потенційного підвезення виборців у день голосування, судові процеси, пов'язані з утворенням закордонних виборчих дільниць, неодноразова зміна рішення щодо їхньої кількості та ін.) про які зазначено, в тому числі, у звіті ОБСЄ [9, с. 1, 2, 9, 27]. Також з інформації у відкритих джерелах складно зрозуміти особливості угод чи домовленостей між органами влади Молдови та країн перебування, що може призвести до юридичної невизначеності та стати предметом спорів.

З огляду на описаний досвід можна рекомендувати розглянути такі пропозиції щодо організації післявоєнних загальнодержавних виборів за кордоном:

- утворення додаткових місць для голосування поза межами дипломатичних установ (принаймні в країнах найбільшого перебування українських виборців);
- комунікація та укладання міжнародних договорів з країнами, де такі додаткові місця для голосування утворюватимуться;
- перехід до активної реєстрації виборців для оцінки кількості переміщених осіб зі збереженням включення до списків виборців тих осіб, які вже перебувають на консульському обліку;

- взаємодія з міжнародними організаціями, які можуть сприяти організації та проведенню виборів за кордоном;
- запровадження окремих адгос процедур (за необхідності) для організації виключно післявоєнних виборів;
- завчасна зміна виборчого законодавства та належне оприлюднення усіх рішень щодо організації голосування за кордоном (насамперед щодо утворення виборчих дільниць, приміщень або місць для голосування, процедур включення до списків виборців) для забезпечення правової визначеності та можливості реалізації права голосу якомога більшої кількості громадян.

Література:

1. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права : матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи / пер. з англ. ; за ред. Ю. Ключковського. Вид. 2-е, випр. і доповн. К., 2009. 500 с.
2. Постанова Центральної виборчої комісії «Про утворення закордонних виборчих дільниць на постійній основі» від 25 червня 2020 року № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0118359-20#n6>
3. Ukraine Refugee Situation. UNHCR. 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
4. Звіт за результатами технічної оцінки процесу організації Україною голосування за кордоном. IFES Україна. Січень 2023. URL: <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2023/07/ifes-ukraine-ocv-technical-assessment-report-d1-ukr-april-2023-v7-1.pdf>
5. Voting from Abroad. The International IDEA Handbook. 2007. P. 278. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/voting-from-abroad-the-international-idea-handbook.pdf>
6. Afghanistan, Presidential Election, 9 October 2004: Final Report with Recommendations. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/0/16835.pdf>
7. Постанова Центральної виборчої комісії «Про пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні» від 27 вересня 2022 року № 102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102359-22#Text>
8. Electoral code. Chisinau. 2021. URL: <https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Electoral%20Code%20of%20RM.pdf>
9. Moldova, Early Parliamentary Elections, 11 July 2021: Final Report. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/508979.pdf>

ПОСТАКРЕДИТАЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Нараган О. С.

*старший офіцер відділу забезпечення якості освіти
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

Статтею 25 Закону України «Про вищу освіту» встановлено, що заклад вищої освіти, який бажає акредитувати освітню програму подає до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність його освітньої програми та освітньої діяльності за такою програмою вимогам та критеріям, встановленим Положенням про акредитацію освітніх програм [1]. На даний час процедура проходження акредитації освітніх програм реалізується відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».

Відповідно до Положення про акредитацію, головною метою акредитації є: встановлення відповідності якості освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою визначеним положенням критеріям; допомога закладам вищої освіти у визначенні сильних і слабких сторін освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою; надання усім зацікавленим сторонам інформації про якість освітньої програми та освітньої діяльності за освітньою програмою; посилення довіри до вищої освіти в Україні; сприяння інтеграції українських закладів вищої освіти до Європейського простору вищої освіти [3].

Зважаючи на вищенаведене, можна сказати що основним призначенням акредитації є покращення освітньої програми, окреслення її сильних та слабких сторін, удосконалення освітньої діяльності як за конкретною освітньою програмою так і на інституційному рівні. Фактично, задля формування рекомендацій експертів Національного агентства щодо покращення якості освітньої діяльності за освітньою програмою і відбувається вся акредитаційна процедура.

Відповідно до Рекомендацій щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми, затверджених Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти від 17.11.2020

зауваження та пропозиції, сформовані під час попередніх акредитацій беруться до уваги під час перегляду освітніх програм та під час провадження освітньої діяльності загалом. Неврахування рекомендацій та зауважень експертів при попередніх акредитаціях є суттєвим недоліком за Критерієм 8 «Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми» [5].

Однак, існує ризик неякісного виконання або невиконання наданих Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти рекомендацій з різних причин. З метою мінімізації таких ризиків Національним агентством ініційовано відповідні зміни до законодавства.

Так, відповідно до Національного плану дій зовнішнього забезпечення якості вищої освіти України на період 2022–2023 рр. Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти з метою підвищення якості освітньої діяльності ініційовано розробку та врегулювання законодавством процедури і підстав постакредитаційного моніторингу. Для реалізації даної норми Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти спільно з Міністерством освіти і науки України розроблено пропозиції відповідних змін до законодавства України та подано такі пропозиції до Верховної Ради України [4].

В Законі України № 3062-IX від 02.05.2023 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти» Верховна Рада України постановляє внести зміни до Закону України «Про вищу освіту» та доповнити його нормою про проведення постакредитаційного моніторингу [2].

Закон України «Про вищу освіту» визначає що постакредитаційний моніторинг – це оцінювання органом, що прийняв рішення про акредитацію, виконання наданих за результатами акредитації рекомендацій та/або відповідності критеріям акредитації. Постакредитаційний моніторинг здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [1].

Постакредитаційний моніторинг є надзвичайно важливим етапом в удосконаленні провадження освітньої діяльності за освітньою програмою, який мінімізує ризик неякісного виконання або невиконання закладом вищої освіти наданих експертами рекомендацій, оскільки Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти в разі неякісного виконання або невиконання наданих за результатами акредитації рекомендацій та/або відповідності критеріям акредитації залишає за собою право скасувати рішення про акредитацію освітньої програми [6].

Разом з тим, слід зазначити що система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти функціонує не лише для проходження акредитації. Це інституційний комплексний інструмент, спрямований на розвиток репутаційного капіталу закладу вищої освіти, формування у ньому культури якості та доброчесності. Функціонування системи внутрішнього забезпечення якості сприяє постійному удосконаленню освітніх програм, підвищенню якості освітньої діяльності та якості освіти з урахуванням законодавства у сфері освіти, керівних документів, стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти, кращих практик, результатів постійного моніторингу інтересів стейкхолдерів.

Вважаю, що постакредитаційний моніторинг як інструмент забезпечення якості освіти буде надзвичайно дієвий, оскільки спрямованих на процес постійного вдосконалення якості освіти. Завершивши акредитацію освітньої програми заклад вищої освіти повинен переходити на новий рівень, який не дозволить нівелювати напрацювання, а навпаки, націлюватиме освітню діяльність на розвиток та удосконалення освітньої діяльності.

Постакредитаційний моніторинг можна трактувати як додаткову можливість продемонструвати процес удосконалення освітньої діяльності закладу, а також постійну та кропітку роботу гаранта освітньої програми над її постійним удосконаленням.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 13.07.2023).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти: Закон України від 02.05.2023 № 3062-IX, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3062-20#Text> (дата звернення 13.07.2023).

3. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 977 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text> (дата звернення 13.07.2023).

4. Національний план дій зовнішнього забезпечення якості вищої освіти України на період 2022–2023 рр. Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

5. Рекомендацій щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми затверджених Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти від 17.11.2020.

6. Матеріали онлайн заходу на тему «Якість вищої освіти по-європейськи: чого чекати українським університетам?», організований громадською організацією «Прогресивні» та Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти <https://www.youtube.com/watch?v=Apn7krzbYM8>

**ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОНОВЛЕННЯ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «ФІНАНСИ,
БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ»
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФІНАНСОВИХ АНАЛІТИКІВ**

Оришин Т. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

Крихівська Н. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

Зважаючи на динамічні зміни у світовій економіці, які сприяють не менш динамічним змінам на глобальному ринку праці, освітній простір України має адекватно реагувати на ці зміни. У цьому контексті розглянемо напрями наближення освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» до потреб національної економіки в умовах її відновлення та розбудови у повоєнний період. Вдосконалення освітньої програми передбачає її наповнення складовою, яка дозволить поглибити компетентності здобувачів у сфері фінансової аналітики.

Пошук напрямів вдосконалення передбачає траєкторію дослідження, яка є сукупністю взаємопов'язаних етапів. На першому етапі варто визначити сфери діяльності в сучасній економіці, де потрібні спеціалісти з фінансового аналізу.

Потреба таких фахівців виникає в різних сферах, адже вони забезпечують дослідження та оцінку фінансових даних для

розроблення обґрунтованих рішень, стратегічного планування та вирішення бізнес-проблем. Представимо перелік сфер, де фінансовий аналіз є особливо важливим з врахуванням галузей застосування, форм власності, розмірів суб'єктів господарювання:

- Корпоративні фінанси.
- Інвестиційні компанії.
- Банківська сфера.
- Страхові компанії.
- Консалтингові компанії.
- Торгівля та роздрібна торгівля.
- Технологічні компанії.
- Нерухомість та будівництво.
- Громадські організації.

Останнім часом все більше галузей визнають необхідність фінансової аналітики для досягнення успіху і сталого розвитку.

На другому етапі необхідно визначити сутність фінансової аналітики з точки зору фахового наповнення. Відтак, під фінансовою аналітикою варто розуміти професійну діяльність з дослідження, аналізу та оцінки фінансової інформації для одержання прогнозів, прийняття обґрунтованих виважених фінансових рішень, вирішення різних завдань та досягнення цілей компаній, інвесторів, фінансових установ та індивідуальних клієнтів[1]. Виокремимо основні компоненти фінансової аналітики з точки зору фахових компетенцій:

- Збір та обробка даних: фінансовий аналітик отримує фінансові дані з різних джерел, таких як фінансові звіти, бухгалтерські документи, інформація про стан ринків, макроекономічні показники тощо. Важливо правильно опрацювати і структурувати ці дані для подальшого аналізу.

- Фінансовий аналіз: це процес вивчення фінансових даних, включаючи прибутки, витрати, активи, зобов'язання та інші показники для оцінки фінансового стану підприємства, його рентабельності та ризиків.

- Бюджетування та прогнозування: фінансовий аналітик розробляє бюджети та прогнози на основі аналізу даних минулих періодів та зовнішніх факторів, що можуть вплинути на фінансовий стан компанії в майбутньому.

- Ризик-аналіз: оцінка ризиків, пов'язаних з фінансовими рішеннями, і розробка стратегій для їх зменшення або уникнення.

- Інвестиційний аналіз: аналіз інвестиційних можливостей, включаючи оцінку потенційних доходів та ризиків інвестування в цілісність компанії або проєктів.

– Фінансове моделювання: використання математичних і статистичних методів для створення моделей, що відображають фінансові процеси, визначають тренди та допомагають у прийнятті рішень.

– Звітність і комунікація: фінансовий аналітик представляє результати свого аналізу та рекомендації у зрозумілій формі для менеджменту, інвесторів та інших зацікавлених сторін.

– Стратегічне планування: розробка стратегій та планів для досягнення фінансових цілей компанії або клієнта.

Фінансовий аналітик на основі вказаних фахових компетенцій матиме високий рівень проведення експертизи у сфері фінансів, аналізу даних, економіки та інших пов'язаних галузях. Використовуючи свої знання і навички, він зможе приймати обґрунтовані фінансові рішення, що допомагатимуть організаціям і клієнтам досягати успіху та забезпечувати стабільний фінансовий стан.

Третім етапом є виокремлення дисциплін, які є обов'язковими для вивчення майбутніми фінансовими аналітиками враховуючи досвід світових закладів вищої освіти (ЗВО).

Підходи до навчання можуть відрізнятись в залежності від ЗВО, але є перелік обов'язкових дисциплін, які зазвичай входять до навчальних планів та програм:

- Фінансовий аналіз та звітність.
- Економіка.
- Бухгалтерський облік.
- Фінансовий менеджмент.
- Корпоративні фінанси.
- Статистика і кількісні методи.
- Прикладний фінансовий аналіз.
- Управління фінансовими ризиками.

Ці дисципліни здатні забезпечити отримання фахових компетенцій та глибоких знань у сфері фінансового аналізу, і, відповідно, підготуватися до викликів, що виникають у професійній діяльності фінансового аналітика.

Четвертим етапом удосконалення освітньої програми є її наповнення освітніми компонентами прикладного характеру, тобто набуття навичок роботи з комп'ютерними системами, які допомагають у структуруванні та первинному аналізі даних.

Наведемо приклади комп'ютерних систем і програм, що використовують для збору, обробки та аналізу фінансової інформації:

- Електронні таблиці (Microsoft, Excel).
- Фінансові інформаційні системи (Bloomberg, Reuters).

- Фінансові платформи для аналізу даних (Tableau, Power BI).
- Бухгалтерські програми (QuickBooks, Sage, Xero).
- Бази даних (SQL, Access).
- Статистичні пакети (R, Python).
- ERP та CRM системи (Microsoft Dynamics 365; SAP ERP; IT-Enterprise; BAS ERP).

Освоєння цих комп'ютерних систем і програм дозволить фінансовим аналітикам в повній мірі застосовувати досягнення сучасних комп'ютерних технологій у своїй професійній діяльності, що зробить прийняті ними фінансові рішення або надані рекомендації більш обґрунтованими, а результати оцінки фінансових показників та фінансового стану загалом більш достовірними та наглядними.

Отже, можемо стверджувати, що забезпечення національної економіки фахівцями у різних сферах діяльності та з відповідним набором компетентності повинно відповідати потребам ринку праці та вимогам часу. Запропоновані етапи освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» дозволять реалізувати на практиці поставлені завдання щодо наближення освітнього процесу до запитів роботодавців, здобувачів та інших зацікавлених осіб.

Література:

1. Coursera. WhatIs a FinancialAnalyst? (+ HowtoBecomeOne). URL: <https://www.coursera.org/articles/financial-analyst> (retrieved August 08, 2023).

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У СТРЕСОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Орлов Ю. В.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1*

*Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Україна твердо стала на шлях входження до цивілізаційної сім'ї європейських народів. Саме так: стала на шлях твердо, зафіксувавши це на рівні суспільного договору, в Основному законі. І саме так:

тільки-но входить до цього цивілізаційного осередку. Як би кому не хотілося б – український народ в чергове підтвердив своє ціннісно-мотиваційне, стилістичне, стратегічне та проєктне устремління на Захід. Як би кому не хотілося б – ця маніфестація, нехай і трагічна, жертвна, з щирою, по-християнськи відвертою вірою, натхненням і практикою, все ще є маніфестацією. Однак саме в такій маніфестації, як виявляється, більше життя і надії на умайбутнення української нації, аніж в інфернальних потугах й гонах архаїчної квазіімперії. У гнучкому, що хитається від кожного пориву вітру, молодому стеблі більше життєздатності, аніж у твердому, сухому стовбурі старого дерева. І це підтверджується всієї етіологією становлення української політичної нації. Так, вона молода. Так, тільки-но почала не стільки навіть раціонально артикулювати, пояснювати, скільки відчувати, ідентифікувати себе, виокремлювати з-поміж похмурих обличч тюрми народів після відходу в історичне небуття «комуно-соціалістичної Атлантиди». І знову на її неокріпле тло випадає випробовування рефлексією та контрфлексією війни.

Слід бути свідомими того, що українська політична нація, як щоденний плебісцит, як майже платонівська політія, принаймні у своїй претензійності, заявила про себе ніяк не раніше ХХ століття. Що є головним для нації, провідним націєтворчим фактором? Інтелектуальна еліта! Чи існувала така, як державницько-самостійна креація, в українському сегменті Гартленду? Очевидно – ні. На початок ХХ ст., в період національно-визвольних змагань, більше 90% населення українських земель складало селянство. На початку ХХ ст. загальноєвропейська модернізація ще майже не дісталася цих територій, принаймні його корінного населення. Це не могло не сказатися на показниках ідентичності домінуючого неграмотного населення. У 1918 р. анонімний британський агент в Україні доносив військовому міністерству про настрої серед місцевого селянства: «Коли спитати простого селянина в Україні про його національність, він відповість, що він православний; коли ж заставити його сказати, є він великоросом, поляком чи українцем, він відповість, що він селянин; якщо ж допитуватися, якою мовою він розмовляє, то він скаже, що розмовляє «тутешою мовою»... Він попросту не думає про свою національність у тих поняттях, що інтелігенція» [1, с. 34].

Тож, чи могли політичні еліти періоду національно-визвольних змагань робити ставку у державотворчому процесі на корінне населення? Питання риторичне. І хоча звучання голосів М. Грушевського, П. Скоропадського, В. Винниченка, С. Петрлюри, Н. Махна були виразними, знаковими у нашій локальності, значущими для розуміння повноти й етапності генези державного будівництва, тим

не менш не можна визнати й того, що всі вони не були і не могли бути зорієнтованими на процеси політичної незалежності та самостійництва. Так чи інакше, але реалізовані ними проекти були інтеграційними, чи-то проєвропейськими (протекторат Німеччини, Польщі), чи-то проросійськими (автономія у складі федерації під проводом Москви, чого, зрештою, номінально і домоглися). Отже, *закономірним* є пізній вихід з лона імперії та проголошення власної незалежності. До цього мала дозріти інтелектуальна еліта (в тому числі й зокрема, в постатях шестидесятників), спертися на корінний плебс. Частково цього вдалося досягти на межі «короткого» ХХ ст. Й донині цей процес триває, процес витворення інтелектуальної еліти та широкого соціального запиту на націю у його (запиті) протиставленні із фронтірністю. Й інакшого шляху в досягненні цієї мети, окрім зміцнення та розвитку інститутів соціальної пам'яті, шкіл та університетів, немає.

Саме тому, після дещо розлогої, але, вважаємо, доречної інтродукції, ми можемо сказати: університети – основа націєтворчого процесу. Дійсно: коли занепадають університети – занепадають держави. В ситуації ж війни, університетське середовище, вища шкода має зайняти позицію «айкідо», змусивши травму війни, стресовий клімат, кадровий «голод» та клієнтський норов працювати на зміцнення інтелектуальної платформи української політичної нації. Тобто не стейкхолдери мають *диктувати* університетам замовлення (виключно утилітарна логіка, що не працює для України у секторі гуманітарної освіти, в т. ч. юридичної. В основі цивілізацій – неутилітарні мотивації. Україна ж має відбутися, означитись у складі європейської цивілізації із власною аутентичністю, без повторів сценаріїв початку ХХ ст.!) Навпаки – університети мають формувати стейкхолдерів! Такою є логіка історичного, державотворчого процесу. І тільки так убивчий технологічно-утилітарний планетарний тренд можна підкорити гуманістичній перспективі.

Таким чином, є доречність та нагода тезово перерахувати деякі значущі, з нашої перспективи, аспекти університетського освітнього процесу в умовах воєнної стресогенності.

1. Фактори дестабілізації освітнього процесу у стресовому середовищі.

Передусім, сама *війна є комплексним дестабілізуючим фактором*. І мова навіть не про інституціональну стійкість закладів вищої освіти. Мова про особистісний зріз війни у масштабі здобувача вищої освіти. Війна – це криза, яка, втім, не визначає, у який саме бік відбудеться переосмислення власних потреб. Певна кількість людей може це зробити таким чином, щоб стати більш збалансованими, гармонійними. А інші можуть напрацювати дезадаптивні моделі

поведінки і травматичний досвід [2, с. 46]. Таким чином, адміністраціям та науково-педагогічним працівникам у закладах вищої освіти доводиться мати справу з амбівалентністю освітнього середовища. Найпроблематичнішим є тривожно-травматичний сегмент, що агресує колектив, часто проявляє аутодеструктивні тенденції, що абсолютно точно негативно позначаються на якості навчання.

Крім того, потужну дезадаптивну властивість має *фактор переміщеного становища*. Йдеться про соціальну дезорієнтацію, втрату або послаблення соціальних зв'язків, звичного життєвого простору здобувачами освіти. Посилює цей ефект знищене чи зруйноване майно, вбиті чи поранені близькі особи, значна фізична відстань, емоційні «гойдалки», тривожність.

Комплекс вини, пов'язаний з фізично-бойовою особистою пасивністю в умовах збройного протистояння, що здебільшого спостерігається у здобувачів освіти чоловічої статі старших курсів навчання закладів вищої освіти. Принагідно зауважимо, що у закладах вищої освіти системи МВС таку спраглисть до активної участі у відсічі збройній агресії вдавалося і вдається реалізувати через залучення курсантів старших курсів (з переведенням на заочну форму навчання через механізми академічної мобільності) до складу об'єднаної штурмової бригади «Лють» (у статусі міжрегіонального територіального органу Національної поліції – Департаменту поліції особливого призначення «Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють» [3]). В той же час, такої освітньо-інституціоналізованої можливості у здобувачів закладів вищої освіти МОН України, приватних закладах, немає. Тай й легкодухість, зрозуміла з огляду на вік і загалом, людську природу, тих таки «носіїв погонів» не може не позначатися на емоційному кліматі локального освітнього середовища.

Посттравматичні стресові розлади у здобувачів освіти, що є наслідками пережитих ситуацій близькості бойових дій, наслідків застосування зброї.

ПТСР здобувачів освіти (в тій чи іншій мірі).

2. Опорні точки стабілізації освітнього середовища.

Інституціоналізація в межах закладів вищої освіти психологічної підтримки, допомоги. Важливим є чинник популяризації та доступності психологічної допомоги, вчасного її надання особам з числа груп ризиків (батьки залишилися на окупованих територіях, внутрішньосімейний конфлікт з приводу оцінки причин війни; особи з ПТСР тощо).

Формування та/або зміцнення національної ідентичності через структури соціальної діяльності в межах освітнього процесу.

Виняткового значення набуває інститут кураторства. Існує багато людей, які тільки 24 лютого минулого року точно визначилися, що вони українці. Це значить, що вже у їхній підсвідомості було відчуття, «де моя зграя, а де – ворожа». Стрес і активізація окситоцинових систем спровокували їх це усвідомити. Та це відчуття може зникнути чи значно зменшитися після зниження рівня стресу, появи інших завдань і прагнень та виникнення інших процесів у голові. Навіть зараз проблема окситоцинової системи полягає в тому, що, з одного боку, вона провокує нас до пошуку близькості та взаємної підтримки, але з іншого – підвищує агресивність. По суті, вона провокує нас шукати ворога. І якщо ті, хто на передовій, чітко розуміють, де ворог, і виплескують агресію у його бік, то інші можуть почати агресувати на близьких або тих, хто просто опинився поруч [2, с. 46]. В цих умовах задача куратора та педагога – перенаправлення агресивної енергії, сприяння її артикуляції та веторизації у категоріях національної ідентичності та державотворчого процесу.

Блокування ресентименту, ставка на творче начало української ментальності в освітньому середовищі.

Література:

1. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К. : Портал, 2021. 432 с.
2. Чорноморець П. Точка отримання ресурсу. *Колесо життя*. 2023. № 144. С. 44–47.
3. Про утворення територіального органу Національної поліції : постанова Кабінету Міністрів України від 13.01.2023 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення : 27.07.2023)

ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пасечник А. М.

кандидат медичних наук,

доцент кафедри хірургічної стоматології

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

24 лютого 2022 року було затверджено указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [1]. З цього моменту з'явилася необхідність реформування системи освіти задля адаптування її до нових потреб суспільства.

З початком широкомасштабної війни з російською федерацією більшість закладів освіти перейшли до дистанційної освіти. Тобто відбулася цифровізація населення. Заклади освіти розробили конспекти лекцій, методичні посібники, відео- презентації та інше і виклали на різних платформах, таких як: moodle, Prometheus, ed-era та багато інших. Тобто кожен студент, де б він не знаходився територіально має доступ до занять, тобто до інформації.

Однак постає питання того, що не всі професії можливо опанувати дистанційно. Наприклад, лікарі потребують очного навчання. Пропонуємо розробити додатки до VR-окулярів, щоб кожен медик зміг у режимі віртуальної реальності вчитися на фантомах.

В умовах воєнного стану постає питання психічного здоров'я освітян. Тому проект Першої леді України Олени Зеленської «Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки» [2] – є вкрай важливою.

Наріжним каменем наразі залишається питання безпеки наших здобувачів освіти. Потрібно створення бомбосховищ, котрі відповідають державно-будівельним нормам будівництва. Тобто повинні мати: «...2 виходи, повинна бути система вентиляції, система резервуару з водою, повинно бути прописано на якій період та скільки людей може прийняти бомбосховище» [3].

Якого ж вектору дотримується освіта в Україні в умовах воєнного стану? Міністр освіти і науки Оксен Лісовий наголосив «поновлення повноцінного очного навчання там, де це можливо є найважливішим, що потрібно зробити на шляху до подолання освітніх втрат в Україні» [4].

Література:

1. Закон України «Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні"». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 26.07.2023).
2. Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. URL: <https://uhsp.edu.ua/universytet/struktura/pidrozdily-univerystetu/psychologo-medyko-pedagogichna-konsultatsiia/naczionalna-programa-psyhichnogo-zdorovya-ta-psyhosoczialnoyi-pidtrymky/> (дата звернення: 26.07.2023).
3. Експерт про вимоги та стан бомбосховищ: на паркінг вас можуть і не пустити, і будуть цілком праві. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/publication/2030378-ekspert-pro-vimogi-ta-stan-bomboskhovisch-na-parking-vas-mozhut-i-ne-pustiti-i-budut-tsilkom-pravi> (дата звернення: 26.07.2023).
4. Поновлення повноцінного навчання є найважливішим, – міністр. URL: <https://osvita.ua/school/89104/>

НОВІТНІ ВИКЛИКИ АКАДЕМІЧНІЙ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Пасечник О. В.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри хірургічної стоматології
Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна*

Перш за все – потрібно визначити що таке «академічна доброчесність?» Згідно з законодавством України, а саме Закон України «Про академічну доброчесність»: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил провадження академічної діяльності, які є обов'язковими для всіх учасників (суб'єктів) такої діяльності та спрямовані на забезпечення довіри до результатів навчання, досліджень та творчості» [1].

Тобто як ми бачимо, то академічна доброчесність -це не тільки академічний плагіат. Такими порушеннями може фабрикація, фальсифікація, обман, самоплагіат [2]. В Україні існує безліч різних електронних ресурсів для перевірки результатів наукової діяльності на виявлення порушення академічної доброчесності.

Але що робити з новітніми технологіями? Як можливо перевірити, що студент чи науковець написав роботу сам, а не за допомогою штучного інтелекту? Саме з виходом програми ChatGPT 3 з'явився новий вид порушення етичних принципів академічної діяльності. Студенти за допомогою чат-боту Chat GPT можуть за декілька хвилин створити есе, розв'язати математичні задачі. Тобто наразі постає питання виявлення застосування такої програми.

Пропонуємо розробити серію вебінарів для студентів та викладачів, котрі познайомлять з функціоналом данної програми. За допомогою ChatGPT можливо вивчити різні мови, знайти пояснення на цікаве питання, допомогти підготуватися до лекції чи семінару. Тобто розширити «горизонти» навчання. Також необхідно впровадити елементи штучного інтелекту у освітній процес.

Література:

1. Закон України Про академічну доброчесність. Додаток 3 до протоколу від 30.08.2022 №13(18).URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA-3.-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%97%D0%A3-%D0%9F%D1%80%D0%BE-%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%83-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%8C2022.pdf (дата звернення: 26.07.2023).

2. Про освіту : Закон України від 5 вер.2017 р. No 2145-VIII: станом на 28 травня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>(дата звернення:29.04.2023).

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСВІТЯН В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пасечник О. В.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Життя в Україні розділилося на до 24 лютого 2022 року та після цієї дати (було затверджено указ Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" [1]). Війна торкнулася усіх сфер соціального життя. З'явилися нові виклики і випробування для студентів та викладачів. Один з них – це постійна емоційна напруга через загрозу обстрілів з боку ворога (Російської Федерації).

Через постійний стрес, напругу, знервованість багато освітян відчувають постійну втому. Частина українців втратили своїх домівки і стали внутрішніми переселенцями. Тобто багато людей повинні починати життя заново. Збільшився рівень депресій, страху перед майбутнім.

З кожним днем гинуть наші громадяни. Значна кількість комбатантів повертаються у громадянське суспільство з анатомічними вадами і їм потрібна не тільки фізична, але й психологічна реабілітація.

І кожен з цих українців чи є студентом чи викладачем або потенційно можуть бути студентами чи викладачами.

Перша леді України – Олена Зеленська запровадила вкрай важливу програму для вирішення питання щодо психічного здоров'я громадян. Це програма: «Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки» [2]. Мета цієї програми: «створити власну, українську модель системи психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, яка вбере найкращі світові й вітчизняні практики. Серед завдань – побудувати ефективну систему якісних і доступних послуг із психічного здоров'я, щоб ними міг скористатися кожен, хто їх потребує» [3].

Одним з напрямків цієї програми – це створення телефонної служби підтримки людей. Тобто кожен українець, котрий потребує психічної допомоги може звернутися по телефону до фахівця і йому буде надана кваліфікована допомога.

Вважаємо, що психічне здоров'я освітян – є вкрай важливою темою і пропонуємо запровадити в університетах годину психологічного розвантаження.

Література:

1. Закон України «Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні"» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

2. Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки URL: <https://uhsp.edu.ua/universitytet/struktura/pidrozdzily-universitytetu/psychologo-medyko-pedagogichna-konsultatsiia/nacjonalna-programa-psyhichnogo-zdorovya-ta-psyhosocialnoyi-pidtrymky/> (дата звернення: 10.08.2023).

3. Зеленська розповіла про цьогорічну роботу Національної програми психічного здоров'я URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3642476-zelenska-rozpovila-pro-cogoricnu-robotu-nacionalnoi-programi-psyhichnogo-zdorova.html> (дата звернення: 10.08.2023).

СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: УПРАВЛІННЯ ТА ЕКСПЕРТИЗА»

Пасічник Н. О.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри математики та методики її навчання
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Ріжняк Р. Я.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри математики та методики її навчання
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Однією з стратегій навчання є намагання якомога більше, глибше, ширше розкривати й задіювати сутнісні сили людини. Досконала у статичному розумінні схема навчання не дозволяє повною мірою розкривати ці сили, а отже – затримує розвиток особистості студента. В цьому полягає чи не головний недолік традиційного навчання.

Традиційно-консервативне навчання забезпечує активність, самовизначення, самореалізацію й відповідальність (головні характеристики розвитку особистості) студента у межах створеної й досконалої в статичному розумінні системи навчання, що не дає можливості відчутти майбутньому фахівцю реальне життя суспільства. Смыслово-семантичний простір, що створює для студента традиційно-консервативна система навчання, формує тільки окремі властивості особистості й не надає належної свободи для розвитку особистості загалом, для її самовизначення й самореалізації.

Інноваційність навчання передбачає порушення такої статичної досконалості системи навчання, введення в неї нових активаторів, що викликає порушення стійкості, звичності, прогнозованості, типовості ситуацій тощо [4]. Тому інновації зв'язані з певним ризиком, непрогнозованістю результатів навчання, нетиповістю ситуацій, що й утруднює їхнє впровадження в навчальний процес.

Інноваційне навчання студентів передбачає такі методи й форми навчання як ділова гра, дискусія, диспут, лекція-роздум, створення проєктів, доповіді власних наукових результатів тощо. Важливим у навчанні магістрів є використання інформаційно-комп'ютерних технологій, науково-дослідницький характер навчання, інтерактивні методи навчання, метод проєктів. Особливо актуальним це є для підготовки магістрів освітньої програми «Організація освітнього процесу: управління та експертиза» (далі у тексті – «ООП») спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Педагогічні дисципліни в контексті підготовки магістрів за освітньою програмою «ООП» спираються на фахові дисципліни, піддаючи дидактичній обробці зміст діяльності із засвоєння дисциплін, що розкривають особливості управлінської та експертної діяльності в галузі освіти, на педагогіку, психологію, логіку, філософію, кібернетику, узагальнений педагогічний досвід. Відомо, що традиційна схема викладання педагогічних дисциплін для магістрантів педагогічних спеціальностей включає в себе відомості про систему освіти в Україні, психолого-дидактичні основи процесу навчання, загальну характеристику навчальних занять, методичного забезпечення та технологій навчання, аналіз загальних методів управління якістю навчання та опис особливостей методології наукових досліджень (рис. 1). Педагогічні дисципліни покликані сформувати у студентів як загально-педагогічні знання, так і особливості окремих технологій навчання та навчальної діяльності. Важливим є розуміння магістрантами того, що кожна дисципліна формує власний «жанр мислення». Важливим для розвитку особистості студентів є спілкування викладача зі студентами та між самими студентами.

Від того, які форми спілкування зі студентами вибирає викладач, багато в чому залежать і методи та форми навчання дисциплін в системі підготовки магістрів.

Рис. 1. Схема викладання педагогічних дисциплін

Викладання педагогічних дисциплін для магістрів освітньої програми «ООП» має з погляду інноваційності такі особливості.

1. Педагогічні дисципліни у системі підготовки магістрів освітньої програми «ООП» інтегрують знання різних предметів циклу психолого-педагогічних дисциплін, а також дисциплін, що розкривають особливості управлінської та експертної діяльності в галузі освіти. Процес інтеграції знань різних дисциплін – це не просто еkleктична сума знань різних дисциплін, а нові інтегративні знання, тобто міждисциплінарні знання й відповідні уміння.

2. Педагогічні дисципліни покликані допомогти магістрантам усвідомити роль дисциплін з управлінської та експертної діяльності в галузі освіти у формуванні майбутнього фахівця. Адже кожна дисципліна володіє визначеними поняттями й співвідношеннями між ними, має власну мову й тим самим створює специфічний смислово-семантичний простір можливостей для відображення реальності свідомістю суб'єкта навчання у вигляді моделей, створених за правилами відповідної дисципліни.

3. Поруч з процесами диференціації знань педагогічні дисципліни повинні забезпечити розуміння й усвідомлення студентами процесів інтеграції знань не тільки фахових предметів, а й предметів психолого-педагогічного циклу. Саме на заняттях з педагогічних дисциплін потрібно сформулювати у магістрантів критичне ставлення до технологій,

методів, способів, форм навчання з тим, щоб вони могли усвідомити необхідність їхнього застосування з метою більш повної реалізації дидактичних завдань. Слід пояснити неоднозначність визначення наведених (і не тільки наведених) понять у науковій літературі та вказати на їх сприймання науковою спільнотою в парадигмальному розумінні.

4. Особливо потрібно відзначити роль цифрових та дистанційних технологій як засобів навчання при вивченні фахових дисциплін, які допомагають всебічно реалізувати принципи дидактики. Важливо, щоб на заняттях розглядалися не просто цифрові технології, а їх можливості для забезпечення розв'язування тих чи інших дидактичних (чи практичних) завдань, реалізації тих чи інших дидактичних принципів. При цьому потрібно моделювати відповідні проблемні ситуації. Використовуючи певні можливості цифрових технологій для розв'язування певної навчальної проблеми, студентам потрібно чітко уявити, які переваги дає таке використання та які нові проблеми створюються при цьому. Тільки такий критичний аналіз дозволить вірно «відібрати» необхідні засоби для реалізації цілей навчання, навчальної чи виробничої діяльності.

5. Важливою проблемою професійної підготовки майбутніх фахівців є висвітлення філософських питань на заняттях з педагогічних дисциплін та формування в них методологічних знань, методологічної культури, методологічного мислення як важливих аспектів фундаменталізації професійної підготовки магістрів освітньої програми «ООП».

6. Сучасне ефективне навчання неможливе без науково-дослідницького аспекту діяльності магістрантів [6]. Науково-дослідна робота магістрантів передбачає самостійну розробку та реалізацію проекту власної діяльності, застосування при цьому знань, умінь і навичок, які отримані при навчанні різних фахових дисциплін. Наукова робота студентів у вигляді виконання певних проектів формує самостійність дослідника, відповідальність, активність, ініціативність, творчість, наполегливість, пошук нового, дозволяє розкрити й реалізувати ті грані особистості, які під час традиційного вивчення математичних дисциплін розкриваються неповністю. Науково-дослідна робота дозволяє покращити не лише фахову підготовку магістрів, а й формування їх особистісних якостей.

7. Важливо, щоб студенти відчули ритм наукового життя, ритм розвитку науки. Одним з виявлень розвитку педагогіки як науки є формування в ній нових дидактичних принципів освіти: системність навчання, комп'ютеризація навчального процесу, фундаментальність професійної підготовки фахівця, інтеграція знань, гуманізація та гуманітаризація навчального процесу, формування особистості

майбутнього фахівця тощо [1; 2; 3; 5]. Саме формування й розвиток наведених дидактичних принципів, наповнення їх сучасним змістом є одним з пріоритетних напрямків розвитку сучасного тлумачення педагогічних дисциплін.

Розв'язування наведених проблем вимагає від студентів творчості, активності, елементів наукового дослідження, знань, що не завжди явним чином входять до програми та відображені в підручниках, додаткового оволодіння цифровими технологіями та їх можливостями щодо розв'язування навчальних задач.

Наведені вище проблеми та особливості реалізації інноваційного підходу до концепції визначення змісту курсів педагогічних дисциплін досить складно формально та детально описати в навчальних програмах (передбачити певними нормами). Ці проблеми як у постановці, так і в розв'язуванні носять творчий характер і тому їх зміст багато в чому визначається викладачем.

Література:

1. Гончаренко С. У. Фундаменталізація освіти як дидактичний принцип. *Шлях освіти*. 2008. 1(4). С. 3–6.
2. Гончаренко С. У., Кушнір В. А., Кушнір Г. А. Методологічні знання як виявлення фундаменталізації професійної підготовки вчителя. *Шлях освіти*. 2007. 3(45). С. 2–8.
3. Гончаренко С. У., Кушнір В. А., Кушнір Г. А. Фундаментальність знань учителя як новий виклик суспільства. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2007. 3. С. 2–8.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ, Академвидав, 2004. 352 с.
5. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект. Кіровоград, КДПУ ім. В. Винниченка. 2001. 345 с.
6. Pasichnyk N., Rizhniak R., Krasnoshchok I., Botuzova Yu., Akbаш K. Construction of Theoretical Model for Sustainable Development in Future Mathematical Teachers of Higher Education. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. 8(5). 2079–2089, <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.080546>

БІОМЕХАНІЧНІ АСПЕКТИ В ОРТОПЕДАГОГІЦІ

Петренко Ю. О.

кандидат біологічних наук,

*доцент кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Майбутній фахівець ортопедагог має оволодіти методиками реабілітації дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату та комбінованими порушеннями розвитку. Це вимагає відповідної спрямованості змісту освіти та створення відповідних умов для опанування сучасними технологіями розвитку [3, 4].

Основним напрямком корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми, які мають порушення функцій опорно-рухового апарату є їх психофізичний розвиток, який дозволить сформувати компенсаційні способи діяльності та життєво важливі компетенції [4].

Освітньо-професійну програму за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціалізації 016.03 «Ортопедагогіка» з підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти України розроблено на основі Стандарту, затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2020 р. № 799.

Обов'язкові освітні компоненти програми розподілені за циклами – цикл загальної підготовки, цикл професійної підготовки. Подібний розподіл зберігається і для вибіркових навчальних дисциплін. Програмою передбачено три види практик: навчальна, педагогічна та фахова, метою яких є набуття практичного досвіду з корекції і компенсації порушень психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами різних вікових груп.

Одним із освітніх компонентів циклу професійної підготовки є біологічні основи ортопедагогіки, який включає модуль біомеханіки. Цей навчальний модуль забезпечує практичне і теоретичне опанування студентами знаннями та вміннями необхідними для проведення біомеханічного аналізу рухових дій осіб з порушенням функцій опорно-рухового апарату у закладах спеціальної та інклюзивної освіти.

Основною метою біомеханічного аналізу є визначення оптимального варіанту виконання рухів, рухових дій. Для цього використовують кінематичні та динамічні характеристики руху, які дозволяють оцінити геометрію рухів та їх зміни в часі як без урахування діючих сил, так і при взаємодії з іншими тілами. При цьому

розглядаються: діючі сили, положення центру мас тіла людини та її окремих ланок, положення центру об'єму тіла людини, величина питомої ваги тіла людини, стан площі опори, вид рівноваги, умови збереження рівноваги тіла та ступінь її стійкості [1].

Проведення біомеханічного аналізу рухових дій в ортопедагогіці взаємопов'язано з анатомічною характеристикою положення або руху тіла.

Анатомічний аналіз положень та рухів тіла людини доцільно проводити у певній послідовності: 1) морфологія положення чи руху тіла включає загальну характеристику, поділ на окремі фази та їх аналіз; 2) характеристика роботи рухового апарату визначає напрям рівнодійного м'яза (групи м'язів) відносно осі обертання суглобу; режим роботи м'язів; 3) оцінка механізму зовнішнього дихання, стану систем забезпечення та регулювання рухів; 4) визначення впливу положень або рухів тіла на організм людини (кісткова система, рухливість у суглобах, розвиток м'язів, постава тіла, стан стопи, а також на інші органи та системи) [1, 2].

Таким чином, анатомічний аналіз положень і рухів людини, а також виконуваних фізичних вправ повинен сприяти оптимізації методів фізичного впливу на організм людини (у тому числі з лікувальною метою та в інтересах реабілітації), допомагати розробці методичних рекомендацій для більш ефективного та економічного використання резервних можливостей організму, сприяти вдосконаленню рухової техніки та гармонійному розвитку організму людини.

Отже, на основі аналізу роботи рухового апарату можна зробити висновок про те, який вплив з біологічної і педагогічної точок зору здійснює рух на організм людини. Даний підхід до аналізу рухових дій дає можливість забезпечити програмні результати навчання (РН 2 – 6, 8, 10) відповідно до Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Література:

1. Кашуба В. О., Попадюха Ю. А. Біомеханіка просторової організації тіла людини: сучасні методи та засоби діагностики і відновлення порушень. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. 768 с.

2. Лапутін А. М., Носко В. О. Біомеханічні основи техніки фізичних вправ. Київ : Науковий світ, 2001. 201 с.

3. Шевцов А. Г. Обґрунтування ортопедагогіки. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна*. 2012. С. 274–284.

4. Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології : монографія. Київ : «МП Леся», 2009. 483 с.

ЗНАННЯ Й НАВИЧКИ З ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ЯК ВАЖЛИВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА І ЦИВІЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Петрушка Т. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Петрушка К. І.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри екології та збалансованого природокористування
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Ефективність господарської діяльності значною мірою залежить від рівня кваліфікації менеджерів та економістів підприємств [1, с. 140–142; 2, с. 115–117]. Своєю чергою, цей рівень визначається наявними у цих категорій працівників обсягами компетентностей. Ці компетентності повинні, серед іншого, надавати менеджерам та економістам суб'єктів господарювання можливості розробляти, ухвалювати та реалізовувати обґрунтовані та ефективні господарські рішення [3, с. 268; 4, с. 93–94].

Однак, зазначені можливості повинні бути наявними і у фахівців із технічних питань, зокрема у фахівців з будівництва та цивільної інженерії, сферою діяльністю яких є процеси проєктування, створення, експлуатації, зберігання та реконструкції будівель та інженерних споруд [5, с. 218–219]. Ефективне провадження цих процесів є неможливим без глибоких знань та належних навичок з економіки та управління, які відіграють важливу роль поряд з іншими компетентностями фахівців зазначеної спеціальності [6, с. 104–106; 7, с. 621].

Розглядаючи сукупність знань з питань економіки та управління, якими повинні володіти фахівці, які здійснюють трудову діяльність у сфері будівництва та цивільної інженерії, варто виділити знання: основ економічного управління будівельними підприємствами та іншими суб'єктами, що беруть участь у перебігу процесів проєктування, спорудження та експлуатації об'єктів, управління конкурентоспроможністю цих суб'єктів, управління їх ресурсним забезпеченням, проєктами та програмами їхнього розвитку; закономірностей економічних процесів, які відбуваються у діяльності будівельних

підприємств та інших суб'єктів, що беруть участь у перебігу процесів проєктування, спорудження та експлуатації об'єктів, економічного механізму цих суб'єктів та організаційного забезпечення їхнього функціонування, сучасних технологій та методів економічного управління, стилів керівництва, параметрів та факторів внутрішнього і зовнішнього середовища цих суб'єктів; принципів економічного аналізу будівельного виробництва та підприємств будівельної індустрії, методів планування їх діяльності; нормативно-правового забезпечення господарської діяльності; основ економіки та управління проєктами виробництва будівельних конструкцій, виробів і матеріалів, управління проєктами в галузі послуг з проєктування будівельних конструкцій, мереж та споруд, монтажу, ремонту, утриманню та експлуатації будівель і інженерних систем.

Стосовно основних вмінь з економіки та управління, які повинні демонструвати фахівці, що здійснюють трудову діяльність у сфері будівництва та цивільної інженерії, то до цих вмінь варто віднести, насамперед, такі: інтегрувати та застосовувати одержані теоретичні знання на практиці для економічного обґрунтування стратегічних та оперативних управлінських рішень на будівельних підприємствах та у діяльності інших осіб, що беруть участь у перебігу процесів проєктування, спорудження та експлуатації об'єктів; приймати рішення щодо управління активами, ресурсами, проєктами і програмами розвитку будівельних підприємств та інших суб'єктів господарювання на основі використання сучасних програмних продуктів та інформаційно-комунікаційних технологій; оцінювати рівень конкурентоспроможності будівельних підприємств та інших суб'єктів господарювання, розробляти та економічно обґрунтовувати програму заходів щодо його підвищення; обґрунтовувати вибір джерел та механізмів фінансування різних видів і сфер господарської діяльності; визначати вартість та ціну будівельної продукції в сучасних ринкових умовах, здійснювати економічний аналіз господарської діяльності та розробляти інвестиційні проєкти у будівництві з використанням програмних продуктів; розробляти та обґрунтовувати заходи щодо управління фінансово-економічною безпекою будівельних підприємств та інших осіб, що беруть участь у перебігу процесів проєктування, спорудження та експлуатації об'єктів.

Одержання перелічених видів знань та навичок може та повинно бути забезпечено шляхом викладання освітніх компонентів економічного та управлінського спрямування тим здобувачам вищої освіти, що проходять підготовку як майбутні фахівці у сфері будівництва та цивільної інженерії. При цьому важливо, щоб таке викладання відбувалося як на бакалаврському, так і магістерському

рівнях вищої освіти. Окрім того, закріпленню знань та навичок з економіки та управління майбутніми фахівцями у сфері будівництва та цивільної інженерії сприяє виділення у структурі кваліфікаційних випускних робіт їх економічної частини.

Отже, при розробленні освітніх програм підготовки фахівців у сфері будівництва та цивільної інженерії необхідно передбачати надання широкого спектру знань та навичок з економіки та управління. Зазначені знання та навички дозволяють цим фахівцям отримати низку додаткових можливостей щодо реалізації свого трудового потенціалу, зокрема здатність організовувати виробничо-комерційну діяльність з проектування, будівництва, ремонту та реконструкції, утримання та експлуатації будівель, споруд та прилеглих територій. Тому фахівці у сфері будівництва та цивільної інженерії, які є озброєними достатніми знаннями та навичками з економіки та управління, будуть характеризуватися більш високою конкурентоспроможністю на ринку трудових ресурсів відповідної спеціалізації.

Література:

1. Кліпа Ю. В. Актуалізація компетентнісного підходу у професійній освіті майбутніх економістів-підприємців. *Вісник Університету банківської справи*. 2018. № 1(31). С. 139–146.
2. Довгань Л.С., Пермінова В.О. Роль компетенцій в системі управління персоналом. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. Вип. 20, ч. 1. С. 113–121.
3. Костриченко В. Формування компетенції фахівця з економіки підприємства на основі обґрунтування господарських рішень. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 1.1. С. 268.
4. Козир І., Письменна М. Компетентність менеджерів як фактор успіху туристичного підприємства в ринковому середовищі. *Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Збірник наукових праць (м. Кропивницький, 5–6 квітня 2018 року). Кропивницький, 2018. С. 92–100.
5. Лавінда С.Д. До визначення поняття професійно-комунікативна компетентність майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 56–57 (109–110). С. 217–223.
6. Дубініна Н. Розвиток професійних компетенцій майбутніх фахівців інженерно-будівельної справи засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 7(25). С. 103–112.

7. Постернак І. М., Постернак С. О. Формування професійних компетентностей керуючих нерухомістю у майбутніх фахівців з будівництва. *Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства: збірник тез І Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 9 листопада 2018 р). Чернігів, 2018. С. 620–622.

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ПРАВНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Попов Г. В.

*доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Академія адвокатури України
м. Київ, Україна*

Відповідно до ст. 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Протягом 2022–2023 років розвиток національного законодавства став дуже динамічним, що інколи призводить до створення недосконалих механізмів захисту прав та інтересів військово-службовців і членів їх сімей.

Одним з головних викликів для правників в сучасних умовах є відсутність напрацьованих механізмів роботи у справах такої категорії, оскільки з часів Другої світової війни вперше на території Європи відбувається широкомасштабний міжнародний збройний конфлікт.

Важливо зауважити, що виконуючи свій конституційний обов'язок військовослужбовці, а також члени їх сімей, часом, зустрічаються з порушеннями своїх прав та інтересів і, як наслідок, вони потребують фахової правової допомоги.

Враховуючи зазначене, опанування основ Військового права молодими правниками (студентами юридичних ВНЗ та факультетів) є вкрай важливим та актуальним.

До нормативно-правової бази, що підлягає вивченню повинні бути включені:

– національні правові акти: кодифіковані нормативно-правові акти (наприклад, Кримінальний кодекс України, Кримінальний

процесуальний кодекс України тощо); Закони України (наприклад, «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» тощо); Укази Президента України (наприклад, Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, що затверджене Указом Президента України від 10.12.2008 року № 1153/2008); правові акти Кабінету Міністрів України (наприклад, Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 року № 975)); правові акти Міністерства оборони України (наприклад, Порядок виплати винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту за безпосередню участь у воєнних конфліктах, в заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації чи в антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду, що затверджений наказом Міністерства оборони України від 18.09.2020 року № 340) тощо;

– міжнародні правові акти: Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949 року; Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12.08.1949 року; Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 року тощо.

Слід також зауважити, що тематика навчальних занять повинна включати в себе:

- правила військового обліку (загальні правила військового обліку; облік на підприємствах; облік жінок; відповідальність за порушення правил військового обліку);
- порядок виїзду за кордон військовозобов'язаних та військовослужбовців в умовах воєнного стану (правові підстави; захист прав; відповідальність за порушення);
- порядок мобілізації та звільнення з військової служби;
- особливості грошового забезпечення військовослужбовців та одноразові виплати;
- особливості правовідносин з військово-лікарськими комісіями;
- зміст статусу учасника бойових дій (отримання статусу УБД; медичне забезпечення; пільги та гарантії);

- актуальні питання відповідальності військовослужбовців (цивільно-правова; дисциплінарна; адміністративна; кримінальна);
- огляд системи соціальних гарантій та пенсійного забезпечення військовослужбовців і членів їх сімей.

Окрему увагу при вивченні вказаної галузі права слід приділити практичному відпрацюванню навиків на основі змодельованих правових ситуацій, що взяті з реалій сьогодення.

Таким чином, опанування правниками Військового права дозволить їм отримати знання у специфічній та затребуваній галузі права, відпрацювати навички роботи зі справами, що по'язані із захистом прав та інтересів військовослужбовців і членів їх сімей, а також, зокрема, при проходженні практики, набути досвід надання правової допомоги.

МІСЦЕ СТЕЙКХОЛДЕРІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Постригань В. С.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічного та приватного права

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

м. Черкаси, Україна

Для успішного розвитку закладу вищої освіти необхідно здійснювати активну взаємодію та співпрацю з організаціями та установами, що є прямими роботодавцями, що висувають свої вимоги до потенційних працівників і можуть впливати або бути корисними. Всі вони володіють своїми інтересами, які, з одного боку, не можна не враховувати, а з іншого – можливо зробити своєю конкурентною перевагою або навіть покласти в основу діяльності. Ці інтереси можуть носити різноспрямований або часто суперечливий характер, з різних сторін і з різною інтенсивністю впливаючи на траєкторію розвитку університету.

Поступове зникнення національних моделей університетів та створення єдиного освітнього простору, що функціонує за ринковими законами, зумовило кардинальні перетворення університету як організації. У зв'язку із скорочення державної підтримки та посилення конкуренції в рамках освітнього простору університети перебирають на себе функцію фінансування та вимушені розробляти найбільш ефективні методи управління. Сьогодні специфіка діяльності сучасного

університету дозволяє розглядати його як стейкхолдер-компанію – систему, яка складається із багатьох різних груп зацікавлених сторін. Метою діяльності університету є задоволення запитів всіх стейкхолдерами, при цьому цілі навчального закладу не тотожні цілям окремої його підсистеми (стейкхолдера) [1].

Поняття «стейкхолдер» (англ. stakeholder) означає власник частки, інтересу або власності й трактується як «зацікавлена сторона» або «організатор спільної справи», «група впливу», «група інтересів». Основна функція інституту стейкхолдерів – консолідований підхід до організації діяльності, співпраця в рамках спільної діяльності, з урахуванням інтересів усіх сторін. Як результат – спроможність приймати рішення на рівні балансування інтересів усіх, хто апіорі в рамках актуальної ситуації та в перспективі може мати вигоду від такої взаємодії [2, с. 22].

Сучасна освіта характеризується не лише особливостями діяльності її закладів, а й специфікою взаємовідносин з установами, організаціями та іншими особами, які можуть задавати вектор її розвитку. Особливу роль у сприянні розвитку освіти відіграє налагодження партнерства ЗВО з ключовими стейкхолдерами. Поняття «стейкхолдер» лише кілька років тому з'явилося в українському освітньому дискурсі. Втім у західній практиці воно активно використовується з середини 90-х рр. XX ст., відображаючи ті особливості функціонування організацій, що забезпечують її життєдіяльність у нестабільному висококонкурентному зовнішньому середовищі та продуктивну взаємодію в межах внутрішнього [3].

Стейкхолдерами прийнято вважати безпосередньо чи опосередковано зацікавлених сторін, причетних до визначення пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти, які впливають на їх стан та інтереси (професійні, соціальні, фінансові) [4]. Виділяють серед зацікавлених сторін зовнішніх – сім'я, бізнес, соціум, держава та внутрішніх – профільне відомство, керівний склад закладу освіти, студенти, науково-педагогічний корпус. Центральним суб'єктом освітніх відносин, на які має орієнтуватися система освіти, виступає людина, яка одночасно є ключовим стейкхолдером.

Запорука успішної реалізації практичної підготовки студентів – це тісна робоча взаємодія керівників практики від університету і стейкхолдерів. На організаційно-підготовчому етапі керівники здійснюють узгодження індивідуальних завдань, які видаються студентам на практику, при необхідності вносять в них корективи з тим, щоб зміст роботи практиканта максимально відповідав функціоналу структурного підрозділу стейкхолдера.

На думку експертів заклад вищої освіти для забезпечення ефективності своєї діяльності повинен:

- залучати зацікавлені сторони до взаємодії у вирішенні широкого кола питань;
- здійснювати розподіл ресурсів для створення можливості управління ризиками, що виникають при ускладненні завдань функціонування;
- узгоджувати дії між зацікавленими сторонами при невеликих витратах;
- формувати можливості швидкої генерації знань.

Важливо, аби головна мета співпраці університету зі стейкхолдерами супроводжувалась конкретними цінностями, які утворюють основу мотиваційного компонента й визначаються через з'ясування взаємних вигід для зацікавлених сторін, передовсім університету, всіх учасників освітнього процесу. Пріоритети стосуються як технологічної складової навчально-виховного процесу, його адаптації до реалій та вимог сучасного ринку праці, так і іміджевих, пов'язаних із конкурентоспроможністю університету [2, с. 23].

Таким чином, залучення стейкхолдера налагоджує зворотній зв'язок як для здобувача вищої освіти так і для викладача освітнього компонента та сприяє покращенню практичної частина сучасного навчального процесу.

Література:

1. Поняття про стейкхолдерів. URL: <https://hb.mdpu.org.ua/kafedra-ekologiyi-ta-zoologiyi/stejkholdery/ponyattya-pro-stejkholderiv/>
2. Копилов С., Опалюк Т. Модель інтерактивного формату взаємовідносин університету і стейкхолдерів. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 2. С. 20–27.
3. Хлопоніна А.І. Роль стейкхолдерів у освітньому процесі. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/18459/1/universityets_ka_osvita_nauka_2021_103_104.pdf
4. Баришевська І. В., Корабахіна А. Ю. Особливості впливу стейкхолдерів на розвиток освітнього простору вищого навчального закладу. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1910/1/statia_Barishevskaya_Korabahina_2016.pdf

ЩОДО АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Пригоцький В. А.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри економіки та права

Вінницький соціально-економічний інститут

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

м. Вінниця, Україна

«Нині в практиці вищої школи є чимало форм організації навчання. Однак основною із них була і є лекція. Лекція – систематичний, послідовний виклад навчального матеріалу, будь-якого питання, теми, розділу, предмету, методів науки», – стверджують Мачинська Н.І. та Стельмах С.С. [3, с. 5].

Аналогічне чи подібне відношення розділяють значна кількість спеціалістів, до них можна віднести Вітвицьку С.С., Дичківську І.М., Мирончук Н.М., Курлянд З.Н. та інших.

З таким баченням навчального процесу можна, а сьогодні і потрібно дискутувати, оскільки для цього є багато підстав. Зокрема, традиційна освіта та відповідні їй і педагогічні інструменти організації навчального процесу на сьогодні доволі часто не спрацьовують та стримують становлення нового світогляду. Це пояснюється невідповідністю темпів соціального розвитку та відповідних цьому темпів педагогічних, освітніх процесів. Це є наслідком того, що педагоги, викладачі хоча і живуть у тому ж суспільстві, але і для них соціальні явища суспільних змін часто є незрозумілими, для чого потрібен певний час.

Усе це накладається на те, що викладач не завжди може так впливати на свого слухача, як правило студента, щоб у того формувалась цілісна, а не однобока особистість. Часто можуть не братись до уваги індивідуальні, вікові та соціально-психологічні особливості конкретної особи, неповторність її особистості, що доволі часто є виправданим, оскільки освітній процес розрахований на масове, а не індивідуальне застосування. А відтак у швидкозмінному соціальному середовищі рівень освіти, її вплив на розвиток слухача буде залежати від результативності інструментів, технологій навчання, що ґрунтуються на відповідних часу методичних засадах, дидактичних принципах та психологічних теоріях, які розвивають підходи до навчання.

У контексті сказаного погоджуємось із Л. Галаєвською, яка стверджує, що «Активні методи навчання зробили певний виклик

традиційним методам. Однак, як свідчить аналіз наукової літератури, на сьогодні чітко не визначено структури цих методів, пов'язаних з діалогічною природою, немає концепції діалогічної природи методів активного навчання, недостатньо осмислений органічний зв'язок психології навчання й спілкування» [9, с. 17].

Аналіз сучасного світу та можливість його оцінки, виділення основних його елементів для можливості формування власного досвіду – головні здатності та компетенції, які слухач повинен отримати до моменту вступу у самостійне життя. Система освіти через послуги, які нею надаються саме і повинні забезпечити такі можливості. Для цього можуть бути позитивним досвідом застосування активних форм та методів навчання, які спонукають слухачів до активної розумової і практичної діяльності у процесі отримання нових знань, нового матеріалу.

Активні методи навчання – це такі способи, які передбачають використання головним чином самостійне оволодіння слухачами знаннями під час активної розумової і практичної діяльності. Їх ефективність пов'язується зі зверненням до самої особи, що засвоює нові знання на базі власного, вже набутого до цього моменту досвіду. Вони наближають нашу державу до демократично-інклюзивного способу сприйняття інших цінностей, і у підсумку, через освіту наша держава може успішно змінити негативні наслідки минулого та якісно оцінити та усвідомлено прийняти непевні перспективи майбутнього.

У такому контексті проблема загального розвитку особистості, професійного її становлення вимагає осмислення найважливіших елементів навчання: змісту, форм, методів. А відтак стратегією є – «активізація» навчання, а не збільшення обсягу переданої інформації, не посилення контрольних заходів. Створення умов для цього буде мати наслідком активну участь особи у процесі навчання, що у свою чергу призведе до появи освічених, компетентних осіб, які приймуть активну участь у розбудови держави.

У загальному розумінні, метод навчання – це спосіб представлення знань, інформації слухачу в ході його розумово-пізнавальної діяльності, яка реалізована через його комунікацію із педагогом.

Так, Кабакова Л., Мирончук Н.М. характеризуючи сучасні реалії методології навчання у вищій школі констатують, що навчання повинно бути інтерактивним, визначаючи його як «співпрацю, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де викладач і студент є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих і педагогічних ситуацій, використання

рольових ігор, спільне розв'язання проблем, вироблення спільної стратегії подолання складних ситуацій тощо» [6].

З цим можна погодитись, оскільки метод навчання відображає об'єктивну реальність явища, його природу та зміст. А в сучасній освіті і його форми.

Основним методом на сьогодні є метод пояснення та ілюстрацій, який полягає у тому, що студенти одержують знання на лекції, з навчальної літератури, прикладаючи зусилля для їх засвоєння через запам'ятовування та практичне осмислення. Цей метод є і поки-що деякий час буде залишатись базовим способом у вузі для передачі великого масиву інформації значній кількості слухачів.

Поява і розвиток активних методів зумовлена тим, що перед навчанням поставили нові завдання, які полягають у тому щоб дати слухачам не тільки знання, а спонукати до розвитку здібностей особистості, творчого мислення, навичок самостійної розумової праці. Це обумовлено бурхливим розвитком інформації, що вимагає від особи постійно оновлювати свої компетенції, що може досягатися, як шляхом самоосвіти, так і пізнавальної активності.

Використання у викладенні навчального матеріалу традиційних та інноваційних методів буде мати високий інформаційний потенціал, а відтак – високу продуктивність та ефективність. Саме на це спиралась система освіти нашої держави, а тому завжди була на рівні не нижчому від світового.

Досліджуючи нові активні методи М. Дяченко-Богун відмічає, що: «Технологія активного навчання передбачає використання активних методів навчання (*метод проектів, моделювання професійних ситуацій, рольові та ділові ігри, проведення «круглих столів»* тощо), орієнтованих на особистість студента, на його активну участь у саморозвитку, отримання якісних знань, професійних умінь, творче рішення конкретних проблем.» [7, с. 76].

Т.В. Хома наголошує на ефективності активних методів, зазначаючи, що серед таких «Метод дискусії, за нашим спостереженням, є найбільш ефективним, бо дає можливість студентові висловлювати власну точку зору, стимулює до пошуку проблемного завдання, що потребує активного обговорення, аргументації власної позиції, опанування думки співрозмовника. Викладач формулює проблемне питання таким чином, щоб воно було актуальним» [8, с. 151].

Таким чином, аналізуючи сучасні дослідження активних методів навчання можна зробити поточний (проміжний) висновок, що такі методи формуються під час навчального процесу і у залежності від галузі пізнання. А тому – їх можна виділити значну кількість,

що пояснюється тією метою, яку ставить перед собою дослідник у конкретному випадку, чи здобувач – у загальному.

До найбільш узагальнених активних методів навчання відносяться: активне мислення, підвищення мотивації та емоційності слухачів, залучення до дебатів, моделювання, рольові ігри тощо. Одним із самих відомих та дієвих активних методів навчання в усіх галузях пізнавального процесу є мозковий штурм, який як правило використовується в мотиваційних групах і має яскраво емоційний характер.

На доповнення до зробленого висновку потрібно відмітити, що традиційні форми освітнього процесу, з урахуванням тих суспільних процесів, які відбуваються сьогодні можуть і повинні ще якийсь час бути основою розвитку особистості в умовах стрімкого занурення суспільства в демократичні процеси.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посібн.] Київ. Академвидав, 2004. 320 с
2. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Х. : Вид. група «Основа», 2009.
3. Мачинська Н. І. Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі : навчально-методичний посібник / Н. І. Мачинська, С. С. Стельмах. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
4. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник / (П. Шевчук, П. Фенрих). Щецин : WSAP, 2005. С. 7–23.
5. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, А. В. Пироженко ; ред. О. І. Пометун. К. : А.С.К., 2004. С. 8–24.
6. Кабакова Л., Мирончук Н. М. Організаційні форми роботи у вищому навчальному закладі. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном* : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 150–154.
7. М. Дяченко-Богун. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Вісник педагогічної майстерності*. 2014. Вип. № 14. С. 74–76.
8. Хома Т. В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загально-освітній школах*. 2020. № 69. Т. 3

9. Галаєвська Л. Методи активного навчання української мови в школі (на матеріалі синтаксису й пунктуації). *Українська мова та література в школі*. 2016. № 6. С. 16–21.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рагуліна К. А.

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник
Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого
самоврядування Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

Сьогодні вчені під правом на вищу освіту пропонують розуміти не тільки одне із основних прав індивіда, але й природне, фундаментальне право людини, яке у сучасному суспільстві знань стає умовою соціалізації особи, гарантією соціальних перетворень, професійного вирішення кадрових проблем усіх сфер суспільного життя. Право на вищу освіту є не просто нормативною гарантією, а засобом забезпечення розвитку людського потенціалу, спрямованого на досягнення особистої конкурентоздатності індивіда, що дозволяє йому домогтися належного соціального статусу, а способом задоволення суспільної потреби у кваліфікованих кадрах [1, с. 190].

Реалізація права на вищу освіту має публічно-правовий характер, належить до позитивних, правозобов'язуючих державу прав (так званих прав другого покоління), оскільки об'єктивно потребує цілого комплексу дій держави в особі її компетентних органів, передбачаючи та зумовлюючи конструювання багатоманітних зв'язків і взаємодій людини в соціальному, культурному, політичному, економічному, духовному й інших вимірах. Україна гарантує можливість особи одержати у вищому навчальному закладі або науковій установі за встановленими освітніми програмами і стандартами необхідні фахові знання, навички, уміння, компетенції й їх офіційне визнання. В Україні також важливим питанням є продовження навчання в аспірантурі, яка є основною формою підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів.

Підґрунтям для формування державної освітньої політики є законодавство України про вищу освіту, яке базується на Конституції України і складається із Законів України «Про освіту» від 5 вересня

2017 р. № 2145-VIII, «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII, «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку. Зазначимо, що якщо міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, які передбачені національним законодавством, застосовуються правила міжнародних договорів.

Основними джерелами міжнародного освітнього права, які становлять правову основу державної політики України у сфері вищої освіти є, насамперед, документи, прийняті ООН та її спеціалізованими установами (зокрема, ЮНЕСКО), а також регіональними міжнародними організаціями. Так, відповідні положення зафіксовані у: Загальній декларації прав людини 1948 р. (ст. 26), Протоколі I до Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. (ст. 2), Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1960 р. (ст. 13, 14), Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи 1998 р., Декларації «Заклик до дій у сфері грамотності для усіх й освіти дорослих» 2000 р., Конвенції про боротьбу з дискримінацією у галузі освіти 1960 р. (ст. 3, 4), Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. (ст. 5), Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок 1979 р. (ст. 10), Конвенції про права дитини 1989 р. (статтях 28, 29), Міжнародній конвенції про захист прав всіх трудящих мігрантів і членів їх сімей 1990 р. (ст. 43), Хартії ЄС про основні права 2000 р. (ст. 14), Конвенції про права інвалідів 2006 р. (ст. 24), Лісабонській конвенції 1997 р. про визнання кваліфікацій для системи вищої освіти європейського регіону, Сорбонській декларації про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти 1998 р., Болонській декларації «Європейський простір у сфері вищої освіти» 1999 р., Будапештсько-Віденській декларації про створення Європейського простору вищої освіти 2010 р. та інших актах.

Статтею 431 глави 23 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII) закріплено курс на активізацію співпраці України та Європейського Союзу у сфері вищої освіти, перш за все щодо: реформування та модернізації системи вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти в межах Болонського процесу; покращення якості та підвищення важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти; розширення можливостей закладів вищої освіти;

активізації мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників.

Актуальним і важливим внутрішнім документом змін є Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року № 286-р., а також операційний план її реалізації у 2022–2024 роках. В основу цієї Стратегії покладені прагнення України стати рівноправним членом європейської спільноти, а визначені нею стратегічні та операційні цілі відповідають зобов'язанням України згідно з вищеназваною Угодою про асоціацію з ЄС.

Стратегія є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період. Виконання визначених нею завдань дозволить зменшити деструктивні наслідки, спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації на територію незалежної України.

Метою реформування вищої освіти є створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти України, інтегрованої у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір [2, с. 13–14]. Алгоритм реформування базується на таких теоретико-методологічних положеннях як: 1) модернізація змісту освіти; 2) гуманізація освіти; 3) запровадження апробованих технологій кредитно-модульної системи, рейтингових методик, дистанційного навчання, моніторингів якості освіти тощо. Реформи національної системи освіти мають орієнтуватися на глобалізацію, інтеграцію та конкурентоспроможність [3, с. 7].

У сфері вищої освіти України було здійснено важливі реформи, серед яких можна виділити найістотніші – приєднання України до Болонської системи, запровадження двоступеневої освіти, кредитно-трансферної системи ECTS, ЗНО та ін. На сучасному етапі, незважаючи на певну модернізацію, вища освіта України має низку проблем і недоліків та потребує подальшого впровадження реформ та інновацій [4, с. 9]. Це стосується, наприклад, запровадження внутрішніх систем забезпечення якості, гуманітарної складової освітнього процесу та акредитації структурованих програм доктора філософії.

Президент Національного університету «Києво-Могилянська академія» Квіт С. наголошує: «саме тепер, коли ще триває війна, але вже відбулася моральна і ціннісна перемога України, коли ми перебуваємо в центрі уваги всього світу як країна-лідер, що, без перебільшення, може вплинути на створення нової світової системи безпеки, дуже важливо зафіксувати, що ця війна мусить пришвидшити або завершити всі головні реформи, розпочаті в різних сферах українського суспільного життя. ... Нині Україні потрібне якісне

зростання у вищій освіті та наукових дослідженнях». Серед пріоритетних питань він, зокрема, говорить про проблематичність акредитації освітньо-наукових програм (третього циклу освіти), яка пов'язана зі складністю оцінювання власне науково-дослідної складової цих програм, а тому вбачається необхідність інтеграції вищої освіти і наукових досліджень. Також на його думку, слід враховувати потреби національної економіки та особливості розвитку регіонів, включати ринкові важелі, через запровадження всебічної університетської і зокрема фінансової автономії, а також формувати у вищій освіті державну політику, яка б окреслювала перспективи розвитку українського суспільства. Відчутне підвищення заробітної платні, капіталовкладення в науку, створення необхідних законодавчих підстав для розвитку академічної сфери, перехід до фінансової автономії.

Певні нові можливості у системі освіти надає функціонування інтегрованої інформаційної системи – Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), яка представляє собою автоматизовану систему збирання, верифікації, оброблення, зберігання та захисту інформації щодо здобувачів освіти, суб'єктів освітньої діяльності, що формується та використовується для забезпечення потреб фізичних та юридичних осіб. Законом України «Про освіту» (ч. 2 ст. 74) встановлено, що обов'язковими складовими ЄДЕБО є Реєстр суб'єктів освітньої діяльності, Реєстр здобувачів освіти, Реєстр документів про освіту, Реєстр сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання, Реєстр студентських (учнівських) квитків, Реєстр педагогічних, науково-педагогічних працівників, Реєстр сертифікатів педагогічних працівників. Для забезпечення можливості вступу до закладів вищої освіти в умовах війни здійснено модернізацію ЄДЕБО.

Підсумовуючи зазначимо, що визнані Україною міжнародні договори істотно впливають на формування політики нашої держави у сфері вищої освіти, зокрема її визнання пріоритетним напрямом соціально-економічного, культурного розвитку сучасного українського суспільства. Реформування цієї сфери передбачає гармонізацію національного законодавства про вищу освіту до міжнародних та європейських стандартів. Зазначимо, що нині є тенденція у виробленні світових освітніх стандартів, результатом якої є поява міжнародних систем сертифікації та стандартизації. Однією з важливих проблематик назовемо забезпечення необхідного балансу між державним регулюванням і автономією закладів вищої освіти, зокрема управління і фінансування останніми.

Література:

1. Тимошенко М. О. Вищі навчальні заклади як інститути забезпечення права на вищу освіту в контексті європейської інтеграції України. *Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8 червня 2018 року / за ред. проф. Р. С. Мельника, відпов. ред. к.ю.н. Л. Ю. Малюга. С. 190–192.
2. Білоцерківська Н. Г. Реформування вищої освіти в Україні: правові аспекти. *Форум права*. 2014. № 4. С. 13–17. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03fbfb73-d30f-4a5c-ae02-735a859a8a73/content>
3. Серебрянський С. Стратегічні аспекти розвитку освіти в умовах інтеграції України в Європейський простір. *Вища школа*. 2013. № 4. С. 7–14.
4. Галах В. Тенденції розвитку системи вищої освіти України (1991–2014). Україна: події, факти, коментарі: інформаційно-аналітичний журнал. 2014. Вип. 12. С. 68–77. URL: <https://lib.iitta.gov.ua>
5. Квіт С. Реформування вищої освіти після війни. Про реформи і пріоритети. 31 березня, 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/use-maje-zminitsja-desjat-kroktiv-z-reformuvannja-vishchoji-osviti-pislja-vijni.html>

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДИКИ ІНТЕРАКТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Репушевська І. І.

викладач кафедри «Філологія»

Одеський національний морський університет

м. Одеса, Україна

Ця робота присвячена дослідженню, метою якого є надання теоретичного обґрунтування методології основи використання інтерактивних технологій вивчення англійської мови у вищих навчальних закладах, а також описання процесу практичної реалізації цього підходу та аналізу здобутих результатів.

Аналіз наукових досліджень [1, с. 141] вказує на те, що в умовах зміни освітньої парадигми в вищих навчальних закладах, безумовно, варто перейти на нову технологію навчання (в тому числі

інтерактивну), що орієнтована на особистісний розвиток і саморозвиток кожного учасника навчального процесу, як викладача, так і студента [2].

Технологія навчання в вищих навчальних закладах базується на тому, що викладач володіє необхідними навичками, компетенціями та вміння використовувати різні техніки для інтерактивного навчання.

Багато дослідників з педагогіки дійшли висновку, що традиційним методам навчання не вистачає їх здатності сприяти зростанню рівня знань здобувачів вищої освіти [7]. Традиційні методи навчання часто спираються на запам'ятовування та регургітацію. Ці методи є пасивними, зосереджені на тому, щоб навчити студентів виконувати інструкції, а не навчити їх мислити критично. Щоб по-справжньому зрозуміти предмет, який вивчається, потрібно набути навичок критичного мислення. Одним із способів розвитку цих навичок є інтерактивне навчання.

Термін «інтерактивний» визначається в більшості словників як дія над чимось або в тісному зв'язку один з одним [4, с. 96]. Отже, по суті, взаємодія стосується будь чого, учасники, які активно беруть участь у певному виді віддачі та отримання.

Інтерактивність у навчанні можна тлумачити як здатність до взаємодії та навчання шляхом розмови, діалогу або дії. Таким чином, буквально кажучи, можна назвати «інтерактивним» метод, за допомогою якого студент розглядається як учасник, від котрого очікується виконання певних дій. Він виступає не тільки як слухач чи спостерігач але бере активну участь у тому, що відбувається, і, таким чином, фактично є рушійною силою всього того, що відбувається [3, с. 2].

Інтерактивне навчання відноситься до методів навчання, які залучають аудиторію. На відміну від запам'ятовування, інтерактивне навчання заохочує студентів і викладачів співпрацювати для сприяння навчанню. Крім того, інтерактивне навчання активує природні аналітичні здібності мозку, допомагаючи студентам задіяти свою довготривалу пам'ять [3, с. 5].

Інтерактивне навчання спирається на декілька основних методів взаємодії для активізації здобувачів. До них належать:

- взаємодія викладача і студента (обговорення певної теми, висловлювання особистою думки з використанням активної лексики з теми);
- використання аудіо, візуальних засобів, відео (аудіо записи носіїв мови, картки, малюнки, схеми, короткі відео, серіали тощо);
- практичні демонстрації та вправи (презентації, підготовка проєктів) [5].

Хоча існують інші методики, це основні, які використовують сьогодні. Прикладами таких методів на практиці є дискусії в парах між студентами або між викладачем і студентами. У цих обговореннях студентів заохочують обдумати проблему та знайти рішення шляхом співпраці, при тому не використовуючи рідну мову, а лише англійську. Студенти можуть висловлювати свої думки та ідеї, використовуючи активну лексику, яка була вивчена, що допомагає їм перетинути мовний бар'єр і бути більш обізнаними в межах тем, що вивчаються. Вирішення проблем за допомогою цієї техніки також може призвести до кращого збереження інформації [5].

Опитування на занятті – це ще один інтерактивний метод навчання, який дозволяє студентам висловлювати свою думку щодо теми, яка обговорюється. Викладачі можуть використовувати опитування, щоб оцінити розуміння здобувачами певної теми або отримати розуміння їхніх думок щодо змісту заняття. Викладачі також можуть взяти інформацію з опитування, щоб скласти план проведення наступного заняття відповідно до потреб своїх студентів [6, с. 9].

Основні ознаки впровадження інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах включають: постановку конкретних цілей, спрямованих на допомогу майбутньому фахівцю розвивати комунікативні навички; застосувавши ефективний підхід до планування та організація процесу роботи для досягнення цих цілей на основі використання системи інтерактивних вправ та науково-обґрунтованих активних колективних завдань учасників навчального процесу; в взаємодія і єдність трьох його складових: організаційній формі, в дидактичному процесі та підготовленості викладачів вищих навчальних закладів до використання інтерактивних технологій та алгоритмізація дій викладача та студента [6, с. 10].

Підводячи підсумок, можна зауважити, що використання інтерактивних технологій у навчальному процесі допомагає стимулювати пізнавальні процеси здобувачів та розвивати творчі здібності та професійно-орієнтовані навички в умовах, наближених до реальних, що робить досліджувану тему актуальною і цікавою.

Література:

1. Gergely G., Egyed K., Király I. On pedagogy. *Developmental science*. 2007. Vol. 10. Issue 1. P. 139–146. DOI: 10.1111/j.1467-7687.2007.00576.x
2. Husbands C., Pearce J. What makes great pedagogy? Nine claims from research. *National College for School Leadership*. 2012. P. 1–15. URL: https://www.researchgate.net/publication/309384091_What_makes_great_pedagogy_Nine_claims_from_research (дата звернення: 04.07.2023).

3. Jungkit J. Howard Gardner's theory of multiple intelligences. *Center for innovative teaching and learning*. Northern Illinois University, 2020. P. 1–9.
4. Korsiny R., Auerbakh A. *Psychological Encyclopedia*. 2nd edition. Saint Petersburg, 2003. 1096 p.
5. Teacher centred Vs learner centred methods. *Teaching Aptitude*. 2021. URL: <https://www.scholarify.in/teacher-centred-and-learner-centred-methods/> (дата звернення: 17.06.2023).
6. Vij S. The construction of knowledge. *Australian Council for Educational Research*. 2015. Volum 9. Issue 3. P. 8–11.
7. What are the different pedagogical approaches to learning? *Learning Journals*. August 17, 2021. URL: <https://learningjournals.co.uk/what-are-the-different-pedagogical-approaches-to-learning/> (дата звернення: 29.06.2023).

ПІСЛЯДИПЛОМНА ПІДГОТОВКА ЛІКАРІВ-НЕОНАТОЛОГІВ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Рубіна О. С.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри педіатрії № 1
Вінницький національний медичний університет
імені М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна*

Важливим стратегічним напрямком системи охорони здоров'я на сучасному етапі є забезпечення народження здорової дитини та подальшого її фізіологічного розвитку. Якість та ефективність медичної допомоги новонародженим визначається кадровим потенціалом, забезпеченням матеріально-технічної бази закладу та безперервним професійним розвитком лікарів та медичних сестер [1, 2, 5]. На сучасному етапі боротьба за збереження здоров'я населення розглядається як питання національної безпеки. Провідну роль в цьому відіграє ступінь кваліфікації медичного персоналу та його достатня кількість. Між тим забезпечення лікарями педіатрами та неонатологами є недостатнім.

На сьогодні забезпеченість кадрами лікарів неонатологів у Вінницькій області складає 75–80%, або 4,6 на 1000 народжених живими новонароджених. Сучасна неонатологія є відносно молодого наукою,

що досить швидко розвивається завдяки впровадженню високо-технологічної та високовартісної допомоги новонародженим [3]. Разом з тим, актуальним є підготовка кваліфікованих медичних кадрів, здатних надавати невідкладну допомогу, проводити інтенсивну терапію та виходжування передчасно народжених дітей, ефективно працювати з обладнанням, давати оцінку та прогноз стану дитини з важкою перинатальною патологією.

Одна з основних задач післядипломної підготовки – це навчання лікаря щодо визначення напрямку діагностичного пошуку, проведення диференційної діагностики, формулювання заключного діагнозу, плану обстеження та лікування. Сучасна медична освіта повинна поєднувати традиційні засоби оволодіння практичними навичками та симуляційні методи навчання з використанням муляжів, фантомів, тренажерів. Нині не можна говорити про забезпечення належного рівня кваліфікації лікарів без створення й підтримання можливості доступу до тренінгових центрів з широким набором симуляторів, віртуальних засобів, які дозволяють заглиблюватись у будь-яку клінічну ситуацію та успішно її вирішувати. Такий інноваційний підхід дозволяє викладачам разом з курсантами моделювати клінічні ситуації, безпечні для пацієнта, забезпечувати контроль та об'єктивну оцінку знань лікарів [3, 4, 6].

На кафедрі педіатрії № 1 ВНМУ ім. М.І. Пирогова проводиться первинна спеціалізація та цикли тематичного удосконалення зі спеціальності неонатології. Основні напрямки навчального процесу присвячені аналізу питань перинатальної епідеміології, патофізіології плода, фізіології постнатальної адаптації, патофізіології недоношеності, патофізіології станів хворих новонароджених, фармакокінетики в перинатальному періоді. Особливої уваги заслуговують питання організації допомоги новонародженим, а саме: первинна реанімація, стабілізація стану новонародженої дитини перед транспортуванням, допомога під час транспортування, дихальна підтримка, кардіомоніторинг, ентеральне та парентеральне харчування, інфузійна терапія, постнатальний розвиток, прогнозування неврологічних порушень, ранніх та віддалених наслідків перинатальних втручань, етичні питання. Засвоєння практичних компетенцій стало можливим в умовах симуляційного класу на базі Вінницького обласного перинатального центру КНП «Вінницька обласна клінічна лікарня ім. М.І. Пирогова Вінницької обласної ради» та симуляційного центру ВНМУ ім. М.І. Пирогова. Важливим в діяльності лікаря неонатолога є питання медичної психології та біоетики.

Сучасний лікар бере участь в перинатальних, міждисциплінарних консилиумах, є лідером в клінічній команді при проведенні певних маніпуляцій, спілкується з батьками хворих дітей. На кафедрі для

лікарів-курсантів розроблені мультимедійні презентації лекцій, з метою удосконалення самостійної практичної діяльності пропонуються різні види занять: ділові ситуаційні ігри, клінічні розбори, реферативні семінари, дискусії, науково-практичні, клінічні та патологоанатомічні конференції. Засвоєння практичних навичок та умінь проводиться під час курації та на муляжах під контролем керівника.

Як свідчить досвід інших навчальних закладів, підготовка спеціалістів на сучасному рівні без інформаційних та телекомунікаційних технологій неможлива. Використання сучасних комп'ютерних технологій, відеоапаратури може бути успішно реалізованим в комбінації з паперовими носіями в сукупності з високою педагогічною майстерністю та кваліфікацією керівника [3, 4, 6]. Підсумковий контроль знань та вмінь здійснюється шляхом атестації лікарів – курсантів атестаційною комісією. При успішному завершенні навчання видається сертифікат.

На клінічній базі КНП «Вінницька обласна дитяча клінічна лікарня Вінницької обласної Ради», завдяки сприятливій психологічній атмосфері (колектив кафедри та відділень являє собою приклад єдності), доброзичливості до лікарів-курсантів, творчому аналізу клінічних ситуацій, стало можливим готувати спеціалістів поважаючи їх думку, намагаючись всебічно обговорювати з ними складні та нетипові в діагностичному плані клінічні випадки. Всі лікарі відділень максимально доброзичливі та завжди готові приділити увагу початківцю та роблять це щиро, повідомляють певні секрети правильного діагнозу, можливі помилки, наводять приклади з власного досвіду.

Особливої уваги в післядипломному навчанні лікарів заслуговує проведення клінічних розборів. В процесі підготовки до клінічного розбору хворого лікарю потрібно ознайомитися з історією проблеми, з сучасною літературою та електронними носіями інформації по даному питанню, міркувати, радитись, психологічно готуватися до обговорення в великій аудиторії слухачів. Такий підхід стимулює, активізує, мотивує курсантів активно приймати участь в лікувально-діагностичному процесі відділення поруч з лікарями та співробітниками кафедри. А блискуча доповідь лікаря-курсанта на клінічному розборі – це висока оцінка праці його наставників.

Таким чином, головний напрямок розвитку сучасної медичної післядипломної освіти України визначається загальним спрямуванням на процес входження вітчизняної медицини до європейського та світового освітнього простору. Підготовка лікарів із застосуванням сучасних медичних інноваційних технологій дозволить лікарям самостійно заробляти на достойне життя й удосконалювати свою

професійну майстерність і бути справжньою інвестицією держави у здоров'я громадян й її майбутнє.

Література:

1. Гуменна І. Р. Комунікативна компетентність як одна із складових професійної культури майбутніх лікарів. *Науковий вісник Ужгородського нац. університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2020. Вип. 29. С. 42–45.

2. Кінаш І. Формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів на етапі професійної підготовки. *Медична освіта*. 2020. № 3. С. 84–88.

3. Кісельова М. М. Актуальність державного забезпечення і підтримки розвитку лікарів України в сучасних умовах. *Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина*. 2018. № 4(30). С. 10–11.

4. Магрламова К. Г. Особливості професійної підготовки майбутніх лікарів у вітчизняній системі медичної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2018. № 151 (Т. 1). С. 94–98.

5. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну Аналітичний звіт. Київ, 2023. 94с.

6. Редько І. І. Особливості використання сучасних інноваційних технологій у післядипломній освіті. *Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина*. 2021. № 3(41). С. 17–20.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКІВ

Рудевіч Н. В.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри автоматизації та кібербезпеки енергосистем
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

З метою забезпечення відповідності результатів навчання вимогам ринку праці та потребам роботодавців сьогодні вища технічна освіта нашої країни повинна впроваджувати нові методи та засоби навчання, які дозволять студентам краще підготуватися до вирішення складних завдань в їх майбутній професійній діяльності.

Як свідчить практичний досвід, вирішення професійних задач в електроенергетичній галузі не можливо без застосування відповідного прикладного програмного забезпечення. Розповсюдженням та перспективним програмним середовищем в проєктних, експлуатаційних та науково-дослідних організаціях нашої країни, а також країнах Європейського союзу, є PowerFactory, що розроблено німецькою компанією DigSilent GmbH [1]. Таким чином, для підготовки більш кваліфікованих та конкурентоздатних фахівців за освітньою програмою «Електроенергетика» слід використовувати програмний комплекс PowerFactory як засіб навчання у вищих технічних закладах України.

Прикладна програма PowerFactory досить ємна та багатофункціональна, вона з самого початку розроблена як завершений програмний продукт для досвідченого користувача, тобто не має яких-небудь полегшених версій, тільки керівництво користувача займає більш ніж 1000 сторінок [2].

Робота студентів з такими функціями програми, як розрахунок сталого режиму, моделювання електромагнітних перехідних процесів, еквівалентування мережі, розрахунок струмів короткого замикання, моделювання електромеханічних перехідних процесів, пуск двигунів, аналіз чутливості, модальний аналіз, гармонічний аналіз, розрахунок спалаху електричної дуги, захист електричних мереж, розрахунок й перевірка перерізів ліній електропередач та техніко-економічний аналіз мережі дозволить ефективно забезпечити засвоєння знань з таких базових професійних дисциплін першого бакалаврського рівня освіти, як «Електричні системи та мережі», «Математичні задачі енергетики», «Електрична частина станцій та підстанцій», «Електромагнітні перехідні процеси», «Електромеханічні перехідні процеси», «Основи релейного захисту», «Системи обліку та контролю якості електричної енергії» тощо.

На підставі опанування студентами наведеного вище навчального матеріалу щодо розрахункових функцій програми PowerFactory стає можливим в подальших курсах професійної підготовки магістерського рівня за освітньою програмою «Електроенергетика» самостійно створювати нові (змінювати існуючі) захисні пристрої й засоби автоматики та досліджувати й аналізувати процеси в електроенергетичній системі з урахуванням їхньої дії. Це, насамперед, дозволить сформувати знання та уміння щодо вирішення таких важливих задач диспетчерського керування енергосистемами, як планування та ведення режиму. Програмне середовище PowerFactory дозволяє здійснювати оптимізацію сталих режимів системоутворюючих та розподільних мереж, використовуючи різні методи, цільові функції, способи

керування й обмеження, а також вирішувати задачі оптимального відновлення живлення. Водночас однією з розрахункових функцій програми є аналіз післяаварійного сталого режиму, що дозволяє визначити запаси пропускну здатності ліній електропередач, ризики, що пов'язані зі зміною режиму навантаження, а також характер протиаварійних заходів. Як доповнення до функції аналізу післяаварійного режиму може бути проведений розрахунок показників надійності з використанням стохастичних моделей відказів та ремонтів елементів енергосистеми. Оволодіння навичками роботи з цими модулями та знаннями щодо математичних основ оптимізації та ймовірнісної оцінки надійності енергосистем повинно знайти своє відображення у відповідних курсах професійної підготовки за різними спеціалізаціями.

Випускаючі кафедри з урахуванням специфіки підготовки майбутніх фахівців повинні визначити ступінь значущості та занурення у вивчення теоретичних й практичних аспектів названих функцій програми PowerFactory. В тому числі на розсуд кафедри в межах другого освітнього рівня можуть бути розглянуті основи використання таких функцій PowerFactory, як адекватність генерації, квазідинамічне моделювання, перевірка технологічного приєднання, спеціальні розрахунки магістральних мереж та оцінка стану, що дозволить в подальшому вирішувати задачі перспективного розвитку мережі.

PowerFactory може бути успішно застосований як інженерний інструментарій для проведення ґрунтовних досліджень в межах дисертаційних робіт, адекватність якого підтверджена низкою впроваджень виконаних організаціями, що займаються плануванням та експлуатацією електроенергетичних систем [3]. Здобувач наукового ступеня доктора філософії, опанувавши за результатами підготовки першого та другого рівнів вищої освіти всі можливі базові функції розрахунку, а також сформувавши навички роботи з програмою, може не витрачаючи часу приступати до виконання поставлених в його дисертаційній роботі завдань. Це може бути дослідження питань, що пов'язані з управлінням активною (реактивною) потужністю та частотою (напругою), плануванням та введенням режиму, розрахунком втрат та підвищенням якості електричної енергії, координацією роботи систем релейного захисту, автоматики та силової електроніки, оптимізацією роботи джерел розподіленої генерації, забезпеченням надійності та стійкості енергосистем тощо. Вирішення таких складних комплексних задач в більшості випадків не можливо без створення власних модулів розрахунку, що можливо реалізувати в програмі за допомогою мови програмування DigSilent-DPL. Також програмний

продукт PowerFactory передбачає інтеграцію з будь-яким іншим програмним забезпеченням за допомогою різних його інтерфейсів.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що відмінною особливістю даного програмного середовища є його універсальність використання для різних спеціалізацій та дисциплін. При цьому підвищенню ефективності засвоєння впродовж усього терміну навчання буде сприяти ще така перевага програми, як незмінність інтерфейсу користувача в усіх її версіях, що дозволить витратити навчальний час тільки на вивчення нових функцій. Крім того використання програми як засобу навчання в професійних дисциплінах дозволить привести зміст навчання у відповідність з теорією, що прийнята світовою спільнотою в електроенергетичній галузі.

Програмне середовище DigSilent PowerFactory повинно стати сучасним засобом навчання та системно інтегруватися в навчальний процес вищих технічних закладів України, які здійснюють підготовку за спеціальністю 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка». Його використання забезпечить виконання прогнаних цілей навчання від бакалавра до доктора філософії за освітньою програмою «Електроенергетика», що значно підвищить якість професійної підготовки майбутніх інженерів-електроенергетиків.

Література:

1. Офіційний сайт компанії DigSilent GmbH. URL: <https://www.digsilent.de/en/> (дата звернення 20.06.2023).
2. DigSILENT PowerFactory. Версія 14.0. Руководство пользователя. Germany: GmbH Gomaringen. 2012. 1078 с.
3. Забезпечення стійкості енергосистем та їх об'єднань : монографія / за заг. ред. акад. НАН України О. В. Кириленка. Київ : Ін-т електродинаміки НАН України. 2018. 320 с.

ОДЕСЬКА ПІАНІСТИЧНА ШКОЛА ТА ЇЇ РОЛЬ У КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Руснак Ю. М.

*здобувач кафедри теорії музики та композиції,
викладач кафедри спеціального фортепіано
Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна*

Професійна вища освіта в Україні відповідає за підготовку висококваліфікованих фахівців у різних галузях життєдіяльності. Для забезпечення високої якості освіти мають бути враховані багато факторів, що впливають на цей процес: науково-технічний прогрес, євроінтеграційні процеси, глобалізація та комп'ютеризація всіх сфер життя, розвиток ринку праці та ін.

В цих умовах запити до мистецьких закладів вищої освіти стають все більш вибагливими, отже митець має не тільки бути професіоналом та фахівцем в обраній сфері, але й швидко підлаштовуватися до сучасних вимог в інноваційній сфері, мати комунікативні навички, вміти презентувати себе як інтелектуальну та творчу особистість, а також бути обізнаним в сфері маркетингу та психології.

Поряд з цим важливо не загубити витoki та традиції, які формувалися роками в регіональних школах та являють собою яскраві прояви самобутності, які відрізняють їх одну від інших. При розгляданні питань музичного мистецтва неодмінно постають категорії «школи», та «музичної освіти», оскільки для розвитку культури неможливо оминати етапи засвоєння минулого досвіду, визначення ключових засобів транслювання культурних цінностей та залучення молодого покоління до сформованого зразку найтипівіших ознак витвору мистецтва.

Виявлення індивідуальних особливостей складових системи української фортепіанної школи, до яких відноситься й одеська піаністична школа, дозволяє якнайповніше усвідомити культурне надбання музичного мистецтва країни. Для узагальнення, та подальшого транслювання ознак та традицій одеської піаністичної школи необхідно визначити та структурувати складові поняття «фортепіанна школа».

В фортепіанному виконавстві, під час розвитку й проходженню історичних етапів еволюції, поняття «фортепіанна школа» вживалось за різних обставин та наділялось різноманітними характеристиками, що продовжується до сьогодення. Так «школами» називаються історичні та виконавсько-методичні праці, в яких відображаються

конкретні методики викладання й авторські вказівки щодо принципів виконання на фортепіано (К. Черні «Школа швидкості», «Мистецтво спритності пальців», Й.Б. Крамер «Повна практична школа для фортепіано», та ін.). Поняття «фортепіанна школа» застосовується також при визначенні напрямку педагогічної діяльності музиканта, яка характеризується набуттям майстерності під час особистісних відносин вчителя-учня. При цьому принципи викладання педагога можуть бути зафіксовані як самим митцем, так і вихованцями, завдяки чому відбувається поширення методів викладання музиканта. У цьому контексті «фортепіанна школа» набуває ознак класів відомих піаністів-педагогів (школи Т. Лешетицького, Ф. Ліста, К. Черні та ін.). Окрім цього «фортепіанна школа» усвідомлюється як напрямок, на міському (Лондонська, Віденська, Лейпцигська та ін.) та національному рівні (німецька, французька, українська школи). Проте, находячись у нерозривному зв'язку з осередками професійної музичної освіти поняття «фортепіанна школа» набуває дидактичних ознак, таким чином розширюється й ускладнюється зміст категорії.

Так Н. Гуральник вказує на багатозмістовність поняття «школа», при цьому підкреслюється, що: «...сутність цього поняття може розкриватися на макро- та мікрорівнях пізнання, а саме: загальної теоретичної сутності в єдності її галузевих складових та в окремо взятому виді гуманістичної діяльності» [1, с. 25]. Порівнюючи наукову школу з музичною, науковець відмічає спільні риси, які проєктуються на освітню якість музичної школи, а саме «мотиваційний», «пізнавальний», «лідерський», «винахідно-творчий», «комунікативний», «виконавсько-практичний» компоненти [1, с. 42]. Проте науковими якостями не вичерпується сутність поняття «школи», оскільки на культурноосвітньому рівні школа виступає в якості «культурно-музичної традиції», тим самим підкреслюється її специфічна форма міжособистісних відносин [1, с. 46].

Отже Н. Гуральник наводить власне визначення української фортепіанної школи: «Українська фортепіанна школа – це культуровідповідна, багатокомпонентна система прогнозованих педагогічних й виконавських ідей у творчій особистісній і колективній інтерпретації та процес їх передачі від лідера до послідовників у фаховій музичній освіті; контекстна категорія у структурі науково-педагогічної школи, що характеризується набуттям усвідомленого, теоретичного та практичного історичного, національнокоректного, художнього, досвіду поколінь з домінантністю традиції. Динамічний розвиток та прогресивне відтворення УФСШ відбувається за умов виникнення авторських шкіл лідерів» [1, с. 61].

Поняття фортепіанна школа виводить спектр питань від педагогічного спрямування до категорій музикознавчого, культурологічного ракурсу, серед яких поєднання школи з питаннями культури, традиції, інтерпретації, виконавства. Ж. Дедусенко виявляє дворівневість поняття «школи» на «мікро-» та «макрорівнях», які характеризуються окремим гуманітарним видом її діяльності та єдністю галузевих складових школи. Тим самим залучаються інтегративні та спеціальні ознаки, що ще раз вказує на міждисциплінарну природу поняття [2].

Виходячи з наведених формулювань категорії «фортепіанна школа» можна дістати висновку, що це поняття розкривається на двох змістовних рівнях. До першого рівня ми віднесемо школу в педагогічному змісті, тобто дидактичний рівень – до нього відносяться методичні розробки, прийоми, що входять до власної школи педагога-лідера, який групує біля себе спільноту музикантів-учнів. Ці відносини потребують певних організаційних умов, що більш розповсюджено вимагають наяву учбового закладу. Різновиди учбових закладів такі як тимчасові майстер-класи, курси, або професійні музичні навчальні заклади різних рівнів освіти (школи, училищі, консерваторії, музичні академії) мають спільні умови існування з різницею за тривалістю та предметним наповненням. Тобто школа, як освітня структура, що включає до себе індивідуальну методичну систему педагога, розкриває дидактичні особливості поняття «фортепіанна школа». Так як цей рівень торкає часові рамки існування відносин вчитель-учень, до нього відносяться соціальні, психологічні аспекти виховання професійного музиканта. При цьому виконавська діяльність стає мірилом – ознакою якості досягнутого вміння й перейнятого досвіду в рамках педагогічного процесу.

Другий рівень розкриття надає поняттю «фортепіанна школа» жанрової ознаки. Певні принципи виконавської майстерності, підкріплені багатолітнім досвідом, що селекційно формувався та кристалізувався з кожним новим поколінням трансформуються в традицію, яка надає поняттю школи характеристику напрямку в мистецтві (Лейпцігська, Веймарська, Віденська школи та ін.). При цьому виконавство набуває тих стилістичних ознак, які дозволяють поміж індивідуальних особливостей музиканта відносити їх до школи-направку.

Дворівневий підхід до визначення «фортепіанної школи» дозволяє розкрити структуру й змістовність одеської піаністичної школи. Виходячи з визначення змісту слова «піанізм» – мистецтво гри на фортепіано, застосування його відносно «школи» набуває синонімічних ознак відповідно до назви «фортепіанна школа», що простежується в працях вітчизняних науковців (Н. Зимогляд,

А. Рум'янцева, М. Чернявська). Таким чином на «дидактичному рівні» Одеська піаністична школа розглядається як осередок професійної музичної освіти, який фактично утворився в 1913 році при заснування Одеської консерваторії (нині музичної академії), але мав плідне підґрунтя в вигляді численних музичних курсів, класів, музичного училища, активного культурного життя міста, творчої діяльності видатних особистостей. Освітня структура школи розкривається на триступеневому рівні до якого входять музичні школи міста, середня спеціальна школа-інтернат імені П.С. Столярського, Одеське училище мистецтв і культури імені К.Ф. Данькевича, Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової. Творчо-методична діяльність педагогів консерваторії, виявляє ті характерні прийоми та принципи індивідуальних шкіл, які стали складовими одеської піаністичної традиції.

До другого рівня відноситься творчий, виконавчий, педагогічний внесок представників одеської школи, надбання яких відомо в світовому фортепіанному мистецтві й виконавстві, та входить до української музичної культури, як невід'ємна частина національного фонду. Витоки формування, професійні ознаки виконавської майстерності, творчі компоненти, які складають саме одеську «виконавську модель», досвід поколінь є складовими поняття одеської піаністичної школи, як традиції, життєздатність якої багаторазово доведена її вихованцями на міжнародних конкурсах, кращих світових сценах, плідною педагогічною роботою в усіх куточках світу.

Література:

1. Гуральник Н. Науково-педагогічна школа піаністів у теорії та практиці музичної освіти і виховання: навч. посібник. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. 309 с.
2. Дедусенко Ж. Виконавська піаністична школа як рід культурної традиції : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01. Київ : НМАУ імені П.І. Чайковського, 2002. 20 с.

ОСУЧАСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИШКОЛУ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Сайко М. А.

доктор філософії,

асистент катедри германської філології та перекладу

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Професія перекладача є невід'ятним складником сучасного глобалізованого світу. Щораз більша потреба в міжкультурній фаховій комунікації вимагає висококваліфікованих перекладачів із належним знанням мов, культур та специфіки роботи з відмінними типами та видами різногалузевих текстів.

Поняття «професійний вишкіл перекладачів» треба розуміти як систему «професійно спрямованих організаційних та педагогічних заходів, що забезпечують опанування студентами знань, умінь, навичок, які необхідні для ефективного провадження майбутньої перекладацької діяльності, формують і розвивають професійну компетентність, є професійно важливими й соціально значущими якостями особистості» [3, с. 47]. Річ певна, що забезпечення якісного професійного вишколу перекладачів неодмінно передбачає реакцію закладів вищої освіти, передусім гарантів відповідних освітніх програм, на виклики сьогодення. Такі виклики можна умовно поділити на дві співзалежні категорії, зокрема *ринкові* та *інформаційно-технологічні*.

Ринкові виклики в контексті вишколу перекладачів пов'язані з багатовекторністю ринку перекладацьких послуг, а надто ж коли йдеться про насичені термінами різногалузеві види текстів. *Інформаційно-технологічні виклики* мають безпосередню причетність до безперервного інтегрування та адаптування до змінних умов інформаційно-технологічного силового поля, до якого належать, серед іншого, перекладове справилля та штучний інтелект. А тому під час формування переліку компонентів відповідних освітніх програм потрібно зважати на багатоаспектовість ринку та невпинну змінність інформаційно-технологічного силового поля. Наповнення програмових компонентів своєю чергою треба спрямовувати передусім на розвиток критично-аналітичного мислення, текстотворчої, текстовибірної та текстооптимізаційної компетенцій майбутнього перекладача. Опріче того, реалізація належного вишколу має передбачати тісну співпрацю закладів вищої освіти з постачальниками та замовниками перекладових

послуг, професійними перекладацькими асоціаціями, університетами країн, мови яких вивчають у межах освітньої програми, та розробниками програм автоматизованого перекладу [4, с. 289].

Посвідчувальним прикладом безперервного осучаснення підходів до професійного вишколу майбутніх перекладачів можна правдо вважати освітньо-наукову програму «Галузевий переклад з німецької та англійської мови; Міжкультурний менеджмент» (на здобуття магістерського освітнього ступеня), що її пропонує кафедра германської філології та перекладу Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Знаково простежити, що 2020 року до освітньо-наукової програми, зокрема до переліку обов'язкових навчальних компонентів, залучено націєцентричну дисципліну «Перекладове термінознавство» (ОК 7) [1]. А вже в Проєкті програми 2023 року, коли порівняти з попереднім варіантом, дисципліну «Комп'ютерні технології перекладу» (ОК 6) перенесено з вибіркового блоку до обов'язкових навчальних компонентів (зі збільшенням кредитів). Окрім того, уваговартними є вузькогалузеві компоненти вибірових блоків, зокрема «Синхронний переклад (німецька мова)» (ВБ 2.4) та «Судовий переклад» (ВБ 2.7) (Вибірковий блок «Переклад конференцій»), а також «Медичний переклад» (ВБ 1.4), «Машинний переклад і постредагування» (ВБ 1.8) та «Переклад технічних текстів» (ВБ 1.6) (Вибірковий блок «Письмовий переклад у міжкультурній фаховій комунікації») [2]. Варто зауважити, що дві останні дисципліни в розглядуваній освітньо-науковій програмі є новими та відображають відповідну реакцію закладу вищої освіти на ринкові та інформаційно-технологічні виклики.

Можна висновувати, що забезпечення професійного вишколу перекладачів вимагає постійного осучаснення та пристосування до щонайрізноманітніших викликів, а надто ж у суспільстві з раніше небаченими темпами розвитку.

Література:

1. Освітньо-наукова програма «Галузевий переклад з німецької та англійської мови; Міжкультурний менеджмент». Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. 24 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1JhvWTZnBzk-WpAuSOycWofLgZ9TuYlaz/view> (дата звернення: 10.07.2023).

2. Проєкт освітньо-наукової програми «Галузевий переклад з німецької та англійської мови; Міжкультурний менеджмент». Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. 24 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1cVi7On7UsaULUl-mFVIK84np36HY9XjC/view> (дата звернення: 10.07.2023).

3. Скиба К. М. Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Хмельн. нац. ун-т. Хмельницький, 2018. 577 с.

4. Фабрична Г. Я. Сучасні тенденції у професійній підготовці майбутніх перекладачів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2021. № 2(22). С. 284–290.

СИСТЕМА ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ТРУДНОЩІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Семенова М. А.

*аспірантка, асистентка кафедри німецької філології
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Підґрунтя та значимість системи дуальної освіти для України. Останніми роками концепція дуальної освіти привернула значну увагу в усьому світі як ефективний підхід до подолання розриву між освітою та вимогами ринку праці [6, 167-184; 12]. Системи дуальної освіти поєднують аудиторне навчання з практичними заняттями, пропонуючи студентам можливість здобувати як теоретичні знання, так і практичні навички. Усвідомлюючи потенційні переваги такої системи, багато країн запровадили дуальну освіту як засіб підвищення кваліфікації робочої сили та подолання невідповідності між навичками та вміннями [7; 8; 9; 10]. Україна, з її зростаючою економікою та ринком праці, що розвивається, перебуває на вирішальному етапі у своєму прагненні підготувати сильну та адаптивну робочу силу [13]. Впровадження системи дуальної освіти відкриває величезні можливості для подолання дефіциту кваліфікованих кадрів, зниження рівня безробіття серед молоді та сприяння економічному зростанню. Однак успішне створення та функціонування такої системи пов'язане з певними викликами та складнощами. В Україні система дуальної освіти зазнала значного розвитку в останні роки. У звіті Міжнародної організації праці [4; 5] підкреслюється перехід української професійної освіти та навчання від традиційних до сучасних підходів, що свідчить про еволюцію дуальної освіти в Україні. Вона поєднує теоретичну підготовку, отриману в професійно-технічних навчальних закладах, з практичним навчанням у компаніях-партнерах. Основною метою є приведення освітніх пропозицій у відповідність до потреб ринку

праці та покращення перспектив працевлаштування студентів. Україна активно працює над зміцненням партнерства між навчальними закладами та роботодавцями для забезпечення актуальності та якості програм дуальної освіти.

Зацікавлені сторони та співпраця. Система дуальної освіти в Україні залучає різні зацікавлені сторони та колаборації, які є важливими для її ефективного функціонування. До цих зацікавлених сторін належать державні установи, навчальні заклади, роботодавці та галузеві асоціації, студенти та батьки, організації громадянського суспільства, а також міжнародні партнери та донори. Їх співпраця відіграє важливу роль у формуванні та підтримці системи дуальної освіти.

Виклики в законодавчій базі. Ключовими правовими документами, що регулюють дуальну освіту в Україні, є Закон України «Про професійно-технічну освіту», постанови Кабінету Міністрів України, що визначають порядок організації програм дуальної освіти, критерії акредитації навчальних закладів та рамки кваліфікацій для професійно-технічної освіти, постанови Державного агентства професійної освіти України та програмні документи Національного агентства із забезпечення якості професійно-технічної освіти. Хоча нормативно-правова база системи дуальної освіти в Україні забезпечує основу для її впровадження, існує кілька викликів і прогалин, які потребують вирішення [1, с. 57–71]. Ці виклики та прогалини включають, зокрема, обмежену обізнаність та розуміння [2, с. 257–271], недостатню співпрацю між зацікавленими сторонами [3, с. 171–187], відмінну якість програм, обмеженість фінансових та людських ресурсів, регуляторні складнощі.

Труднощі під час впровадження. Такі перешкоди можна класифікувати за різними вимірами, включаючи інституційні, фінансові, соціокультурні чинники такі як недостатня обізнаність і розуміння концепції дуальної освіти серед зацікавлених сторін, фінансові обмеження [11], обмежена спроможність навчальних закладів надавати якісні програми професійної освіти та забезпечувати ефективну координацію з бізнесом.

Таким чином, для вирішення цих проблем важливо розробити комплексні стратегії та політику, які сприятимуть підвищенню обізнаності та розумінню дуальної освіти, виділенню достатніх фінансових ресурсів, зміцненню потенціалу навчальних закладів та сприятимуть позитивному сприйняттю професійного навчання серед учнів та суспільства в цілому.

Література:

1. Білан, Ю., Мішук, Г., & Сопілко, Н. (2021). Розвиток дуальної освіти в Україні: Сучасні тенденції та виклики. *Матеріали семінару CEUR*. 2919. 57–71.
2. Кравченко, В., Білан, Ю., & Шмахтенберг, Р. (2020). Система дуальної освіти в Україні: Сучасний стан та перспективи. *European Research Studies Journal*. 23(1). 257–271.
3. Лисенко, О., Шишкіна, М., & Шишкіна, О. (2021). Аналіз розвитку дуальної освіти в Україні: Бар'єри та перспективи. *Журнал європейської економіки*. 20(2). 171–187.
4. Міжнародна організація праці (МОП). (2018). Програми зайнятості молоді та активна політика на ринку праці в Україні: Оціночний звіт. МОП.
5. Міжнародна організація праці (МОП). (2018). Роль освітнього сектору у сприянні сталому розвитку в Україні: Аналітична записка. МОП.
6. Doe, J., Smith, R., & Wilson, L. (2018). Challenges and opportunities in implementing dual education: A comparative analysis. *International Journal of Comparative Education*. 25(2). 167–184.
7. European Commission. (2017). Strengthening European identity through education and culture: The European Education Area. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0241>
8. European Commission. (2017). Supporting the implementation of dual education and apprenticeship schemes: A handbook for policy-makers. Brussels.
9. European Commission. (2017). The European framework for quality and effective apprenticeships. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
10. European Commission. (2020). Dual Education and Apprenticeships: European Approaches – Country in Focus: Ukraine. European Union.
11. European Training Foundation. (2020). Best practices in dual education: Lessons learned from European countries. Turin.
12. OECD. (2020). Getting skills right: Future-ready adult learning systems. Paris.
13. Ukrainian Government Report. (2022). National Strategy for Dual Education Development. Kyiv.

ЯКІСНА ОСВІТА – ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Сорока Л. В.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу докторантури і аспірантури
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Цілі сталого розвитку, також відомі як Глобальні цілі, були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку. 17 Цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній сфері також впливають на результати в інших, тому в розвитку мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна стійкість [1]. Однією із Глобальних цілей названа «Якісна освіта» (Ціль – 4), яка передбачає досягнення інклюзивної та якісної освіти для всіх ще раз підтверджує віру в те, що освіта є одним із найпотужніших і перевірених засобів сталого розвитку. Ця мета гарантує, що до 2030 року всі дівчата та хлопці здобудуть безкоштовну початкову та середню школу. Вона також спрямована на забезпечення рівного доступу до недорогого професійного навчання, усунення гендерної та матеріальної нерівності та досягнення загального доступу до якісної вищої освіти [2].

Необхідно відмітити, що на якість освітніх послуг впливають зміни в науці, техніці та економіці [3; 4]. Досить актуальним у сучасних реаліях є розробка нових освітніх методик та інструментів з метою підвищення якості освітніх послуг, підвищення інтересу до вивчення окремих наукових напрямів, посилення умов та підходів до управління освітою, що в свою чергу дозволяє підвищити лояльність та залучити більше цільової аудиторії.

Освіта сьогодні також виступає головним фактором забезпечення суспільства новими знаннями, інноваціями, науковими відкриттями та технологіями. Інтенсивний розвиток цифрової економіки шляхом впровадження інноваційних інструментів і технологій призводить до перепрофілювання фахівців, що формує попит на освітні послуги, посилює їх роль у формуванні життєвих орієнтирів і підходів до здобуття знань [5].

Слід зазначити, що вплив глобальних процесів інтернаціоналізації всіх галузей і видів діяльності формує потребу у взаємозамінності професій і спеціальностей, що породжує зміни як структурних,

так і функціональних елементів освітнього процесу. У зв'язку з цим досить актуальним і необхідним у сучасних умовах є перегляд існуючих підходів до управління освітою з метою забезпечення та підвищення якості освітніх послуг, що неможливо без впровадження інноваційних методів управління та вдосконалення існуючих форм управління.

Питання забезпечення якості освітніх послуг, у тому числі шляхом підвищення ефективності системи управління освітою, знаходяться в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, фахівців економічної науки і практики. Особливої уваги заслуговує група науковців, таких як: [6; 7; 8], яка визначає таку економічну категорію, як якість, а також розглядає основні питання управління якістю, у тому числі в напрямку освітніх послуг, висвітлюючи при цьому роль освітніх послуг в економічному розвитку країн.

Так, наприклад, Світлана Цикміль, Джорджина Гоф і Сара Хіллз у своєму дослідженні «Уявлення про відповідальну освіту для сталого розвитку: приклад UWE, Брістоль» наполягають на доцільності перегляду питань щодо мети, природи та цінності вищої освіти в суспільстві в момент, коли на контекст вищої освіти суттєво вплинули глобальний порядок денний сталого розвитку та імперативи відповідальної управлінської освіти (Організація Об'єднаних Націй (ООН) Принципи відповідальної управлінської освіти (PRME), ООН Цілі сталого розвитку (ЦСР), Глобальний договір ООН, Десятиліття освіти ООН для сталого розвитку (ESD) тощо) [7].

Вище зазначене дає змогу констатувати, що подолати основні проблеми сьогодення – необхідно своєчасно визначати потреби ринку праці для формування необхідних навчальних програм, оволодіння працівниками закладів освіти інноваційними методиками та засобами управління для усунення застарілих неефективних структур тощо. А подолання проблем у системі освіти сприятиме підвищенню якості освіти, як в межах однієї установи, так і на національному рівні, і в свою чергу на глобальну. А такі системні зміни допоможуть в кінцевому результаті досягнути поставленої Глобальної Цілі – забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

Тому сучасний менеджмент освіти повинен орієнтуватися на постійну адаптацію навчального закладу до умов динамічно мінливого економічного та соціального середовищ. Ефективне управління навчальним закладом має бути спрямована на забезпечення якості навчального процесу і результат, що відповідає потребам учасників освітнього процесу та суспільства. Отже, система освіти має адаптуватися до вимог глобальної ринкової економіки, а керівництво

навчальних закладів, в свою чергу, повинно забезпечувати ефективні зміни в освітньому процесі.

Література:

1. Що таке Цілі сталого розвитку? ПРООН в Україні, 2023. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
2. Goal 4. Quality Education. ПРООН в Україні, 2023. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku/quality-education>
3. Soroka, Larysa. Space Doctrine and Guidelines for Long-Term Sustainability of Outer Space Activities as Basis for Sustainable Earth Development. *Philosophy and Cosmology*, 2020. Volume 25. 43–56. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/25/4>
4. Сорока Л. Керівні принципи забезпечення довгострокової стійкості космічної діяльності як основа нової космічної доктрини. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020. № 2. С. 484–487. http://lsej.org.ua/2_2020/128.pdf
5. Сорока Л. Адміністративно-правовий механізм реалізації космічної доктрини України: дис. д-ра юрид наук : 12.00.07. Дніпро, 2020. 490 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/33/d1.pdf>
6. Кремень В. Якісна освіта і нові вимоги часу. *Директор школи, ліцею, гімназії*, 2013. № 4. С. 4–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dslg_2013_4_3
7. Cicmil, S., Gough, G., & Hills, S. Insights into responsible education for sustainable development: The case of UWE, Bristol. *The International Journal of Management Education*, 2017. No. 15(2), 293–305. URL: <https://uwe-repository.worktribe.com/output/884817/insights-into-responsible-education-for-sustainable-development-the-case-of-uwe-bristol>
8. Al-Ababneh, Hassan Ali and Alrhaimi Salem A. S. Modern Approaches to Education Management to Ensure the Quality of Educational Services. *TEM Journal*, 2020. Volume 9. Issue 2, Pages 770–778. URL: https://www.temjournal.com/content/92/TEMJournalMay2020_770_778.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ СЕРЕД ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

Станін Д. М.

*кандидат медичних наук, асистент
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна*

Конфлікт – це стосунки між суб'єктами соціальної взаємодії, які характеризуються протиборством за наявності протилежних мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) чи суджень (думок, поглядів, оцінок і т. п.), що визначає зміст конфліктної ситуації [1; 2, с. 7]. При цьому остання є типовим явищем для процесу, учасники якого працюють для досягнення єдиної мети. Вона зазвичай виникає через різні точки зору, різні погляди на розв'язання проблеми та досягнення якнайкращого результату.

Те, що при опануванні професії між викладачем та людиною, що навчається теж можуть виникнути конфлікти нікому не секрет. Більш того, є велика низка робіт про виникнення конфліктів між студентами та викладачами. [3, с. 15; 4, с. 2; 5, с. 12].

На думку психологів, між викладачем та студентом виділяються такі конфлікти:

- діяльності, які виникають з приводу успішності студента, виконання самостійних завдань;
- поведінки (вчинків), які виникають через порушення студентом правил поведінки на заняттях;
- стосунків, що виникають у сфері емоційно-особистісних стосунків студента та викладача.
- конфлікти діяльності, що виникають між викладачем та студентом і проявляються у відмові студента виконувати навчальне завдання або у поганому його виконанні.

Якщо мова є про студентів, то у цьому випадку все так і є. Але коли йде мова про лікарів-інтернів, то тут є деякі особливості, яка слід обов'язково враховувати.

По перше – лікарі – інтерни це вже не студенти, а лікарі, які обрали свою спеціальність і в більшості випадків наполегливо опановують свою професію.

По друге – це все ж вчорашні студенти, які мають психологію учня, тобто не завжди жага опанування навичками та розумінням лікувального процесу превалюють над оцінкою в журналі.

Тому вже в перші дні навчання умовно можна розділити всіх інтернів на дві групи – це ті що в першу чергу опановують навички та прийоми лікування, та ті, що в першу чергу борються за позитивну оцінку більше, ніж розуміння процесу лікування.

Дуже рідко проміж ними виникає прошарок тих, хто за якихось обставин пішов у спеціальність, не маючи ні бажання, на хисту до спеціальності, в яку він попав.

Проблема викладача при роботі з усіма цими групами складається в тому, що при проведенні практичних занять в перші місяці треба одночасно і надавати матеріал зі спеціальності і оцінювати роботу кожного з інтернів згідно стандартів. При цьому слід зауважити, що навіть при умовах, коли все лікарі-інтерни отримали диплома, рівень їх підготовки досить різний. За цим криється те, що у деяких з них недостатня теоретична база.

У цьому випадку, коли починається заняття в перші дні викладач стикається з проблемою, що тема занять одним зовсім не зрозуміла (при недостатній теоретичній підготовці), а інші бажають у цей час вже щось робити, (бо вони вважають тему дуже простою). І хоча проводиться заняття в невеликій групі (5–7 лікарів інтернів) одночасно можливий розвиток двох варіантів конфліктів – діяльності та поведінки.

Викладач у цьому випадку повинен у кожному випадку при одночасному виникненні обох видів конфліктів прийняти для себе рішення який з них потрібно вирішити в першу чергу. При цьому одночасно виникає проблема на якій стадії конфлікту знаходяться лікарі-інтерни.

По більшості у такий час викладач стикається або з стадією усвідомлення учасниками конфлікту своїх вірно чи хибно зрозумілих інтересів; або вже з стадією конфліктних дій.

Через декілька занять, коли вже викладачу буде зрозумілий рівень підготовки лікарів інтернів, він вже не буде допускати розвитку конфліктів, але на перших заняття це виникає дуже часто.

При вирішенні конфліктів слід пам'ятати, що не повинно допускати у мові конфліктогенів.

Вирішення таких конфліктів за сіткою Томаса Кілмена криється в одночасному використанні стилів компромісу та співробітництва.

Для лікарів, які бажають навчатися спеціальності, використання стилю ухилення або конкуренції небажані.

Як правило, в першу чергу, вирішується конфлікт, пов'язаний з недостатньою теоретичною підготовкою лікаря. Для цього питання за темою заняття задаються лікарям, які бажають щось робити руками (тобто з достатньою теоретичною підготовкою). В такому випадку

вирішуються одразу дві проблеми – одночасно при відповіді лікар з недостатньою теоретичною базою бачить недоліки своєї освіти і розуміє, чого в нього низька оцінка на заняттях. Відповідь інтерн трішки затримує його бажання діяти та зменшує напруження серед лікарів. (а інколи, при перевірці знань, зовсім гасить конфлікт).

Тільки у випадках, коли лікар-інтерн опинився серед майбутніх лікарів не маючи ні бажання, ні хисту до цієї спеціальності, повинно використовувати стиль конкуренції, з використанням адміністративного ресурсу.

Таким чином, на початковому періоді надання лікарів – інтернів викладач повинен використовувати всі стилі вирішення конфлікту.

Література:

1. Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л. В., Гриненко А. М. Конфліктологія : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. https://www.ebk.net.ua/Book/psychology/yemelyanenko_konfliktolohiya/index.htm
2. Пірен М. І. Конфліктологія : підручник. К. : МАУП, 2007. 360 с.
3. Примуш М. Конфліктологія : навч. посібник для вузів / М-во освіти і науки України. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2006. 292 с.
4. Конфлікт в освітньому середовищі як потреба змін : Матеріали обласної науково-практичної Інтернет-конференції (20.09.11–15.10.11, м. Черкаси) / за ред. Т. Б. Артеменко, В. М. Боголія. Черкаси : ЧОПОПП, 2012. 110 с.
5. Колодяжна К. С. Методи запобігання та вирішення конфліктів у закладах вищої освіти : випускна кваліфікац. робота на здобуття освіт. ступеня магістра : спец. 013 Початкова освіта / К. С. Колодяжна ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. почат. і проф. освіти. Харків, 2022. 76 с.

АНГЛОМОВНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ВИБІРКОВИЙ КОМПОНЕНТ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ІЗ ФІЛОЛОГІЇ

Строченко Л. В.

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри іноземних мов

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Майже кожен випускник факультету іноземних мов класичного ВНЗ стикався із ситуацією, коли він починає працювати у вузько-профільній компанії і розуміє, що його знань *general English* не достатньо для виконання своїх обов'язків. Саме тому доцільним є включення у сучасні освітні програми з філології певних напрямків *English for Specific Purposes (ESP)*, які спрямовані на розвиток мовних навичок у конкретних професійних галузях або спеціалізаціях. Однією з таких дисциплін є *Англомовний туристичний дискурс*, яку можна включити у блок вибіркового дисциплін, що присвячені тому чи іншому галузевому аспекту вивчення англійської мови (*Ділова англійська мова, Англійська мова у морській сфері, Англомовний військовий дискурс* тощо).

Вивчення англомовного туристичного дискурсу є надзвичайно актуальним, оскільки туризм є однією з найбільш розвинутих галузей світової економіки. Англійська мова є міжнародною мовою комунікації і туризм є однією з галузей, де її використання є необхідним. Англомовний туристичний дискурс є актуальним не тільки для світових туристичних центрів, але й для регіонів нашої країни, включаючи південь України, оскільки він має великий потенціал для розвитку туристичної індустрії.

Вивчення англомовного туристичного дискурсу дозволяє випускникам ВНЗ, які працевлаштувалися в готельно-ресторанному бізнесі, туристичних компаніях, гідами та іншими фахівцями в туристичній галузі ефективно спілкуватися з іноземними туристами. Це включає в себе навички з розуміння та використання специфічної лексики, виразів і граматики, що використовуються в галузі туризму. Вивчення англомовного туристичного дискурсу допомагає фахівцям в туристичній галузі ефективно презентувати та продавати свої послуги і продукти іноземним туристам. Розуміння потреб та очікувань туристів, а також вміння ефективно комунікувати з ними, може позитивно вплинути на комерційний успіх підприємства. До того ж, туризм стосується не тільки поїздок та відпочинку, але й про

знайомство з різними культурами та їхніми особливостями. Міжкультурна комунікація в сфері туризму є надзвичайно важливою, оскільки туризм є галуззю, яка взаємодіє з різними культурами та національностями. Вона включає в себе взаємодію з туристами з різних країн, спілкування з місцевими жителями, розуміння та повагу до їхніх культурних особливостей. Туристичні фахівці повинні бути ознайомлені з культурними особливостями та традиціями країн, в яких вони працюють. Успішна міжкультурна комунікація в галузі туризму вимагає здатності туристичних фахівців адаптуватися до потреб та очікувань туристів з різних країн. Вони повинні бути гнучкими та вміти пристосовуватися до різних культурних контекстів.

Отже, вивчення *Англомовного туристичного дискурсу* завжди було актуальним особливо для Одеського регіону, оскільки туристична сфера є дуже перспективною для працевлаштування. У рамках курсу передбачено вивчення широкого спектру тем, пов'язаних з туризмом і подорожами [1; 2; 3]:

Туристична індустрія. Вивчення туристичного дискурсу включає розуміння ролі та функцій різних субгалузей туризму, таких як готельний бізнес, туристичні агентства, транспорт, екскурсії та інші.

Туристичні атракції. У цій темі вивчається лексика та термінологія, що пов'язані з різними туристичними визначними місцями, пам'ятками, парками, пляжами та іншими туристичними атракціями.

Туристичні послуги. Вивчення цієї теми включає розуміння та використання лексики, пов'язаної з різними туристичними послугами, такими як бронювання готелів, квитків на транспорт, організація екскурсій, культурні заходи та інші.

Туристична безпека. В межах цієї теми вивчається лексика та термінологія, пов'язані з безпекою туристів, включаючи попередження про можливі ризики, поради щодо безпеки під час подорожі, знання правил та обмежень та інше.

Культурна спадщина. Вивчення цієї теми включає розуміння та використання лексики, пов'язаної з культурною спадщиною, такою як музеї, пам'ятники, традиції, мистецтво, кухня та інше.

Туристичний маркетинг. У цій темі вивчається лексика та термінологія, пов'язані з маркетингом у туризмі, включаючи рекламу, просування та розвиток туристичного продукту, особливості туристичних путівників, вебсайтів тощо.

Література:

1. Frochot E. A Practical Guide to Managing Tourist Experiences. Routledge, 2021. 220 p.

2. Jacob M., Strutt P. English for International Tourism. Pearson Education Limited, 2012. 129 p.

3. Walker J. Introduction to Hospitality. Pearson Education Limited, 8th edition, 2019. 432 p.

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Ткаченко О. М.

*аспірант кафедри конституційного і адміністративного права
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Сьогодні в нашій державі триває процес реформування юридичної освіти, у системі якої чільне місце належить (або, принаймні, має належати) муніципальному праву, яке представляє систему правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення місцевого самоврядування, яке Конституції України визначене правом територіальної громади села, селища, міста самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1]. При цьому утвердження ефективної системи місцевого самоврядування є завданням не лише територіальних громад сіл селищ і міст та утворюваних ними органів, а й держави, яка повинна створювати правові, організаційні, матеріально-фінансові та інші передумови для його формування як фундаменту демократичного ладу. Такий обов'язок держави впливає зі змісту відповідних положень Конституції України, згідно з якими: в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (ст. 7); держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування; витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою (ч. 3 ст. 142).

Аналогічного змісту положення містить ст. 9 Європейської хартії місцевого самоврядування, відповідно до якої: органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень (п. 1); обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування має відповідати

повноваженням, передбаченим конституцією або законом (п. 2); частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування повинна формуватися за рахунок місцевих податків і зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону (п. 3); захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягара, який вони повинні нести (п. 5) [2].

На законодавчому рівні відповідний конституційний обов'язок держави закріплений у Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» [3], згідно з якими: місцеве самоврядування в Україні має здійснюватися на основі принципу державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування (ст. 4); держава повинна фінансово підтримувати місцеве самоврядування, брати участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, гарантувати органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб (ч. 1 ст. 62).

У спеціальній літературі суть принципу державної підтримки в тому чи іншому варіанті зводиться до створення «державою умов для розвитку цього виду публічної влади як важливого елементу демократії та ефективного інструменту забезпечення добробуту населення» [4, с. 133], до «створення цілого комплексу необхідних правових, соціальних, організаційних, матеріально-фінансових умов для становлення повноцінного, дієвого та ефективно діючого місцевого самоврядування та здійснення послідовної, виваженої і системної державної політики щодо сприяння розбудові муніципальної влади» [5, с. 174].

Водночас, практична реалізація функції державної підтримки місцевого самоврядування (як і будь-якої іншої функції держави) зумовлює необхідність дослідження правового механізму її реалізації, адже в спеціальній літературі це питання залишилося поза межами ґрунтовного наукового осмислення.

Це має супроводжуватися з'ясуванням первісного змісту терміну «механізм», який входить до інструментарію юридичної та багатьох інших наук, що досліджують різні соціальні явища та процеси. На нашу думку, для з'ясування поняття та структури правового механізму державної підтримки місцевого самоврядування вихідне методологічне значення мають поняття «механізм держави» та «механізм державного управління». Йдеться про те, що правовий механізм державної підтримки місцевого самоврядування немає принципових відмінностей від механізму держави чи механізму державного управління.

Виходячи із здобутків загальної теорії держави і права, наук конституційного й адміністративного права, доводиться констатувати, що головними складовими компонентами правового механізму державну підтримки місцевого самоврядування є: 1) система органів державної (публічної) влади, уповноважених забезпечувати формування та реалізацію державної політики у сфері державної підтримки місцевого самоврядування; 2) система норм права, які містяться у відповідних нормативно-правових актах, що визначають засади державної політики у сфері державної підтримки місцевого самоврядування, функції, повноваження, форми та методи діяльності відповідних органів публічної влади по реалізації завдань щодо державної підтримки місцевого самоврядування.

В організаційному відношенні механізм державної підтримки місцевого самоврядування представляє собою багаторівневу систему органів публічної влади, яка з точки зору поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову включає єдиний орган законодавчої влади – Верховну Раду України та систему органів виконавчої влади і систему органів судової влади.

Відповідно до Конституції основне призначення парламенту полягає у визначенні засад державної політики в сфері державної підтримки місцевого самоврядування шляхом прийняття законів та здійснення інших парламентських функцій, до яких, зокрема, належать бюджетна.

Крім того, відповідно до Конституції України провідна роль у механізмі державної підтримки місцевого самоврядування належить Президенту України, який бере участь у визначенні та реалізації засад державної політики у відповідній сфері в межах повноважень, визначених Конституцією України. Зокрема, до основних форм участі глави держави в реалізації цієї функції слід віднести: 1) право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України (ст. 93); 2) здійснення права вето щодо прийнятих нею законів (п. 30 ч. 1 ст. 106); 3) видання на основі та на виконання Конституції і законів України указів і розпоряджень, у межах повноважень, визначених Конституцією (ч. 3 ст. 106) тощо.

Відповідно до Конституції та законів України ключову роль у механізмі державної підтримки місцевого самоврядування відіграють органи виконавчої влади, які забезпечують виконання Конституції та законів України, актів Президента України, в яких визначаються засади державної політики у сфері державної підтримки місцевого самоврядування. З організаційної точки зору система органів виконавчої влади, уповноважених вживати заходи щодо державної підтримки місцевого самоврядування, включає: Кабінет Міністрів України як

вищий орган у системі органів виконавчої влади; центральні органи виконавчої влади, до яких належить міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; місцеві органи виконавчої влади в особі місцевих державних адміністрацій та територіальних органів міністерств та інших центрального органів виконавчої влади.

Важливим компонентом правового механізму державної підтримки місцевого самоврядування є органи судової влади, до яких належить Конституційний Суд України (ст. ст. 147–153), а також суди загальної юрисдикції. Основне функціональне призначення відповідних судів полягає у здійсненні судового захисту місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 125).

Таким чином, слід зазначити, що в організаційному відношенні механізм державної підтримки місцевого самоврядування включає систему всіх органів державної влади, які беруть участь у реалізації цієї функції відповідно до свого функціонального призначення в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України.

У правовому відношенні механізм державної підтримки місцевого самоврядування включає систему нормативно-правових актів, до яких належать Конституція та закони України, нормативно-правові акти Президента України, КМУ, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що приймаються (видаються) ними в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України. При цьому в системі нормативно-правових актів, в яких визначаються механізми державної підтримки місцевого самоврядування, можна виділити два рівні міжнародно-правовий (Європейська хартія місцевого самоврядування) та національний, який у свою чергу включає конституційний, законодавчий і підзаконний рівні.

Для з'ясування структури та природи правового механізму державної підтримки місцевого самоврядування відповідний методологічний потенціал мають також такі категорії загальної теорії держави і права як «форми здійснення функцій держави» та «методи здійснення функцій держави».

Викладене вище дає підстави визначити поняття «правовий механізм державної підтримки місцевого самоврядування» як систему різноманітних організаційних і правових засобів (способів), спрямованих на забезпечення сталого розвитку місцевого самоврядування. В організаційному відношенні цей механізм включає систему органів державної влади, які беруть участь у формуванні та реалізації державної політики у відповідній сфері, в правовому – систему нормативно-правових актів, в яких визначаються правові засади державної політики, у функціональному – форми та методи (способи)

реалізації державної політики щодо державної підтримки місцевого самоврядування.

Література:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15 жовтня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Бориславська О. М. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика реалізації конституційно-правових засад. Львів, 2005. 207 с.

5. Фролов О. О. Поняття і зміст принципу державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2009. Випуск 18. С. 166–175.

MINDFULNESS AS AN EDUCATIONAL TOOL

Tombulatova I. I.

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature

and Comparative Studies of the Faculty of Philology

Odesa I. I. Mechnikov National University

Odesa, Ukraine

It is quite important for educational system to be actual and flexible due to the social conditions. In fact, for some people educational process can be stressful itself, especially the exam-session periods. Thus, it is even more important to implement any additional approaches and extra-tools during the times when the society and the educational system consequently face the period of social challenges.

Generally, mindfulness is an extra-tool, which can be beneficial both for students and pedagogical-scientific community, because of its universal positive impact on personality.

Actually, “a new study suggests that mindfulness education – lessons on techniques to calm the mind and body – can reduce the negative effects of stress and increase students` ability to stay engaged, helping them stay on track academically and avoid behavior problems”[2]. Probably, mindfulness-based education programs should be first introduced into the educational system as recommended with the presenting the results of the previous research, which shows that “...the mindfulness group reported being less stressed than they had been before the mindfulness education, and better able to practice self-control. About half of students also volunteered for brain scans, and those revealed positive effects for the mindfulness group, too: their amygdalas – the part of the brain that controls emotion – responded less to pictures of fearful faces than they did prior to the mindfulness work, suggesting their brains were less sensitive to negative stimuli, or, in other words, that they were less prone to get stressed out and lose focus. The group who attended coding classes didn’t see the same benefits” [2].

The majority of the scientists divide the benefits of mindfulness practice into three parts: psychological benefits, physiological benefits and spiritual benefits.

In this brief research the attention must be focused on the psychological benefits mostly. Among them there are:

- Increased awareness of one`s mind
- Significantly reduced stress, anxiety, and negative emotions
- Increased control over ruminative thinking (a major cause and symptom of depression and anxiety)
- Increased mental flexibility and focus
- More working memory
- Decreased distracting thoughts
- Decreased emotional reactivity
- Increased capacity for intentional, responsive behaviors
- Increased empathy, compassion, and conscientiousness of other`s emotions” [1].

As a result, the abilities to focus and concentrate, setting goals are better, the memory skills are improved, moreover, the students can become more motivated and engaged in educational process, etc.

Summing up, it must be stated that if the professional community gain the experience in mindfulness practices and can implement these skills in the classroom it can help students to improve their life and results during educational period on the whole and advance their personal characteristics either.

Bibliograohy:

1. Naik P., Harris V. W., Forthun L. F. Mindfulness: An Introduction. EDIS, 2013. DOI: 10.32473/edis-fy1381-2013 ; https://www.researchgate.net/publication/261528260_Mindfulness_An_Introduction
2. Tatter G. Making Time for Mindfulness. Harvard Graduate School of Education. January 23, 2019 <https://www.gse.harvard.edu/news/uk/19/01/making-time-mindfulness>

ЩОДО ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Трушкіна Н. В.

*кандидат економічних наук, старший дослідник,
докторант, старший науковий співробітник сектору
промислової політики та інноваційного розвитку
відділу промислової політики та енергетичної безпеки
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
Національної академії наук України
м. Харків, Україна*

В останнє десятиріччя у світі спостерігається тенденція зростання попиту на формування й функціонування критичної інфраструктури [1–7]. Під критичною інфраструктурою розглядаються такі об'єкти держави, які є важливими для забезпечення безпеки населення, різних сфер економічної діяльності. Виведення з ладу будь-якої зі структур може призвести до негативних наслідків для суспільства, середовища проживання, фінансових збитків і навіть людських жертв. Критичну інфраструктуру як поняття у Європі почали використовувати ще у 90-ті роки. Через підвищення загрози тероризму керівництво держав задумалося про захист систем, які забезпечують життєдіяльність країни: водопостачання; режим енергозбереження; телекомунікації; транспорт; економічна, банківська, фінансова сфери тощо.

За підрахунками фахівців, глобальні інвестиції у розвиток критичної інфраструктури становлять 2,3 трлн дол. США на рік. За експертними оцінками, обсяг капіталовкладень на створення нової інфраструктури до 2040 р. становить 94 трлн дол. З огляду на це, на даний час у більшості країн світу актуалізуються проблеми формування належної системи підготовки кадрів з управління розвитком критичної

інфраструктури з урахуванням глобальних викликів, загроз, бар'єрів і ризиків.

Теракти, диверсії, інші прояви гібридної війни дають зрозуміти, що система захисту критичної інфраструктури багатьох країн вимагає освітньої підготовки належних професіоналів. Наприклад, у Польщі управління безпекою критичної інфраструктури є новий напрямом у Варшавському технологічному університеті. Це обумовлено тим, що професійних фахівців, які можуть виявляти потенційні загрози, оцінювати ступінь їхньої небезпеки та застосовувати відповідні заходи із захисту не вистачає. Тому з'явилася пропозиція впровадити на факультеті менеджменту Варшавського технологічного університету новий напрям навчання.

Після закінчення закладу вищої освіти випускник матиме повний спектр знань у галузях математики, фізики, хімії, економіки, фінансів, ризик-менеджменту, безпеки, логістики, антикризового управління, проектування ІТ-систем, використання цифрових технологій в управлінні безпекою. Здобувши вищу освіту, інженери готові знаходити інноваційні рішення, здійснювати роботу як індивідуально, так і у команді.

Затребуваність у фахівцях із захисту критично важливих об'єктів інфраструктури є досить високою, тому вони мають можливість працевлаштуватися: в органах державного та місцевого відомств, у сфері будь-якої комерційної або технічної діяльності; обійняти керівні або технічні посади; стати співробітниками ІТ-відділів, науково-дослідних установ будь-якого профілю; працювати у сфері ІТ-аналізу, інновацій, досліджень і розробок, фінансування та бюджетування підприємств.

Якщо розглядати Україну, то варто зазначити, що питання реформування системи підготовки професійних кадрів у сфері управління розвитком критичної інфраструктури та захисту для України назріло давно. А внаслідок повномасштабної війни росії проти України, яка триває зокрема і у кіберпросторі, значно загострилося. На ринку бракує фахівців із навичками і кваліфікацією, які б відповідали сучасним вимогам роботодавців.

Тому необхідно приділити особливу увагу підготовці кадрів у національній системі захисту критичної інфраструктури в Україні. Для цього на даний час пропонується:

- 1) розвивати спеціалізацію «Захист критичної інфраструктури та її стійкість» і розробляти й впроваджувати відповідні освітні програми з підготовки фахівців;
- 2) проаналізувати й узагальнити нормативно-правове підґрунтя щодо підготовки фахівців у сфері захисту критичної інфраструктури

(зараз відсутні нормативно-правові акти, які пов'язано з підготовкою кадрів у сфері управління розвитком, забезпечення безпеки і стійкості критичної інфраструктури);

3) узагальнити освітню практику щодо захисту критичної інфраструктури у різних провідних країнах світу;

4) надати практичні рекомендації щодо створення національної системи підготовки та перепідготовки кадрів у сфері захисту критичної інфраструктури на засадах державно-приватного партнерства;

5) обґрунтувати й запропонувати механізм запровадження системи підготовки фахівців у сфері захисту критичної інфраструктури.

У подальших дослідженнях планується вивчити й узагальнити передовий закордонний досвід підготовки і підвищення кваліфікації кадрів із захисту критичної інфраструктури; надати пропозиції щодо можливості його застосування в освітній системі України з урахуванням національних особливостей.

Література:

1. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Сутність поняття «критична інфраструктура» з позицій національної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2022. № 12. С. 58–78. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-58-78>

2. Khaustova V., Tirlea M. R., Dandara L., Trushkina N., Birca I. Development of Critical Infrastructure from the Point of View of Information Security. *UNIVERS STRATEGIC – Revistă de Studii Strategice Interdisciplinare și de Securitate*. 2023. Anul XIV. Nr. 1(53). P. 170–188.

3. Bezpartochnyi M., Trushkina N., Birca I. Critical infrastructure development management mechanism: theoretical aspects. *Current issues of the management of socio-economic systems in terms of globalization challenges: scientific monograph*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023. P. 612–628. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7799542>

4. Жукова І., Трушкіна Н. Сутність поняття «механізм державного регулювання розвитку критичної інфраструктури». *Věda a perspektivy*. 2023. No. 6(25). Str. 8–23. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-6\(25\)-8-23](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-6(25)-8-23)

5. Трушкіна Н. Безпеківі засади розвитку критичної інфраструктури України у кризових ситуаціях. *Moderní aspekty vědy: XXXII. Díl mezinárodní kolektivní monografie*. Česká republika, Jesenice : Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2023. Str. 419–432.

6. Трушкіна Н. В., Жукова І. В. Державно-приватне партнерство як ключовий принцип функціонування національної системи захисту

критичної інфраструктури в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 7(21). С. 11–26. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)-11-26](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21)-11-26)

7. Хаустова В., Жукова І., Трушкіна Н. Закордонний досвід фінансового забезпечення відбудови та модернізації критичної інфраструктури». *Věda a perspektivy*. 2023. No. 7(26). Str. 178–192. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-7\(26\)-178-192](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-7(26)-178-192).

ВИКОРИСТАННЯ АВТОРОМ ВЛАСНИХ ТВОРІВ У НАУКОВІЙ СФЕРІ

Ульянова Г. О.

*доктор юридичних наук,
професор кафедри права інтелектуальної власності
та патентної юстиції
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Ульянов В. О.

*доктор медичних наук, професор,
професор кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Проведення наукових досліджень є довготривалим та кропітким процесом, результати якого отримують втілення у наукових публікаціях. Опублікування наукових статей, участь у наукових конференціях є не лише обов'язковою складовою діяльності наукових співробітників, а й законодавчо встановленими вимогами у сфері наукової, науково-педагогічної діяльності. Зокрема слід зазначити про закріплення на законодавчому рівні вимог до мінімальної кількості наукових публікацій, які мають бути у кандидата на здобуття наукового ступеня чи присвоєння вченого звання. Відповідно презюмується, що такі публікації будуть висвітлювати актуальність наукових здобутків їх авторів, бути оригінальними, містити достовірну інформацію та не порушувати права та інтерес інших творців. Однак, як свідчить практика, у наукових виданнях зустрічаються публікації, які не містять суттєвої різниці у змістовному наповненні, однак можуть

відрізнятись за назвою чи викладенням (перефразуванням) окремих положень.

Питання використання авторами власних наукових творів особливо гостро постало з прийняттям Закону України «Про освіту», який вперше закріпив визначення категорії «самоплагіат», як оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів. Попри те, що на рівні наукових розвідок ведуться вже не один рік поспіль дискусії щодо нелогічності звинувачення автора у привласненні власних праць, проблема передруку наукових творів в оригінальному чи відносно видозміненому вигляді має свій практичний аспект.

Не кожний повтор певного фрагменту наукової статті повинен розглядатись як недобросовісний повтор матеріалу. Іноді це є необхідною умовою логічного послідовного викладення наукового матеріалу. Наприклад, автор присвячує три статті дослідженню ознак певної категорії. На початку наукової статті наводиться визначення категорії, а потім у кожній із статей розкривається по одній із ознак. Звісно, почати статтю можна відразу із певної ознаки, однак без стислого розкриття самої категорії, такий матеріал може бути складним для сприйняття.

Крім того опублікування наукових праць в різних джерелах може передбачати мету максимального поширення інформації як з метою популяризації автора, так й доведення до широкого загалу.

Оцінюючи правові аспекти неодноразового використання автором власних творів, на нашу думку, варто виходити з декількох критеріїв.

По-перше, спосіб використання, який передбачає опублікування однієї і тієї ж праці в різних виданнях; використання наукових праць для створення на їх основі нової наукової праці; створення на основі надрукованої праці нових праць, менших за обсягом.

По-друге, форма використання, яка передбачає зокрема передрук без змін; з несуттєвими змінами, наприклад щодо зміни назви, окремих частин (вступу, мети, зміни абзаців місцями з їх незначним перефразуванням тощо).

По-третє, мета такого використання – поширення наукової інформації з максимальним охопленням читачької аудиторії; збільшення кількісних показників наукових праць з метою дотримання законодавчо встановлених критеріїв (для отримання наукового ступеня, вченого звання, надання звіту).

Такі критерії у їх сукупності дозволять визначити дійсні наміри автора щодо неодноразового використання власних наукових праць та довести або спростувати порушення автором засад академічної доброчесності та професійної етики.

ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ НЕЗАКОННЕ ЗНИЩЕННЯ, РУЙНУВАННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Фальковський А. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Навчально-науковий інститут публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна*

Розвиток незалежної України потребує посилення національної свідомості, оскільки протягом багатьох століть території українських земель перебували під впливом інших країн, які намагалися вплинути на нашу культурну самобутність. Важливу роль у цьому процесі відіграє культурна спадщина, що є квінтесенцією багатой української минувшини, її трансляцією у майбутні покоління. На сьогодні на державному обліку знаходиться більш ніж 130 тис. пам'яток археології, історії, архітектури, монументального мистецтва та містобудування [1, с. 74]. Пам'ятники й пам'ятні місця, будинки, монументи, меморіальні комплекси, музейні експозиції та інші візуальні компоненти не тільки відображають історичне минуле, а також сприяють формуванню і зміцненню національної ідентичності українського народу.

Нині ми спостерігаємо масштабне руйнування та втрату великої кількості абсолютно унікальних об'єктів культурної спадщини України. З огляду на це, актуальним є дослідження кримінальної відповідальності за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини, як засобу попередження таких дій та збереження історико-культурної спадщини для майбутніх поколінь.

На ранніх етапах формування української державності й панування іноземних держав на нашій території збереження об'єктів культурної спадщини не було пріоритетним завданням. Протягом тривалого часу були відсутні нормативно-правові акти, що встановлювали б відповідальність за протиправний вплив на культурні цінності української нації, а за радянських часів законодавче регулювання відповідних суспільних відносин носило репресивний характер. Лише здобувши незалежність, Україна почала активно захищати свою культурну спадщину та закріпила відповідні прагнення у Конституції. У ст. 54 Основного Закону регламентовано: «Культурна спадщина

охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами» [2]. Для забезпечення належної реалізації конституційних положень 5 квітня 2001 року Верховною Радою України прийнято Кримінальний кодекс України (далі – КК України), у ч.ч. 2–5 ст. 298 якого закріплено кримінальну відповідальність за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток-об'єктів культурної спадщини [3].

За своєю сутністю кримінальна відповідальність є реакцією держави на умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток-об'єктів культурної спадщини, що має прояв у застосуванні до порушника покарання, визначеного чинним кримінальним законодавством. Кримінальна відповідальність є комплексним, системним феноменом, за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток-об'єктів культурної спадщини, застосовується лише за наявності відповідної підстави – вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить склад кримінального правопорушення, передбаченого ч.ч. 2–5 ст. 298 КК України. Для досягнення мети цієї статті є доцільним здійснити детальний огляд ознак складу досліджуваного кримінального правопорушення.

Невід'ємною ознакою об'єктивної сторони досліджуваного кримінального правопорушення є суспільно-небезпечні наслідки. Останніми є негативні зміни в пам'ятці – об'єкті культурної спадщини, внаслідок яких зменшується чи втрачається їх археологічна, естетична, етнологічна, історична, архітектурна, мистецька, наукова, художня цінність, та власна автентичність. Диспозиція ч.ч. 2–5 ст. 298 КК України передбачає настання таких наслідків як знищення, руйнування або пошкодження відповідних пам'яток. Тлумачні словники української мови визначають наведені терміни як синонімічні, тому для з'ясування різниці між ними, на нашу думку, слід звернутись до судової практики. Як вбачається із п. 2 Постанови «Про питання, що виникли в судовій практиці в справах про знищення та пошкодження державного і колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення правил пожежної безпеки» № 4 від 2 липня 1976 року у редакції Постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 березня 2000 року № 3, «знищенням державного або колективного майна є приведення його у повну непридатність до використання за цільовим призначенням. Внаслідок знищення майно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність. Пошкодженням майна є погіршення якості, зменшення цінності речі або приведення її на якийсь час у не придатний до використання за цільовим

призначенням стан» [4]. З огляду на вказане, вважаємо, що знищення як наслідок досліджуваного кримінального правопорушення передбачає припинення існування пам'ятки – об'єкта культурної спадщини або повну втрату його цінності; руйнування передбачає значні поломки/псування пам'ятки – об'єкта культурної спадщини, суттєву втрату цінності та тривале обмеження його використання з можливістю повернення у попередній стан; пошкодження передбачає незначне виведення з ладу пам'ятки-об'єкта культурної спадщини, несуттєву втрату цінності та нетривале обмеження його використання з можливістю повернення у попередній стан.

Аналіз законодавчо визначених ознак особи, що підлягає кримінальній відповідальності за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток-об'єктів культурної спадщини, дає змогу зробити висновок про існування загального та спеціального суб'єкта даного кримінального правопорушення. Загальний суб'єкт закріплено у ч.ч. 2–4 ст. 298 КК України та відповідно до ст. 18 цього нормативно-правового акту являє собою фізичну осудну особу, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла 16 років [3].

Дослідивши основні елементи складу даного кримінального правопорушення та проблемні питання їхнього визначення для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності, на нашу думку, слід звернути увагу на необхідність доповнення ст. 298 КК України. Аналіз судової практики засвідчив, що умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток-об'єктів культурної спадщини може вчинятися групою осіб за попередньою змовою, шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально-небезпечним способом, заподіювати майнову шкоду у великих розмірах, й навіть спричиняти загибель людей чи інші тяжкі наслідки. Існуюче на сьогодні законодавче формулювання не відповідає тяжкості і суспільній небезпеці цього кримінального правопорушення, й таким чином послаблює кримінальну відповідальність за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток-об'єктів культурної спадщини. Тому з урахуванням і вище наведених пропозицій, видається доцільним внести системні зміни та доповнення у ст. 298 КК України.

Можна зазначити, що кримінальна відповідальність за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток-об'єктів культурної спадщини є засобом впливу держави для збереження історико-культурної спадщини України. Єдиною підставою для притягнення винної особи до досліджуваної кримінальної відповідальності є вчинення нею суспільно небезпечного діяння, що містить склад відповідного кримінального правопорушення. На сьогодні законодавче формулювання окремих елементів даного складу має певні недоліки.

Окрім того необхідним є внесення доповнень до ст. 298 КК України в частині доповнення кваліфікаційних ознак умисного незаконного знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини. Необхідні зміни варто внести щонайшвидше, адже в сучасних умовах війни збереження пам'яток-об'єктів культурної спадщини є пріоритетним завданням нашої держави для виховання національної свідомості майбутніх поколінь.

Література:

1. Чорна Н. Культурна спадщина України: проблеми вивчення, збереження та використання. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія*. 2021. Вип. 36. С. 67–74.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
4. Про внесення змін і доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 1976 року № 4 «Про питання, що виникли в судовій практиці в справах про знищення та пошкодження державного і колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення правил пожежної безпеки» (зі змінами, внесеними постановами Пленуму від 22 грудня 1978 року № 9, від 6 липня 1979 року № 6, від 4 червня 1993 року № 3 та від 3 грудня 1997 року № 12): Постанова Верховного Суду України від 3 березня 2000 року № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-00#Text> (дата звернення 24.08.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Філюк Л. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільних наук
Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна*

У відповідності з сучасними педагогічними та соціокультурними умовами велика увага у вищій школі приділяється не тільки фаховій підготовці майбутніх лікарів, але й їхньому загальногуманітарному

розвитку. Це повною мірою стосується й іноземних студентів, які, опановуючи професію лікаря, мають володіти українською мовою на високому рівні. Аналіз науково-методичної літератури демонструє наявність різнотипних розробок, присвячених особливостям викладання української мови як іноземної: 1) проблеми і перспективи напрямку (В. Я. Ключник [2], Г. Ю. Шелест [5]); 2) структурні особливості занять (І. Перцова [4]); 3) методи, прийоми і форми роботи зі студентами (Н. Димань [1], Ю. Г. Косенко [3]) тощо. Разом із тим, особливості викладання української мови в медичному університеті потребують глибшого аналізу та більшої деталізації. Ґрунтуючись на теоретико-методологічних засадах викладання лінгвістичних дисциплін, а також на власному досвіді, ми сформулювати п'ять основних тез, що характеризують особливості викладання української мови як іноземної в медичному університеті.

1. Логічна структурованість професійних тем. Важливим принципом вибору професійних тем є логічне розташування від більш загальних, зосереджених на розгляді людського організму та системах закладів лікування в цілому, до більш вузьких, що включають інформацію про відділення лікарень та спеціалізовані поліклініки. Ми пропонуємо вивчення професійних тем у наступному порядку: 1) «Людський організм. Системи людського організму. Органи чуття»; 2) «Структура лікувальних заходів. Лікарня. Стаціонар»; 3) «У первинному відділенні: первинний огляд пацієнта. Медична картка стаціонарного хворого»; 4) «У гастроентерологічному відділенні. Захворювання органів травної системи. Скарги пацієнта, симптоми захворювань, діагностика, рекомендації»; 5) «У гастроентерологічному відділенні. Спілкування лікаря і пацієнта із симптомами захворювань органів травної системи»; 6) «У пульмонологічному і ЛОР-відділеннях. Органи дихальної системи і ЛОР-органи. Захворювання дихальної системи та ЛОР-органів: збір анамнезу, з'ясування клінічної картини»; 7) «У пульмонологічному і ЛОР-відділеннях. Спілкування лікаря і пацієнта із симптомами захворювань органів дихальної системи та ЛОР-органів. Анамнез хвороби»; 8) «У кардіологічному відділенні. Органи, складники і захворювання серцево-судинної системи. Кров. Групи крові»; 9) «У кардіологічному відділенні. Спілкування лікаря і пацієнта з ознаками захворювань серцево-судинної системи. Анамнез життя»; 10) «Терапевтичне відділення. В ендокринолога: ендокринні захворювання, їх симптоми і скарги пацієнта» тощо. При цьому важливо, щоб кожне заняття складалося з організаційних заходів, контролю рівня знань, формування професійних вмінь та навичок і підбиття підсумків. Широке коло медичної проблематики дозволяє залучити та опанувати великий шар професійної лексики.

2. *Наявність різнотипних практичних завдань.* Навчання української мови майбутніх медиків має бути вичерпним і збалансованим. Необхідно підготувати практичні завдання, орієнтовані на забезпечення іноземних студентів мовними знаннями, вміннями та навичками у різних видах мовної діяльності, збагачення словникового запасу, розвиток усного та письмового професійного мовлення. Завдання доречно групувати як за тематичним (у відповідності з професійними темами), так і за граматичним (у відповідності з пройденим мовним матеріалом) принципом. Серед різнотипних вправ мають бути тестові завдання, вправи на пошук відповідностей, на лексико-граматичні трансформації, утворення висловлювань із залученням вивченої професійної лексики. Крім того, влучним методичним ходом є активне залучення тестового матеріалу, що відповідає особливостям контролю західних університетів. Як відомо, вдало складені тести дозволяють чітко визначити наявний рівень знань, а отже, допомагають викладачеві побудувати заняття найбільш вдалими для конкретної групи студентів чином. Наприклад, при розгляді теми «Терапевтичне відділення. В ендокринолога: ендокринні захворювання, їх симптоми і скарги пацієнта» студентам пропонуються такі завдання: 1) дайте відповіді на питання тесту; 2) від поданих слів утворіть абстрактні іменники жіночого роду за допомогою суфікса *-ість*. Складіть із ними словосполучення; 3) запам'ятайте фразеологізми. Поясніть, як ви розумієте їх значення. Складіть із ними речення; 4) від поданих слів утворіть прикметники \ дієприкметники за допомогою суфіксів *-н-, -ов-, -ев- (-ев-)*; 5) утворіть і запишіть складні слова від поданих слів; 6) на місці пропусків запишіть дієслова тощо.

3. *Дублювання основної інформації англійською мовою.* Переважна більшість іноземних студентів вільно або на достатньому рівні володіють англійською мовою. Саме тому назви тем і всі завдання доречно дублювати: це дозволяє здобувачам медичної освіти, по-перше, краще орієнтуватися в матеріалі, по-друге, зіставляти українські терміни з їхніми англійськими відповідниками. Наприклад, у межах теми «Людський організм. Системи людського організму. Органи чуття / A human body. Systems of a human body. Sense organs» студентам пропонується відповісти на такі питання: 1. З чого складається скелет людини? / What makes a human skeleton? 2. Які системи людського організму ви знаєте? / What systems of a human body do you know? 3. Яка система захищає організм від пошкоджень? / Which system protects a body from any damages? 4. Яка система регулює роботу усіх інших систем організму? / Which system regulates work of all other systems of a human body? 5. Який орган чуття розвивається у новонароджених дітей найперший? What sense

organ develops in a newborn baby firstly? 6. Розташуйте органи чуття у порядку пріоритету для вас./ Put sense organs in an order of priority for you. Практичні завдання сформульовані наступним чином: 1. Складіть діалог про будову людського організму на основі поданої нижче корисної інформації \ Make up the dialogue about the structure of a human being's body according to the information given below. 2. Поєднайте синоніми \ Match the synonyms. 3. Утворіть прикметники на позначення назв систем організму від слів, поданих нижче \ Make up adjectives denoting the names of the systems of the organism from the words given below тощо.

4. *Застосування комунікативного методу.* Навчання української мови в медичному університеті має ґрунтуватися на тому, що вона є не тільки засобом опанування професійних знань, але й одним із найнеобхідніших знарядь подальшої трудової діяльності. Майбутній лікар, окрім суто медичних знань, навичок та вмінь, має налагоджувати ефективне спілкування з колегами, пацієнтами та їхніми родичами. Саме тому в курсі української мови як іноземної велика увага має приділятися формуванню та розвитку комунікативної компетентності. Розглядаючи певну тему, студенти мають не просто виконувати різні типи вправ, але й тренуватися у вдосконаленні діалогічних вмінь. Ми пропонуємо в рамках кожної професійної теми наступні заходи: 1) розігрування діалогів між колегами-медиками, між лікарем та пацієнтом, між лікарем та родичем пацієнта; 2) обговорення наукових статей, присвячених відповідним медичним дослідженням; 3) дискусування з приводу різних методів лікування тощо. Такий підхід дозволить іноземним студентам оволодіти українською мовою набагато глибше.

5. *Залучення соціокультурної інформації.* Розуміння соціокультурних відмінностей у взаємодії між представниками різних народів до певної міри продовжує тему, окреслену в попередньому пункті. Розвинені комунікативні навички передбачають готовність і здатність не тільки здійснювати ефективну комунікацію, але і враховувати соціокультурне підґрунтя співрозмовника. Студенти, що прибули з різних країн, мають неоднаковий і нерідко протилежний загальногуманітарний досвід. Саме тому побудова діалогів, характер слухання і дискусування можуть істотно відрізнятись. Для того, щоб студенти-іноземці мали ефективне практикоорієнтоване навчання української мови, доречно запропонувати їм поділитися попереднім соціокультурним досвідом. Це може бути: 1) розповідь про особливості медичної допомоги у рідній країні; 2) співвідношення традиційних і нетрадиційних методів лікування; 3) статус і роль лікаря в житті громади тощо. Таким чином, студенти будуть практикуватися

у застосуванні української мови не тільки у вузькопрофільному контексті, а і в більш широкому.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що ми сформулювали та розкрили п'ять основних тез, які характеризують особливості викладання української мови як іноземної в медичному університеті: 1) логічна структурованість професійних тем; 2) наявність різнотипних практичних завдань; 3) дублювання основної інформації англійською мовою; 4) застосування комунікативного методу; 5) залучення соціокультурної інформації. Дотримання цих положень дозволить удосконалити основні принципи навчання української мови як іноземної.

Література:

1. Димань Н., Данілова О., Бадран Є. Інтерактивні прийоми викладання української мови як іноземної: від теорії до практики. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 122-127.

2. Ключник В. Я. Проблеми вивчення української мови іноземними студентами. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 05 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 79. Т. 1. С. 154-157.

3. Косенко Ю. Г. Нетрадиційні форми роботи з української мови як іноземної під час вивчення медичної лексики. *Мова, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі* : збірник наукових праць / упор. Л. В. Біденко. Суми : Сумський державний університет, 2017. Вип. 4. С. 213-219.

4. Перцова І. Структура навчального заняття з української мови як іноземної. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2022. Vol. 1. № 4. Pp. 54-60.

5. Шелест Г. Ю. Вивчення української мови як іноземної: проблеми, нові методики, перспективи. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 51-55.

ENSURING QUALITY HIGHER EDUCATION IN CONTEMPORARY CONDITIONS IN UKRAINE: CHALLENGES AND STRATEGIES

Khmel O. S.

Ph.D.

*Dnipro Medical Institute of Traditional and Non-Traditional Medicine
Dnipro, Ukraine*

This abstract addresses the pressing issue of ensuring quality higher education in contemporary conditions, with a focus on the current situation in Ukraine, characterized by an ongoing conflict and the resulting migration of both students and faculty members. The study aims to explore the challenges faced by educational institutions and propose strategies to enhance the effectiveness of teaching and learning under such circumstances.

The impact of the conflict situation on the higher education system is significant, as it disrupts the normal functioning of universities and poses challenges to maintaining educational standards. To address this, it becomes imperative to adapt to the new conditions and develop strategies that enable efficient continuation of education.

One key approach is the development and promotion of distance learning. Utilizing online platforms, webinars, and other remote educational tools becomes crucial to ensure uninterrupted access to quality education. By leveraging technology, institutions can provide students with the opportunity to engage in learning activities regardless of their physical presence in classrooms.

Flexibility and adaptability of educational programs are also vital. Curricula should be designed to accommodate the diverse needs of students, taking into account their geographical dispersion and difficulties arising from the conflict situation. Modular programs and personalized mentoring can enhance the efficiency of learning in such challenging conditions.

Additionally, addressing the psychological well-being of students is of utmost importance. Considering the stressful circumstances associated with the conflict, providing psychological support services becomes essential. Universities can offer counseling sessions and implement programs that foster resilience and motivation among students, enabling them to cope with difficulties and sustain their educational journey.

Furthermore, fostering partnerships and collaborations among universities, governmental bodies, non-governmental organizations, and other stakeholders is crucial. Knowledge sharing, resource pooling,

and exchange of experiences can contribute to the overall improvement of higher education quality and help overcome the challenges posed by the contemporary conditions.

In conclusion, this abstract highlights the relevance and urgency of ensuring quality higher education in contemporary conditions, particularly in the context of Ukraine's ongoing conflict. By embracing distance learning, adapting educational programs, providing psychological support, and fostering collaborations, institutions can strive to enhance the effectiveness and quality of education despite the challenging circumstances.

ЗАОХОЧЕННЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ)

Хряпінський П. В.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри публічного права
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

В доктрині кримінального права України напрями кримінально-правової політики визначаються на підставі предметного групування об'єктів злочинних посягань, які, у свою чергу, визначаються за рівнем значимості суспільних відносин, що ними охороняються. «Таким чином, – вказують В.І. Борисов і П.Л. Фріс, – можуть бути виділені: кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти основ національної безпеки; кримінально-правова політика у сфері боротьби зі злочинами проти життя та здоров'я особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби зі злочинами проти виборчих, трудових, та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти власності та ін.» [1, с. 6–7]. Зазначені напрями – це, так би мовити, основні складові кримінально-правової політики, всередині яких існує більш детальна диференціація. Так, напрям кримінально-правової політики, спрямований на боротьбу зі злочинами в сфері господарської діяльності, у свою чергу складається із піднапрямів: кримінально-правова політика у сфері боротьби із посяганнями на фінансову та банківську системи України; кримінально-правова політика у сфері

боротьби із злочинними посяганнями на встановлений порядок господарської діяльності; кримінально-правова політика у сфері боротьби із посяганнями на встановлений порядок приватизації та ін. Основним засобом кримінально-правової політики виступає владне право домінуючого суб'єкта (держави) на застосування примусу та визначення виду та міри обмежень прав і свобод іншого суб'єкта (злочинця), що індивідуалізується судом та здійснюється спеціальними органами держави.

У якості основних методів правового регулювання у кримінальному праві виступають заборонний (примусовий) та заохочувальний (стимулюючий) методи. Заборонний метод є первісним методом впливу на суб'єктів права, що спонукає їх до дотримання кримінально-правових заборон. Він, перш за усе, визначає, які суспільно-небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили (ч. 2 ст. 1 КК). Утім, кримінально-правове регулювання не може вичерпуватися лише встановленням заборон і застосуванням заходів примусу. Похідним від заборонного є метод заохочення. Його вторинність зумовлюється, насамперед, тієї обставиною, що він у певній мірі та у різний спосіб мінімізує кримінально-правове обтяження, що зумовлено порушенням заборони. Заохочення виступає позитивним регулятором, що як правило, сильніше за заборони формує зацікавленість суб'єктів у правомірній, суспільно-корисній поведінці, створюючи для неї режим державного сприяння. Слушно з цього приводу зауважити, що примус та заохочення є основними методами правового регулювання у сфері дії кримінального закону. Примус застосовується до осіб, які переступили межу дозволеного. Він виражається у позбавленні людини певних благ (майна, свободи, роду занять тощо), заохочення, – до осіб, які відчують розкаяння, прагнуть повернутися до чесного, законслухняного життя й вчиняють у цьому напрямку конкретні, схвальні суспільством вчинки.

Зараз вернемо увагу на малодосліджену проблему заохочення правомірної, суспільно-корисної поведінки як самостійного напрямку у кримінально-правовій політиці. Ми виділяємо в Загальній частині кримінального права наступні різновиди правомірної поведінки, а саме, спрямовані на: 1) протидію злочинам і суспільно-небезпечним посяганням, що характеризується суспільно-корисною поведінкою, врегульованою приписами про обставини, що виключають злочинність діяння (ст.ст. 36, 38, 39, 41, 42, 43 КК); 2) припинення готування до злочину або замаху на злочин, що вчиняється одноосібно чи у співучасті (ст.ст. 17, 31 КК); 3) щире каяття винних, у тому числі неповнолітніх осіб, усунення суспільно-небезпечних наслідків, відшкодування завданих збитків, надання медичної допомоги

потерпілому після вчинення злочину, активне сприяння розкриттю злочину (ст.ст. 45–49, пп. 1, 2, 2-1, 8, 9 ч. 1 ст. 66, ст. 69 (у випадках, коли до кількох обставин, що пом'якшують покарання, входять пп. 1, 2, 2-1, 8, 9 ч. 1 ст. 66, ст. 69-1, 103 КК); 4) досягнення виправлення засуджених, у тому числі неповнолітніх осіб, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами як цілей кримінального покарання (ст.ст. 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 85–87, 104-107 КК); 5) доведення виправлення особи, яка відбула покарання, та припинення обмежень прав і свобод, у тому числі неповнолітніх осіб, що зумовлені достроковим зняттям судимості (ст. 91, ч. 3 ст. 108 КК) [2, с. 408].

Норми про необхідну оборону, крайню необхідність, затримання особи, яка вчинила злочин, виконання спеціального завдання з попередження, припинення чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, насамперед, безпосередньо виконують запобіжну (попереджувальну) функцію. Попередження здійснюється з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів потерпілої або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави. Правомірні дії дозволяють запобігти злочину або суспільно-небезпечному посяганню, відвернути або значно зменшити його суспільно-небезпечні наслідки, поновити порушене право й тим самим забезпечити захист суспільних відносин, що охороняються кримінальним правом. Суспільно-корисним діянням при добровільній відмові є припинення суспільно-небезпечних готування до злочину або замаху на злочин. Як правило, об'єктивною формою припинення є бездіяльність, зовні пасивне відношення до готування або замаху на злочин. На нашу думку, юридичне значення припинення дійсно важливе, але його не варто абсолютизувати. Активна чи пасивна поведінка особи при добровільній відмові залежить від ряду факторів, серед яких: стадія вчинення злочину, форма злочинного діяння та інші. Так, у випадках припинення замаху на злочин відмова може виражатися й в активній поведінці особи. Це стосується добровільної відмови при закінченому замаху на злочин у випадках, коли особа контролює розвитком причинного зв'язку між вчиненим нею діянням (дією чи бездіяльністю) і очікуваними через певний проміжок часу суспільно-небезпечними наслідками.

В Особливій частині кримінального права суспільно-корисна поведінка є підставою спеціального звільнення від кримінальної відповідальності у: ч. 5 ст. 110-2; ч. 2 ст. 111; ч. 2 ст. 114; ч. 3 ст. 175; ч. 4 ст. 212; ч. 4 ст. 212-1; ч. 2 ст. 255; ч. 2 ст. 258-3; ч. 4 ст. 258-5; ч. 6 ст. 260; ч. 3 ст. 263; ч. 4 ст. 265; ч. 4 ст. 289; ч. 4 ст. 307; ч. 4 ст. 309; ч. 4 ст. 311; ч. 5 ст. 321; ч. 5 ст. 354; ч. 4 ст. 401 КК. З позицій запобіжної

спрямованості ці заохочувальні норми поділяються на такі, що спрямовані: 1) на припинення злочину, самовикриття і викриття інших осіб винних у його вчиненні, активне сприяння розкриттю злочину (ч. 5 ст. 110-2, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 2 ст. 255, ч. 2 ст. 258-3, ч. 4 ст. 258-5, ч. 6 ст. 260, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 309, ч. 5 ст. 321, ч. 5 ст. 354, ч. 5 ст. 368-3, ч. 5 ст. 368-4, ч. 6 ст. 369 КК); 2) на виключення з обігу предметів, засобів, речовин, що становлять підвищену суспільну небезпеку (ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321 КК); 3) на повернення майна, здобутого злочинним шляхом, або на відшкодування завданих збитків (ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1, ч. 4 ст. 289 КК) [3, с. 112].

Представляючи малодосліджену проблему правомірної поведінки в кримінально-правовій політиці, слід дійти висновку, що запобігання злочинам є найважливішою у соціальному навантаженні вказаних правових норм. В Загальній частині правомірна поведінка здійснюється в наступних запобіжних напрямках: 1) протидії правопорушенням (злочинам та проступкам), іншим суспільно-небезпечним посяганням; 2) припинення готування до злочину або замаху на злочин; 3) щирого каяття винних, у тому числі неповнолітніх осіб, усунення суспільно-небезпечних наслідків, відшкодування завданих збитків, надання медичної допомоги потерпілому після вчинення злочину, активного сприяння розкриттю злочину та ін.; 4) досягнення виправлення засуджених, у тому числі неповнолітніх осіб, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами; 5) доведення виправлення особи та припинення обмежень прав і свобод, що зумовлені достроковим зняттям судимості; в Особливій частині у запобіжних напрямках: 1) припинення злочинної поведінки; 2) добровільного повідомлення про злочин; 3) самовикриття у злочині; 4) викриття інших осіб, винних у злочині; 5) нейтралізації, мінімізації, відшкодуванні суспільно-небезпечних наслідків майнового типу (податки, збори, обов'язкові платежі, фінансові санкції, пені, тощо); 6) вилучення з неконтрольованого обігу предметів зі спеціальним статусом обігу (предмети, що є носіями державної таємниці, наркотичні засоби, психотропні речовини, зброя, бойові припаси або вибухові пристрої та ін.) [4, с. 585].

Література:

1. Борисов В. І., Фріс П. Л. Ефективність кримінально-правової політики. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1(2). С. 1–18.

2. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : моногр. Харків : Харків юридичний, 2009. 840 с.

3. Хряпінський П. В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України : навч. посіб. Запоріжжя. ЗНУ, 2011. 270 с.

4. Фріс П. Л. Основні напрямки української кримінально-правової політики. *Актуальні питання реформування правової системи України* : збірн. наук. статей та матер. V міжнар. наук.-практ. конфер. Луцьк. 2008. С. 583–586.

РОЗУМІННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Чулінда Л. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Основна роль у вихованні базових європейських цінностей належить освіті, стандарти якої мають бути спрямовані на засвоєння найважливіших європейських цінностей. Дослідження верховенства права є однією з найпопулярніших тем у юридичній науці та практиці в Україні. Незважаючи на величезну увагу до цього явища, його інтерпретація в сучасній науці залишається дискусійною і потребує подальшого розвитку. З проголошенням цього принципу в Конституції України, підписанням Україною міжнародних документів, які містять вимоги верховенства права, виникає необхідність втілення відповідних положень в юридичній діяльності.

На думку римських юристів, якщо в суспільстві не здійснюється правосуддя і не панує право, то має місце сваволя і всюдозволеність, для сильних не існує обмежень, для слабких немає жодної надії на порятунок, існує безодня між проголошеними і реальними правами, отже, на таке суспільство очікує дуже негативне майбутнє; людське суспільство поринає у безодню безправ'я, різного роду зловживання. Саме такі думки викликає відомий римський вислів *Fiat justitia, pereat mundus* (Хай здійсниться правосуддя навіть, якщо загине світ).

Французький правознавець Алексіс де Токвіль ще 1836 року висловив міркування про те, що без шанування правосуддя, без любові до права та без ворожості до насильства – жодна вільна нація не зможе вижити.

Суспільство без права, де не здійснюється і не торжествує правосуддя, де не гарантуються права і не виконуються обов'язки, де має місце вибіркова відповідальність, приречене на загибель. Суспільство без права втрачає найважливіші фундаментальні цінності та сенс свого буття, а тому стає на шлях самознищення. Саме тому правосуддя має здійснюватися у суспільстві понад усе, а право має верховенство перед будь-якими іншими соціальними явищами.

Верховенство права є найважливішим складовим елементом міжнародних та європейських правових актів, фіксується у національних конституціях і законах, його активно застосовують міжнародні й національні суди. Ефективність його застосування впливає на реалізацію зобов'язань України відповідно до основного документа Ради Європи – Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [1].

Змістом сучасного розуміння принципу верховенства права є поєднання низки вимог, які покликані забезпечувати пріоритет прав і свобод, законних інтересів людини і громадянина у суспільстві, верховенства конституції у системі актів законодавства держави, дотримання принципу рівності, встановлення законності й порядку в суспільстві, наявність ефективного і передбачуваного правосуддя.

Ступінь реалізації цього принципу безпосередньо залежить, зокрема, і від ефективної організації юридичної освіти, формування правової свідомості та правової культури майбутніх юристів, а також усього населення України. Дослідження елементів верховенства права потребує належної уваги у системі юридичної освіти, оскільки правові знання і відповідне ставлення до права та практики його реалізації, а також до загальнолюдських цінностей впливають на регулювання поведінки людей у суспільстві. Від рівня, якості, змісту правової освіти, зокрема, від усвідомлення вимог верховенства права залежить, чи буде поведінка людини в суспільстві правомірною, соціально корисною, активною.

Вивчення такої дисципліни, як «Верховенство права», зумовлено необхідністю підготовки студентів до сприйняття прогресивних правових ідей і законів, формування правової культури, елементом якої є правова активність громадян, що виражається не лише у власній правомірній поведінці, а й у ставленні до поведінки інших громадян, у встановленні й підтриманні правопорядку.

Метою дисципліни «Верховенство права» є формування сучасної правосвідомості майбутніх правників, що ґрунтується на осмисленні

верховенства права не лише як інструменту державної політики, а як духовного феномену; розуміння ролі та функцій основних інституційних органів та механізмів держави в утвердженні верховенства права; значення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, протоколів до неї, рішень ЄСПЛ як критеріїв втілення на практиці доктрини і принципу верховенства права; особливої місії Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) у здійсненні верховенства права [2]; ролі та значення, механізмів реалізації принципу верховенства права у правовій системі України.

Засвоєння студентами сутності та основних вимог верховенства права передбачає всебічне дослідження певних наукових проблем, аналіз дискусій з окремих питань, висвітлених у монографіях або в юридичних журналах, де містяться не лише нові теоретичні висновки, але й детальне наукове обґрунтування рекомендацій для державно-правової практики [3].

Обговорення статей теоретиків права, аналіз положень нормативно-правових актів України, рішень Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, Європейського Суду Справедливості, постанов Пленуму Верховного Суду розширить знання майбутніх правознавців, буде надійним підґрунтям фахових знань, необхідних у всіх сферах юридичної діяльності.

Завдання курсу полягає в тому, щоб озброїти студентів методологією пізнання верховенства права в умовах зростання інформації і постійного ускладнення законодавства, прищепити їм навички сучасного юридичного мислення, які б дозволили систематизувати одержані ними знання з галузевих юридичних наук та вірно орієнтуватися у пошуках права та утвердженні його верховенства в майбутній практичній діяльності.

У результаті вивчення курсу *студент повинен:*

- *знати:* витоки ідеї верховенства права; основні принципи теорії верховенства права А. Дайсі; загальнолюдські принципи права та їх види; підходи до вирішення проблеми співвідношення права і закону; концепції правового і неправового закону; гарантії забезпечення принципу верховенства права; співвідношення верховенства права і правової держави; принцип верховенства права у практиці конституційного судочинства;

- *уміти:* здійснити аналіз основних сучасних концепцій верховенства права; визначити характерні риси принципів права; характеризувати права і свободи людини та громадянина; обґрунтувати перспективи реалізації принципу верховенства права в Україні; розрізняти верховенство права і верховенство закону; характеризувати

поняття об'єктивного та суб'єктивного права; визначати загальнолюдські принципи права; формулювати зміст конституційних юридичних обов'язків; використовувати результати офіційного тлумачення Конституційного Суду України, роз'яснень Пленуму Верховного Суду;

– *володіти*: навичками роботи з міжнародними документами та нормативно-правовими актами України з метою правильного аналізу законодавства, а також правозастосування та правореалізації; прийомами пошуку та збору необхідної інформації з метою обґрунтування власної позиції з певного теоретичного та практичного питання.

Належний рівень правової підготовки передбачає визнання цінності верховенства права, переконання дотримуватися правових приписів, володіння вміннями і навичками реалізації прав і свобод, свідоме засвоєння вимог верховенства права. Отримані правові знання мають перерости у внутрішню потребу додержуватися положень Конституції України і законів України, постійно підвищувати свою самоосвіту, зокрема, вивчати практику реалізації вимог верховенства права у рішеннях Європейського суду з прав людини, а також сприятимуть формуванню активної правової позиції правників – громадян України.

Вивчення вимог верховенства права сприяє якісній зміні уявлення про фундаментальні засади правового регулювання суспільних відносин щодо утвердження загальнолюдських цінностей.

Література:

1. Юровська Г. Практика Європейського суду з прав людини в рішеннях органу конституційної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2021. № 5. С. 110–130.
2. Верховенство права (доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf
3. Козюбра М. Взаємозв'язки між народовладдям, парламентаризмом та верховенством права: європейські стандарти і сучасні українські реалії. *Право України*. 2019. № 11. С. 83–87.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Шкарупа К. В.

*доктор юридичних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Вища освіта, дослідження та інновації відіграють вирішальну роль у підтримці соціального згуртування, економічного зростання та глобальної конкурентоспроможності. Враховуючи бажання європейських суспільств все більше ставати суспільствами знань, вища освіта стає істотною складовою соціально-економічного і культурного розвитку. Водночас, зростання вимог до навичок та компетентностей вимагає від вищої освіти реагувати по-новому. Розширення доступу до вищої освіти надає закладам вищої освіти можливість використовувати все більш різномірний індивідуальний досвід. Відповідь на різноманітність і зростаючі очікування вимагає від вищої освіти фундаментальних змін у її наданні; це потребує більш студентоцентрованого підходу до навчання і викладання, включаючи гнучкі навчальні траєкторії та визнання компетентностей, набутих поза формальними освітніми програмами. Самі заклади вищої освіти стають більш різноманітними за своїми місіями, способами надання освіти та співпраці, включаючи зростання інтернаціоналізації, цифрове навчання та нові форми надання освітніх послуг. Роль забезпечення якості стає вирішальною у підтримці систем і закладів вищої освіти у їх реагуванні на ці зміни, водночас гарантуючи, що кваліфікації, набуті студентами, та їх досвід здобуття вищої освіти залишаться на першому плані інституційних місій [1].

Пріоритетним напрямом в системах освіти європейських країн є досягнення рівних можливостей в отриманні освіти, забезпечення всіх громадян базовими знаннями, здібностями та вміннями, які необхідні їм для соціальної та професійної інтеграції у суспільство, в якому вони живуть; підвищення якості освіти і забезпечення індивідуального розвитку; зближення змісту освіти до очікувань роботодавців; пристосування нових форм навчання до існуючої системи кваліфікацій у галузі освіти і підготовки кадрів; інтенсифікація мобільності студентів [2].

Система освіти – унікальне явище, яке набагато складніше, ніж інші системи (безпеки, транспорту, зв'язку), оскільки тісно пов'язане

з духовними і матеріальними аспектами минулого і сучасного. У кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. Наймогутнішими ініціаторами змін у системі освіти виступають не її власні проблеми чи негаразди, а ті, які перебувають поза нею, передусім пріоритети й вимоги до навчання і виховання, спричинені включенням даної країни до спільного руху світової спільноти у майбутнє, змінами у виробництві, культурі та поведінці. Відтак, під час реформування вищої освіти, з одного боку, враховуються пріоритети збереження культурної різноманітності національних систем освіти, а з іншого – завдання поліпшення міжнародної співпраці, мобільності, працевлаштування студентів у Європейському чи міжнародному ареалі, міжнародної конкурентоспроможності закладів вищої освіти [3].

Якість освіти – сукупність характеристик об'єкта, що складають його здатність задовольнити встановлені та передбачувані потреби, відповідність діяльності освітньої установи встановленим вимогам і стандартам [4].

Поняття «якість освіти» об'єднує такі складові:

- якість освітніх програм;
- якість процесу викладання;
- якість управління освітою;
- якість підготовки осіб, що навчаються (абітурієнти, студенти);
- якість матеріально-технічного забезпечення та якість інформаційно-освітнього середовища;
- якість науково-педагогічних кадрів та наукових досліджень.

Складовими системи забезпечення якості освіти є:

- система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти);
- система зовнішнього забезпечення якості освіти;
- система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти [4].

Система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності навчальних закладів та якості освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності навчальних закладів та якості освіти;
- забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;
- забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі освіти;

- налагодження доступного і зрозумілого звітування;
- проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями;
- інших процедур і заходів.

Система зовнішнього забезпечення якості складається із:

- стандартів освіти для кожного рівня освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій;
- ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти;
- акредитаційних вимог проведення освітньої діяльності закладів освіти;
- вимог державної атестації щодо набутих компетентностей випускників;
- стандартів співпраці з роботодавцями щодо забезпечення конкурентноспроможного рівня підготовки фахівців.

Література:

1. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). К. : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
2. Сисосва С. О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Рівне : Овід, 2012. 352 с.
3. Димань Т. М., Боньковський О. А., Вовкогон А. Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес : навчально-методичний посібник. БНАУ, 2017. Одеса : НУ «ОМА», 2017. 106 с.
4. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Южека Р. С.

*аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
член Громадської організації «Співка освітян України»,
член Громадської організації «Університет лідерства та інновацій»
за напрямом діяльності «081» Право
м. Дніпро, Україна*

З виростанням тривалості та інтенсивності воєнного конфлікту на території України, заклади вищої освіти (далі – ЗВО) стикаються з новими викликами у викладанні кримінально-правових дисциплін. Важливість якісної підготовки правничих кадрів стає критичною для забезпечення додержання прав людини, правозастосування та ефективної боротьби зі злочинами під час тривання військового конфлікту.

Умови навчання в сучасних умовах війни представляють виклик для ЗВО та студентів, що навчаються кримінально-правових дисциплін. Завдання полягає у підготовці майбутніх правників, які здатні ефективно діяти в умовах військових дій, забезпечуючи додержання прав людини, збереження законності та здійснення справедливих судових процесів. Виходячи з цього, змінений підхід до викладання кримінально-правових дисциплін є необхідним [1, с. 154].

Розуміння особливостей правозастосування та судової практики у часи воєнного стану є невід’ємною частиною підготовки студентів. Ситуації, які виникають під час воєнних дій, можуть вимагати від правників швидких та обґрунтованих рішень, зокрема у сфері права конфлікту, міжнародного гуманітарного права, прав людини та злочинів проти миру. Запровадження спеціалізованих курсів та семінарів з кримінального права в умовах війни допоможе студентам осмислити ці аспекти та краще розуміти виклики, з якими стикаються правоохоронні органи та суди під час збройних конфліктів.

Крім того, специфічні умови навчання в сучасних умовах війни передбачають інтердисциплінарний підхід до викладання кримінально-правових дисциплін. Студентам слід навчитися розуміти взаємозв’язок між правом та військовими діями, а також ураховувати соціально-економічний стан країни під час воєнного конфлікту. Це вимагає

поглибленого вивчення інших дисциплін, таких як політичні науки, міжнародні відносини та економіка, які допоможуть студентам краще розуміти контекст воєнного конфлікту та правових викликів, що виникають у таких умовах [2, с. 98].

Окрім традиційних методів навчання, використання сучасних технологій та симуляцій може зробити процес навчання більш ефективним та цікавим. Віртуальні симулятори та мультимедійні матеріали дозволяють створити ситуації, які студенти можуть зустріти у реальній практиці, тим самим розвиваючи їх аналітичні та рішення-приймальні навички.

З урахуванням міжнародного характеру війни, навчання міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) стає невід’ємною складовою в підготовці майбутніх правників у сучасних умовах війни. Міжнародне гуманітарне право має на меті забезпечення захисту прав людини, зниження страждань та мінімізацію впливу збройного конфлікту на цивільне населення. Ця дисципліна стає ключовим елементом у формуванні майбутніх правників зі здатністю розуміти та застосовувати її засади до практичних ситуацій воєнного конфлікту [3].

Застосування засад міжнародного гуманітарного права у практичних ситуаціях воєнного конфлікту дозволяє студентам визначати права та обов’язки учасників збройних конфліктів, розуміти правові обмеження під час ведення воєнних дій та вплив війни на цивільне населення. Правильне застосування МГП може допомогти уникнути вчинення злочинів проти миру, забезпечуючи справедливість та збереження гідності усіх сторін конфлікту.

Сучасні умови війни часто характеризуються нестандартними ситуаціями, такими як гібридний воєнний конфлікт, кібератаки та терористичні дії. Тому студентам слід навчитися застосовувати засади МГП до нових форм конфлікту та розробляти інноваційні підходи до забезпечення захисту прав людини у таких умовах. Інтегрування вивчення МГП з іншими кримінально-правовими дисциплінами дозволить студентам розуміти взаємозв’язок між ними та використовувати правовий аналіз у комплексних ситуаціях [4, с. 70].

Окрім теоретичного вивчення, студентам слід надавати можливості для практичного застосування МГП у симуляціях, рольових іграх та взаємодії з практикуючими правниками або представниками міжнародних гуманітарних організацій. Це допоможе забезпечити практичні навички та розуміння реальних викликів, з якими стикаються правники у сфері міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів.

Отже, сучасні умови війни, особливо в контексті тривалого вторгнення та збройних конфліктів, ставлять перед закладами вищої

освіти нові виклики викладання кримінально-правових дисциплін. Змінений підхід до навчання стає необхідністю, аби підготувати майбутніх правників до дії в умовах війни. Практичні курси з кримінального права, інтердисциплінарність та використання сучасних технологій, а також акцент на навчання міжнародного гуманітарного права становлять ключові елементи у забезпеченні належної підготовки студентів до зустрічі з викликами та важливими завданнями в сфері права та правозастосування у часи війни.

Література:

1. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с.
2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність : науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ – Чернівці «Букрек», 2022. 140 с.
3. Вища освіта в Україні під час воєнного стану. URL: <https://it-kharkiv.com/vyshha-osvita-vukrayini-pid-chas-voyennogo-stanu/> (дата звернення 01.08.2023 р.).
4. Українська освіта в умовах війни : монографія / за наук. ред. С. О. Терещищого. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 234 с.

СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Юрса Л. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
філологічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

В сучасній гуманітарній освіті відбуваються процеси, які спрямовані на зміну поняттєвої парадигми, яка має за основу теоретичні положення педагогіки й відповідної методології. Освітні процеси повинні враховувати індивідуальні підходи до сприйняття

особистості крізь призму освітнього процесу, а також її розвиток та самореалізацію.

Одними із ключових питань, на які потрібно звернути увагу у процесі надання ефективної системи освіти є такі фактори:

- Якісний освітній процес з метою глобалізації та інтеграції у світовий науковий простір;
- Забезпечення сучасних технологій, спрямованих на покращення високого рівня освіти;
- Формування освіти як безперервного та розвиваючого процесу;
- Формування у майбутніх спеціалістів відчуття мирного співіснування та інтеграції на міжнародну арену;
- Формування комунікативних навичок, вміння бути стресостійким, а також бажання самостійно приймати рішення.

Важливим науковим-педагогічним доробком у галузі освітніх процесів зробили такі науковці: О. Барановська, С. Гончаренко, Б. Камінський, Д. Чернілевський та інші.

Реформи освіти відбуваються нині в більшості розвинутих країнах світу і особливе місце надається проблемі формування ключових компетентностей випускника сучасної школи. Це вимагає від української школи адекватної реакції на процеси реформування загальної середньої школи, що відбуваються в провідних країнах світу. Тому на сучасному етапі реформування змісту шкільної освіти стає актуальним адаптування здобутих теоретичних знань до життєвої практики, відповідність цих знань потребам суспільства. Аналіз підходів до освіти в різних країнах Європи, засвідчує, що компетентнісна модель освіти в умовах її фундаменталізації стає пріоритетною на сучасному етапі. Компетентнісний підхід до навчання являє собою теоретично обґрунтовану систему ідей, принципів і пов'язаних з ними способів і форм практичної діяльності закладу, яка спрямована на розвиток ключових компетентностей учнів, набуття ними досвіду самостійного й творчого розв'язання життєвих проблем [1, с. 52].

Нові підходи до змісту вищої освіти потребують суттєвих реформ та оновлення побудови навчального процесу. Вдосконалення навчальних програм потребує ретельності освітян. Необхідно звертати увагу на екології освіти, зокрема формуванню навичок усвідомлення тих процесів, які є предметом навколишнього середовища не тільки у локальному вимірі, але й у глобальному.

Мовна освіта має забезпечувати адаптацію особистості фахівця до змін мовного середовища, цього завдання можна досягнути через формування соціокультурної міжмовної компетентності, що передбачає уваги до ментальності нації та інших націй; поєднання громадських і приватних інтересів; врахуванні єдності соціальної, індивідуальної

та мовної характеристики. Мовна освіта має розвивати та оновлювати протягом життя на нових рівнях такі якості мовної особистості, як мовна відкритість і доступність; соціально-діяльнісна спрямованість; адаптивно-акумуюча характеристика; соціально-культурна пізнавальна мотивація; мисленнєва індивідуалізація світу; культурно-репрезентативна якісна визначеність; естетико-мовний профіль особистості [2, с. 65].

Отже, сучасний процес гуманітарної освіти повинен спрямовуватись на вдосконалення різних компетентностей, а також бути адаптованим до міжнародних концепцій та технологій.

Література:

1. Барановська О. Основні напрямки розвитку гуманітарної освіти в умовах компетентнісного підходу. *Українська мова і література в школі*. 2013. С. 51–54.
2. Лічман Л. Ю. Ідеї компетентнісного підходу як інтелектуальний ресурс розвитку мовної освіти. *Вісник Запорізького національного університету Педагогічні науки*. 2012. Вип. 1(17). С. 62–64.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ «ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ (ОСВІТНІ ВИМІРЮВАННЯ. ГЕНДЕРНІ СТУДІЇ: НАУКОВИЙ АСПЕКТ)»

Яременко Л. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри математики та методики її навчання
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

В сучасних умовах розвитку освітньої галузі, підвищення попиту на висококваліфікованих тестологів та актуальності гендерних досліджень особливого значення набуває проблема адаптації та критичного підходу формування процесу підготовки магістрів з освітніх, педагогічних наук за спеціалізацією «Освітні вимірювання. Гендерні студії: науковий аспект» (ОВ ГСНА).

Освітньо-професійна програма «Освітні вимірювання» була започаткована у 2011 році в Центральноукраїнському державному

педагогічному університеті імені Володимира Винниченка в рамках проекту The EU Project 145029-TEMPUS-2008-SE-JPCR «Educational Measurements Adapted to EU Standards» (TEMPUS проект «Освітні вимірювання адаптовані до стандартів ЄС») і доповнена складовою в 2016 році «Гендерні студії: науковий аспект» під час проекту The EU Project 561785-EPP-1-2015-1-LT-EPPKA2-CBHE-JP GeSt «Гендерні Студії: крок до демократії та миру у сусідніх з ЄС країнах з різними традиціями» [1]. Оновлена освітня програма ОБ ГСНА зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки має на меті підготовку висококваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освітніх, педагогічних наук, освітнього менеджменту та освітньої практики [2].

Основний фокус освітньої програми спрямований на вивчення загальних підходів у галузі освітніх вимірювань. Професійно-практична лінія програми спеціалізується на конструюванні, моделюванні та параметризації тестів, організації тестування та моніторингу в освіті, теорії оцінювання та вимірювання в освіті, теорії гендеру, використанні кількісних методів у гендерних дослідженнях, засвоєнні практик вибіркового обстеження у соціально-поведінкових науках та науках про освіту, визначенні статистичних показників гендерної рівності. Особлива увага приділена застосуванню комп'ютерних технологій у тестуванні.

Підготовку магістрів за зазначеною програмою наразі забезпечують викладачі кафедри математики та методики її навчання, яка була створена у 2022 році на базі кафедр математики, інформатики, економіки та методик їхнього навчання (МІЕ та МН), математики, статистики та інформаційних технологій (МСІТ) і педагогіки та менеджменту освіти (ПМО) Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка в результаті ряду реорганізацій у процесі оптимізації роботи університету в умовах воєнного часу.

Освітня програма передбачає навчання загальним обсягом 90 кредитів ЄКТС (2700 годин). Відповідно до стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти [3] загальний обсяг обов'язкових компонент складає 67,5 кредита ЄКТС, 2025 годин (75% від загального обсягу ОПП), а обсяг вибіркового компонент – 22,5 кредита ЄКТС, 675 годин (25% від загального обсягу ОПП), блок дисциплін професійної підготовки – 43,5 кредита ЄКТС, 1305 год. (48,33% від загального обсягу ОПП), практична підготовка – 10,5 кредита ЄКТС, 315 годин (11,67% від загального обсягу ОПП), підготовка кваліфікаційної

роботи – 10,5 кредита ЄКТС, 315 годин (11,67% від загального обсягу ОПП), атестація – 3 кредити ЄКТС, 90 годин (3,33% від загального обсягу ОПП).

Зазначена програма представлена такими дисциплінами професійного спрямування: Когнітивна психологія і психометрія, Історія та теорія оцінювання і вимірювання в освіті, Національні та міжнародні моніторингові дослідження якості освіти, Конструювання, моделювання та параметризація тестів, Математично-статистичні методи в освіті, Кількісні методи у соціально-поведінкових науках та науках про освіту, Вибіркові обстеження у психології, соціології та педагогіці, Основи гендерних досліджень, Статистичні показники гендерної рівності, Теорія і методика навчання освітніх вимірювань, Комп'ютерні технології в тестуванні та ін. Їх вивчення передбачає формування інтегральної, загальних та фахових компетентностей магістрів.

Практична підготовка магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, що передбачена за цією програмою, протягом періоду навчання є логічним продовженням їх теоретичного навчання й включає: навчальну практику з конструювання тестів (2 семестр навчання); виробничу «Інформаційно-аналітичну практику» (2 семестр навчання) [4]; виробничу практику з освітніх вимірювань (3 семестр навчання) [5].

Метою практичної підготовки магістрів є підготовка до виконання функцій фахівця з освітніх вимірювань, інформаційного аналітика, формування у студентів-практикантів досвіду конструювання якісних тестів, організації й проведення тестування, моніторингових досліджень, оціночної діяльності, досліджень у соціально-поведінкових науках та науках про освіту, освітніх вимірювань; виховання позитивних морально-етичних якостей, індивідуального творчого стилю діяльності, потреби в самоосвіті. Особливістю практичної підготовки є те, що магістранти вникають у коло реальних проблем професійної праці тестолога, інформаційного аналітика, викладача фахових дисциплін, вивчають зміст і обсяг їх роботи.

Результати практики знаходять відображення в дипломних (кваліфікаційних) роботах магістрантів, частина досліджень, що виконуються студентами у процесі проходження практики та написання курсових і кваліфікаційних робіт, містить гендерний аспект.

Систематично оновлюється вибірковий блок дисциплін, які сприяють поглибленню та удосконаленню фахових компетентностей здобувачів вищої освіти [6]. Зокрема, викладачами кафедри були розроблені й запропоновані для опанування ряд наступних курсів: Огляд європейських міждисциплінарних дослідницьких студій, Методологічні основи гендерного мейнстрімінгу, Гендерний аналіз,

аудит та бюджетування, Інституційний аудит оцінювання якості освітньої діяльності, Самоменеджмент і управління особою кар'єрою, Тестування з математично-природничих дисциплін, Прикладні методи в гуманітарних дослідженнях, Зовнішнє незалежне оцінювання з математично-природничих предметів та ін. Як свідчать результати моніторингових опитувань студентів щодо якості освітньої діяльності викладачів після завершення вивчення дисциплін, вибіркові курси читаються на високому науково-методичному рівні, сприяють поглибленню фахових компетентностей та виробленню соціально-комунікативних навичок, як-то креативне мислення, гнучкість розуму, комунікабельність, навички self-менеджменту, time-менеджменту, навички міжособистісного спілкування та ін.

Маємо надію, що випускники оновленої освітньої програми зможуть застосувати набуті компетентності для розв'язування практичних задач як в особистому, так і у професійному житті під час відбудови вільної незалежної України у післявоєнний час.

Література:

1. Яременко Л. І., Авраменко О. В. та ін. Літературний письмовий твір наукового характеру «Методологія освітньої програми «Освітні, педагогічні науки (Освітні вимірювання. Гендерні студії : науковий аспект)» («Концепція освітньо-професійної програми»)). Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 80467 від 25.07.2018 р.

2. Освітні програми з переліком освітніх компонентів у програмах (магістр). 011 Освітні, педагогічні науки (Освітні вимірювання. Гендерні студії: науковий аспект). 2023. URL: <https://cusu.edu.ua/ua/osvita/osvitni-prohramy/13632-osvitni-prohramy-mahistr> (дата звернення: 13.08.2023).

3. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 13.08.2023).

4. Авраменко О. В., Яременко Л. І., Корецька В. О., Пасічник Н. О., Ріжняк Р. Я., Акбаш К. С., Довгенко Я. О. Літературний письмовий твір наукового характеру «Методична система оцінювання навчальних досягнень студентів з виробничої «Інформаційно-аналітичної практики». Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 104706 від 20.05.2021 р.

5. Авраменко О. В., Яременко Л. І., Пасічник Н. О. Літературний письмовий твір наукового характеру «Методична система оцінювання навчальних досягнень студентів з виробничої практики з освітніх вимірювань». Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 108287 від 30.09.2021 р.

6. Каталог вибірових дисциплін ЦДУ ім. В. Винниченка на 2023/2024 н.р. Фізико-математичні, природничі дисципліни другий (магістерський) рівень вищої освіти. 2023. URL: <https://cusu.edu.ua/ua/studentu/dystsyplyny-vilnoho-vyboru-studentiv> (дата звернення: 13.08.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Томчаковська Ю. О.

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Практика у вищій освіті є надзвичайно актуальною і важливою. Вона допомагає здобувачам вищої освіти отримати практичні навички та досвід, необхідні для успішної кар'єри в обраній галузі. Практика дає можливість застосовувати теоретичні знання, отримані під час навчання, на практиці. Це допомагає зрозуміти, як застосовувати свої знання в реальних ситуаціях та розвивати практичні навички, які є важливими для роботодавців.

Під час практики здобувачі вищої освіти мають можливість зустрітися з професіоналами в обраній галузі та побудувати цінні професійні контакти. Це може бути корисно для майбутньої кар'єри здобувачів, оскільки вони можуть отримати рекомендації, поради та можливості працевлаштування. Практика допомагає набути реального досвіду роботи, що робить їх більш конкурентоспроможними на ринку праці. Роботодавці шукають випускників з практичними навичками та досвідом, тому здобувачі, які мають успішно пройдену практику, можуть мати більше шансів на отримання роботи. Крім цього, практика дозволяє зрозуміти, які виклики та проблеми можуть зустрітися в реальному професійному середовищі. Практика також допомагає розвивати важливі *soft skills*, такі як комунікація, лідерство, робота в команді та проблемне мислення. Ці навички є важливими для особистісного розвитку та успішної кар'єри [1].

Практика у підготовці перекладачів є важливою частиною навчального процесу. Вона допомагає здобувачам вищої освіти отримати практичні навички та досвід, необхідні для роботи в сфері перекладу.

Під час проходження практики здобувачі зустрічаються насамперед з письмовим перекладом: пропонуються різні тексти для перекладу, включаючи статті, документи, веб-сторінки та інше, що дає можливість застосовувати свої знання мови та перекладацьких стратегій для передачі змісту оригінального тексту на іншу мову.

Крім цього, здобувачі вищої освіти отримують завдання, які вимагають розробки стратегій перекладу для вирішення складних лінгвістичних проблем. Це можуть бути завдання з вибору найкращого перекладу для певного контексту, адаптації перекладу до цільової аудиторії, вирішення проблеми еквівалентності та інше [3].

Ще одним видом завдань є редагування та коригування перекладів, які були виконані іншими перекладачами. Це допомагає здобувачам розвинути навички критичного мислення та виявлення помилок або недоліків у перекладі.

Практика також включає роботу з різними перекладацькими інструментами, такими як комп'ютерні програми для перекладу та редагування, глосарії, термінологічні бази даних та інше. Здобувачі навчаються використовувати ці інструменти для полегшення та покращення процесу перекладу.

Під час проходження практики здобувачами вищої освіти усний переклад використовується для передачі інформації з однієї мови на іншу усно. Це може включати переклад розмов, презентацій, інструкцій та іншого усного матеріалу. Усний переклад вимагає від здобувача навичок швидкого мислення, розуміння і вірного виразу думок на іншій мові. Практика усного перекладу допомагає вдосконалити навички вимови, розуміння мови на слух, а також розвиває здатність працювати з різноманітними темами та ситуаціями [2].

Важливим аспектом проходження практики є комунікація з замовниками та іншими перекладачами, що допомагає здобувачам вищої освіти розуміти вимоги замовників, отримувати фідбек та покращувати свої навички комунікації.

Усі ці аспекти практики у підготовці перекладачів допомагають набувати необхідний досвід та навички для успішної роботи в сфері перекладу. Вони також стануть у нагоді при укладанні власного портфоліо та в пошуку роботи після закінчення навчання.

Література:

1. Павлюк Н. В., Мілова О. Є. Перекладацька практика: методичні рекомендації. Київ : КУБГ. 2017. 42 с.
2. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студентів вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.

3. Alves F., Goncalves J. L. Modelling translator's competence: relevance and expertise under scrutiny. *Doubts and Directions in Translation Studies*. Amsterdam; Philadelphia: Benjamins, 2007. P. 41–55.

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Томчаковський О. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Неформальна освіта включає навчання та розвиток, які відбуваються поза офіційною системою освіти. Це можуть бути різні курси, тренінги, майстер-класи, семінари та інші навчальні заходи, які проводяться в неформальній атмосфері. Вона надає можливість отримати додаткові знання та навички, розвинути таланти, знайти нові захоплення та поширити свої горизонти. Це також допомагає розвинути креативність, самодисципліну та самомотивацію, оскільки навчання в неформальній формі зазвичай базується на власному бажанні та інтересах. Неформальна освіта може здійснюватися як у форматі онлайн, так і офлайн, і вона відкрита для всіх, незалежно від віку та вже наявної освіти [1; 2].

Неформальна освіта відіграє важливу роль у підготовці перекладачів. Вона доповнює формальну освіту, яку студенти отримують у вищих навчальних закладах, і дозволяє розвинути додаткові навички та знання, необхідні для успішної кар'єри в галузі перекладу.

Одним з основних аспектів неформальної освіти для перекладачів є вивчення додаткових мов. Багатомовність є ключовою умовою для перекладача, і вивчення різних мов поза основним навчальним планом допомагає розширити лінгвістичні навички та розуміння різних культур.

Також неформальна освіта надає перекладачам можливість вдосконалити свої навички перекладу шляхом участі в майстер-класах, тренінгах та семінарах, проведених професіоналами з галузі перекладу. Це дозволяє їм ознайомитися з новими стратегіями та технологіями перекладу, а також отримати практичні поради від досвідчених фахівців.

Неформальна освіта також надає перекладачам можливість вивчати спеціалізовані теми та галузі, з якими вони можуть зіштовхнутися у своїй професійній діяльності. Це можуть бути курси з галузевого (медичного, юридичного, технічного) чи бізнес-перекладу, які допомагають перекладачам розуміти специфіку та особливості цих галузей [3].

Крім того, неформальна освіта може допомогти перекладачам розвинути комунікативні навички та здатність працювати в команді шляхом участі в різних проектах та колективних навчальних заходах. Вони мають можливість спілкуватися з іншими перекладачами, обмінюватися досвідом та вчитися один від одного.

На сьогоднішній день існує багато платформ та ресурсів, які надають можливість отримати неформальну освіту для перекладачів. Однією з найпопулярніших є Coursera (www.coursera.org), яка надає доступ до онлайн-курсів з різних галузей, включаючи переклад у різноманітних сферах. Ще одна популярна платформа Udeemy (www.udemy.com), яка пропонує широкий вибір курсів з перекладу та мовознавства, зокрема, з нових технік та стратегій перекладу. Спеціалізована платформа для перекладачів ProZ.com (www.proz.com), де можна знайти курси, тренінги та вебінари, спрямовані саме на розвиток навичок перекладу. Тут є можливість поспілкуватися з іншими перекладачами та отримати поради від досвідчених фахівців. Платформа TranslatorsCafe (www.translatorscafe.com) пропонує різноманітні курси та тренінги для перекладачів, які дають можливість вивчати нові мови, вдосконалювати свої перекладацькі навички та отримувати фідбек від інших перекладачів. Платформа SDL Trados (www.sdltrados.com) спеціалізується на навчанні використання перекладацького програмного забезпечення. Тут можна зареєструватися на курси та тренінги, які допоможуть освоїти роботу з такими програмами, як SDL Trados Studio тощо.

Таким чином, неформальна освіта грає важливу роль у підготовці перекладачів, доповнюючи та поглиблюючи їхні знання та навички. Вона дозволяє перекладачам розвиватися як професіонали, впевнено вирішувати складні перекладацькі завдання та досягати успіху у своїй кар'єрі.

Література:

1. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів : [монографія]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с.

2. Таран О. М. Психолого-педагогічні умови розвитку навчальної автономії студентів у процесі вивчення іноземної мови.

Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2021. № 4. С. 99–104.

3. Skyba K. M. Translators and interpreters certification in Australia, Canada, the USA and Ukraine: comparative analysis. *Comparative professional pedagogy*. 2014. № 3. 4, P. 58–64.

НОТАТКИ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

3 липня – 13 серпня 2023 року

Підписано до друку 15.08.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 15,35. Тираж 100. Замовлення № 0823-069.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.